

श्री गुलाब-वीर-ग्रन्थमाला-तृतीयम्

जैनसिद्धान्तकौमुदी

(अर्द्धमागधी व्याकरणम्)

शतावधानिपण्डितमुनिश्रीरत्नचन्द्रस्वामिविरचिता

संयं-

विक्रमपुरवास्तव्याभ्यां भैरवदानज्येष्ठमल्लाभ्यां

स्वसुद्रगालये धुद्रयित्वा

प्राकाश्यं नीता

वीरनि० सं० २४५२ विक्रम सं. १९८२ ई० सं० १९२५

प्रथमावृत्तिः १०००

मूल्यं सार्द्धरूप्यकम् रु० १—८—०

Printed At The Sethia Jain Printing Press

BIKANER

Rajputana.B.S.Ry.

॥ उपाद्धातः ॥

नयप्रमाणाङ्कितगूढतत्त्वसन्दर्भगर्भितजैनप्रवचनप्रतिपा-
दितार्थजिज्ञासावतां तज्ज्ञानसंपादनाय प्रवचनभाषाज्ञान-
सम्पादनमावश्यकम् । तज्ज्ञानं च तद्भाषाया व्याकरणं
विना यथावदशक्यम् । यद्यपि जनतोपकाराय पूर्वाचार्यैः प्रव-
चनप्रचारार्थं प्राकृतसंस्कृतगुर्जरभाषासु भाष्यनिर्युक्तयवचू-
रिटीकाबालावबोधा निर्मिताः । तानि च साधनानि प्रयो-
धयन्ति प्रवचनानि प्राकृतजनांस्तथापि यद्भाषायां वस्तुस्व-
रूपं प्रतिपादितं तत्स्वरूपं तद्भाषायां यथा ज्ञायते न तथा
भाषान्तरेषु । ततः प्रवचनभाषाया व्याकरणास्यावश्यकता
प्रतीयते ।

ननु सन्ति बहून्येव व्याकरणानि-तथाहि-(१)चण्डस्य
प्राकृतलक्षणं(२)वररुचेः प्राकृतप्रकाशः(३)हेमचन्द्रस्य सिद्ध-
हैमसत्काष्ठमाध्यायः (४) हृषीकेशनिर्मितप्राकृतव्याकरणं(५)
त्रिविक्रमलक्ष्मीधरसिंहराजैर्विरचितानि वाल्मीकिसूत्रवृत्ति-
रूपाणि त्रिविक्रमषड्भाषाचन्द्रिकाप्राकृतरूपावताराभिधव्या-
करणानि (६) वसन्तराजस्य प्राकृतरुञ्जीवनी(७)मार्कण्डेयस्य
प्राकृतसर्वस्व(८) भामहस्य षड्भाषाचन्द्रिका(९)दुर्गुणाचा-
र्यस्य षड्भाषारूपमालिका (१०) षड्भाषामञ्जरी (११) ष-
ड्भाषासुबन्तादर्शः (१२) षड्भाषाविचारः(१३)शेषकृष्णस्य
प्राकृतचन्द्रिका (१४)अप्पयदीक्षितस्य प्राकृतमणिदीपः(१५)
पाणिनिकृतप्राकृतलक्षणं(१६)प्राकृतमञ्जरी पद्यमयी । एतेषु
कानिचिन्मुद्रितानि, कानिचिदमुद्रितानि, कानिचिदेकभाषा-

लक्षणप्रतिपादकानि, कानिचिदनेकभाषालक्षणनिरूपका-
णि, सर्वेष्वपि मुख्यतया प्राकृतभाषालक्षणनिरूपणमस्ति ।
तथा चैतेषु व्याकरणेषु मत्सु किमर्थं नव्यव्याकरणरचना-
प्रयासः? इति चेदुच्यते - एतानि प्राकृतव्याकरणानि प्रायो म-
हाराष्ट्रीप्राकृतभाषाया एव लक्षणानि निरूपयन्ति न तु जैन-
प्रवचनभाषायाः । प्राकृतलक्षणकारं चण्डं विहायान्येषां
व्याकरणकाराणां समये महाराष्ट्रीप्राकृतभाषाया एव प्राया-
न्येन स्वीकृतत्वाद्यदुक्तं दण्डिना काव्यादर्शे (१-३५-) “ म-
राष्ट्राश्रयां भाषां प्रकृष्टं प्राकृतं विदुः ” तथा च प्रायः सर्वैरपि म-
हाराष्ट्रीप्राकृतभाषाया मुख्यत्वमङ्गीकृत्य व्याकरणरचना कृ-
ता । केवलं चण्डकृतप्राकृतलक्षणे काचित्प्राचीनता विशे-
षश्च प्रतीयते । तद्व्याकरणमन्यापेक्षयाऽधिकतरं प्रवचन-
भाषामनुसरति, तथापि तदतीव न्यूनं, विभक्तिविधानस्वर-
विधानव्यञ्जनविधाननामकप्रकरणत्रयमात्रप्रदर्शितनवनवति-
सूत्रैरेव समाप्तिं गतं कारकसमासतद्धितधात्वादीनां तु
तत्र किञ्चिदपि विधानं नास्ति । हेमचन्द्रसूरिणा यद्यपि व-
ररुचिनिर्मितप्राकृतप्रकाशगतमहाराष्ट्र्यपेक्षयाऽऽद्यनकारस्य
विकल्पेन नकारावस्थानविद्यमानेनाकारात्परस्योद्धृताकारस्य य-
श्रुतिविधानेन च प्रवचनभाषामनुसारी कश्चिद्विशेषो निवेशि-
तः । विशेषमेनमनुलक्ष्यैव केचित्प्राश्नात्याविद्वांस एनां
जैनमहाराष्ट्रीं कथयन्ति तथापि सा प्रवचनभाषात्वं ना-
पन्ना प्रवचनप्रयोगाणां केषाञ्चित्तत्र निदर्शनेऽपि आर्षप्रयोगा
अनियन्त्रिता इति मत्वा सूरेश्वरेण तेषामुपेक्षा कृता न
तेषां सर्वेषां लक्षणानि विरचितानि । बौद्धसाहित्यं मूलम-
पि पालीभाषायां तटीकाऽपि बुद्धयोषादिभिः पालीभाषाया-

मेव विरचिता न तथा जैनसाहित्ये मूलटीकयोरेकभाषात्व
 यद्यपि भाष्यनिर्युक्तिनिर्माणसमयपर्यन्तं बौद्धवज्जैनसा-
 हित्यमपि स्वमानभाषानिबद्धमासीत्परन्तु तत्पश्चाज्जैनाचा-
 र्याणां मनसि संस्कृतशुभस्य प्रभावः सहजूनस्तन एव सम्भ-
 तितर्कसिद्धहेमप्रभृतिन्यायव्याकरणाद्यनेकसंस्कृतग्रन्थानां नि-
 र्माणेपि प्राकृतभाषाग्रन्थनिर्माणमार्गे न तावदुत्साहः प्रती-
 तिपथमायाति, तत एव हेमचन्द्रसूरेःपि सर्वानार्षप्रयोगान्
 संगृह्य तद्व्याकरणनिर्माण उपेक्षा जाता प्रतीयते । ननु प्र-
 वचनानामपि प्राकृतभाषैव श्रूयते यदुक्तम्—

“बालस्त्रीमन्दसूर्वाणां, नृणां चारित्रिकाङ्क्षिणाम् ।

तेषां सुखावबोधाय, सिद्धान्ताः प्राकृते कृताः” ॥१॥

आगमटीकायामप्यनेकस्थलेषु “प्राकृतशैल्या चतु-
 र्धर्षे षष्ठी प्राकृतत्वाद्देवागमः” इत्यादिवचनैः सिद्धान्त-
 भाषायाः प्राकृतत्वमेव सिद्धयति तद्व्याकरणानि च सन्तीति
 चेच्छ्रूयतां संस्कृतातिरिक्तानां सर्वासां भाषाणां प्राकृतेति
 सामान्यं नाम. यदुक्तं स्थानाङ्गसूत्रस्य सप्तमस्थाने—“संख्या
 पागया चैव पसत्या इसीभासिया” पागय (प्राकृत) शब्देन
 प्राकृतत्वेन भिमतानां सर्वासां भाषाणां संग्रहः शौरसेनीमा-
 गधीपैशाचीचूलपैशाचिकापभ्रंशादयः सर्वा अपि सामान्य-
 रूपेण प्राकृतमुच्यन्ते विशेषापेक्षायां तु प्रत्येकं पृथक् पृथङ्-
 नाम्ना व्यवहियते यथा ब्राह्मणक्षत्रियादीनां सामान्यमनुष्य-
 शब्दवाच्यत्वेऽपि ब्राह्मणादयः शब्दाः पृथक्पृथग्जातिवाच-
 कास्तथाऽत्रापि ज्ञेयम्.

कस्तर्हि प्रवचनभाषाया नामधेयविशेषः? अर्द्धमागधी,
 आर्षप्राकृतं वा. यदुक्तं समवायाङ्गादौ—

“अथर्वं चणं अद्धमागहीए भासाए धम्ममाइक्खइ”
सम० ३४,

श्रीमद्भयदेवसूरिस्तद्व्याख्यायामित्थं तदर्थं करोति—
“अद्धमागहीयत्ति—प्राकृतादीनां षण्णां भाषाविशेषाणां मध्ये
या मागधी नाम भाषा रसौ लशौ मागध्यामित्यादिलक्ष-
णवती साऽसमाश्रितस्वकीयसमग्रलक्षणाऽर्द्धमागधीत्युच्य-
ते” व्याख्याकर्तुः सूरैरयमभिप्रायः— अत्राद्धशब्दोऽस-
मग्रत्वलक्षकः, यस्यां भाषायां मागधीभाषायाः समग्रलक्ष-
णानि न सन्ति किन्तु कतिचिल्लक्षणानि मागधीभाषायाः
कतिचिल्लक्षणान्यन्यभाषाणां सा भाषाऽर्द्धमागधीत्युच्यते ।

भगवतीसूत्रवृत्तावपि तमेवार्थं व्यक्तीकरोति श्रीम-
द्भयदेवसूरिः—“अद्धमागही भासा भासिज्जमाणा विसिज्जइ”
भग० ५, ४; मागधभाषालक्षणं किञ्चित्किञ्चित्च प्राकृतभाषाल-
क्षणं यस्यामस्ति साऽर्द्ध मागध्या इति व्युत्पत्त्याऽर्द्धमागधी.
एवमेवौपपातिकसूत्रे “अद्धमागहाए भासाए भासति अरिहा
धम्म” ओव० ३४; अद्धमागहाए भासाएत्ति रसोर्लशौ माग-
ध्यामित्यादि यन्मागधभाषालक्षणं तेनापरिपूर्णा प्राकृतभा-
षालक्षणबहुला अर्द्धमागधीत्युच्यते” एभ्यस्त्रिभ्योऽवतरणे
भ्य इदमेव फलनि यद्यत्र किञ्चिन्मागधभाषालक्षणं बहुलं च
प्राकृतभाषालक्षणमस्ति साऽर्द्धमागधीभाषा ज्ञेया.

नन्दीसूत्रवृत्तौ श्रीमन्मलयगिरिस्तनोपि स्पष्टं वक्ति—अतः
“सौ पुंसी”ति मागधिकभाषालक्षणात् सर्वमपि हि प्रवचन-
मर्द्धमागधिकभाषात्मक अर्द्धमागधिकभाषया तीर्थकृतां दे-
शनाप्रवृत्तेः, ततः प्रायः सर्वत्रापि मागधिकभाषालक्षणमनु-
सरणीयम् ।

सिद्धहैमाष्टमाध्याये श्रीमद्धेमचन्द्रसूरिररिपितदेव वक्ति—

“पोराणमद्धमागहभासानिययं हवइ सुत्तं”

सूत्राणि ह्यर्थरूपेण तीर्थकरोपदिष्टानि सूत्ररूपेण च गणधरग्रथितानि यदुक्तं—“अत्थं भासइ अरहा सुत्तं गंथंति गणहरा निउणं ” तीर्थकरस्योपदेशोऽर्द्धमागधीभाषायामिति स्पष्टं तथा गणधराणां सूत्ररचनाऽपि तस्यामैवार्द्धमागधीभाषायां भवति । यत्तु तीर्थकरगणधराभ्यां सूत्रेष्वर्द्धमागधीभाषायां रचितेष्वपि सूत्रलेखनकालपर्यन्तं तानि सूत्राणि न तदवस्थानि किन्तु तत्परिवर्तनं सम्पन्नं तथा च तद्भाषापि परिवृत्तेति वदन्ति केचित्तत्तु न सम्यक् साभिप्रायमेकाक्षरपरिवर्तनेऽपि जैनाचार्या महत्पापं स्वीकुर्वन्ति “हीणक्खरं अच्चक्खरं पयहीण”मित्यादिना हीनःक्षरादिपाठे ज्ञानातिचारा दर्शिताः, ज्ञानातिचाराश्च ज्ञानाक्षरणीयादिकर्मबन्धहेतव इत्यक्षरपरिवर्तनेऽप्येतावान् दोषस्तदा भावपरिवर्तने भाषापरिवर्तने तु महान् दोषः परमेष्विमंत्रमात्रस्य भाषापरिवर्तने सिद्धसेनदिवाकरस्य गुरुभिर्महत्प्रायश्चित्तं दत्तमिति वार्ताऽऽवालं प्रसिद्धा, तत्तत्कालीनाचार्यपरम्परायाः स्वलनयोच्चारणापाटवेन च तत्परिवर्तनं जातमित्यपि वक्तुं न शक्यते पूर्वधारिणामाचार्याणामस्मदाद्यपेक्षयाधिकबुद्धिपाटवात् । प्रमादे न कस्यचित् स्वलनासम्भवे न सर्वेषां स्वलना तादृश स्वल्पस्वलनया पाठान्तरसम्भवेऽपि सर्वथा भाषायाः परिवर्तनमशक्यं, भाषापरिवर्तनं तु तदैव स्याद्यदि सूत्राणां भाषान्तरमनुवादो वा कृतः स्यात्तथा सति तेषां ग्रन्थान्तरत्वे सम्पन्ने सूत्रत्वमपगतं स्यात् । न चेष्टापतिः प्रामाण्यभङ्गादतिशयान्वितं वचनानामेव प्रामाण्यस्वीकारात् । न चार्षभाषायां

मागध्याः समद्वितीयांशाभावान्मागध्या अद्विमिति व्युत्प-
 ष्याश्रिताः समासो न स्यात् “ अर्द्धं नपुंसकम्” २।२।२।
 इति पाणिनीयसूत्रेण “समेशोऽर्द्धं न वेति” ३।१।५४। इति
 सिद्धहैमसूत्रेण च समांशवाचकार्द्धशब्दस्यैव नपुंसकत्वपूर्व-
 निपादयोश्च विहितत्वादिति वाच्यम् । आर्षभापायां प्रायो
 मागधीभाषायाः समद्वितीयांशत्वमस्त्येव तन्निर्णयो निम्न-
 दर्शितरीत्या शास्त्रालापकद्रयोगानुसारेण कर्तव्यस्तथाहि-
 “एयावंति सव्वावंति लोगंसि कम्मसमारंभा जाणियव्वा भवं-
 ति” आचा० प्र० श्रु० १, १, १२; अत्र ‘एयावंति सव्वा-
 वंति लोगंसि’ एते त्रयः शब्दाः मागधीभाषालक्षणाश्रिताः
 पश्चिमास्त्रयः शब्दाः महाराष्ट्रीप्राकृतलक्षणाश्रिताः । से की-
 डं वा पयंगं वा कुंथुं वा पिपीलियं वा हत्यंसि वा पायंसि
 वा दाहुंसि वा उरंसि वा उदरंसि वा सीसंसि वा वत्यंसि वा
 पडिगहंसि वा कंबलंसि वा पायपुच्छणंसि वा रयहरणंसि
 वा गुच्छगंसि वा दंडगंसि वा पीढगंसि वा फलगंसि वा
 सेज्जंसि वा संथारगंसि वा तहप्पगारे उवगरणजायंसि वा”
 दस० ४; अत्र सप्तम्यन्ताः सर्वेपि शब्दाः मागधीभाषाश्रिताः,
 महाराष्ट्रीप्राकृताश्रितास्तु पंचषा एव ।

“अकुमारभूए १ जे २ केई ३ कुमारभूए ४ तिहं वए ।

इत्थीहिं गिद्धे ५ वसर महामाहं पकुव्वइ । सम० ३० ।

अस्मिन्पद्ये-एकारान्ताः प्रथमैकवचनान्ताः पञ्च शब्दाः
 मागधीभाषालक्षणाश्रिताः शेषा महाराष्ट्रीसाधारणाः । इदं तु
 चिन्त्यमत्र मागधीशब्दः प्राचीनमागधीभाषावाचको ज्ञेयः, हे-
 मचन्द्रसूरिणा प्राकृतव्याकरणे मागधीप्रकरणे या मागधी भा-
 षा दर्शिता सा तु नाटकादिषु प्रयुक्ताऽर्वाचीनमागधी ज्ञातव्या

वस्तुतस्तु अर्द्धमागधीशब्दो न भाषाश्रितः किन्तु देशाश्रितः, तथाहि— मगधदेशस्यार्द्धमर्द्धमगधः, अर्द्धमगधस्य भाषा अर्द्धमागधी शूरसेनमगधदेशयोरन्तरालप्रदेशे या भाषा भाष्यमाणाऽऽसीत्साऽर्द्धमागधी । यदुक्तं निशीथचूर्णौ श्रीजिनदासमहत्तरेण “मगहद्धविसयभासानिबद्धं अर्द्धमागहं” श्रीमार्करुडेयमहर्षिणा प्राकृतसर्वस्वे तदेवोक्तं—“शौरसेन्या अदूरत्वादिद्यमेवार्द्धमागधी” अर्थात् शूरसेनदेशस्य भाषा शौरसेनी, मगधदेशस्य भाषा मागधी, मगधशूरसेनमध्यभागस्य भाषाऽर्द्धमागधी । पालीभाषावत् स्वतंत्रेयं भाषा । बहुलांशेन पालीसदृशा स्वल्पांशेन भिन्ना । पालीभाषायां यथा बौद्धसाहित्यं तथाऽर्द्धमागधीभाषायां जैनधर्मस्य पुरातनसाहित्यं । पालीभाषानिबद्धं बौद्धसाहित्यं यथाऽद्यावधि पालीभाषायामेवावतिष्ठते तथाऽर्द्धमागधीनिबद्धं जैनसाहित्यमद्यपर्यन्तं तस्यामेव भाषायामवतिष्ठते । भेदस्त्वयं यद्बौद्धसूत्राणां टीका अपि पालीभाषायामेवासन् तेन तस्या अद्यावधि तथैव प्रचारोऽनेकानि च व्याकरणानि विद्यन्ते ऽर्द्धमागधीभाषायां जैनसूत्राणां टीका न निर्मिता जैनाचार्यैस्तेन तस्याः प्रचारो न तथा नापि तस्या एकमपि व्याकरणं विद्यते ।

यत्तु भरतेनोक्तं ‘राक्षसीश्रेष्ठिचेटानुकर्म्यादेरर्द्धमागधी’ यथा ‘अज्जविणोशामिणीए हिल्लिम्बादेवीए पुशुनघडुक्क अशोएण उवशमदि’ इयं नाटकादिषु प्रयुक्ताऽर्द्धमागधी जैनसाहित्यनिबद्धार्द्धमागधीतोऽतीव भिन्नाऽर्वाचीना च स्पष्टतया प्रतीयते । तथा च मागधीवद्दर्द्धमागध्यपि प्राचीनाऽर्वाचीनेति भेदद्वयमापन्ना ।

अर्द्धमागधीमहाराष्ट्रीप्राकृतयोर्भेदः

अधुना महाराष्ट्रीतोऽर्द्धमागधी भाषा कियतांशेन क क भिन्नेति प्रदर्शयते.

१ महाराष्ट्र्यां नकारस्य सर्वदा णकारो जायतेऽर्द्धमाग-
ध्यां तु नकारणकारौ द्वावपि. यथा—

नाईयमट्टं न य आगमिस्सं अट्टं निघच्छन्ति तहा-
गया ड। आचा० १-२-३-११७;

“छणं छणं परिणाय लोणसन्नं च सब्वसो”

आचा० १-२-३-१०३;

२ महाराष्ट्रीप्राकृते व्यञ्जनलोपे सत्युद्धृतस्याकारस्या-
कार एव श्रूयतेऽर्द्धमागध्यां तु यकारश्रुतिः, यथा—

सं०

अ०

म० प्रा०

अवतरणं

अवयरणं

अवअरणं

इंद्रजालं

इंदयालं

इंदअालं

३ म० प्राकृते क ग च ज त द प य वेत्यक्षराणाम-
संयुक्तानादिभूतानां लोपो भवति, अर्द्धमागध्यां तु क-
कारस्य गकारयकारौ ग च ज त दानां यकारोऽपि पकार-
स्यातपादिगणपठितेष्वेव वकारः, यथा—

सं०

अ० मा०

म० प्रा०

अधिकरणं

अहिगरणं

अहिअरणं

व्याकरणं

वागरणं

वाअरणं

जगत्

जगं, जयं

जअं

शौचं

सोचं, सोयं

सोअं

आतपः

{ आतवो

आअओ

{ आयवो

अर्द्धमागधीजैनमहाराष्ट्रीप्राकृतयोर्भेदः

अकारान्तपुंलिङ्गविषये-

१ अर्द्धमागध्यां प्रथमैकवचनेऽकारान्तनाम्नो रूपद्वयं भवति. प्राकृते रूपमेकमेव भवति, यथा-

अ० मा०

प्रा०

जिणो जिणो.

जिणो. १-१

२ द्वितीयावहुवचनेऽर्द्धमागध्यामेकारान्तमेकमेव रूपं भवति, प्राकृते तु रूपद्वयं यथा-

अ० मा०

प्रा०

जिणो

जिणा जिणे २-३

३ तृतीयावहुवचनेऽर्द्धमागध्यां रूपद्वयंप्राकृते तु सानुनासिकाधिक्येन रूपत्रयं भवति. यथा-

अ० मा०

प्रा०

जिणेहि जिणेहिं, जिणेहि जिणेहिं जिणेहिं- ३-३

४ पञ्चम्येकवचनेऽर्द्धमागध्यां रूपद्वयं बाहुल्येन, क्वचिच्च रूपत्रयं भवति, प्राकृते तु रूपषट्कं यथा-

अ० मा०

प्रा०

जिणाओ जिणा

जिणात्तो जिणाओ जिणाड

क्वचित् जिणाहि

जिणाहि जिणा जिणाहितो. ५-१

५ पञ्चमीवहुवचनेऽर्द्धमागध्यां रूपमेकमेव भवति, प्राकृते तु रूपनवकं भवति यथा-

अ० मा०

प्रा०

जिणेहितो-

जिणत्तो जिणाओ जिणाड

जिणाहि जिणेहि जिणाहितो

जिणेहितो जिणासुंतो जिणेसुंतो ५-३

६ सप्तम्येकवचनेऽर्द्धमागध्यां रूपत्रयं प्राकृते च रूप
द्वयं भवति यथा—

अ० मा०	प्रा०
जिणंसि जिणम्मि	जिणम्मि जिणे
जिणे,	७--१

७ न्तमन्तत्ययान्तशब्दानां प्रथमा द्वितीयातृतीयाष-
ष्ठीविभक्तिषु किञ्चिद्विशिष्टरूपाणि भवन्ति, तथाहि—

	ए०व०	ब०व०
प्र०	भगवं, भगवंतो मतिमं, मतिमंतो	भगवंतो मतिमंतो
द्वि०		भगवंतो मतिमंतो

तृ० भगवता, भगवया
मतिमता

ष० भगवतो, भगवओ
प्राकृते त्वयं विशेषो न दृश्यते ।

८ अर्द्धमागध्यां जसादिशब्दानां तृतीयाषष्ठीसप्तमीषु
विशिष्टरूपाणि भवन्ति; तथाहि—

	ए०व०
तृ०	जससा, मणसा, वयसा, कायसा, तेयसा, चक्खुसा, जोगसा, पन्नसा, बलसा,
ष०	जससो, मणसो,
स०	मणसि इत्यादि, प्राकृते त्वेतानि रूपाणि न दृश्यन्ते

९ कम्मधम्मशब्दयोस्तृतीयैकवचने कम्मणुणा धम्मणुणा

इतिरूपे अर्द्धमागध्यां भवतः, प्राकृते तु न दृश्यते

१० रायशब्दस्य संबोधनैकवचने हे रायमिति रूप-
मर्द्धमागध्यां दृश्यते न तु प्राकृते ।

इकारान्तपुंलिङ्गे

११ प्रथमाबहुवचनेऽर्द्धमागध्यां रूपद्वयं भवति प्राकृते
तु रूपचतुष्टयं, तथाहि—

अ०मा०

प्रा०

इसिणो इसी

इसिणो, इसी, इसओ, इसड-

१-३

१२ पञ्चम्येकवचनेऽर्द्धमागध्यां रूपद्वयं प्राकृते तु रू-
पपञ्चकम्-

अ०मा०

प्रा०

इसिणो, इसीओ

इसिणो, इसित्तो, इसीओ,

इसीउ, इसीहितो

१३ पञ्चमीबहुवचनेऽपि प्राकृते रूपाधिक्यम्—

अ०मा०

प्रा०

इसीहितो,

इसित्तो, इसीओ, इसीउ,

इसीहितो, इसीसुन्तो

१४ सप्तम्येकवचनेऽर्द्धमागधीसत्कं 'इसिसि' रूपं प्रा-
कृते नास्ति ।

उकारान्तपुंलिङ्गे

१५ प्रथमाबहुवचने पञ्चम्येकवचनबहुवचनयोः सप्त-
म्येकवचने चकारान्तवत्तारतम्यम्,

१६ बहुशब्दस्य प्रथमाबहुवचनेऽर्द्धमागध्यां जायमा-
नं बहवे इतिरूपं प्राकृते नास्ति,

सर्वनामशब्देषु

१७ सप्तम्येकवचनेऽर्द्धमागध्यामिमकशब्दाभ्यामेव 'स्सि' प्रत्ययः प्राकृते तु सर्वेषु सर्वानामशब्देषु 'स्सि' प्रत्ययः,

१८ कजतइमशब्दानां तृतीयैकवचने प्राकृते किणा जिणा तिणा इमिणा इतिरूपाणि दृश्यन्तेऽर्द्धमागध्यां तु तन्नास्ति.

१९ तेषामेव षष्ठ्येकवचनबहुवचनयोः प्राकृते कास, जास, तास इति रूपाणि दृश्यन्तेऽर्द्धमागध्यां तानि न सन्ति ।

२० कशब्दस्य पञ्चम्येकवचने 'किणो' इतिरूपं प्राकृते विद्यतेऽर्द्धमागध्यां नास्ति.

२१ षष्ठ्येकवचने से इतिरूपं तशब्दस्यैवार्द्धमागध्यां दृश्यते प्राकृते त्विमैतशब्दयोरपि.

२२ अमुशब्दस्य सप्तम्येकवचने अयस्मि इयस्मि इति रूपद्वयं प्राकृते दृश्यतेऽर्द्धमागध्यां तु न ।

अम्हत्तुम्हशब्दयोः

२३ अनयोः शब्दयो रूपेषु महान् भेदोऽस्ति, तुलना-
र्थं तयो रूपाणि प्रदर्शयन्ते—

अ० मा०

प्रा०

प्र० ए० हं अहं, स्मि, अस्मि, अस्मिह, हं, अहं, अहयं,

प्र० व० अम्हे, वयं, अम्ह, अम्हे, अम्हो, मो,

वयं, भे,

द्वि० ए० मे, सं, मम, ममं । णे, णा, मि, अस्मि, अम्ह, म-

म्ह, मं, ममं, मिसं, अहं ।

द्वि०ब० णो, अम्हे
तृ०ए० मया, मए.

अम्हे, अम्हो, अम्ह, णे.
मि, मे, ममं, ममए, ममाइ, मइ,
मए, मयाइ, णे.

तृ०ब० अम्हेहिं

अम्हेहि, अम्हाहि (हिं)अम्ह,
अम्हे, णे.

पं०ए० ममाओ, ममाहितो । मइणो, मइत्तो, ममत्तो,
महत्तो, मज्झत्तो, मईओ, ममा
ओ, महाओ मज्जाओ, मईउ,
ममाउ, महाउ, मज्जाउ, ममा-
हि, महाहि, मज्जाहि, मईहितो,
ममाहितो महाहितो, मज्जाहिं-
तो, मई, ममा, महा, मज्जा.

पं०ब० अम्हेहितो-। ममत्तो, अम्हत्तो, ममाओ, अम्हाओ
ममाउ, अम्हाउ, ममाहि, अम्हाहि,
ममेहि अम्हेहि, ममाहितो,
ममेहितो, अम्हाहितो अम्हे-
हितो, ममासुंतो, ममेसुंतो,
अम्हासुंतो, अम्हेसुंतो.

ष०ए० मम, ममं, मज्झ,
मज्झं, महं, मे,

ष०ब० अम्हं, णो, अस्साकं
अग्हाणं

मे, मइ, मम, मह, महं, मज्झं
मज्झं, अम्ह, अम्हं
णे, णो, मज्झ, अम्ह, अम्हं,
अम्हे, अम्हो, अम्हाण-णं,
ममाण-णं, महाण-णं,
मज्जाण-णं

स० ए० ममंसि, मन्हि । मइ, मि, मनाइ, मए, मे,
अम्हम्मि, ममम्मि, मह-
स्मि, मज्झम्मि, अम्ह-
स्सि, ममस्सि, महस्सि,
मज्झस्सि, इत्यादि ।

स० व० अम्हेसु ।

अम्हसु (सुं) अम्हेसु
(सुं) ममसु (सुं)
ममेसु (सुं) महसु (सुं)
महेसु (सुं) मज्झसु
(सुं) मज्झेसु (सुं)

२६ एतावानेव भेदस्तुह्यशब्दरूपेष्वपि विस्तरभयान्नेह
रूपाणि लिखन्ते तुलनां चिकीर्षुभिस्तत्तद्व्याकरणे
निरीक्षणीयम् ॥

स्त्रीलिङ्गद्विषये

२७

स्त्रीलिङ्गप्रथमाद्वितीयावहुवचने प्राकृते रूपत्रयम-
र्द्धमागध्यां रूपद्वयं भवति तथाहि—

अ०मा०

प्रा०

मालाओ, माला

मालाओ, मालाउ, माला

बुद्धीओ, बुद्धी

बुद्धीओ, बुद्धीउ, बुद्धी

धेणूओ, धेणू

धेणूओ, धेणूउ, धेणू

णईओ, णई

णईओ, णईउ, णई (णईआ)

वहूओ, वहू

वहूओ, वहूउ, वहू

२८

तृतीयापथीसप्तम्येकवचनेऽर्द्धमागध्यामेकैकमेव
रूपं भवति प्राकृते तु रूपचतुष्टयं भवति तथाहि—

अ०मा०

प्रा०

तृ०ष०स०	मालाए	}	मालाअ, मालाआ, मालाइ, मालाए
" "	बुद्धीए		बुद्धीअ, बुद्धीआ, बुद्धीइ, बुद्धीए
" "	धेणूए		धेणूअ, धेणूआ, धेणूइ, धेणूए
" "	गाईए		गाईअ, गाईआ, गाईइ, गाईए
" "	बहूए		बहूअ, बहूआ, बहूइ, बहूए

२९ पञ्चम्या एकवचनबहुवचनयोः प्राकृते रूपाणामाधिक्यं पुँल्लिङ्गवदेव प्रत्ययानामाधिक्यादर्द्धमागध्यां तु रूपमेकमेव ।

३० कजतशब्दातिरिक्तसर्वनामशब्देषु स्त्रीलिङ्गे प्राकृते कश्चिद्विशेषो नास्ति, अर्द्धमागध्यां तु षष्ठीबहुवचने 'सध्वासि' इति विशेषरूपं विद्यते ।

३१ कजतशब्दानां स्त्रीलिङ्गे षष्ठ्येकवचने प्राकृते किस्सा, कास, जिस्सा, जास, तिस्सा, तास, इति रूपाणि दृश्यन्तेऽर्द्धमागध्यां तु तानि रूपाणि न सन्ति ।

३२ इमशब्दस्य षष्ठ्येकवचने 'इमीसे,' सप्तम्येकवचने 'इमीसाए, रूपमर्द्धमागध्यां दृश्येते प्राकृते तु न विद्येते ।

नपुंसकलिङ्गे-

३३ प्रथमाद्वितीयैकवचन इकारान्तोकारान्तयोरर्द्धमागध्यां रूपमेकमेव दृश्यते प्राकृते तु द्वे-

अ०मा०

प्रा०

दहिं

दहि, दहिं.

महुं

महु, महुं

३४

प्रथमाद्वितीयावहुवचनेऽर्द्धमागध्या तृतीयं रूपं

निरनुनासिकं प्राकृते तु सानुनासिकमस्ति तथाहि-

अ०मा०

पा०

वणाणि वणाइं वणाइ	} वणाणि, वणाइं, वणाइँ, दहीणि, दहीइं, दहीइँ महूणि, महूइं, महूइ
दहीणि दहीइं दहीइ	
महूणि, महूइं, महूइ	

कारकविषये-

३५ प्राकृते सप्तम्याः स्थाने द्वितीयाविधानं कृतमार्धं तु तृतीयापि दृश्यते, यथा “तेषां कालेषां तेषां समएणं” “जेणामेव सेणिए राया तेषामेवोवागच्छइ”

३६ अर्द्धमागध्यां क्वचित्कर्त्रर्थे चतुर्थी दृश्यते यथा-
के पुर्विं गमणाए के पच्छा गमणाए. (गमनकर्त्तृत्वर्थः)
प्राकृते तादृशः प्रयोगो न दृश्यते.

३७ मज्झमज्झेणशब्दयोगे द्वितीया षष्ठी सप्तमी चार्द्धमागध्यां दृश्यते यथा, ‘नयरस्स मज्झमज्झेण’ ‘नयरं मज्झमज्झेण’ ‘नयरे मज्झमज्झेण’ प्राकृते तथा नास्ति

समासविषये

३८ तमुक्काए णं भंते केमहालए..... एमहालए णं गोयमा! तमुक्काए पण्णत्ते इत्यादिप्रयोगेषु केमहालए एमहालए इति समासः प्राकृतव्याकरणेन न सिद्ध्यति ।

३९ अजहण्णमणुक्कोसो, अडुक्खमसुहा, अंगमंगाइं, सामाइयमाइयाइं, खंधारो, पाओवगमणं पुर्विंपि, पुव्वंपि, आगन्तगारं आगन्तारं, अयं संधी अयमेयारूवे, इमेयारूवे, जसोकामी, जसोचंदो, अयोक्कवलं अयो-

कुंभी, तवोकम्मं, आणापाणू, इत्यादयोऽर्द्धमागधीप्रयो-
गाः प्राकृतध्याकरणेन न सिद्ध्यन्ति।

तद्धिते

बहुतराए, अप्पतराए, पुरच्छिमं, पुरत्थिमं पच्चच्छि-
मं, पच्चत्थिमं, परज्झो (पराधीन इत्यर्थः) वण्णवं, वण्णवं-
तो, भगवं, भगवंतो, आउसो, आउसंतो, गोमी, गों-
मिणी, सड्ढइ, वुसिमन्तो, दोसिणो, किमिणो, रइला
(रजस्वला) ओयंसी, ओयस्सी, वच्चंसी, वच्चस्सी, को-
लुण्णं (कारुण्यमित्यर्थे) दोरेवच्चं, आहेवच्चं, कीसो, के-
सो, कीरिसो, (कीदृश इत्यर्थे) दोच्चं, तच्चं, जाए, पगा-
माए, केवचिरं, केवचिरं, जामेव, तामेव, जेणामेव,
तेणामेव, इत्यादयः शब्दा अर्द्धमागध्यां प्रसिद्धास्तद्धि-
तसिद्धाः प्राकृते तु न दृश्यन्ते ।

धातुप्रत्ययविषये.

१ अर्द्धमागध्यां गणत्रयविभागप्रदर्शनेन द्वितीयगणपठि-
तानामेकारविकरणप्रत्ययः तृतीयगणपठितानां तु विक-
ल्पेनैकारविकरणः प्राकृते तु सर्वेषामकारान्तधातूनामै-
कारविकरणः तेन गच्छेइ गच्छेसि इत्यादिरूपाणि प्रा-
कृते भवन्ति नत्वर्द्धमागध्याम् ।

२ वर्तमानकालेऽर्द्धमागध्यां त्रिष्वपि पुरुषेषु एकैकं
रूपं प्राकृते रूपाणामाधिक्यं तथाहि-

अ०मा०

प्रा०

प्र०ए०

गच्छइ

गच्छइ

गच्छए

प्र०व०

गच्छन्ति

गच्छन्ति, गच्छन्ते, गच्छिरे

म०ए

गच्छसि

गच्छसि,

गच्छसे.

स०व	गच्छह	}	गच्छह,	गच्छित्था
उ०ए	गच्छामि		गच्छामि,	गच्छमि.
उ०व०	गच्छामो		गच्छामो,	गच्छिमो, गच्छमो
			गच्छामु,	गच्छिमु, गच्छमु
			गच्छाम	गच्छिम, गच्छम,

३. आहार्येऽर्द्धमागध्यां मध्यमपुरुषैकवचने गच्छा-
हि गच्छ इति रूपद्वयं भवति. प्राकृते तु गच्छसु, गच्छहि
गच्छ इति रूपत्रयं भवति । उत्तमपुरुषैकवचनबहुवच-
नयोः प्राकृते वर्तमानकालद्रूपवाहुत्यम्.

४. भूतकालेऽर्द्धमागध्यां त्रिष्वपि पुरुषेषु वचनयोरे-
क एवेंसुप्रत्ययो भवति यथा 'गच्छिसु' प्राकृते तु स्व-
रान्तधातोः लीहीहीअप्रत्ययाः व्यञ्जनान्तधातोरीअप्र-
त्ययो, यथा-होसी, होही, होहीअ, गच्छीअ.

५. भविष्यदर्थेऽर्द्धमागध्यां त्रिष्वपि पुरुषेषु स्सहिप्र-
त्ययो त्यादिपरो भवति; प्राकृते तु प्रथममध्यमपुरुषयोर्हि-
प्रत्यय एव त्यादिपरो न तु स्सप्रत्ययः ।

६. वर्तमानोत्तमपुरुषैकवचनबहुवचनयोरर्द्धमागध्या-
मसधानाः अंसि, सि, सो इति रूपाणि भवन्ति, प्राकृते
तु-स्हि, स्हो, स्ह इति रूपाणि भवन्ति.

७. भूतकालेऽसंधातोरर्द्धमागध्यां आसी, आसिमो
इत्यादि रूपाणि भवन्ति प्राकृते तु-आसि, अहेसिति रूपाणि

८. अकासि, अकारिस्सं, अकारिसु, अभविंसु अतरिं-
सु सुचिं, सुवी, लहित्थं, अणुसासंसि, होत्था, हुत्था,
आहंसु, अचवशी, आद्यं, वेच्छिइ, वेच्छी, समुच्छिहि-
न्ति, संश्रयानि, पाडाइ, इत्यादयः प्रयोगा अर्द्धमागध्यां

प्रसिद्धाः प्राकृते न दृश्यन्ते.

६ भावकर्मणोरर्द्धमागध्यां सामान्यत इज्जप्रत्ययो भवति, प्राकृते त्विज्जेअप्रत्ययो भवतः

अ०मा०

प्रा०

पढिज्जइ

पढीअइ, पढिज्जइ,

१० करधातोरर्द्धमागध्यां भावकर्मणोः कज्जइ कीरइ इत्यादिरूपाणि दृश्यन्ते प्राकृते तु न.

११ संबंधार्थकृदन्ते प्राकृते 'तुआण' प्रत्ययो भवति सोऽर्द्धमागध्यां न दृश्यते. प्राकृतइअ प्रत्ययो भवति तत्स्थानेऽर्द्धमागध्यामियाप्रत्ययोपि भवति. क्वचित् तु प्रत्ययो भवति यथा चइत्तु, सरित्तु इत्यादि प्राकृते तु तादृशरूपाणि न सन्ति.

१२ सोच्चा, पेच्चा, लद्धूं, लद्धूण, दिस्सा, इत्यादीनि संबंधार्थकृदन्तरूपाणि प्राकृते न दृश्यन्ते.

१३ अर्द्धमागध्यां हेत्वर्थकृदन्ते 'त्तए' प्रत्ययो भवति यथा 'करित्तए वागरित्तए, स प्राकृते न दृश्यते.

१४ अर्द्धमागध्यां भूनार्थे "पल्हत्थे वोच्चत्थो कडो (कृतः) अणुडागयं, छहियं (छिल्लं) परिवुडो, संवुडो, ऊसडो ऊसडो" इत्यादयः शब्दाः सिद्धास्ते प्राकृते न सिद्धयन्ति.

१५ सिद्धहैमाष्टमाध्यायचतुर्थपादस्य द्वितीयसूत्रादारभ्य षट्पञ्चाशत्तमसूत्रपर्यन्तं ये धात्वादेशा दर्शिताः प्राकृतभाषायां तेषु स्वल्पा एवादेशा आर्षे प्रयुक्ता, बहुलास्तु न सन्त्येव तथाहि कथधातादेशादेशा विहितारतेषु नवादेशानामेकोपि प्रयोगोऽर्द्धमागध्यां नास्ति । एवं धात्वन्तरेष्वपि ज्ञेयमतिविस्तरभयाच्चेह प्रपञ्चयते. इत्थं

महाराष्ट्रीजैनमहाराष्ट्रीप्राकृतभाषातोऽर्द्धमाग ध्या भेदः स्पष्टः प्रतीयते तथा च तद्भाषायाः स्वतन्त्रव्याकरणेनावश्यं भवितव्यमिति मनोरथो मनसि कियता कालेनासीदर्द्धमागधीकोषनिर्माणानन्तरं सदृढतरोऽभवत्तावतोदारचित्ताग्रणीश्रीमद्गरचंदभेरौदानश्रेष्ठिवराणां राजस्थानान्तर्गतविक्रमपुर (वीकानेर) निवासिनां तस्मिन् कार्ये प्रेरणा जाता तदुत्साहितो मैथिलपण्डितश्रीयदुनाथमिश्रास्य साहाय्येन गहनमप्येतत्कार्यं मासनवकेन पारयितुं समर्थोऽभवम् ।

इयं भाषा संस्कृतमूला वा स्वतन्त्रेति विमर्शस्तु नेह क्रियते प्राकृतपाठमालाया उपोद्धाते विस्तरेण तच्चिन्तनात्तत्रैव प्रेक्षावद्भिर्निरीक्षणीयम् ।

संस्कृतसिद्धान्तकौमुद्यनुसारिशैलीविशिष्टत्वाज्जैनागमभाषालक्षणप्रदर्शनद्वाराजैनसिद्धान्तानां कौमुदीवत्प्रकाशकत्वाच्चास्य व्याकरणस्य जैनसिद्धान्तकौमुदीति नामधेयमुचितमेव प्रतिभाति.

प्राय आगमोदयसमितिसुद्रितजैनसूत्राणामर्द्धमागधीकोषस्य चाधारेणास्य रचना समजनि । यद्यप्यन्यापेक्षया समितिमुद्रणं संशुद्धं विद्यते परन्तु कालप्रवाहेण लेखकानां सखलनया सूत्रेष्वनेकानि पाठान्तराणि जातानि— त्यकारच्छकारयोः सादृश्येन क्वचित् पुरत्थिमः, क्वचित्पुरच्छिमः, क्वचिदत्थिवेयणा, क्वचिदच्छिवेयणा, गगमाक्षरयोः सादृश्येन पडिगगहेइ पडिगाहेइ इत्याद्यनेकानि संदेहस्थानानि सन्ति नादृगस्थलेषु क्वचिद्यथामनि निर्णयः कृतः क्वचिन्मयपाठः समाहृतः ।

अल्पश्रमेण विद्यार्थिनां बोधो यथा स्यात्तथाविधशैली
समादरेणात्र प्रकृतिप्रत्ययादिविभागः स्वीकृतः ।

सूत्रेषु शब्दानां धातूनां च प्रयोगा यथा यथा दृष्टास्तथा
तथा ते साधिताः । गवादिशब्दानां सर्वविभक्तिरूपाणि
सूत्रे नोपलभ्यन्ते तेन यावन्ति रूपाणि लब्धानि तावन्त्येषु
साधितानि केषांचिदनुपलब्धान्यपि रूपाणि व्याकरणान्तरा-
नुसारेण साधितानि ।

यद्यप्येतद्व्याकरणरचनायाः प्राथम्यान्नव्यत्वात्संभ्र-
ऽस्ति स्वल्पनायाः तथापि सहृदया विद्वद्गरा हितबुद्ध्या सू-
चयिष्यन्ति मां चैतत्तत्स्वल्पनां तदा द्वितीयावृत्तौ तत्संशो-
धनं भविष्यति सुज्ञेषु किं बहुना !

ॐ शान्तिः

शान्तिः

शान्तिः

स्थल—मोरबी. वि०स० १६८२ }
कार्तिक-शुक्ल त्रयोदशी }

मुनिरत्नचन्द्रः

शुद्धिपत्रम्

पृ०	पं०	अशुद्धिः	शुद्धिः
३०		इमस्त सोतोऽयम् २।१।४७	इमस्य सोतोऽयम् २।१।४७
३०		कादिहितोरितो डयोः २।१।४५	कादिहितोरितो डओ
१७७		डस्येडकंखाहार्धश्च वा ३।३।२८	डस्येडकंखाहार्धश्च वा
१८२		वरस्य वासस्ते तो ३।३।५२	वरसस्य वासस्ते तो ३।३।५२
२२	१८	भोजिणा	भोजिणा
१९५		सू० ४।४।११६	सू० ४।४।११५
२२		सू० ४।४।११४	सू० ४।४।११३
१८९		सू० ४।४।११५	सू० ४।४।११४
२२१		सू० ४।४।११८	सू० ४।४।११७
१२३वा०		(आगमनमाभ्यामित्ये- कारविकल्पे)	आगमनमाभ्यामित्येकारविकल्पे
१२३		खादानां तौ ४।४।२६	खादीनां तौ ४।४।२६
१७७		{ चतुर्णतन्वेषु घेत् ॥३।३।३१॥ { गिरहधातोस्चतुर्ण ०	{ चतुर्णतन्वेषु घेत् ॥३।३।३१॥ { गिरहधातोस्चतुर्ण ०

* ७० नमो वीतरागाय *

शतावधानिपण्डितप्रवरमुनिश्रीरत्नचन्द्रस्वामिदिरचिता

जैनसिद्धान्तकौमुदी

[अर्द्धमागधीव्याकरणम्]

पूर्वार्द्धम्

प्रणम्य श्रीमहावीरं मोक्षमार्गप्रकाशकम् ।
क्रियते तत्त्वबोधाय जैनसिद्धान्तकौमुदी ॥१॥

अथ संज्ञाप्रकरणम्

अ आ इ ई उ ऊ ए ओ स्वराः ॥ १११॥

एते स्वरसंज्ञाः स्युः ॥

क ख ग घ ङ च छ ज झ ञ ट ठ ड ढ ण

त थ द ध न प फ व भ म य र ल व स हा

व्यञ्जनानि ॥ ११२॥

इमे वर्णा व्यञ्जनसंज्ञकाः । तत्र कादिङान्ताः कवर्गः ।
चादिझान्ता श्रवर्गः । टादिणान्ता छवर्गः । तादिनान्तास्तवर्गः ।
पादिभान्ताः पवर्गः ॥

अ इ उ ह्रस्वाः ॥११३॥

एते त्रयो ह्रस्वसंज्ञा भवन्ति ॥

आ ई ऊ दीर्घाः ॥१११४॥

एते त्रयो दीर्घसंज्ञकाः ॥

वर्णोपरि विन्दुरनुस्वारः ॥१११५॥

वर्णोपरि विद्यमानो विन्दुरनुस्वारसंज्ञको भवति ॥

स्वराणामन्त्यष्टिः ॥१११६॥

स्वराणां मध्ये योऽन्त्यः स ऽसंज्ञः स्यात् ॥

अन्त्यात्पूर्व उपधा ॥१११७॥

अन्त्यवर्णात्पूर्वो वर्ण उपधासंज्ञः स्यात् ॥

अप्रयुज्यमानः सफल इत् ॥ १११८॥

प्रयोगेष्वप्रयुक्तः किञ्चित्कार्यं विधातुमुपात्तो वर्ण इत्संज्ञः
स्यात् ॥

डः प्रत्ययादिः ॥१११९॥

प्रत्ययस्यादिर्डकार इत्संज्ञः स्यात् ॥

इतो लोपः ॥१११६०॥

इत्संज्ञकस्य लोपः स्यात् ॥

डिति टेः ॥१११६१॥

डिति परे टेलोपः स्यात् ॥

स्वरानन्तराणि व्यञ्जनानि संयुक्तम् ॥११११०॥

बहुवचनमनेकार्थम् । स्वराव्यवहितयोर्व्यञ्जनयोर्व्यञ्जनानां
वा संयुक्तसंज्ञा स्यात् ॥

॥ इति संज्ञाप्रकरणम् ॥

अथ परिभाषाप्रकरणम् ॥

आदेदोतामदिदुतो ह्रस्वाः ॥१११३५॥

तकार उच्चारणार्थः । ह्रस्वादेशो विधीयमान आकारस्या-
कार एकास्येकार ओकारस्योकारो बोध्यः ॥

अदिदुतामादेदोतो वृद्धिः ॥१११३६॥

अकारेकारोकाराणां वृद्ध्यादेशो विधीयमानः क्रमा-
दाकारैकारौकारा ज्ञेयाः ॥

अदाताविदीतावुदूतौ सवर्णौ ॥१११३७॥

सवर्णादेशो विधीयमानः क्रमेणोक्तयोरेकस्यापरो बोध्यः ॥
व्यञ्जनेषु प्रथमद्वितीययोस्तृतीयचतुर्थयोश्च प्रथम-
तृतीयौ ॥१११३८॥

व्यञ्जनवर्णेषु कचटतपवर्गाणां कखयोर्गघयोश्च कगौ,
चछयोर्जझयोश्च चजौ, टठयोर्डढयोश्च टडौ, तथयोर्दध-
योश्च तदौ, पफयोर्बभयोश्च पबौ, सवर्णौ ज्ञेयौ ॥

समानयोर्विरोधे परम् ॥१११३९॥

तुल्यबलकविरुद्धकार्यद्वयप्रसङ्गे परं कार्यं स्यात् ॥

षष्ठ्या अन्त्यस्य ॥१११४०॥

षष्ठीनिर्देशेन क्रियमाणं कार्यमन्त्यस्य बोध्यम् ॥

विशेषणं तदन्तस्य ॥१११४१॥

विशेषणीभूतं तदन्तस्य संज्ञा स्यात् ॥

अनेकवर्णसित्सर्वस्य ॥१११४२॥

अनेकवर्णकादेशः सकारेत्संज्ञकादेशश्चसर्वस्य स्थाने
भवतः ॥

टकितावाद्यन्तयोः ॥१११४३॥

दित्कित्कार्यं यस्य विहितं क्रमात्तस्याद्यन्तयोः स्यात् ॥

॥ इति परिभाषाप्रकरणम् ॥

अथ स्वरसन्धिप्रकरणम् ।

एकः पूर्वपरयोः ॥११२४॥

अधिकारोऽयम् ॥

बहुलम् ॥११२१॥

अधिकारोऽयम् ॥

क्वचित्प्रवृत्तिः क्वचिदप्रवृत्तिः क्वचिद्भिभाषा क्वचिदन्यदेव ।

विधेर्विधानं बहुधा समीक्ष्य चतुर्विधं बाहुलकं वदन्ति ॥१॥

स्वरयोरव्यवधाने प्रकृतिभावो लोपो वैकस्य ॥११२२॥

स्वरयोरव्यवधानेन समभिव्याहारे प्रकृतिभावः पूर्वपर-
योरन्यतरस्य लोपो वा स्याद्यथाप्रयोगम् । वे+इंदिया=वेइ-
न्दिया । ते+इंदिया=तेइंदिया । पंजलि+उडा=पंजलिउडा ।
इक्क+असीई=इक्कसीई । तहा+इत्ति=तहत्ति । ते+असी=
तेसी ॥

तदभावे सन्धिः ॥१२।३॥

तथाभूतयोः स्वरयोः प्रकृतिभावलोपाभावपक्षे वक्ष्य-
माणाः सन्धयः स्युः ॥

वृद्धिरतः स्वरे परस्य ॥१२।६॥

अकारात्स्वरे परे पूर्वपरयोः परस्ववर्णा वृद्धिरेकादेशः
स्यात् । जिण+ईसरो=जिणोसरो । चाउल+उद्वंगं=चाउलो-
द्वंगं । समण+उवासणो=समणोवासणो ॥

सवर्णे दीर्घः ॥१२।७॥

स्वरात्सवर्णे स्वरे परे पूर्वपरयोर्दीर्घ एकादेशः स्यात् ।
पास+अवच्चिज्जो=पासावच्चिज्जो । गमण+आगमणे=गमणा-
गमणे । अइ+इति=अईति । भाणु+उद्वओ=भाणूद्वओ ॥

इदीदुदूतामसवर्णे पूर्वः ॥१२।८॥

इकारेकारयोरुकारोकारयोश्चासवर्णे स्वरे परे पूर्ववर्णवृत्त्या-
नुपूर्वीमद्वर्णादेशः स्यात् । पलि+अंको=पल्लंको । समनु+
इतो=समन्वितो ।

समानयोः पूर्वस्य सवर्णः ॥१२।९॥

एकानुपूर्वीकवर्णद्वयस्याव्यवधाने पूर्वस्य स्वसवर्ण आदेशः
स्यात् । अभि+उद्वेमि=अब्भुद्वेमि ।

१ जिनेश्वरः । २ तन्दुलोदकम् । ३ श्रमणोपासकः । ४ पार्श्वपतीयः ।

५ गमनागमने । ६ अतीति । ७ भानूद्वयः । ८ पल्यङ्कः । ९ समन्वितः ।

१० अभ्युत्तिष्ठामि ।

तरहेभ्यश्चजज्ञाः ॥१२।१०॥

तकाररेफहकारेभ्यः परेषां तेषां क्रमेण चजज्ञ इत्येते
आदेशाः स्युरसवर्णे स्वरे । पति+अप्पिणइ^१=पचप्पिणइ ।
“रेफस्य परसवर्णे” परि+उवासणा^२=पज्जुवासणा । अहिइ
+आवणा इति स्थिते, सवर्णदीर्घे ईकारस्य झकारो हकारस्य
परसवर्णेन जकारः^३” अज्झावणा । अहि+अयणं^४=अज्झयणं ॥

स्वराद्दातोर्यट् ॥१।१।१॥

स्वरात्परयोरकाराकारयोः कचिद् यडागमः स्यात्
विपरि+आसां^५=विपरियासा । पलि+अंको^६=पलिर्यंको ।

स्वराद्यस्य ॥१।१।६२॥

स्वरात्परस्य यकारस्य बहुलं लोपः स्यात्स्वरे परे । जिय+
इंदिए^७=जिइंदिए । गय+इंदो^८=गइंदो ॥

संयुक्ते ह्रस्वः १।२।१२

संयुक्ते परे पूर्वस्य बहुलं ह्रस्वः स्यात् । आ+क्रोसइ^९=
अक्रोसइ । की+ण्गो^{१०}=किण्गो । गच्छ+इज्जा^{११}=गच्छिज्जा, ग-
च्छेज्जा । हो+ज्जा^{१२}=हुज्जा, होज्जा ।

उद्दुर्निर्वीनां संयुक्ते ॥१।२।११॥

एषां स्वरस्य संयुक्ते परे दीर्घो बहुलं स्यात् ।

१ प्रत्यर्पयति । २ पर्युपासना । ३ अव्यापना । ४ अव्ययनम् । ५ विपर्यासः ।
६ पन्थङ्गः । ७ त्रिनेन्द्रियः । ८ गजेन्द्रः ९ आक्रोशति । १० कीर्णः ।
११ गच्छेत् । १२ भवेत् ।

उपसर्गस्य दीर्घात् ॥११२४॥

उपसर्गसम्बन्धिदीर्घात्परस्य संयुक्तस्यादेर्लोपः स्यात् ।
उद्+स्ससन्ति=ऊस्ससन्ति । दुर+सहो=दूसहो, दुस्सहो । निर्
+णेइ=णीणेइ । वि+स्समइ=वीसमइ । आ+स्सासि=
आसासि ।

पत्तादिषु नित्यम् ॥११२१३॥

एषु संयुक्ते परे पूर्वस्य ह्रस्वो नित्यम् । पा+त्तं=पत्तं ।
संपत्तं । भारिया+त्ता=भारियत्ता
॥ इति स्वरमन्धिप्रकरणम् ॥

अथ व्यञ्जनसन्धिः ॥

अहे व्यञ्जनस्य परसवर्णः ॥११२२०॥

हभिन्ने व्यञ्जने परे पूर्वव्यञ्जनस्य परसवर्ण आदेशः
स्यात् । सत्+कारो=सक्कारो । उत्+कसो=उक्कसो । निर् +
चरइ=निच्चरइ । इध्+ढी=इड्ढी ॥

त्रयाणामव्यवधाने पूर्वस्य लोपः ॥११२२१॥

व्यञ्जनत्रयस्याव्यवधाने सति पूर्वस्य लोपः स्यात् । निर्
+च्छुभइ=निच्छुभइ । पुच्छ्+ठो=पुट्ठो ॥

- १ उच्छ्रवसन्ति । २ दुःसहः । ३ निर्णयति । ४ विश्राम्यति ।
५ आश्वसिषि ६ प्राप्तम् । ७ संप्राप्तम् । ८ भार्याता । ९ सत्कारः ।
१० उत्कर्षः । ११ निश्चरति । १२ ऋद्धिः । १३ निक्षिपति । १४ पृष्ठः ।

अपूर्वस्य संयुक्तस्य ११२३॥

संयुक्ते पूर्वस्य लोपः स्यात्संयुक्तमपूर्वं चेत् । कर्मइ^१ ।
क्रिणेइ^२ । अपूर्वेति किल्^३ । विक्रमइ^४ । विक्रेह ॥

समश्च ॥११२२॥

समः परस्य संयुक्तस्यादे लोपः स्यात् । सम्+कर्मइ=
संकर्मइ^५ । सम्+कर्मणे=संकर्मणे ॥

निरः क्रमस्य ॥११२५॥

निरः परस्य क्रमधातोरादेर्लोपः स्यात् ।

क्रमचिणतरपजानां द्वितीयः ॥११२७॥

निरः परेषामेषामादेर्द्वितीयवर्णादेशः स्यात् । निरु+
क्रमइ=निक्रमइ^६ । निरु+क्रमणं=निक्रमणं । निरु+चञ्चो
निच्छञ्चो । निरु+तरइ=नित्थरइ^७ । निरु+पज्जइ=निप्पज्जइ^८
“वाहुलकात्” निप्पज्जइ ।

दो हो धः ॥११४१॥

दकारात्परस्य हकारस्य धकारः स्यात् । उद्+हरो=
उद्दरो^९ ॥

१ क्रामति । २ क्रीणाति । ३ विक्रमते । ४ विक्रीणीञ्चै ।
५ संक्रामति । ६ संक्रमणे । ७ निष्क्रामति । ८ निष्क्रमणम्
९ निश्चयः १० निस्तरति । ११ निप्पद्यते । १२ उद्धरः ।

उद्ः सश्छः ॥११४१५॥

उद्ः परस्य सकारस्य छकारो वा स्यात् । उद्+साहो= उच्छाहो । उद्+सयो=उच्छयो । पक्षे परसवर्णे उस्साहो, उस्सत्रो ॥

मोऽनुस्वारोऽवसानव्यञ्जनयोः ॥११४१२॥

अवसाने व्यञ्जने च परे मकारस्यानुस्वारः स्यात् । निओ-
इउं । सम्+सरइ=संसरइ ॥

स्वरे वा ॥११४१३॥

मकारस्य स्वरे परेऽनुस्वारो वा स्यात् ।

“उसभमजित्त्रं च वन्दे” “कुंथुं अरं च मल्लि”

तस्य सवर्गीयपञ्चमः स्पर्शेषु ॥११४१४॥

कादिमान्ताः स्पर्शास्तेषु परेष्वनुस्वारस्य परवर्णवर्गस्थितः
पञ्चमो वर्ण आदेशो वा स्यात् । सम्+चरइ=सञ्चरइ, संचरइ ।
सम्+पावेइ=सम्पावेइ, संपावेइ ॥

णम्यनुस्वारस्य ॥११४१८६॥

णमि परेऽनुस्वारस्य लोपो वा स्यात् । अहं+णं=अहणं ।
पक्षे परसवर्णे अहणं । तेसिं+णं=तेसिंणं, तेसिण्णं ॥
॥ इति व्यञ्जनसन्धिप्रकरणम् ॥

१ उत्साहः । २ उद्+शयः । ३ संसरति । ४ “ ऋषभमजितञ्च वन्दे”
५ सञ्चरति । ६ संप्राप्नोति । ७ तेषां, णमिति वाक्यालङ्कारे ।

अथ स्वरविकारप्रकरणम् ॥

इः किवणभुजङ्गयोः ॥११३२॥

अनयोरुपधायाः पूर्वस्वरस्येकारो वा स्यात् । किंविणो,
किवणो । भुङ्गो, भुञ्जंगो ॥

खुडुस्य के दीर्घः ॥११३१॥

खुडुशब्दस्य कप्रत्यये परे दीर्घोऽन्तादेशो वा स्यात् ।
खुडु^१ायं, खुडुगं, खुडुगं, खुडुयं, खुडुकं ॥

चरमे रस्य ॥११३३॥

चरमशब्दे रेफस्येकारोऽन्तादेशो वा स्यात् । चरिमं
चरमं ॥

सुरभिदुरभ्यो रस्य ॥११३६॥

एतयोरकारस्य लोपो वा स्यात् ॥ सुविंभ, सुरभिं ।
दुविंभ, दुरभिं ॥

नगिणस्यादेः स्वरस्य ॥११३४॥

नगिणशब्दस्य पूर्वस्वरस्येकारादेशो वा स्यात् । निगिणं नगिणं ।

उपधायाः ॥११३६॥

अधिकारोऽयम् ॥

अश्विक्खिखल्लादीनाम् ॥११३७॥

एषामुपधायाः पूर्वस्वरस्याकारादेशो वा स्यात् । चिक्खि^१-
ल्लं, चिक्खल्लं । गरुयं, गुरुयं । अगरु, अगुरु ॥

उर्मत्थुलिङ्गस्य ॥१३१५॥

अस्येकारस्योकारो वा स्यात् । मत्थुल्लं^२, मत्थुलिङ्गं ॥

विच्छिये चोऽनुस्वारः ॥१३१६॥

विच्छियशब्दे चकारस्यानुस्वारादेशो वा स्यात् । विच्छि^३ए ।
पक्षे ।

उसियस्य ॥१३१७॥

विच्छियशब्दे इयस्योसादेशो वा स्यात् । विच्छू,
विच्छि^४ए ॥

वईत उदोतौ ॥१३१८॥

वईशब्दस्योकारौकारावन्तादेशौ वा स्तः ॥ वऊ, वओ
वई ॥

उदूतोरोदुतौ लस्य द्विः कुतूहले ॥१३१९॥

कुतूहलशब्दे उकारस्योकार उकारस्य ह्रस्वो लकारस्य
द्वित्वं च वा स्युः । कोउहल्लं, कोउहलं, कोऊहल्लं, कोऊहलं,
कुऊहलं, कुतूहलं ॥

पुरुसे द्वितीयस्योत इः ॥ १३१६ ॥

पुरुसशब्दे द्वितीयोकारस्येकारो वा स्यात् । पुरिसो
पुरुसो ॥

ओस्तंबूलस्य ॥ १।३।८ ॥

तंबूलशब्दस्योपधायाः पूर्वस्वरस्योकारो वा स्यात् । तंबोलं

तंबूलं ॥

दुकूलस्य द्विर्ह्रस्वश्च ॥ १।३।११ ॥

अस्योपधाया द्वित्वं तत्पूर्वस्य स्वरस्य ह्रस्वश्च वा स्तः ।

दुगुलं, दुगूलं, दुकूलं ॥

अस्सादिषु संयुक्तस्यादिपूर्वयोर्लोपदीर्घौ ॥ १।४।८ ॥

अस्सादिगणपठितेषु संयुक्तस्यादेर्लोपः पूर्वस्य दीर्घश्च बहुलं स्यात् । आसो, अस्सो । आसत्यो, अस्सत्यो । आभ-
कखाणं, अब्भकखाणं ॥

एतः कारेल्लस्येयः ॥ १।४।६ ॥

कारेल्लस्यैकारस्येयदेशो वा स्यात् । कारियल्लं, कारेल्लं, कारिल्लं ॥

वैटालिसिंदयोरत् ॥ १।३।१० ॥

अनयोरुपधायाः पूर्वस्वरस्याकारो वा स्यात् । वंटं, वैंटं ।

आलिसिंदो, आलिसिंदो ॥

उउंवरस्योतो लोपः ॥ १।३।५१ ॥

उउंवरशब्दस्योकारस्य लोपो वा स्यात् ॥ उंवरो, उउंवरो ॥
इति स्वरविकारप्रकरणम् ॥

* अस्सं, अस्सत्यं, जिन्मा, मणुस्स, लुक्ख, सिस्स, अमावस्स,
अब्भकखाणं, आकृतिगणोऽयम् ॥

अथ व्यञ्जनविकारप्रकरणम् ॥

अनादेरसंयुक्तस्य को गयौ ॥ १॥ ४ ॥ १० ॥

अनादिभूतस्यासंयुक्तस्य ककारस्य गकारयकारौ पर्यायेण
वा स्तः । अद्दि+करणं=अहिगरणं । अव+कारो=अवयारो ।
वि+कसन्तो=विअसन्तो ॥

नेः कसस्यादेर्घः ॥१४१०२॥

नेरूपसर्गात्परस्य कसस्यादेर्घकारो वा स्यात् । नि+कसौ
=निघसौ, निकसौ ॥

खेत्तस्य छः १४१०३॥

अस्यादेश्छकारादेशो वा स्यात् । छेत्तं, खेत्तं ॥

गिम्हस्य घिसुः ॥१४१०४॥

अस्य घिसु इत्यादेशो वा स्यात् । घिसू, गिम्हो ॥

गचजतदां यः ॥१४१२०॥

अनादिभूतानामसंयुक्तानामेषां यकारः स्याद्बहुलम् ।
जयं, जगं । भइणी, भगिनी । भाइल्लगौ, भागिल्लगो । आउ-
त्तं, आगुत्तं । सोघं, सोअं, सोचं । अइणं, अजिणं । गओ,

१ अधिकरणम् । २ अपकारः । ३ विकसन् । ४ निकषः ।
५ क्षेत्रं । ६ ग्रीष्मः । ७ जगत् । ८ भगिनी । ९ भागिकः (अंशग्राही) ।
१० आगुप्तम् । ११ शौचम् ।

गजो । अवतरणं, अवयरणं । वियरइ, वितरति । आगई,
आगती । उयरं, उदरं । पयाहिणा, पदाहिणा । कयत्थो,
कदत्थो । आंयं, आजं । इंदयालं, इंदजालं ।

वा० (उडजे वस्य चोपसंख्यानम्) । उडवं, उडयं उडजं ॥

णिच्चे चयोस्तियः ॥१४१०५॥

णिच्चशब्दे चकारयोस्तियादेशो वा स्यात् । णितियं,
शिह्यं, शिच्चं ॥

गिहस्य गहघरहराः ॥१४१०६॥

गिहशब्दस्य गहघरहरा आदेशाः पर्यायेण वा स्युः ।
गहं, घरं, हरं, गिहं ॥

मिलेच्छेच्छस्य कखुः ॥१४१०५॥

मिलेच्छशब्दे च्छस्य कखु इत्यादेशो वा स्यात् ।

एतोऽदुताविलयोर्लोपः ॥१४१०६॥

मिलेच्छशब्दे एकारस्याकारोकारौ इकारलकारयोश्च
लोपः पर्यायेण स्युः । मिलेक्खुं, मिलक्खुं, मिलुक्खुं
मिलेच्छो, मिलिच्छो, मिच्छो, मेच्छो ॥

पज्जाये जायस्य रियागः ॥१४१०७॥

पज्जायशब्दे ज्जायभागस्य रियागादेशो वा स्यात् । परि-
यागो, परिआगो, पज्जायो ॥

१ प्रदक्षिणा । २ कृतार्थः । ३ आजम् ४ उडजम् । ५ नित्यम् ।

६ म्लेच्छः । ७ पर्यायः ।

भेसजस्य हः ॥१४।१०७॥

अस्योपधाया जकारस्य हकारो वा स्यात् । भेसहं भेसजं ॥

परिवाट्यो डः ॥१४।१०८॥

परिवाटीशब्दस्योपधायाष्टकारस्य डकारो वा स्यात् ।
परिवाडी परिवाटी ॥

मत्तिये तयोष्टौ ॥१४।१०९॥

मत्तियाशब्दे तकारयोष्टकारौ वास्तः । मट्टिया, मत्तिया ॥

अहेरत्तस्य ठथौ ॥१४।११०॥

अहेरूपसर्गात्परस्यात्तशब्दस्योपधायाष्टकारथकारावादेशौ
पर्यायेण वा स्याताम् । अज्जट्टं, अज्जत्थं ॥

तत्थस्य तहः ॥१४।१११॥

तत्थशब्दस्य तहादेशो वा स्यात् । तहं, तत्थं ॥

वीभत्थस्य छश्च ॥१४।११२॥

वीभत्थशब्दस्योपधायाश्छकारादेशो ह्रस्वश्च वा स्यात् ।
वीभच्छो, विभच्छो, वीभत्थो ॥

बुधादीनां धस्य हः ॥१४।११३॥

बुधादिगणपठितानां धकारस्य हकारो वा स्यात् । बुहो,

१ भेषजम् । २ परिपाटी ३ मृत्तिका । ४ अध्यात्मम् । ५ तत्थम् ।
६ वीभत्सम् ।

बुधो । रुधिरं, रुधिरं । एहन्तो, एधन्तो । खुहा, खुधा । इत्यादि ॥

वज्रादीनां वस्योस् ॥१४१२॥

वज्रादिशब्दानां वस्योसादेशो वा स्यात् । आउज्जो, आवज्जो । आउज्जणं आवज्जणं ॥

धणोर्हक्कखको ॥१४१२॥

धणुशब्दस्य हक्कखक् इत्येतावागमौ वा स्तः । धणुर्हं धणुक्खं, धणुं ॥

नो णः सर्वत्र ॥१४१२॥

धातौ णमि प्रत्यये चादावनादौ च नकारस्य विकल्पेन णकारो णकारस्य नकारश्च विकल्पेन भवतः । णमंसइ नमंसइ । णिच्चरइ, निच्चरइ । आकण्णइ, आकण्णइ । किरणं । किणं ॥

परिहे परयोः फलौ ॥१४१२॥

परिहाशब्दे पकाररेफयोः फकारलकारौ वा स्तः । परिहा, फलिहा, पलिहा, परिहा ॥

आतपादीनां पस्य वः ॥१४१२॥

आतपादिगणपठितानां पकारस्य वकारो वा स्यात् । आत-
वो, आतपो । कपोतो, कवोतो । वाहणा, पाहणा । जूवो,
जूपो । दुरूवं, दुरूपं । अणुवालयं, अणुपालयं । विवरीयं,

१ एवमानः । २ आवर्जः, (आतोद्यम्) । ३ आवर्जनम् ४ धनुः ।

५ नमस्यति । ६ दुःखं कथयति । ७ आकर्णयति ८ कीर्णम् ।

९ परिखा । १० उपानद् ।

विपरीतं । व॑त्तिग्रं प॑त्तिग्रं । इत्यादि ॥

पिपीलिकाया अनादेः ॥११४१२५॥

पिपीलिकाशब्दे द्वितीयपकारस्य वकारो वा स्यात् ।
पिपीलिका पिपीलिका ॥

पुडपुरयोरुत्तरपदयोरदेः ॥११४१२६॥

उत्तरपदभूतयोरैतयोरदेः पकारस्य लोपो वा स्यात् ।
तालउडं, तालपुडं । गोउरं, गोपुरं ॥

पउमस्य पोम्मः ॥११४१२७॥

अस्य पोम्मादेशो वा स्यात् । पोम्मं, पउमं ॥

यजोर्जः ॥११४१२८॥

यजुशब्दस्यादेर्जकारो वा स्यात् । जजुव्वेदो । यजुवेओ ॥

डरयोर्लो लस्य रः ॥११४१११॥

डकाररेफयोर्लकाशो लकारस्य च रेफो बहुलं स्यात् ।
कोडंभो, कोलंभो । पोक्खरं^४ पोक्कलं । पालया^५मि । परिपिल्ल^६इ ।
धिया^७रेइ ॥

रिओरुडः ॥११४१२६॥

रिउशब्दस्य उउ इत्यादेशो वा स्यात् । उऊ, रिऊ ॥

उओर्डट्टौ यश्चा॥११४१३॥

१ प्रीतिकम्, प्रतीतन्, पत्रिकम् । २ पद्मम् । ३ यजुर्वेदः ।

४ पुक्कम् । ५ पारपालि । ६ परिप्रेलति । ७ विदारयति । ८ ऋतुः ।

उउशब्दान्त्यस्य डट्टदावागमौ यादेशश्च पर्यायेण स्युः।
उडू, उट्ट, उओ ॥

जुहिट्टिले च ॥११४३०॥

जुहिट्टिलशब्देऽपि लस्य द्वित्वं वा स्यात् । जुहिट्टिल्लो,
जुहिट्टिलो ॥

अलावुरिब्वोलोपः ॥११४११२॥

एतयोरुपधाया लोपो वा स्यात् । रिब्वु, रिऊ । अलावू,
अलाऊ ॥

लुक्खादीनां हः ॥११४११३॥

लुक्खादिगणपठितानामुपधाया हकारो वा स्यात् ।
“अस्मादित्वात्” लूहं, लुक्खं । जीह्वा, जिब्भा । रिसंहो,
रिसभो । ककुहं, ककुदं । गाहा, गाथा ॥

आविले वस्य ॥११४३१॥

आविलशब्दे वकारस्य लोपो वा स्यात् । आइलं, आवि-
लं ॥

जुवललावन्नयोर्वस्य ॥११४३२॥

अनयोर्वकारस्य यकारो वा स्यात् । जुयलं, जुवलं ।
लायन्नं, लावन्नं ॥

उर्वसभस्य सातः ॥११४३३॥

१ युधिष्ठिरः । २ रिपुः । ३ रुद्धम् । ४ जिह्वा । ५ ऋषभः ।
६ जुगलम् । ७ लावण्यम् ।

वसभशब्दस्यादेवकारस्याकारसहितस्योकारादेशो वा
स्यात् । उसहो, वसहो, उसभो, वसभो ॥

परिवारे वरयोर्यलौ ॥१४।३४॥

परिवारशब्दे वकाररेफयोर्यकारलकारौ वा स्तः । परि-
यालो, परिवारो ॥

दिवसे वसयोर्यहौ ॥१४।३५॥

दिवसशब्दे वकारसकारयोर्यकारहकारौ वा स्तः । दियहं,
दियसं, दिवहं, दिवसं ॥

उसिणपसिणयोः सिणस्य ण्हः ॥१४।३६॥

अनयोः सिणस्य ण्हादेशो वा स्यात् । उण्हं । पण्हो ।
उसिणं । पसिणो ॥

असिलेसे सस्य द्विरश्चेतः ॥१४।३७॥

असिलेसाशब्दे सकारस्य द्वित्वमिकारस्याकारश्च वा
भवतः ॥

इलोर्लोपश्च ॥१४।३८॥

असिलेसाशब्दे इकारलकारयोर्लोपो वा स्यात् । अ-
सिलेसा, अस्सलेसा, असिलेसा, असलेसा, अस्सेसा ॥

महरद्वे हरयोर्व्यत्ययः ॥१४।३९॥

अस्मिन् हकाररेफयोर्व्यत्ययो वा स्यात् । मरहट्टं, महरट्टं ॥

सणियंश्वरस्य च्छरो यसो लोपः ॥११४४०॥

सणियंशब्दात्परस्य चरशब्दस्य च्छर इत्यादेशो यसो लोपश्च वा स्यात् । सणिच्छरो ॥ पक्षे .

यस्य चरे ॥११४४१॥

सणियंशब्दस्य यस्य लोपः स्याच्चरेपरे । सणिचरो, सणिचारी ॥

इति व्यञ्जनविकारप्रकरणम् ॥

॥ अथ विभक्तिप्रकरणम् ॥

॥ तत्र पुल्लिङ्गशब्दाः ॥

अधातुप्रत्ययोऽर्थवद्नाम ॥१११११॥

धातुभिन्नं प्रत्ययभिन्नं चार्थवच्छब्दरूपं नामसंज्ञं स्यात् ॥

कृतच्छितौ च ॥११११२॥

कृतप्रत्ययान्तं तद्धितप्रत्ययान्तं च शब्दस्वरूपं नामसंज्ञं स्यात् ॥

उदन्मिदिणेह्यएदतोदिहितोस्ताणस्मीसवः सुप् ॥११११३॥

१३ ॥

उत् अत्, म् इत्, इण इहि, अपत्, अतोत् इहितो, स्स अणस्, मि इस्तु, एते सुप्संज्ञः सुः । “तकार उच्चारणार्थः” तत्र-उत् अत् प्रथमा । म् इत् द्वितीया । इण इहि तृतीया । अपत् चतुर्थी । अतोत् इहितो पञ्चमी । स्स अणम् षष्ठी । मि इस्तु सप्तमी ॥

सुपश्च ॥१११३८॥

सुपः प्रथमादिक्रमेण द्वौ द्विवेकवचनबहुवचनसंज्ञौ स्याताम् ॥

एकस्मिन्नेकवचनम् ॥१११४४॥

एकत्वविवक्षाग्रामेकवचनं स्यात् ॥

तदन्यस्मिन् बहुवचनम् ॥१११४५॥

एकत्वसंख्याभिन्नसंख्याविवक्षायां बहुवचनं स्यात् ॥

“अत्र द्विवचनं नास्त्येव” ॥

चतुर्थ्या न बहुवचनम् ॥१११४६॥

चतुर्थ्या बहुवचनं नास्ति ॥

नाम्नः सुपः ॥२१११॥

नामसंज्ञकाच्छब्दस्वरूपात्सुप्प्रत्ययाः स्युः ॥ अकारान्तः
पुल्लिङ्गो जिणशब्दः ॥

इदुतः पुंस्यतः ॥२११२॥

अकारान्तपुल्लिङ्गनाम्नः प्रथमैकवचनस्योकारस्येकारो वा
स्यात् । जिण+उ=जिणो, जिणे । जिण+अ=जिणा ॥ जिण+
म्=जिणं । जिण+इ=जिणे ॥

इणेह्योरनुस्वारो वा ॥१११४॥

इणइहिप्रत्यययोरनुस्वारान्तागमो वा स्यात् । जिण+
इण=जिणेणं, जिणेण । जिण+इहि=जिणेहिं, जिणेहि ॥
जिण+अए=जिणाए ॥

१ तादर्थ्ये चतुर्थ्येकवचनं क्वचिद्भवति तदन्यत्र तु चतुर्थीस्थाने षष्ठ्येव
प्रयुज्यते ।

अतोत्यन्त्यस्य ॥२११५॥

अकारान्तान्नाम्नः परस्मिन् पञ्चम्येकवचनेऽन्त्यस्वरस्य लोपो वा स्यात् । जिण+अतो=जिणात्रो, जिणा ॥

अतोऽस्त्रियां हिस्तोतः क्वचित् ॥२११६॥

अकारान्तान्नाम्नः परस्यातोत्प्रत्ययस्य तोतः स्थाने हिस्सादेशः स्यात् क्वचित्पुंसि क्लीबे च । जिणाहि । जिण+इहिंनो =जिणेहिंनो ॥ जिण+स्स=जिणस्स, जिण+अणम् =जिणाणं ॥

मेरादेः सलोपौ ॥२११७॥

सप्तम्येकवचनस्य मेरादिवर्णस्य पर्यायेण सकारादेशो लोपश्च वा स्यात् ॥

मौ व्यञ्जनादौ पूर्वस्य ॥२११८॥

व्यञ्जनादौ सप्तम्येकवचने परे पूर्वस्यानुस्वारान्तागमः स्यात् । जिण+मि=जिणंसि, जिणंमि, जिणे । जिणेषु ॥

आमन्त्रणोतो लोपः क्लीबे नित्यं पुंसि वा लोपोऽतो

दीर्घः ॥२११९॥

अकारान्तान्नाम्न आमन्त्रणार्थकप्रथमैकवचनस्य क्लीबे नित्यं लोपः पुंसि वा लोपः स्यात् तस्मिन्सत्यकारस्य दीर्घश्च । भो जिणा, भो जिणो, भो जिणे, भो जिण । एवं गोथम-देवमणुस्सप्रभृतयः ॥

न्तमन्तयोरीदुतोर्न्तस्य ॥२११६॥

न्तमन्तयोर्न्तस्य लोपो वा स्यादीप्रत्यये उत्प्रत्यये परे ॥

लोपेऽनुस्वार उतः ॥२११७॥

न्तस्य लोपे सति प्रथमैकवचनस्यानुस्वारादेशः स्यात् । भगवन्त + उ = भगवं, भगवन्तो । मतिमं, मतिमन्तो । कारयं, कारयन्तो ॥

न्तमन्ताभ्यासुः ॥२११३॥

एतदन्ताभ्यां परयोः प्रथमाद्वितीयाबहुवचनयोस्कारादेशः स्यात् । भगवन्तो । मतिमन्तो । कारयन्तो ॥

इणस्सयोर्डासूडोसौ नलोपश्च ॥२११४॥

न्तमन्तान्तशब्दात्परयोरिणस्सयोर्डासूडोस् इत्येतौ क्रमेणादेशौ स्तां नकारस्य लोपश्च । भगवत्या, भगवता । भगवओ, भगवतो ॥ शेषं जिणशब्दवत् ॥

सेढणमो भवन्तस्य भे ॥२११५॥

इदुअणंप्रत्ययसहितस्य भवन्तशब्दस्य भे इत्यादेशो वा स्यात् । भे, भवन्ते, भवन्ताणं ॥

तारादोः ॥२११६॥

तारप्रत्ययान्तात्परयोः प्रथमाद्वितीयाबहुवचनयोरोकारादेशः स्यात् । पसत्थारे । पसत्थारो ॥ कत्तारे । कत्तारो ॥ भत्तारे । भत्तारो ॥

तारस्य चुस्तृतीयादौ वा ॥२११७॥

तारप्रत्ययस्य तु इत्यादेशो वा स्यात्तृतीयादिषु परेषु ।
पस्त्युणां । क्तुणा । भक्तुणा । पक्षे-पस्त्यारेणां । क्तारे-
णां । भक्तारेणं ॥

ताराद्वा ङो लोपश्चारस्य ॥२११८॥

तारप्रत्ययान्तात्परस्याभन्त्रणोतो डादेश आरस्य लोपश्च
वा । हे क्त । हे भक्त । हे दाय । पक्षे जिणवत् ॥

रायादिभ्य आत् ॥२११९॥

एभ्यः परस्य प्रथमाया एकवचनस्याकारदेशः स्यात् ।
राया । वा० (आभन्त्रणे डम्बक्तव्यः) हे रायं ॥

सोऽण्ड् वा ॥२११९॥

एभ्यः परस्य अत्रत्ययस्याणडागमो वा स्यात् । रायाणं,
रायं ॥

अदितोरणोः ॥२११९०॥

रायादिभ्यः परयोः प्रथमाद्वितीययोर्वहुवचनयोरणो
इत्यादेशः स्यात् । रायाणो ॥

राये सैणस्य यस्य ज्ञा ॥२११९१॥

रायणन्दस्येणप्रययसहितस्य यस्य ज्ञा इत्यादेशः
स्यात् । रज्ञा ॥

स्सस्सस्य ङो ॥२१११२॥

रायशब्दस्य स्सप्रत्ययसहितस्य यस्य ङो इत्यादेशः स्यात् ।
रन्तो ॥

रायस्याणमिहोरिर्घस्य ॥२१११८॥

रायशब्दस्य यस्येकारादेशः स्याद्गमिहिप्रत्यययोः ।
राईहिं । राईशां ॥ शेषं जिणवत् ॥ अत्त+उ अत्ता ।
अप्पा । अरहा । अत्ताणं । अप्पाणं । बुद्धायां ॥

अत्ताप्पाभ्यां च ॥२११२०॥

आभ्यां परस्येणप्रत्ययस्य णा इत्यादेशः स्यात् । अत्तणा ।
अप्पणा ॥

स्सस्य णोः ॥२११२१॥

आभ्यां परस्य स्सप्रत्ययस्य णो इत्यादेशः स्यात् ।
अत्तणो । अप्पणो ॥ शेषं जिणवत् ॥

सुट् चेणस्य ॥२११२३॥

जसादिभ्यः परस्येणप्रत्ययस्य डासादेशः सुडागमश्च स्यात् ।
जस+इण=जससा । मणसा । वयसा । कायसा । तेयसा ।
चक्रवुसा । जोगसा ॥

जसादिभ्यः सोः ॥२११२२॥

जसादिभ्यः परस्य स्सप्रत्ययस्य सो इत्यादेशो वा स्यात् ।
जससो, जसस्स । मणसो, मणस्स ॥

मणस्य वा ॥४१४६॥

व्यञ्जनादौ सप्तम्येकवचने परे मणशब्दस्यानुस्वारान्तागमो
वा स्यात् । मणसि, मणंसि, मणंसि ॥ शेषं जिणवत् ॥

कम्मधम्मयोरुपरिणे ॥२१२४॥

कम्मधम्मशब्दयोरुकारान्तादेशः स्यादिणप्रत्यये परे ।
कम्म+इण=कम्मुणा । धम्म+इण=धम्मुणा । शेषं जिणवत् ॥

॥ इकारान्तः पुल्लिङ्गो मुणिशब्दः ॥

आदिदुद्भ्यः स्वरे सुपि पूर्वसवर्णः ॥१२१४॥

आकारादिकाराहुकाराच्च स्वरादौ सुपि परे पूर्वपरयोः
पूर्वसवर्णदीर्घ एकादेशः स्यात् । मुणि+उ=मुणी ।

अदितोर्णो वा ॥२१२५॥

इदुद्भ्यां परयोः प्रथमाद्वितीयाबहुवचनयोर्णो इत्यादेशो
वा स्यात् पुंसि । मुणि+अ=मुणिणो, मुणी ॥ मुणि+म=
मुणिं । मुणि+इ=मुणिणो, मुणी ॥

इदुद्भ्यामिणस्य णा ॥ २११९॥

इदुद्भ्यां परस्येणप्रत्ययस्य णा इत्यादेशः स्यादस्त्रियाम् ।
मुणि +इण=मुणिणा । मुणि+इहि=मुणीहिं, मुणीहि ॥

अएतः स्सणावावस्त्रियाम् ॥२१२६॥

इदुद्भ्यां परस्याएतः स्स णो इत्यादेशौ पर्यायेण स्तोऽ-
स्त्रियाम् । मुणि+अए=मुणिणो, मुणिस्स ।

क्वचिदात्स्सः ॥२११२८॥

अकारात्परस्याप्यएतः स्स इत्यादेशः स्यात् क्वचित् ।
“जस्सट्ठाए” (यस्मै अर्थयित्थर्थः) ॥

अतोत्सयोर्णोत् ॥२११२७॥

इदुङ्ख्यां परयोः पञ्चमीषष्ठयेकवचनयोर्णो इत्यादेशो वा
स्यात् । मुणि+अतो=मुणिणो, मुणीओ । मुणि+इहिन्तो
=मुणीहिन्तो ॥ मुणि+स्स=मुणिणो, मुणिस्स, मुणि+अणं
=मुणीणं ॥ मुणि+मि=मुणिंसि, मुणिंसि, मुणी । मुणीसु ॥

युभ्यां च ॥२११४॥

इकारोकाराभ्यां परस्यामन्त्रणैकवचनस्य लोपो वा स्यात् ।
भो मुणि ! मुणी ! भो मुणी ! मुणिणो ! ॥ “भो सक्का देविंदा
देवराया दाहिणड्ढलोगाहिवइ” एवं तवस्सिगिरिजलहिप्रभृ-
त्तयः ॥

॥ उकारान्तः पुल्लिङ्गः साहुशब्दः ॥

साहु+उ=साहू ।

अतोऽवोडुतः ॥२११२६॥

उदन्तात्परस्य प्रथमाबहुवचनस्यातोऽवोडादेशो वा
स्यात् । “डित्वाट्टिलोपः” साहु+अ = साहवो, साहुणो,

१ भग० ६-३३।२ भोः शक्र ! देवन्द्र ! देवराज ! दक्षिणार्धाधिपते !

अग० ३-१ ॥

साहू ॥ साहुं । साहुणो, साहू ॥ साहुणा । साहूहिं, साहूहि ॥
 साहुणो, साहुस्स ॥ साहूओ, साहुणो । साहूहितो ॥ साहुणो,
 साहुस्स । साहूणं ॥ साहुंसि, साहुंसि, साहू । साहूसु ॥
 ओ साहू ! साहूओ ! साहुणो ! साहू ! ॥ एवं सञ्चन्तु-भाणु-
 प्रभृतयः ॥

बहोरवेरत्तः ॥१११३०॥

बहुशब्दस्यावन्तादेशः प्रथमाबहुवचनस्यैकारादेशश्च । बहू ।
 बहवे ॥

पितुप्रभृतीनामोरुत्यात् ॥११२१५॥

पितुप्रभृतिशब्दसम्यन्धिन उकाराहुप्रत्यये पूर्वपरयोराकार
 एकादेशः स्यात् । पिता, पिया ॥

अत्यरोः ॥११२१६॥

उत्तोकारादप्रत्यये परे पूर्वपरयोररो इत्यादेशः स्यात् ।
 पिनरो, पियरो ॥

अरोऽग्नि ॥११२१७॥

उत्तोकारस्थार इत्यादेशः स्यान्मप्रत्यये । पितरं, पियरं ।

स्सत्य वा ॥११२१८॥

उत्तोकारान्परस्य स्सप्रत्ययस्यैसादेशो वा स्यात् । पिउए,
 पिउस्म, पिउणो । शेषं साहुक्त् ॥ एवं भाहु-नत्तु-जामा-
 त्वादयः ॥

उतः पितुप्रभृतिभ्यो डडरमावामन्त्रणे ॥११२३१॥

पितुप्रभृतिशब्दात्परस्यामन्त्रणोतो ड डरम् इत्येतावादेशौ पर्यायेण स्तः । हे पिय ! हे पियरम् ! ॥

डावोरतः ॥१११६४॥

गोशब्दात्परस्य प्रथमाबहुवचनस्थ डावो इत्यादेशः स्यात् । वा० (डावोर्वस्य लोपो वा वक्तव्यः) गात्रो, गावो । गोहिं ॥

गोर्डवम् ॥१११६३॥

गोशब्दात्परस्याणंप्रत्ययस्य डवमित्यादेशः स्यात् । गव ॥

सव्वादयः सव्वणामाः ॥१११३७॥

सव्वादयः शब्दाः सव्वणामसंज्ञाः स्युः । सव्व + उ = सव्वे, सव्वो ॥

सव्वणामादत्येः ॥१११३८॥

अकारान्तसव्वणामशब्दात्प्रथमाबहुवचनेऽति प्रत्यये परे पूर्वपरयोरेकार एकादेशः स्यात् । सव्व + अ = सव्वे ॥ सव्वं । सव्वे ॥ सव्वेणं, सव्वेण, सव्वेहिं, सव्वेहि ॥ सव्वार ॥ सव्वारो, सव्वा । सव्वेहितो ॥ सव्वस्स ।

इसिमणमः ॥१११४०॥

अकारान्तसव्वणामशब्दात्परस्याणमप्रत्ययस्येसिमित्यादेशः स्यात् । सव्व + अणम् = सव्वेसिं ॥ सव्वंसि, सव्वंसि, सव्वे । सव्वेसु ॥

कजतेभ्योऽतोतो म्हा ॥२११४१॥

एभ्यः परस्य पञ्चम्येकवचनस्यातोतो म्हादेशो वा स्यात् ।
जम्हा । शेषं सञ्चशब्दवत् ॥

उत्येततयोखलीवे सः ॥२११४२॥

एततशब्दयोरुपधायाः प्रथमैकवचने परे स इत्यादेशः
स्यादक्लीवे ॥

तस्य लोपो वा ॥२११४३॥

एततशब्दसम्यन्विनः प्रथमैकवचनस्य लोपो वा स्यात् ।
से, सो, स । ते ॥ तम्हा ॥

तस्य सस्सस्य सेर्वा ॥२११४४॥

तशब्दस्य स्ससहितस्य से इत्यादेशो वा स्यात् । से
तस्येत्यर्थः ॥ के, को । के ॥ कं । के ॥ केणं, केण । केहिं,
केहि ॥ काण ॥ कम्हा, कात्रो ।

कादिहितो रितो डओः ॥२११४५॥

कशब्दात्परस्येहितोप्रत्ययस्यादेरिकारस्य डओ इत्यादेशः
स्यात् । कत्रोहितो ॥ कस्स । केसिं ॥

इमकाभ्यां सेः सिंसं वा ॥२११४६॥

आभ्यां परस्य सप्तम्येकवचनस्य सेः सिंसं इत्यादेशो वा
स्यात् । कसिंसं, कंसि, कंसि, के । केसु ॥

इमस्स सोतोऽयम् ॥२११४७॥

इमशब्दस्याप्रत्ययसहितस्यायमित्यादेशो वा स्यात् ।

इम + उ = अयं, इमे,

मोर्णङ् वा ॥२११५१॥

इमसम्बन्धिनो मो इत्यस्य णडागमो वा स्यात् । इणमो, इमो । “ जंभू^१ इणमो अणह्यसंवरविणिच्छयं पवयणस्स निस्संदं” इमे ॥

मस्य णोऽमि ॥२११५२॥

इमसम्बन्धिनो मकारस्य णकारादेशो वा स्यात् । इणं, इमं । “ इणमंक्खेवं पुच्छे ” ॥ इमे ॥

इणे ऽणः ॥२११५३॥

इमशब्दस्याण इत्यादेशो वा स्यात् इणप्रत्यये । अणोण, इमेण, इमेण । इमेहिं, इमेहि ॥ इमाए ॥ इमाओ, इमा । इमेहिंतो ॥

स्सिस्सयो रो वा ॥२११५४॥

इमशब्दस्याकारादेशो वा स्यात् स्सिस्सयोः परयोः । अस्स, इमस्स । इमेस्सि ॥ अस्सिं, इमंस्सि, इमंमि । इमेस्सु ॥ एसो, एसे, एस । एए ॥ एयं । एए ॥ एएणं, एएण । एएहिं, एएहि ॥ एयाए ॥ एयाओ, एया, एएहिंतो ॥ एएस्सि । एएस्सु ॥

अनुस्वारस्येस्सिमः ॥२११५५॥

सव्वणासशब्दात्परस्येस्सिंप्रत्ययस्यानुस्वारस्य लोपो वा स्यात् । एएस्सि । जेस्सि । तेस्सि । एवमन्नकयरेयरादयः ॥

१ जम्भू ! इदमास्त्व (श्रव) संवरविनिश्चयं प्रवचनस्य निस्स्यन्दम् ।
परह ० १-१ । २ इममाक्षेपं पृष्टवान् । भग० २-१ ।

अम्हस्य हमहमौ सोतः ॥२११७५॥

उत्प्रत्ययसहितस्याम्हशब्दस्य हं अहमिति च पर्याये-
ण निपात्येते । हं, अहं ।

सातो वयम् ॥२११७६॥

अप्रत्ययसहितस्याम्हशब्दस्य वयमित्यादेशो वा स्यात् ।
अम्हे, वयं ।

समो मेमंसममसमः ॥२११७७॥

मप्रत्ययसहितस्याम्हशब्दस्य मे, मं, मस, मसं, इति
च पर्यायेण निपात्यन्ते । मे, मं, मस, मसं ।

सेतो णोः ॥२११७८॥

अम्हशब्दस्य द्वितीयाद्यहुवचनान्तस्य णो इत्यादेशो
वा स्यात् । णो, अम्हे ॥

सेणस्य मएमयौ ॥२११७९॥

इणप्रत्ययसहितस्याम्हशब्दस्य मए मया इति च पर्या-
येण निपात्येते । मया, मए । अम्हेहिं ॥

सातोतो ममाओममाहितौ ॥२११८०॥

पञ्चन्येकवचनसहितस्याम्हशब्दस्य ममाओ ममाहितौ
इति च निपात्येते । ममाओ, ममाहितौ । अम्हेहितौ ॥

सस्सस्य मममज्झंमज्झाश्च ॥२।१।८१॥

सस्प्रत्ययसहितस्याम्हशब्दस्य मम मज्झं मज्झाश्च-
कारान्मे ममं इति पर्यायेण निपात्यन्ते । मम, ममं, मउक्क,
मज्झं, महं, मे ।

मौ ममं ॥२।१।८२॥

मिप्रत्यये परे अम्हशब्दस्य मममित्यादेशः स्यात् । म-
मंसि ।

अणमोऽणो लोपः ॥२।१।८३॥

अम्हशब्दात्परस्याणप्रत्ययस्याणो लोपो वा स्यात् ।
अम्हं,

साणमोणैऽस्साकमौ ॥२।१।८४॥

षष्ठीबहुवचनसहितस्याम्हशब्दस्य णे अस्साकमिति च
वा निपात्यन्ते । णे, अस्साकं, अम्हाणं ॥ “एयं णे पेच्चभवे”

ममिहं वा ससेः ॥२।१।८५॥

मिप्रत्ययसहितस्याम्हशब्दस्य ममिहं इति वा निपात्यन्ते ।
ममिहं, अम्हेसु ॥

१ एतदस्माकं प्रेत्यभवै ॥ ओव० २७ ॥ २ “तं भद ग्ण भवतु
देवानुप्रियाणं ममिहं जस्स अणुप्पभावेणं अक्किट्ठे जाव विहरामि”
भग० ॥३-१॥

(तद्दहं भवतु देवानुप्रियाणां मयि यस्य नुप्रभावेणाक्किलथो यावद्विहरामि)

तुम्हशब्दः ॥

सोतस्तुम्हस्य तंतुमेतुममः ॥२११८६॥

उप्रत्ययसहितस्य तुम्हशब्दस्य तं तुमे तुममिति च पर्यायेण निपात्यन्ते । तं, तुमं, तुमे ॥

बहुवचनेषु तुब्भतुज्झौ ॥२११८७॥

तुम्हशब्दस्य बहुवचनेषु परेषु तुब्भ तुज्झ इत्येतावादेशौ पर्यायेण वा स्तः । तुब्भे, तुज्भे, तुम्हे ॥

मिमौ च हो लोपः ॥२११८८॥

मिप्रत्यये मप्रत्यये च परे तुम्हशब्दस्य हकारस्य लोपः स्यात् । तुमं, तुब्भे ॥

सेगस्य तुमे ॥२११८९॥

इणप्रत्ययसहितस्य तुम्हशब्दस्य तुमे इति निपात्यते । तुमे । तुब्भेहिं, तुज्भेहिं, तुम्हेहिं ॥

सातोतस्तुम्हाहितो ॥२११९०॥

अतोत्प्रत्ययसहितस्य तुम्हशब्दस्य तुम्हाहितो इति निपात्यते । तुम्हाहितो । तुब्भेहितो ॥

सस्सस्य तेतवतुज्झंतुमंतुहंतुज्झाः ॥२११९१॥

स्सप्रत्ययसहितस्य तुम्हशब्दस्यैते पर्यायेण निपात्यन्ते । ते, तव, तुज्झं, तुमं, तुहं, तुज्झ ॥

अणमोऽमः ॥२११९२॥

तुम्हशब्दसम्बन्धिनो मकाररहितस्याणंप्रत्ययस्य लोपो
वा स्यात् । तुम्भं, तुम्हं, तुम्हाणं ॥ तुमंसि । तुम्भेसु, तुम्हेसु ॥

॥ इति स्वरान्ताः पुल्लिङ्गाः ॥

अथ स्वरान्ताः स्त्रीलिङ्गाः ॥

तत्राकारान्तः स्त्रीलिङ्गो मालाशब्दः ॥ माला+उ=माला

आतश्चादितोरोक् ॥२११३२॥

आदिदुद्भयः परयोः प्रथमाद्वितीयावहुवचनयोरोगागमो
वा स्यात् स्त्रियाम् । मालाओ, माला ॥

आदीदूतां ह्रस्वो मि ॥२११३३॥

मि परे आकारेकारोकाराणां ह्रस्वः स्यात् । माला+म्=मालं ।
मालाओ, माला ॥

णस्य स्त्रियामेः ॥२११३१॥

इणप्रत्ययसम्बन्धिनो णकारस्य स्त्रियामेकारादेशः स्या-
त् । मालाए । मालाहिं ॥ मालाए ॥ मालाओ । माला-
हिन्तो ॥

१ “ आदिदुद्भयः ” इत्यादिना पूर्वपरयोः पूर्वसवर्णदीर्घैकादेशः ।

स्तस्याएः ॥२११३४॥

स्तप्रत्ययस्य स्त्रियामए इत्यादेशः स्यात् । मालाए ।
मालाणं ॥

मेरांदीदूद्भ्यः ॥२११३५॥

आकारादीकारादृकाराच्च परस्य सप्तम्या एकवचनस्याप्यए इ-
त्यादेशः स्यात् । मालाए । मालासु ॥

आतो डे रीदूद्भ्यां डिडू वाऽऽमन्त्रणे ॥२११३६॥

आमन्त्रणैकवचनस्याकारात्परस्य डे ईकारादृकाराच्च पर-
स्य क्रमेण डि डु इत्येतावादेशौ वा स्तः । ओ माले! माला!
ओ नह! ओ वह! ॥

इकारान्तः स्त्रीलिङ्गो दिट्टिशब्दः ॥

दिट्टी । दिट्टीओ, दिट्टी ॥ दिट्टिं । दिट्टीओ, दिट्टी ॥
दिट्टीए । दिट्टीहिं ॥ दिट्टीए ॥ दिट्टीओ । दिट्टीहिन्तो ॥ दि-
ट्टीए । दिट्टीणं ॥ दिट्टिसि । दिट्टीसु ॥ ओ दिट्टी! दिट्टीओ! ॥

ईकारान्तः स्त्रीलिङ्गः समणीशब्दः ॥

समणी । समणीओ, समणी ॥ समणिं । समणीओ,
समणी ॥ समणीए । समणीहिं ॥ समणीए ॥ समणीओ ।
समणीहिन्तो ॥ समणीए । समणीणं ॥ समणीए । समणीसु ॥
ओ समणि! समणीओ! ॥

उकारान्तः स्त्रीलिङ्गो धेणुशब्दः ॥

धेणू । धेणूओ, धेणू ॥ धेणुं । धेणूओ, धेणू ॥ धेणूए ॥

घेणूहिं ॥ घेणूए ॥ घेणूओ । घेणूहिन्तो ॥ घेणूए । घेणूणं ।
घेणूए । घेणूसु ॥ ओ घेणू! । घेणूओ! ॥

ऊकारान्तः स्त्रीलिङ्गो वह्शब्दः ॥

वह् । वह्ओ, वह् ॥ वहुं । वह्ओ, वह् ॥ वह्ए ।
वह्हिं ॥ वह्ए ॥ वह्ओ । वह्हिन्तो ॥ वह्ए । वह्णं ॥
वह्ए । वह्सु ॥ ओ वह्! । वह्ओ! ॥

सव्वशब्दस्य स्त्रीत्वे वाच्ये—सव्वा । सव्वाओ, सव्वा ॥
सव्वं । सव्वाओ, सव्वा ॥ सव्वाए । सव्वाहिं ॥ सव्वाए ॥
सव्वाओ । सव्वाहिन्तो ॥ सव्वाए ।

आतस्सिम् सव्वणामात् ॥२११५५॥

आकारान्तात्सव्वणामशब्दात्परस्याणमः सिद्धादेशः
स्यात् । सव्वा+अणम्=सव्वासिं ॥ सव्वाए । सव्वासु ॥ जा ।
जाओ ॥ जं । जाओ ॥

जातयोरीवेणे ॥२११५६॥

अनयोराकारादिणसम्बन्धिनीकारे परे पूर्वपरयोरीकार ए-
कादेशो वा स्यात् । जीए, जाए । जाहिं ॥

अएस्ससीनामिमाकाजाताभ्यो डीसे ॥२११५७॥

इमाकाजाताशब्देभ्यः परेषां षष्ठीचतुर्थीसप्तम्येकवचनानां
डीसे इत्यादेशो वा स्यात् ॥ जीसे जाए ॥ जीसे, जाए ।
जासिं ॥ जीसे, जाए । जासु ॥ एवं काताशब्दौ ॥

स्त्रियामियम् २११४८॥

इमशब्दस्योत्प्रत्ययसहितस्य स्त्रियामियमिति वा निपा-
त्यते । इयं, इमा ॥

देशेमाददितोः ॥२११५८॥

स्त्रियामिमशब्दात्परयो रदितोऽं आदेशः स्याच्चकारा-
दोगागमो वा स्यात् । इमे, इमात्रो, इमा ॥

स्सस्य डीए ॥२११५९॥

स्त्रियामिमशब्दात्परस्य स्सप्रत्ययस्य डीए इत्यादेशो वा
स्यात् । इमीसे, इमीए, इमाए । इमासि ॥ वा० (इमात्सेर्डी-
साएः कचिद्वक्तव्यः) इमीसाए । शेषं जाशब्दवत् ॥ एताश-
ब्दस्योपधायाः सकारादेशो, एसा, एयात्रो, एया ॥ शेषं
सञ्चावत् ॥

॥ इति स्वरान्ताः स्त्रालिङ्गाः ॥

अथ स्वरान्ता नपुंसकलिङ्गाः ॥

उतः क्लीवान्मः ॥२११६०॥

नपुंसकात्परस्य प्रथमाया एकवचनस्य मादेशः स्यात् ।
वण+उ=वणं ॥ दहि+उ=दहिं ॥ महु+उ=महुं ॥

अदितोरेकैकस्य णिती दीर्घश्च प्रकृतेः ॥२११६१॥

क्लीवात्परयोः प्रथमाद्वितीयावहुवचनयोः प्रत्येकं णि ति
इत्येतावादेशौ पर्यायेण स्तः प्रकृतेर्दीर्घान्तादेशश्च ॥

तेरनुस्वारो वा ॥२११६२॥

आदेशभूतस्य तेरनुस्वारान्तागमो वा स्यात् । वण+अ
=वणाणि, वणाइं, वणाइ ॥ दहि+अ=दहीणि, दहीइं, दही-
इ ॥ महु+अ=महूणि, महूइं, महूइ ॥ द्वितीयांयामपि
तथा । सम्बोधने हेवण! । हे दहि! । हे महु! । हे वणाणि! ।
इत्यादि ॥ शेषं पुंवत् ॥ सव्वं । सव्वाणि, सव्वाइं, सव्वाइ ॥
जं । जाणि, जाइं, जाइ ॥ तं । ताणि, ताइं, ताइ ॥ कं ।
काणि, काइं, काइ ॥ इमं । इमाणि, इमाइं, इमाइ ॥ एयं ।
एयाणि, एयाइं, एयाइ ॥ शेषं पुंवत् ॥

॥ इति स्वरान्ता नपुंसव.लिङ्गाः ॥

अथ संख्यावाचकास्त्रिलिङ्गाः ॥

दोरदितोर्दोः ॥२११६३॥

दुशब्दात्परयोरदित्प्रत्यययोर्दो इत्यादेशः स्यात् । दु+अ
=दो । दु+इ=दो ॥

दुवे डोण्णी क्वचित् ॥२११६४॥

दुशब्दात्परयोरदितोः क्वचित् प्रत्येकं दुवे डोणिण इत्ये-
तावादेशौ स्तः । दुवे । दोणिण ॥

इस्विहीहित्वां दुप्रभृतिभ्यः ॥१३१३८॥

दुप्रभृतिभ्यः संख्यावाचकेभ्यः परेषामेषामादिस्वरस्य
लोपः स्यात् ।

इहीहितोऽणमिसुष्वोत् ॥२११६५॥

दुशब्दस्योकारादेशः स्यादिहि-इहितो-अणम्-इसु-प्रत्य-
येषु । दोहिं । दोहितो ॥

संख्यावाचकादणमो षहम् ॥२११७२॥

संख्यार्थकशब्दात्परस्वराण्यत्यस्य षहमित्यादेशः स्या-
त् । दोष्हं । दोसु ॥

तेर्डओः ॥२११६६॥

तिशब्दात्परयोरदितोर्डओ इत्यादेशः स्यात् । ति+अ
=तओ । ति+इ=तओ ॥

णिञश्च ॥२११६७॥

तिशब्दात्परयोरदितोर्णिञ इत्यादेशः स्यात् क्वचित् ।
निणिञ । तिहिं । तिहितो । तिण्हं । तिसु ॥

सादितश्चत्तारि चतुरः ॥२११६८॥

अदित्यस्यसहितस्य चउशब्दस्य चत्तारि इति निपा-
त्यते । चउ+अ=चत्तारि । चउ+इ=चत्तारि । चउहिं । चउ-
हितो । चउण्हं । चउसु ॥

रोश्च ओः ॥२११६९॥

चतुशब्दात्परयोरदितो रो इत्यादेशः क्वचित् । चउरो ॥

पञ्चादिभ्यो लोपः ॥२११७०॥

पञ्चादिमंख्यावाचकेभ्यः परयोरदितोर्लोपः स्यात् । पंच ।

पंचहिं, पंचहितो । पंचण्हं । पंचसु ॥ एवं छशब्दादारभ्याद्वा-
रसपर्यन्तं बोध्यम् ॥

संख्यायां तेः ॥२१।७१॥

संख्यार्थकतिप्रत्ययान्तात्परयोरदितोर्लोपः समात् । कति ।
जति । तति । वीसाद्या नउइपर्यन्ताः शब्दाः संख्यासंख्येयोभ-
यवाचकाः, तत्र संख्येयवाचकत्वे नित्यैकवचनान्ताः संख्यावा-
चकत्वे वचनद्वयान्ताः ॥

वीसादीनामानउईनां ह्लीबत्वं प्रथमाद्वितीययोः

॥२१।७३॥

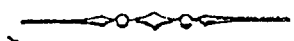
नउइशब्दपर्यन्तानां वीसादिशब्दानां प्रथमायां द्वितीया-
यां च नपुंसकद्रूपं स्यात् ॥

नाम्नो नपुंसके ह्रस्वः ॥२१।७४॥

नाम्नो ह्रस्वान्तादेशः स्थान्नपुंसके । एगूणावीसं । एगूणावीसा ।
चत्तालीसं । चत्तालीसा । एगूणातीसाइं वाससहस्साइं । अड-
यालीसाए संवच्छरेहिं ॥

॥ इति संख्यावाचकास्त्रिलिङ्गाः ॥

॥ इति विभक्तिप्रकरणम् ॥

॥ अथाव्ययप्रकरणम् ॥

अव्ययम् ॥११११६॥

अधिकारोऽयम् ॥

सदृशं त्रिषु लिङ्गेषु, सर्वासु च विभक्तिषु ।
वचनेषु च सर्वेषु, यत्र व्येति तदव्ययम् ॥ १ ॥

अहादयः ॥१११२०॥

अहादिगणप्रथिताः शब्दा अव्ययसञ्ज्ञाः स्युः ॥ अ
अण निषेधे । अह आनन्तर्यादौ । अइरा तत्काले । अइव
अईव अधिक्रै । अंग आभन्त्रणे । अन्तर् अन्तरेण
अभाववति । अंते अंतो मध्यदेशे । अकम्हा दैवादित्यर्थे ।
अचिरं शीघ्रतायाम् । अजस्सं निरन्तरे । अज्ज
अस्मिन्नहनि । अज्जयाए अद्यप्रभृत्यर्थे । अज्जसुए
अद्यश्व इत्यर्थे । अणिसं सतते । अति अतिशये । अरिथ
अस्तीतितिडन्तप्रतिरूपकमव्ययम् । अदु अदुत्तरं आन-
न्तर्यादौ । अदुया पक्षान्तरे । अधो नीचैरित्यर्थे । अभि
आभिसुख्ये । अभिक्खणं अभिक्खं पौनःपुन्ये । अलं
पर्याहयादौ । अलमंथु अलमस्त्वित्यर्थे । अवि समुच्च-
यादौ । अविअ पक्षान्तरे । अवियाइं सम्भावनायाम् ।
असइं असतिं पौनःपुन्ये । अहवणं अथवाऽर्थे । अहावरं

अहे ततःपरमित्यर्थे । अहो नीचदेशे । आ मर्यादाभि-
विध्यादौ । आइं वाक्यालङ्कारे आउ पक्षान्तरे । आरा
समीपे । इ प्राकट्ये । इइ इति इत्ति इय प्रकारे, समासौ
च । इव सादृश्ये । ईसं ईसि ईसिं अल्पत्वे । उण
उणो पुनरित्यर्थे । उदाहु उदाइं पक्षान्तरे । उपरि उपिं
उवरि उपर्यर्थे । उस्सण्णं उस्सण्णं प्रायोऽर्थे । उपरि पूर्व-
प्रकारे । ए सम्बोधने एतत्प्रकारे । एम एमाइ इत्यादौ ।
एमेव एतत्प्रकारे । एव अवधारणे । एवं पूर्वोक्तरीतौ ।
एवण्हं वाक्यालङ्कारे । किं जिज्ञासायाम् । किंच पक्षा-
न्तरे । किणाइ किञ्चिन्मात्रमित्यर्थे । किण्णं जिज्ञासायाम् ।
किर किल निश्चये । कीस कस्मादित्यर्थे । कद् कु कुत्सा-
याम् । खलु निश्चये वाक्यालङ्कारे च । खिप्पं शीघ्रता-
याम् । च च्च समुच्चयादौ । चिट्ठं चे भृशमित्यर्थे । जइ
जति जदि यद्यर्थे । जाउ कदाचिदित्यर्थे । जाव ताव
यावत्तावदित्यर्थे । जुगवं एकस्मिन् काले । झत्ति शीघ्र-
तायाम् । ण निषेधे । णं वाक्यालङ्कारे । णवरं णवरि
कैवल्यार्थे । णहु निषेधे । णाइ निषेधे । णाणा अनेक-
स्मिन् । णिहो नीचदेशे । णु प्रश्ने । णूणं निश्चये ।
णो निषेधे । एणं एहं वाक्यालङ्कारे । तं तत्रत्यर्थे । ति
त्ति पूर्वोक्तप्रकारे समासौ च । तु समुच्चये । थ वाक्या-

लङ्कारे । दिया दिवसे । दूरा दूरदेशे । धणियं अति-
शये । धिद्धि धिर धिसि धिक्कारार्थे । न निषेधे ।
नणु शङ्कायाम् । नमो नमस्कारे । नवरं नवरि कैव-
ल्यार्थे । नहु निषेधे । नाणा अनेकस्मिन् । नूणं निश्च-
ये । नो नोणं निषेधे । दुट्टु दुष्टे । पए पगे प्रभाते ।
पच्छा उत्तरत्र । पभिइ पभित्ति प्रारभ्येत्यर्थे । परेठ्वं
परदिने । पसढं प्रसह्येत्यर्थे । पाए प्रायोऽर्थे । पाओ
पातो प्रभाते । पायं प्रायोऽर्थे प्रभाते च । पि अप्यर्थे ।
पिव इवार्थे । पिहं पिहु पिहो पुढो पृथगर्थे । पुण
पुणो पुनरित्यर्थे । पुरा पूर्वकाले अग्रे च । पुरत्था पुर-
च्छा पुरे अग्रे इत्यर्थे । पुला पूर्वकाले । बहिं बाह्ये ।
भंते पूज्यसम्बोधने । भिसं अतिशये । भुज्जो
भूज्जो बाहुल्ये । भे भो सम्बोधने । मज्झो मध्ये ।
मणयं मणा अल्पे । माहं निषेधे । मिव इवार्थे ।
मिहो परस्परस्मिन् । मुसा असत्ये । मुहा निष्प्रयोजने ।
सुहु पौनःपुन्ये । य चार्थे । युगवं एककाले । रह रहो
एकान्ते । राओ रात्रावित्यर्थे । रिते विनाऽर्थे । वि अ-
प्यर्थे । विव इवार्थे । विसं वीसु पृथक्त्वे । ठ्व इवार्थे ।
सइं सकृदर्थे सदार्यं च । संपइं संपयं एतत्काले । स-
पाओ प्रभाते । सक्खं प्रत्यक्षज्ञाने । समंतं समंता

सर्वप्रकारेणेत्यर्थे । सणिअं शनैरित्यर्थे । सद्धिं समं
 सहार्थे । सयं सकृदित्यर्थे स्वयमित्यर्थे वा । सययं
 सतते । सयराहं सत्वरमित्यर्थे । सायं सूर्यास्तमनसमये ।
 सुइरं दीर्घकाले । सुए अनागतदिने । सुहु सौष्ठवे ।
 सुतरं सहजत इत्यर्थे । सेवं तदेवमित्यर्थे । हंता स्वीका-
 रे । हंद् आश्चर्यायै । हंदि हंभो आमन्त्रणे, क्रुद्धसंबो-
 धने, विकल्पविषादपश्चात्तापनिश्चयेषु च । हउं हा
 इत्यर्थे । हणिहणि प्रतिदिनम् । हद्धी खेदे । हव्वं
 शीघ्रतायाम् । हिज्जो अतीतदिवसे । ही अश्चर्ये ।
 हुरत्था बहिर्देशे । हुलियं शीघ्रतायाम् । हे सम्बोधने ।
 हेड्ड हेड्डा हेड्डि हेड्डिल्ला नीचदेशे । हे हो आमन्त्रणे ।

अत्यादयश्च ॥१११२१॥

अत्यादिगणपठिताः शब्दा अव्ययसंज्ञाः स्युः ।

अइ अति अतिशये उत्कर्षे च । अणु अनु पश्चात्सादृश्य-
 लक्षणादिषु । अधि अहि सत्त्वेऽधिकारे च । अभि
 आभिमुख्यादौ । अव उव ओ निश्चयानादरालम्बनादिषु ।
 आ सीमादौ । आविर् व्यक्ते । उ उद् ऊर्द्धादौ । उ
 उप उव ओ ओव समीपादौ । णि नि निषेधादौ । णिर्
 निर् विधोगे निश्चितादौ च । तु पृथग्भावादौ । दु दुर् पीडादौ ।

प प्य प्रकृषादौ । पडि प्रति व्यासिलक्षप्रतिकूल्यादौ ।
 परा प्राधान्यादौ । परि पलि सर्वत्रेत्यर्थे । पाउ पाउर्
 प्राकाश्ये । वि नियोगादौ । सद् श्रद्धायाम् । सम्
 सलुचयादौ ।

अमादितद्धितान्ताः ॥१११२२॥

अम् आ आवन्ति इइ इण इण्ण इह ई ए क्वुत्तो
 चणं चि चिय षहं षिहं षहु ता ति तो त्य त्थं दा दाणि धा
 यासि सो स्स स्सि हं ह हा हिं हियं हुणा इत्येतत्तद्धित-
 प्रत्ययान्ताः शब्दा अव्ययसंज्ञाः स्युः । जं यस्मादित्यर्थः ।
 तं तस्मादित्यर्थः । ता तत इत्यर्थः । सव्वावन्ति सर्वमित्यर्थः ।
 केइ कश्चित् केचिदित्यर्थः । केणइ केनचिदित्यर्थः । कोइ
 कश्चिदित्यर्थः । जेणं जेण यत्रेत्यर्थः । तेणं तेण तत्रे-
 त्यर्थः । किण्णा कथमित्यर्थः । इह अस्मिन्नित्यर्थः । किह
 कुत्रेत्यर्थः । कयाइं कयाई कदाचिदित्यर्थः । कस्सई
 कस्यचिदित्यर्थः । जाए यत इत्यर्थः । ताए तत इत्यर्थः ।
 पणासाए प्रकामत इत्यर्थः । दुक्खुत्तो द्विःकृत्व इत्यर्थः ।
 तिक्खुत्तो त्रिःकृत्व इत्यर्थः । इमंचणं इमंचनेत्यर्थः ।
 एकंचणं एकंचनेत्यर्थः । जावंचणं जावचणं जावचनेत्यर्थः ।
 तावंचणं तावचनेत्यर्थः । कहिंचि कुत्रचिदित्यर्थः । कुहिं-
 चिय कुत्रचिदित्यर्थः । जणहं यस्मादित्यर्थः । इण्ह इयण्ह

इत्याभोगित्यर्थः । कण्डूः कण्डूत्वोत्पत्त्यर्थः । कस्ता कस्तैत्यर्थः । स्वता
 सर्वदेत्यर्थः । जडो जडो वात इत्यर्थः । मूष्य इत्यथ आयेव-
 र्थः । करण कुरण कृतोत्पत्त्यर्थः । उरण भवेत्यर्थः । तख्य
 तत्वेत्यर्थः । इत्यं आयुना उपायेष्वोत्पत्त्यर्थः । तद्य तदेत्यर्थः ।
 सदा सर्वदेत्यर्थः । इत्याणि इत्याणि इत्याभोगित्यर्थः ।
 तथा तणेत्यर्थः । तया सत्त्वया सर्वदेत्यर्थः । पृथग्नि
 पृथग्ना इत्यर्थः । कगसो भगस इत्यर्थः । पायसो पायसा
 इत्यर्थः । बहुसो बहुसा इत्यर्थः । इयद्यस्स इत्यर्थः ।
 पृथगस्सि पृथगैत्यर्थः । इह इहं तदित्येतिव्यर्थः ।
 तदा तणेत्यर्थः । कहिं कहिं कृतोत्पत्त्यर्थः । जहिं भवेत्यर्थः ।
 तदिं तदेत्यर्थः । कहिभं कृतोत्पत्त्यर्थः । जहिभं भवेत्यर्थः ।
 तदिभं तदेत्यर्थः । जहुणा आयुनेत्यर्थः ।

श्रीगुरुभक्त्यात्मनोऽर्चनार्थं ॥१११॥

श्रेष्ठगीमास्त्रमश्रुतिशब्दव्यापार्यसत्तादिप्रत्ययान्ताभ्याः शब्द-
 शब्दाः शब्दः । गणित्येव । गणित्येव । अणित्येव । गणित्येव ।
 गणित्येव । गणित्येव । गणित्येव । गणित्येव । गणित्येव ।
 गणित्येव । गणित्येव । गणित्येव । गणित्येव । गणित्येव ।
 गणित्येव । गणित्येव । गणित्येव । गणित्येव । गणित्येव ।

शशास्त्रीशब्दाः ॥१११॥

शशास्त्रीशब्दाः शशास्त्रीशब्दाः शशास्त्रीशब्दाः शशास्त्रीशब्दाः

इकारान्ता दिश्यादयः ॥१११२५॥

इकारान्ता दिश्यादिशब्दाश्च समासेऽव्ययसंज्ञाः स्युः । अहो-
निसि । दिसोदिसि । गुम्मागुम्मि ॥

अव्ययाच्च ॥१११६६॥

अव्ययात्परस्य बहुलं लुपो लोपः स्यात् ।

॥ इत्यव्ययप्रकरणम् ॥

ॐ

॥ अथ स्त्रीप्रत्ययप्रकरणम् ॥

अतः स्त्रियां डाः ॥१११३॥

अकारान्तान्नाम्नः स्त्रीत्वे द्योत्ये डाप्रत्ययः स्यात् । अस्मा ।
अविला । अद्योगडा ॥

अधिगरणादिभ्यो डीः ॥१११२॥

अधिगरणादिगणपठितेभ्योऽकारान्तेभ्योऽपि स्त्रियां डी-
प्रत्ययः स्यात् । अधिगरणी । अभियोगी । अद्युत्ली ॥
वा० (गोर्गावोः डीति वक्तव्यः) माथी ॥

१ अहिगरण, अभियोग, अद्युत्ल, आराहण, कम्पण, कमड,
कम्प, काग, महावड, गुण, गो, चउदस, नत्तु, न्तमन्तप्रत्ययान्ता
जातिमन्तवर्ज्याः, पन्तगल, मच, मह, मासवाचकाः, वातोत्त, वीअण, वे-
तल, वेदम्, गंवार, ली, लत्त, ताहु, सिस्त, सीस, एतेऽधिगरणोऽव्यः ।

के पूर्वस्य ह्रस्वोऽत इर्वा ॥२१२१॥

स्वार्थविहितकप्रत्यये परे पूर्वस्य ह्रस्वः स्यादकारश्चेत्पूर्वस्त-
स्येकारो वा स्यात् । मामिया । महल्लिया । महालिया । महा-
लया । अम्मया ॥

अणश्च ॥२१२३॥

अणप्रत्ययान्ताङ्गीप्रत्ययः स्यात् । आरबी ॥

इतोऽभावे णीः ॥२१२४॥

भावभिन्नार्थकेप्रत्ययान्ताण्णीप्रत्ययः स्यात् । आसाविणी ॥

इन्दादाणीः पुंयोगे ॥२१२६॥

इन्दशब्दात्पुंयोगे स्त्रियामाणीप्रत्ययः स्यात् । इन्दाणी ॥

दिसाङ्गिश्च ॥२१२७॥

दिसशब्दाङ्गिप्रत्ययश्चकाराङ्गाप्रत्ययः पर्यायेण स्तः स्त्रि-
याम् । दिसा । दिसि ॥

उतो डीति प्रकृत्या ॥२१२११॥

उकारान्ताः शब्दा डीप्रत्यये परे प्रकृत्या स्युः । नत्तुई ।
नउई ॥

महात्तीः ॥२१२८॥

महशब्दात् स्त्रियां तीप्रत्ययः स्यात् । महती ॥

भिक्खुप्रभृतिभ्यश्च ॥२१२५॥

एभ्यः स्त्रियां णीप्रत्ययः स्यात् । भिक्खुणी । साहुणी ।
गाहावइणी, गाहावतिणी । गहवइणी ॥

सिस्समासयोर्णीति सलोपे ॥२१२१०॥

अनयोरकारस्येकारः स्यादितिप्रत्यये सलोपे सति ।
सीसिणी । पुटणामासिणी । सलोपे किम् । सिस्सणी ॥

इति स्त्रीप्रत्ययप्रकरणम् ॥

अथ कारकप्रकरणम् ॥

करणप्रयोजकः कर्त्तृ ॥११२६॥

करणनिष्ठव्यापारजनकः कर्त्तृसंज्ञः स्यात् ॥

कर्त्तरि प्रथमा ॥२१२१२॥

कर्त्तरि वाच्ये नान्नः प्रथमा विभक्तिः स्यात् । “अज्ज^२
जंजू अप्पाणं आवेस्साणे विहरति” ॥

आमन्त्रणे च ॥२१२१३॥

आमन्त्रणोऽर्थे प्रथमा स्यात् । भो जिण ! भो जिणे !
अज्जो ! आउत्सं ! रायं ! ॥

क्रियया कर्त्तरि ष्टं कर्म ॥११२७॥

क्रियाजन्यफलवत्त्वेन कर्त्तरिच्छादिष्यः कर्मसंज्ञः स्यात् ।

१ भिक्खु, गहवइ, गारत्य, गाहावइ, पुच्च, वर, नत्तु, साहु, सिस्स,
सीस, एते भिक्खुप्रभृतयः ॥

२ आर्यजम्बूः.....आत्मानं भादयन् विहरति । नाया० १-५ ॥

अनुक्ते ॥२२१४॥

इत ऊर्द्धमधिकारोऽयम् ॥

कर्मणि द्वितीया ॥२२१५॥

अनुक्ते कर्मावाचकतिङ्कृदादिसमभिव्याहृते कर्मणि द्वितीया स्यात् । “अप्पाणं भावेमाणे विहरति” “सेणिए राया कोडुंबियपुरिसे सहावेति” । अनुक्ते किम् । “मए... पाउसंसिरी विउव्विया” ॥

अभेदान्वयि च ॥११२८॥

क्रियया सह तादात्म्यसम्बन्धवच्च कर्मसंज्ञं वा स्यात् । “अभिमुखं पंजलिउडे” । “ससदं गच्छइ” “ससदं चिट्ठइ” ।

समयमार्गयोरभिव्याप्तौ ॥२२१६॥

समयवाचकान्मार्गवाचकाच्च नाम्नो निरन्तरसम्यन्धे वाच्ये द्वितीया स्यात् । “संखेज्जाइं जोयणाइं दंडं निसिरइ” । “एगं दिवसमवि ते रायसिरिं पासित्तए” । “तंते णं से वनद्वे अड्ढाइज्जाइं रातिंदियाइं तं वणं ज्ञामेइ” ॥

१ आत्मानं भावयन् विहरति, श्रेणिको राजा कौटुम्बिकपुरुषान् शब्दायते । नाया० १-१५ ॥ २ मया प्रावृट्श्रीर्विकुर्विता । नाया० १-१५ । ३ अभिमुखं कृतप्राञ्जलिः । नाया० १-५ ॥ ४ सशब्दंगच्छति, सशब्दं तिष्ठति । नाया० १-३० ॥ ५ संख्येयानि योजनानिदण्डं निःसरति (निःसारयति) । नाया० १-१४ ॥ ६ एकदिवसमपि ते राजश्रियं द्रष्टुम् । नाया० १-२४ ॥ ७ ततः स वनद्वस्त्र्यर्द्धानि रात्रिदिवानि तद्वर्नं आपयति । नाया० १-२७ ॥

कर्मयुगविवक्षितं चापादानादिभिः॥१११२९॥

अपादानादिविशेषैरविवक्षितं कर्मणा सह संबद्धमपि कर्मसंज्ञं स्यात् । “जयं चिद्वृत्ति” “जयं आश्रयति” । “जामेव दिशि पाउब्भूता” । “जं समयं सीयपरिसहं वेदेति नो तं समयं उस्मिणपरिसहं वेदेद्” । “सुमिर्णपाठए विपुलं जीवियारिहं पी-इदाणं दलयति” । “जं रयणिं च णं पउमावती दारयं पयाया तं रयणिं च णं पोड्लिावि.....दारियं पयाया” ॥

व्यापारवत्करणम् ॥१११३०॥

धात्वर्थव्यापारस्य जनकत्वे सति तज्जन्यफलजनकं करणसंज्ञं स्यात् ॥

कर्तृकरणयोस्तृतीया ॥१११३७॥

अनुक्ते कर्त्तरि करणे वा वाच्ये तृतीया स्यात् । “भर्गवया महावीरेणं अयमद्रे पन्नत्ते” “विष्णुणं पञ्जुवासमाणे” ।

१ यतं तिष्ठति, यतमास्ते आश्रयति वा । नाया० १-१७ ॥ २ यस्यामेव दिशि प्रादुर्भूता । नाया० १-३७ ॥ ३ यस्मिन् समये शीतपरिषहं वेदयति नो तस्मिन् समये उष्णपरिषहं वेदयति । भग० ८-८ ॥ ४ स्वप्नपाठकाय विपुलं जीवितार्हं प्रीतिदानं ददाति । नाया० १-१३ ॥ ५ यस्यां रजन्यां च पद्मावती दारकं प्रजाता तस्यां रजन्यां च पोड्लिाऽपिदारिकां प्रजाता । नाया० १४-६४ । ६ भगवता महावीरेणायमर्थः प्रज्ञप्तः, विनयेन पर्युपास्यमानः । नाया० १-५ ॥

“रायहंससरिसीए गतीए...उवागच्छइ” “तुमे देवाणुप्पिए सुमिणे दिट्ठे” । गिरिं नहेहिं खणह, अयं दन्तेहिं खायह, जायतेयं पाएहिं हणह, जे भिक्खुं अवसन्नह” । “महया महया सहेणां उग्घोसेमाणा” । “तं भवियेव्वं णं एत्थ कारणेणं” ।

हेत्वर्थयोगे सर्वाः प्रायेण ॥२११४०॥

हेतुवाचकैः शब्दैर्योगे सर्वा एव विभक्तयो बाहुल्येन प्रयुज्यन्ते । गम्यमानाऽपि क्रिया कारकविभक्तीनां निमित्तम् । “धणेणं किं धम्मधुराहिगारे” । किं प्रयोजनमिति शेषः । “अलं बालस्स संगेणं” ।

सहार्थयोगे गुणीभूते ॥२१११८॥

सहशब्दार्थकशब्दयोगेऽप्रधाने तृतीया स्यात् । भोच्चाण भोएँ सह इत्थियाहिं” । “धणं पभूयं सह इत्थियाहिं” ।

१ राजहंससदृश्या गत्या...उपागच्छति, त्वया देवानुप्रिये स्वप्नो दृष्टः । नाया० १-१० ॥ २ गिरिं नखैः खनथ, अयो दन्तैः खादथ, जाततेजसं पादैर्हथ, ये (यूयं) भिक्षुमवमन्यध्वम् । । उक्त० १२-२६ ॥ ३ महता महता शब्देनोद्घोषयन्तः । नाया० २-३६ । ४ तद्भवितव्यमत्र कारणेन । नाया० १-१५ ॥ ५ धनेन किं धर्मधुराधिकारे । उक्त० १४-१७ ॥ ६ अलं बालस्य संगेन । आया० १-१-५-६५ ॥ ७ भुक्त्वा भोगान् सह स्त्रीभिः । उक्त० १४-६ ॥ ८ धनं प्रभूतं सह स्त्रीभिः । उक्त० १४-१६ ॥

“जस्सत्थि मच्चुणा सक्खं” । सहेति शेषः । “सेणिएणं
रत्ता सद्धिं” । “रायवरकण्णाहिं सद्धिं एगदिवसेणं पाणिं
गिण्हाविंसु” ॥

आधारेऽपि ॥२१११६॥

क्वचिदधिकरणेऽपि वाच्ये तृतीया स्यात् । “तेणं कालेणं
तेणं समएणं” । “जेणांमेव सेणिए राया तेणांमेव” यस्मि-
न्नेव तस्मिन्नेवेत्यर्थः “मज्जे णयगंभीरे” । “रायवरकण्णाहिं
सद्धिं एगदिवसेणं पाणिं गिण्हाविंसु” ॥

गोत्तादिभ्योऽभेदे ॥२११२०॥

गोत्तादिशब्देभ्यस्तादात्म्ये वाच्ये तृतीया स्यात् । “कस्स-
वंगोत्तेणं अज्जजंबू” । “उट्ठाए उट्ठेति” । “नामेणं मेहकु-
मारे” ॥

विनादियोगे ॥२११२१॥

विनादिशब्दयोगे तृतीया स्यात् । “नाणेणं विणा न हु-
न्ति चरणगुणा” ॥

१ यस्यास्ति मृत्युना (सह) सख्यम् । उक्त० १४-२७ ॥ २ श्रेणि-
केन राज्ञा सार्द्धम् । नाया० १-१३ ॥ ३ राजवरकन्याभिः सार्द्धमेकदिव
से पाणिमग्राहयताम् । नाया० १-२० ॥ ४ तस्मिन् काले तस्मिन् समये
। नाया० १-४ ॥ ५ यस्मिन्नेव श्रेणिको राजा तस्मिन्नेव । नाया० १-६ ॥
६ मध्ये नतगम्भीरे (मध्येन च गम्भीरे) । नाया० १-६ ॥ ७ काश्यप-
गोत्रेणार्यजम्बूः । नाया० १-५ ॥ ८ उत्थायोत्तिष्ठति ॥ नाया० १-५ ॥
९ नान्ना मेघकुमारः । नाया० १-१७ ॥ १० ज्ञानेन विना न भवन्ति
चरणगुणाः । उक्त० २८-३० ॥

प्रकारमुपेताल्लक्षणे ॥२१२२॥

कंचित्पदार्थं प्रति विशेषणत्वं प्रासान्नाम्नो व्यावर्त्येऽर्थे
तृतीया स्यात् । “देवताए उववराणे” । “सीसिणिंत्ताए द-
लयति” ॥

कर्मान्वयेनेष्टं सम्प्रदानम् ॥२१२३॥

क्रियायाः कर्मसम्बन्धवत्त्वेन कर्तुरिच्छाविषयीभूतं स-
म्प्रदानसंज्ञं स्यात् ॥

सम्प्रदाने चतुर्थी ॥२१२३॥

अनुक्ते सम्प्रदाने वाच्ये चतुर्थी स्यात् । “एगमेगाए
भारियाए एगमेगं हिरण्यकोटिं दलयति” ॥

तुमर्थेणाद्यन्तेभ्यः ॥२१२४॥

भावार्थकणादिप्रत्ययान्तेभ्यस्तुमर्थे वाच्ये चतुर्थी स्यात् ।
“दुल्लहे स्वरायाए” दुर्लभः श्रोतुम् । “पाखणयाए”
द्रष्टुम् । “अहमेयस्स अट्टस्स अणारिहे स्वरायाए” श्रोतुम् ।
“पाय वन्दंए पहारेत्थ गमणाए” गन्तुम् ॥

१ देवतपोपपन्नः । नाया० १-३१ ॥ २ शिञ्जात्वेन ददाति । भग०
६-३३ ॥ ३ एकैकस्यै भार्यायै एकैकां हिरण्यकोटिं ददाति । नाया० १-२०
४ अहमेतस्यार्थस्यानर्हः श्रोतुम् । ५ पादौ वन्दितुं प्रचारितवान् (विकल्पित-
तवान्-विचारितवान्) ॥

तादर्थ्ये षष्ठी च ॥२१२२६॥

तादर्थ्ये वाच्ये षष्ठी स्याच्चाच्चतुर्थी । चार्यणाए पुच्छणाए
परियट्टणाए धम्माणुजोगचिंताए य उच्चारस्स य पासवणस्स
य अहगच्छमाणा य निग्गच्छमाणा य” । एसं मे णित्था-
रिए समाणे पच्छा पुरा हियाए सुहाए खेमाए णिस्सेसाए
आणुगामियत्ताए भविस्सति” ॥

कर्त्तरि च ॥२१२२५॥

क्वचित्कर्त्रर्थेऽपि चतुर्थी दृश्यते । “ से के णं जाणति
अस्मयाओ के पुब्बि गमणाए के पच्छा गमणाए ”
गमनकर्त्ता ॥

विभागेऽवधिरपादानम् ॥११३२॥

विभागे योऽवधिः स्थिरः सोऽपादानसंज्ञः स्यात् ।

१ वाचनायै पृच्छनायै परिवर्तनायै धर्मानुयोगचिन्तायै चोच्चाराय च
प्रसन्नवणाय चातिगच्छन्तश्च निर्गच्छन्तश्च । नाया० १—२६॥ २ एषो
(अर्थः) मे निस्तारितः सन् पश्चात् पुरा हिताय सुखाय क्षेमाय
निःश्रेयसाथानुगामिकतायै भविष्यति ॥ नाया० १—२६ ॥ ३ अथ को
जानात्यम्बतात् ! कः पूर्वं गमनाय (गमकः) कः पश्चाद्गमनाय
(गमकः) । नाया० १—२३ ॥

अपादाने पञ्चमी ॥२१२७॥

अनुक्तेऽपादाने वाच्ये पञ्चमी स्यात् । “सर्गणिज्जाओ उडेति २ ता पायपीढाओ पच्चोरुहति” । “गिहेहिन्तो पडिनिकखमति” । “हत्थाओ हत्थं संहरिज्जमाणे” । “अंकाओ अंकं परिभुज्जमाणे” ॥

मर्यादायामाति ॥२१२८॥

सीमार्थकाकारयोगे पञ्चमी स्यात् । “आसत्तमाओ कुल-
वंसाओ” ॥

हेतौ ॥२१२९॥

हेतौ वाच्ये पञ्चमी स्यात् । “नोइन्द्रियगेज्ज् अमुत्त-
भावा” “अमुत्तभावा वि य होइ निच्चो ” ॥

प्रभृत्यर्थयोगे ॥२१३०॥

आरभ्येत्याद्यर्थकशब्दयोगे पञ्चमी स्यात् । “इओ तच्चे
अईए भवग्गहणे” ॥

१ शयनीयत उत्तिष्ठति, उत्थाय पादपीडात्प्रत्यवरोहति । नाया० १-६ ॥
२ गृहेभ्यः प्रतिनिष्क्रामति । नाया० १-१२ ॥ ३ हस्ताद्धस्तं संहियमाणो-
ऽङ्काङ्कं परिभोज्यमानः । नाया० १-१७ ॥ ४ आसत्तमात्कुलवंश्यात् ।
नाया० १-२३ ॥ ५ नोइन्द्रियग्राहोऽमूर्त्तभावात्, अमूर्त्तभावादपि च भवति
नित्यः ॥ उक्त० १४-१६ ॥ ६ इत्स्वृतीयेऽतीते भवप्रहणे । नाया०
१-२७ ॥

श्लेषे षष्ठी ॥२१२३१॥

कर्मादिभिन्ने सम्बन्धसामान्ये वाच्ये षष्ठी स्यात् । “अन्तो^१ णं भन्ते माणुसुत्तरस्स पव्वयस्स” । “तस्स णं सैणियस्स रण्णो धारणी नामं देवी होत्थां” । “तस्स कारणस्स अंतगमं” । “जस्स.....सक्खं” ॥

समुदायादेकस्य पृथक्करणे सप्तमी च ॥२१२३२॥

जातिगुणक्रियाभिः समुदायादेकस्य पृथक्करणं यतस्तस्मात्सप्तमी चात्षष्ठी स्यात् । “दाणाण सेट्ठं अभयप्पदाणं सच्चेसु वा अणवज्जं वयन्ति” । “एएसिं तीसाए महासुमिणाणं इसे चोदस” अत्र बीसादिशब्दानां नित्यैकवचनान्ततया बहुवचनान्तविशेषणमपि, तीसाए इति पदमेकवचनान्तम् ॥

अन्तरायोगे च ॥२१२३३॥

अन्तराशब्दयोगेऽपि षष्ठी स्यात् । “भासंमाणस्स वा णो अंतरा भासं भासिज्जा” ॥

दूरान्तिकाद्यर्थैर्द्वितीयासप्तम्यौ च ॥२१२३४॥

दूरार्थकसमीपाद्यर्थकशब्दयोगे द्वितीयासप्तम्यौ भवत-

- १ अन्तो भगवन् ! मानुषोत्तस्स्य पर्वतस्य । भग्० ८-८॥ २ तस्य श्रेणिकस्य राज्ञी धारणी नाम देवी अभूत् । नाया० १-६॥ ३ तस्य कारणस्यान्तगमनम् । नाया० १-१५ ॥ ४ यस्य....सरव्यम् । नाया० १-१६ ॥ ५ दानानां श्रेष्ठमभयप्रदानं सत्येषु वाऽनवद्यं वदन्ति । सूय० १-६-२३ ॥ ६ एतेषां त्रिंशतो महास्वप्नानामिमे चतुर्दश । ७ भाषमाणं वा नो अन्तरा भाषा भाषेत ॥

आत्षष्ठी। “भगवतो महावीरस्स अंतिए”। “तस्सेव मंड-
लस्स अदूरसामन्ते”। “श्रेणियरैस्स रत्तो अन्तियाओ”।
“सेणियेस्स रत्तो पुरओ”। “नगरस्स मज्झंमज्झेण”। “नगरं
मज्झंमज्झेणं निग्गच्छति”। “नगरे मज्झंमज्झेण”॥

दिगर्थैः पञ्चमी च ॥२१२३५॥

दिग्वाचकशब्दैर्योगे पञ्चमी चात्षष्ठी स्यात्। “मेहस्स
कुमारस्स पुव्वदक्खिण्णं”। “गंगाए महानदीए दाहिणिल्ले
कूले”॥

कर्त्रादौ कृति कर्मणि ॥२१२३६॥

कर्तृकर्माद्यर्थककृत्योगे कर्मणि वाच्ये षष्ठी स्यात्।
“कांयराणं.....दुरणुचरे” “ववसियस्स एत्थं किं दुक्करं
करणयाए। “अहमेयस्स अड्डस्स अणारिहे”॥ “सेणियेस्स
रण्णो इट्ठा”। कर्मादिवाचकेभ्योऽपि सम्बन्धमात्रविवक्षायां
कृत्योगविरहेऽपि षष्ठी।

१ भगवतो महावीरस्यान्तिके । नाया० १-२३ । २ तस्यैव मण्ड-
लस्यादूरसामन्ते । नाया० १-२७ ॥ ३ श्रेणिकस्य राज्ञोऽन्तिकात् ।
नाया० १-१६ ॥ ४ श्रेणिकस्य राज्ञः पुरतः । नाया० १-१३ ॥
५ नगरस्य मध्ये भूत्वा । नाया० १-१२ ॥ ६ नगरस्य मध्ये भूत्वा
निर्गच्छति । नाया० २-३६ ॥ ७ नगरस्य मध्ये भूत्वा । नाया० २-४०
॥ ८ मेघस्य कुमारस्य पूर्वदक्षिणस्याम् । नाया० १-२४ ॥ ९ गङ्गाया-
महानद्या दक्षिणे कूले । नाया० १-२७ ॥ १० कातराणां.....दुर-
नुचरम्, व्यवसितस्यात्र किं दुक्करं करणतायाम् । नाया० १-२३ ॥
११ अहमेतस्यार्थस्याऽनर्हः । नाया० १-१५ ॥ १२ श्रेणिकस्य
राज्ञ इष्टा । नाया० १-८ ॥

“भीए^१ जम्मणजरमरणाणं” । “अम्हे^२ णं देवाणुप्पियाणं
सिस्सभिक्खं दलयामो” । “अवसेसे काए समणाणं णिग्गं-
थाणं निसुट्ठे” । “तथो णं मम एयमट्ठं निवेदिज्जासि ” ॥

णमोयोगे ॥२१२३७॥

णमोशब्दयोगे षष्ठी स्यात् । “णमोऽत्थुं णं अरिहं-
ताणं भगवंताणं ” “नमोऽत्थुं णं समणस्स भगवओ महा-
वीरस्स” ॥

आश्रयोऽधिकरणम् ॥११३३॥

कर्तृकर्मद्वारा क्रियाया आधारोऽधिकरणसंज्ञः स्यात् ॥

सप्तम्यधिकरणे ॥२१२३८॥

अनुक्तेऽधिकरणे वाच्ये सप्तमी स्यात् । “भद्दासणंसि
निसीयइ” ॥

क्रियालक्षकक्रियायाम् ॥२१२३९॥

अन्यस्याः क्रियाया लक्षणं यया क्रियया भवति तत्क्रि-
याश्रयवाचकात्सप्तमी स्यात् । “उँट्ठियम्मि सूरे सहस्सरस्सिमि
दिणयरे तेयसा जलंते सयणिज्जाओ उट्ठेति” । आश्रयस्यौ-

१ भीतो जन्मजरामरणेभ्यः । नाया० १-२५ ॥ २ वयं देवानु-
प्रियेभ्यः शिष्यभिन्नां दद्महे । नाया० १-२५ ॥ ३ अवशेषः कायः श्रम-
णेभ्यो निर्प्रन्थेभ्यो निसृष्टः । नाया० १-२८ ॥ ४ तदा ममैतमर्थं निवे-
दये । ओव० १२ ॥ ५ नमोऽस्तु अर्हद्भ्यो भगवद्भ्यः, नमोऽस्तु श्रमणाय
भगवते महावीराय । नाया० १-३० ॥ ६ भद्रासने निषीदति ॥ ७ उत्थिते
सूर्ये सहस्ररश्मौ दिनकरे तेजसा ज्वलति (सति) शयनीयादुत्तिष्ठति ।
नाया० १-१२ ॥

पश्लेषिकादिरूपस्य सर्वस्य विवक्षणात् । “मत्थए अंजलिं कटु” मस्तकसमीप इत्यर्थः ॥

इति कारकप्रकरणम् ॥

अथाव्ययीभावसमासप्रकरणम् ॥

अनेकानामैकार्थे समासः ॥११३४॥

विशिष्टैकार्थवाचकमनेकं प्रातिपदिकं समाससंज्ञं स्यात् ॥

पदसामर्थ्ये समासतद्धितौ ॥२१३१॥

पदयोः पदानां वैकार्थीभावे समासतद्धितप्रत्ययौ भवतः ।
क्वचिदसामर्थ्येऽपि समासः । “गंगापुंलिङ्गवालुआसालि-
सए” ॥

सुप् सुपा वा ॥२१३३॥

सुबन्तं सुबन्तेन वा समस्यते ॥

अव्ययीभावः ॥२१३४॥

अधिकारोऽयम् ॥

विभक्त्यर्थादिष्वव्ययम् ॥२१३६॥

विभक्त्यर्थादिवाचकमव्ययं सुबन्तेन समस्यते सोऽव्य-
यीभावः ॥

समासे प्रथमानिर्दिष्टं पूर्वम् ॥२१३२॥

समासशास्त्रे प्रथमानिर्दिष्टं पूर्वं प्रयोज्यम् ।

अज्झप्पं^१ । अच्चत्थं^२ । बहिद्द्वारं^३ । पाउप्पभाया रयणी ॥

अतिरतिक्रान्ते द्वितीयया ॥२३।७॥

अतिक्रान्तेऽर्थेऽतिद्वितीयान्तेन समस्यते ॥

सुपः समासताद्धितयोः ॥४।४।६५॥

समासताद्धितावयवस्य सुपो लोपः स्यात् ॥

स नपुंसकमेकं च ॥२।३।५॥

अव्ययीभावसमाससंज्ञकं प्रायेण नपुंसकमेकवचनान्तं च प्रयोज्यम् ॥

अनुपडी वीप्सादिषु ॥२।३।८॥

वीप्सादिष्वर्थेषु अनुपडी द्वितीयान्तेन समस्येते । समयं
समयं त्ति=अणुसमयं । अणुगामा । अणुगह्या । दुवारं
दुवारं त्ति=पडिदुवारं, पडिदारं । पडिसोयं ॥

असादृश्ये यथार्थकानि ॥२।३।९॥

सादृश्यभिन्नेऽर्थे यथार्थका अहादिशब्दा द्वितीयान्तेन
समस्यन्ते । अहप्पहारां^{१०} । अहाकप्पं^{११} । अहातच्चं^{१२} । अहासं-
थरां^{१३} । जहत्थं^{१४} । जहिच्छं^{१५} । जहिच्छा ॥

१ अध्यात्मम् । २ अत्यर्थम् । ३ बहिःस्थानम् । ४ प्रादुष्प्रभाता
रजनी । ५ अनुसमयम् । ६ अनुग्रामम् । ७ अनुनदिकम् । ८ प्रतिद्वारम् ।
९ प्रतिस्रोतः । १० यथाप्रधानम् । ११ यथाकल्पम् । १२ यथातथ्यम् ।
१३ यथासंस्तनम् । १४ यथार्थम् । १५ यथेच्छम् ॥

च्चेन जादयः समुच्चये ॥२।३।१०॥

जादिशब्दाश्चशब्देन समुच्चयेऽर्थे समस्यन्ते । ज^१च्चेव ।
त^२च्चेव । जीव^३च्चेव । अजीव^४च्चेव ॥

आयावदर्थका मर्यादादौ ॥२।३।११॥

मर्यादावर्थे आशब्दो यावदर्थकाश्चशब्दा द्वितीयान्तेन^५ सम-
स्यन्ते । आया^६हिणपयाहिणं । जाव^७तिप्तं । जाव^८द्व्यं । आव-
क^९हियं । आवक^९हा ॥

आभिमुख्यादावभिः ॥२।३।१२॥

आभिमुख्यादिष्वर्थेषु अभिद्वितीयान्तेन समस्यते । अ-
भि^{१०}न्तरं, अवन्तरं ॥

पडरेक्केन समासे दीर्घः ॥१।३।१६॥

पडिशब्दस्यैकशब्देन समासे पूर्वस्वस्य दीर्घः स्यात् ॥

एर्यः कात्पूर्वः परो वा ॥१।३।२०॥

पडेः परस्यैकशब्दस्यैकारस्य यकारो वा स्यात्, स च
कात्पूर्व परो वा प्रयोज्यः । एकमेकं पडित्ति=पाडियैकं,
पाडिकक्यं, पाडिएकं ॥

प्रभृतिना पञ्चमी ॥२।३।१३॥

पञ्चम्यन्तं प्रभृतिशब्देन सह समस्यते ॥

१ यथैव । २ सचैव । ३ जीवश्चैव । ४ अजीवश्चैव । ५ आढ-
क्षिणप्रदक्षिणम् । ६ यावदिदम् । ७ यावद्द्व्यम् । ८ यावत्कथिकम् ।
९ यावत्कथम् । १० आभ्यन्तरम् । ११ प्रत्येकम् ॥

जाँदयो व्यञ्जनान्ताः ॥१३२२॥

समासे उत्तरपदे परे जप्रभृतिशब्दा व्यञ्जनान्ताः प्रयो-
ज्याः । जप्पंभिई । तप्पंभिई । आउक्कालो । आउक्ककरणं ।
चउक्कसाया । चउँदिसिं । छ्ज्जीवैणिघा । छँदंतो । तमुक्काए,
तमुकाए । पुढविककाइया । वाउक्काइया । खुप्पिवाँसा ॥

उवः सामीप्ये षष्ठ्या ॥२३१४॥

सामीप्यार्थक उवशब्दः षष्ठ्यन्तेन समस्यते । अंगस्स
समीपं=उँवंगं ॥

कुत्सादुष्टादौ कुदू प्रथमया ॥२३१५॥

कुत्साद्यर्थकः कुशब्दो दुष्टार्थकोदुशब्दश्च प्रथमान्ते-
न सह समस्यते । जादिगणपठितत्वेन व्यञ्जनान्तत्वात्, दु-
हँसणं । दुँदिनं ॥

कोरादोतौ ॥१३२३॥

कुशब्दस्याकार ओकारश्चान्तादेशो वा स्यादुत्तरपदे ।

*जद्, तद्, महद्, आउस्, चउर्, खुह्, छस्, विहस्, वणस्,
वायुक्, पुढविक्, तमस्, दुर्, निर्, पुनर्, धनुस्, जावत्, तावत्,
इत्यादिराकृतिगणोऽयम् ॥

१ यतः प्रभृतिः । २ ततः प्रभृतिः । ३ आयुष्कालः । ४ आयु-
ष्करणम् । ५ चतुष्कषायाः । ६ चतुर्दिक् । ७ षट्जीवनिका । ८ षट्-
दन्तः । ९ तमस्कायः । १० पृथिवीकायिकाः । ११ वायुकायिकाः ।
१२ क्षुत्पिपासे । १३ उपाङ्गम् । १४ दुर्दर्शनम् । १५ दुर्दिनम् ॥

कापुरिसो, कोपुरिसो, कुपुरिसो । कादंडिमो, कोदंडिमो,
कुदंडिमो ॥

निष्क्रान्तादौ पञ्चम्या निः ॥२१३१६॥

निष्क्रान्ताद्यर्थको निःशब्दः पञ्चम्यन्तेन समस्यते ।
शीसंको ॥

निरोऽभ्यवानूदराणाम् ॥१३३३८॥

निरः परेषामभि-अव-अनु-उदर-शब्दानामादेर्वृद्धिः स्यात् ।
निरोभिरामो । निरोवकंखी । निरोनुकंपो । निरोदरो ॥
इत्यव्ययीभावसमासप्रकरणम् ॥

अथ तत्पुरुषसमासप्रकरणम् ॥

तत्पुरुषः ॥२१३१७॥

अधिकारोऽयम् ॥

भेदकं भेदेन कर्मधारयः ॥२१३१८॥

विशेषणं विशेष्येण समानवचनेन समस्यते स समासः क-
र्मधारयः । तद्बुभयं । तद्विर्वसो । तद्वर्धो ॥

तत्र पूर्वं पुंवत् ॥२१३१९॥

कर्मधारयसमासे पूर्वपदस्य पुंवद्भावः स्यात् । वड्डकुमारी ।

१ कापुरवः । २ कुदण्डिमः । ३ निःशब्दः । ४ निरोभिरामः । ५ निरोवकाङ्गी ।

६ निरोनुकम्पः । ७ निरोदरः । ८ तद्विर्वसः । ९ तद्वर्धः । १० वड्डकुमारी ॥

एतकाभ्यां वतियस्योत्तरपदे ॥४।४।७०॥

आभ्यां परस्य वतियस्य लोपः स्यादुत्तरपदे परे । “तमु-
क्काए णं भंते! के महालए.....?, एमहालये णंगो-
यमा ! तमुक्काये पन्नत्ते” । ‘क्वचित्तियस्य लोपः’ केवंच्चिरं
केवचिरं ॥

पत्तामोडादिषु परम् ॥२।३।२० ॥

एषु पूर्वप्रयोगार्हे परं स्यात् । आमोडाणि पत्ताणि = पत्तामो-
डाणि । अंजलिउडे । अनासाच्छन्नं । आईण्णजणमणुस्सा ।
अद्धभैरहो ॥

द्वितीया पत्तादिभिः ॥२।३।२१ ॥

पत्तादिप्रकृतिकैः प्रथमान्तैः सह द्वितीयान्तं समस्यते स तत्पु-
रुषः ॥

दयादीनां पत्तादौ ॥२।३।२२॥

दयादिशब्दानां पत्तादिशब्दे परे ह्रस्वान्तादेशो बहुलं
स्यात् । दर्यपत्तो ॥

आसो रुट्स्य तः ॥१।४।११४॥

आसुशब्दात्परस्य रुट्स्योपधायास्तकारादेशः स्या-
त् । आसुरुत्तो ॥

१ तमस्कायो भगवन् ! कियन्महान् ...?, एतावन्महान् गौतम ! तमस्कायः
प्रज्ञप्तः । भग० ६-५ ॥ २ कियच्चिरम् । ३ आमोडितपत्राणि । ४ कृताञ्जलिः ।
५ अच्छिन्ननासिकम् । ६ आकीर्णजनमनुष्या । (जनमनुष्याकीर्णा) । ७ भ-
तार्द्धम् । ८ त्याप्राप्तः । ९ आशुरुष्टः ॥

तृतीयापञ्चमीसप्तम्यश्च ॥२१३२३॥

तृतीयाद्यन्तं प्रथमान्तेन समस्यते स तत्पुरुषः । विड-
ष्पाङ्गडा । तिण्णाणोवगए । उदुँल्लं ॥

खंडादीनामुत्तरपदे ॥११३२१॥

खण्डादिशब्दानामुत्तरपदे परे दीर्घोऽन्तादेशो बहुलं
स्यात् । खंडाँभेदो । अट्टाँदंडो । अप्पाँबहुगं । अप्पाँबहुत्तं ।
आणाँपाणं । पासाँमित्रो । अंधाँखँवं । आवीकँम्मं ॥

दकस्य दः ॥११४१४२॥

दकशब्दस्य द इत्यादेशः स्यादुत्तरपदे । दाकँलसो ।
दाकुँम्भो ।

एत्पोरस्य कच्चे ॥११३३९॥

पोरशब्दस्यैकारान्तादेशः स्यात् कच्चशब्दे परे । पोरे-
कँच्चं ॥

१ विद्वत्प्रकटाः (प्रकृताः) २ त्रिज्ञानोपगतः । ३ उदकार्द्रम् । ४ खं-
डभेदः । ५ अर्थदण्डः । ६ अल्पबहुकम् । ७ अल्पबहुत्वम् । ८ आ-
नपानः । ९ पाशमृगः, पार्श्वमितः, पार्श्वमृगः । १० अन्धरूपम् ।
११ आविष्कर्म । १२ दककलशः । १३ दककुम्भः । १४ पौरस्कृत्यम् ॥

*खण्ड, अट्ट, अप्प, आण, पास, अंध, आविर्, एक्क, सच्च,
उच्च, सम्म, दक, मह, इति खण्डादिराकृतिगणः ॥

मणाद्वावस्य मः ॥११४११५॥

मणशब्दात्परस्योत्तरपदस्यावशब्दस्योपधाया मकारादेशः
स्यात् । आविज्जहृत्ति=आवो, मणस्वा आवो=मणामो ॥

पितुप्रभृतीनामिः ॥११३१४०॥

एषामुत्तरपदे परे इकारोऽन्तादेशो वा स्यात् । अस्मापि-
इसमाणे । मा^३उपिउसुजाते । भाइ^४समाणे । भाउस^५थं ॥

सहस्तृतीयया ॥२१३१२४॥

सहशब्दस्तृतीयान्तेन सह समस्यते ॥

सहसमानयोः सः ॥११४१४३॥

अनयोः सकारादेशो बहुलं स्यादुत्तरपदे परे । साहिक-
रणं । स^७अंडं । स^८अंते । स^९अद्यो । सह^{१०}पुत्तो । सह^{११}संबुद्धो ॥

णखपदस्य णप्फयः सात् ॥११४१४४॥

सात्परस्य णखपदशब्दस्य णप्फय इत्यादेशः स्यात् ।

^{१२}सणप्फए ॥

सात्पक्खस्य ॥११३१४१॥

सात्परस्य पक्खशब्दस्यकारान्तादेशः स्यात् । स^{१३}पक्खं ॥

१ मन आपः, मनोऽमः । २ अम्बापितृसमानः । ३ मातापितृसु-
जातः । ४ भ्रातृसमानः । ५ भ्रातृशतम् । ६ समानाधिकरणम् । ७ सा-
ण्डम् । ८ सान्तः । ९ सार्थः । १० सपुत्रः । ११ ससम्बुद्धः । १२
सनखपदः । १३ सपक्षः ॥

चतुर्थी तादर्थ्ये ॥२।३।२५॥

तादर्थ्ये विहिता या चतुर्थी तदन्तं प्रथमान्तेन समस्यते
अट्टादंडो ॥

षष्ठी च शेषे ॥२।३।२६॥

कर्मादिकारकभिन्ने सम्बन्धसामान्ये विहिता या षष्ठी तदन्तं
प्रथमान्तेन समस्यते । तदाहारो । तदुत्पादो ॥

कारादिभिश्च ॥२।३।२७॥

कारादिशब्दप्रकृतिकैः सुबन्तैः सह षष्ठ्यन्तं समस्यते । अं-
र्धंगारो । मणिगारो । सुवर्णगारो ॥

पुत्रादयोऽहेन षष्ठ्या ॥२।३।२८॥

पुत्रादिशब्दाः प्रथमान्ताः षष्ठ्यन्तेनाहशब्देन समस्यन्ते ॥

अहस्याणहः ॥१।४।४५॥

समासे उत्तरपदभूतस्याहशब्दस्याणह इत्यादेशः स्यात् । पुत्र-
णहं । मर्ज्जणहं ॥

सप्तम्या अलोपः ॥२।३।२६॥

समासावयवभूतायाः सप्तम्याः क्वचिल्लोपो न भवति ।
अन्तेवासी । उदकचरो । कण्ठेगुणो । कण्ठेमालको ॥

संख्यार्थकास्समानाधिकरणैः समाहारे ॥२।३।३२॥

संख्यावाचकाः शब्दाः समानाधिकरणैः सुबन्तैः सह समाहा-
रेऽर्थे समस्यन्ते ॥

१ अर्थदण्डः । २ तदाहारः । ३ तदुत्पादः । ४ अन्धकारः । ५ मणि-
कारः । ६ सुवर्णकारः । ७ पूर्वाह्नम् । ८ मध्याह्नम् । ९ उदकेचरः ।

१० कण्ठेगुणः । ११ कण्ठेमालकः ।

तिपदे दस्य तलोपौ ॥११४४६॥

तिपदशब्दे दकारस्य तकारलोपौ पर्यायेण भवतः । पस्य
वकारे, तिर्वई, तिवती, तिवदी । निषेधार्थकैः अ-अण-ण-शब्दैः
समासे, अथिरं । अबहुस्सुए । अणँट्टादण्डो । अणोक्कावाई ।
णणँत्थ । णणँहा ॥

रात्तेरुत्तरपदस्यात् ॥११४५०॥

उत्तरपदभूतस्य रात्तिशब्दस्याकारान्तादेशः स्यात् ।
चउरायं । चरमवरिसारत्तम् ॥

जहण्णादीनामणुक्कोसादिषु मक् ॥११४५१॥

जहण्णादिशब्दानामणुक्कोसादिषु परेषु मगागमः स्या-
त्समासे । “अजहण्णमणुक्कोसो” “अदुक्खमसुहा”
“अंगमंगाई” “सामाहयमादियाई” । गवभुँहेसो । अणंत-
भागमव्वहियं । जावंताव ॥

खंधादावारस्यावस्य लोपः ॥११४५७॥

खंधशब्दात्परस्यावारस्यावस्य लोपो वा स्यात् । खंधारो ।
खंधावारो ॥

पायवस्योवगमणे यस्य वस्य यवयोश्च ॥११४५८॥

पायवशब्दस्योवगमणे परे यस्य वस्य च यवद्वयस्य पर्या-

१ त्रिपदी । २ अस्थिरम् । ३ अबहुश्रुतः । ४ अनर्थदण्डः ।

५ अनेकवादी । ६ नान्यत्र । ७ नान्यथा । ८ चतुरात्रम् । ९ चरमवर्षा-
रात्रम् । १० अजवन्यानुत्कर्षः, अदुःखासुखा, अद्गुः, अद्गुः, अनि, सामायिकादीनि ।

निर० ३-४ ॥ ११ गर्भेदेशः । १२ अनन्तभागाभ्यधिकम् । १३ याव-
त्तावत् । १४ स्फुन्वावानः ॥

येण लोपः स्यात् । पाधोवगमणं, पाधोवगमणं, पाउवगमणं ॥

अधोरवधेर्वस्य ॥११४१४६॥

अधोशब्दात्परस्यावधेर्वस्य लोपः स्यात् । अधोऽधी ।
अधोऽही ॥

जत्तद्भ्रामनन्तरस्य ॥११३१४३॥

आभ्यां परस्यानन्तरशब्दस्यादेर्दीर्घः स्यात् । दस्य यकारे,
जयाणन्तरं । तथाणन्तरं ॥

पुव्वस्य पौ ॥११३१४२॥

पुव्वशब्दस्येकारोऽन्तादेशो वा स्यात्पिशब्दे परे समासे ।
जहण्णादित्वात्, पुव्विंपि, पुव्वंपि ॥

आगंतारस्यागार आरस्य ॥११४१५०॥

आगन्तारशब्दस्यागारशब्दे परे आरस्य लोपो वा स्या-
त् । आगन्तगारं ॥

द्वयोरगंतारः ॥११४१५१॥

आगंतारागारशब्दयोरगंतार इत्यादेशः स्यात् । अगं-
तारं ॥

इज्जाया एसस्येसः ॥११४१५२॥

इज्जाशब्दात्परस्यैसस्येसादेशः स्यात् । पूर्वस्वरस्य लोपे,
इज्जिसो ॥

१ पादपोपगमनम् । २ अधोऽवधिः । ३ यदनन्तरम् । ४ नइन्तरम् ।
५ पूर्वमपि । ६ आगन्त्रागारः । ७ इज्जैपः ॥

इमात्सन्धौ प्रथमायाः ॥२।३।३०॥

इमशब्दात्सन्धिशब्दे परे प्रथमाया अलोपः स्यात् । अयं-
संधी ॥

इयारूवे वा ॥२।३।३१॥

इमशब्दादेयारूवशब्दे परे प्रथमाया अलोपो वा स्यात् ।
अयमेयारूवे, इमेयारूवे ॥

बिहवणाभ्यां पतेः फसौ ॥१।४।५३॥

आभ्यामुत्तरस्य पतिशब्दस्यादेः फ स इत्येतावादेशौ
पर्यायेण भवतः । वणप्फई । वणस्सई । विह्वप्पती, बिह्वप्पती,
बिह्वस्सती ॥

ओर्जसादीनामुत्तरपदे ॥१।३।४४॥

जसादिशब्दानामुत्तरपदे परे ओकारान्तादेशो बहुलं
स्यात् । जँसोकिती, जसकिती । जँसोकामी । जँसोजीवियं,
जसजीवियं । जँसोवन्तो, जसवन्तो । जसोमन्तो, जसमन्तो ।
जँसोचंदे । जँसकरो । अँहोणिसि । अँयोक्वलं । अँयोकुंभी ।
अँयोगोलो । अँयोघणो । अँयोमयं । अँनोन्नं । मँणोन्नं ।
मँणोरमो । मँणोसिला । मँणोहरो । मँणकरणां । मँणजोगो ।

१ इदंसन्धिः । २ अयमेतद्रूपः । ३ वनस्पतिः । ४ वृहस्पतिः । ५ यशःकीर्तिः ।
६ यशःकामी । ७ यशोजीवितम् । ८ यशस्वान् । ९ यशश्चन्द्रः । १० यश-
स्करः । ११ अहर्निशम् । १२ अयःकवलम् । १३ अयस्कुम्भी ।
१४ अयोगोलः । १५ अयोवनः । १६ अयोमयम् । १७ अन्योऽन्यम् ।
१८ मनोज्ञम् । १९ मनोरमः । २० मनःशिला । २१ मनोहरः । २२ म-
नःकरणम् । २३ मनोयोगः ॥

मण्णदंडो । मण्णपत्रोगो । तमोकसिथं । दोग्गती । तवोकम्मं
तवोमयं । बाहुलकात्कचिन्नित्यम् । मण्णोरहो । सोग्गई ॥

उत्ते यस्य ॥११४।५४॥

तेयशब्दस्योत्तरपदे परे यकारस्योकारो वा स्यात् ।
तेउंकाए । तेउर्पभो । तेउलेसां, तेयलेसा । तेयंलेस्सो ॥

चरेऽहेराः ॥११३।४५॥

अहेशब्दस्य चरशब्दे परे आकारोऽन्तादेशः स्यात् ।
अँहाचरो ॥

पायस्य मूले यस्य ॥११४।५५॥

पायशब्दस्य यस्य लोपो वा स्यान्मूलशब्दे परे । पासूलं,
पायमूलं । (गरुडासणादीनां सिद्धये मध्यपदस्य नित्यं वक्त-
व्यः) गरुडसरिसमासणं=गरुडासणं । उदअपुण्णमुदरं=उद-
ओदरं । पुव्वमारव्व पच्छिमो=पुव्वपच्छिमो ॥

॥ इति तत्पुरुषसमासप्रकरणम् ॥

अथ द्वन्द्वसमासप्रकरणम् ॥

अनेकं समूहे ॥११३।३३॥

समुदायेऽर्थे वर्तमानमनेकं प्रथमान्तं प्रथमान्तेन सह वा

- १ मनोदण्डः । २ मनःप्रयोगः । ३ तमःकाधिकः । ४ दुर्गतिः ।
५ तपःकर्म । ६ तपोमयम् । ७ मनोरथः । ८ सद्गतिः । ९ तेजस्कायः ।
१० तेजःप्रमः । ११ तेजोलेश्या । १२ तेजोलेश्यः । १३ अधश्चरः ।
१४ पादमूलम् । १५ गरुडासनम् । १६ उदकोदरम् । १७ पूर्वपश्चिमः ॥

समस्यते । पिज्जो य दोसो य=पिज्जदोसा । पण्हवागरणं । सीउ-
ण्हं, सीउसिणं ॥

दियानिस्योरम्वोत्तरपदयोः ॥१३१४६॥

इन्धे उत्तरपदभूतयोर्दियानिसिशब्दयोरमन्तादेशो वा
स्यात् । राँइदियं । अहोनिँसं । अहोनिसि ॥

आणात्पाणस्योत् ॥१३१४७॥

आणशब्दात्परस्य पाणशब्दस्योकारान्तादेशो वा स्यात् ।
आणाँपाणू, आणापाणो ॥

॥ इति छन्दसमासप्रकरणम् ॥

अथ बहुव्रीहिसमासप्रकरणम् ॥

अप्रथमाऽन्यपदार्थे प्रथमा ॥२३३४॥

प्रथमाभिन्नान्यपदार्थे वर्तमानं प्रथमान्तं समानाधिकरणेन स-
मस्यते । उदिण्णाणि बलवाहणाणि जस्स स उँदिण्णबलवाह-
णे ॥

अत्र लिङ्गमन्यपदार्थस्य ॥२३३५॥

अस्मिन् समासेऽन्यपदार्थस्येव लिङ्गं स्यात् । एगाऽऽहच्चा जत्थ
एगाँहच्चं ॥

१ प्रेमद्वेषो । २ प्रश्नव्याकरणम् । ३ शीतोन्नाम् । ४ रात्रिदिवम् ।
५ अहर्निशम् । ६ आनपानः । ७ उदीर्णत्रलवाहनः । उक्त० १८-१ ॥
८ एगाऽऽहृत्यम् ॥

क्वचिद्व्यधिकरणेनापि ॥२१३३६॥

उक्तसमासः क्वचिद्व्यधिकरणेनापि भवति । तंसि अप्पि^१र्यं
करणं जेणं तदप्पि^२र्यकरणे । कण्ठे^३कालो । कण्ठे^३मालो ॥

अस्मात्को वा ॥२१३३७॥

उक्तसमासात्परः कप्रत्ययो वा स्यात् ॥

इत्के पूर्वस्य ॥२१३३८॥

कप्रत्यये परे पूर्वस्वरस्येकारो वा स्यात् । “सत्तसत्तमिर्यं
भिकखुपडिमं” ॥

निषेधार्थकेभ्योऽस्त्यर्थस्य लोपः ॥२१३३९॥

निषेधवाचकेभ्यः अ-अण-ण-शब्देभ्यः परस्य वर्तमानार्थकश-
ब्दस्य लोपः स्यादुक्तसमासे । ण विज्जमाणो उज्ज जीसे सा
अँणोउया ॥

दिग्वाचका मध्ये ॥२१३४०॥

दिगर्थकाः शब्दा मध्ये वाच्ये समस्यन्ते । उत्तराए पुर-
त्थिमाए य अन्तरालं जा दिसा सा उत्तरपुरत्थिमा ॥

ओद्गादारस्य ॥२१३४१॥

अणशब्दात्परस्यारशब्दस्यादेरोकारः स्यात् । णत्थि
आरं पारं जस्स स अणोरपारे ॥

अवद्गस्य वा ॥२१३४२॥

अणशब्दात्परस्यावद्गशब्दस्यादेरोकारो वा स्यात् ।

१ तदप्पितकरणः । २ कण्ठेकालः । ३ कण्ठेमालः । ४ सत्तसत्तमिकां
भिक्षुप्रतिमाम् । औत्र० १५ । ५ अनृतुका । ६ उत्तरपूर्वा । ७ अनारपारः ॥

एत्थि अवद्गमन्तं जस्त सो अणोवद्गगे, अणवद्गगे ॥

आमोसादोसहेरोसस्य ॥१३॥७९॥

आमोसशब्दात्परस्यौसहिशब्दस्यौसस्य लोपः स्यात् ।

आमोसही ॥

ईरुद्धस्य मुहे ॥१३॥५२॥

उद्धशब्दस्य मुहशब्दे परे ईकारान्तादेशः स्यात् । उद्धी-
मुहो ॥

त्तुमुमोः काममणयोः ॥१४॥६९॥

त्तुम्-उं-प्रत्यययोरन्त्यस्य लोपो वा स्यात् । काममणश-
ब्दयोः परयोः । काउकामो । गंतुमणो । संपाविउकामो,
संपाविउंकामो ॥

सरिसस्य तथावययोः ॥१४॥६७॥

सरिसशब्दस्य तथावयशब्दयोः परयोरन्त्यस्य लोपः
स्यात् ॥

तये सस्य तः ॥१४॥६८॥

सरिसशब्दस्य सकारस्य तकारः स्यात्तथाशब्दे परे । सरि-
त्तया । सरिब्वया । “दो भंते !...सरित्तया सरिब्वया” ॥

१ अनवद्ग्रः । २ आमपौपधिः । ३ ऊर्ध्वमुखः । ४ कर्तुकामः । ५ गन्तु-
मन्तः । ६ सम्प्रादितुकामः । ७ द्वौ भगवन् !...सद्वक्त्वचौ सद्वयसौ
१-८ ॥

अच्छेः ॥११३॥५३॥

उत्तरपदस्याच्छिन्नशब्दस्याकारान्तादेशः स्यात् । “हरिमे-
लामउलमल्लियच्छाणं” ॥

दिवड्ढाड्ढाड्जाड्हुड्ढाः सार्द्धैकद्वयत्रयेषु ॥११४॥५६॥

दिवड्ढ-अड्ढाड्ज-अड्हुड्ढ-शब्दाः क्रमेण सार्द्धैकसार्द्धद्व-
यसार्द्धत्रयेष्वर्थेषु निपात्यन्ते । दिवड्ढं । अड्ढाड्जं । अड्हुड्ढं ॥

असौ पस्य फः ॥११४॥५७॥

पोपसर्गस्य फादेशः स्यादसुशब्दे परे । पगया असु जत्य
तं फासुयं ॥

एकादयः संख्यायां दसादिभिरधिकान्ताः ॥११४॥५१॥

संख्यावाचका अधिकशब्दान्ता एकादयः शब्दा दसादि-
शब्दैः संख्यावाचकैः सह समस्यन्ते ॥

एकार्थकानां दसपण्णणउड्ढेषु दीर्घः ॥११४॥५४॥

एकत्वसंख्यावाचकानामेक-एक - एग - इक - इण-शब्दानां
दीर्घोऽन्तादेशः स्यादस-पराण-णउड्ढ-शब्देषु परेषु । एकारस ।
एकारस । एकाणउड्ढ । एकावण्णं ॥

इगेगस्य ॥११४॥५८॥

इगशब्दस्य सस्वरगकारस्य लोपो वा यालशब्दे परे ।

१ हरिमेलामुकुलमल्लिकाक्षाणाम् । ओव० ३१ । २ द्वयर्द्धम् ।
३ अर्द्धतृतीयम् । ४ अर्द्धचतुष्कम् । ५ प्रासुकम् । ६ एकादश । ७ ए-
कनवतिः । ८ एकपञ्चाशत् ॥

चत्तालीसस्य यालतालीसौ ॥११४।५६॥

उत्तरपदस्य चत्तालीसशब्दस्यैताद्वादेशौ पर्यायेण वा
स्तः। इयालं, इगयालं, एगतालीसं ।

दोर्बेवी ॥११४।६०॥

दुशब्दस्य बे वि इत्यादेशौ पर्यायेण भवतः। बेई-
न्दिया। विदलं। विस्रीरं ॥

वा संख्यार्थके ॥११४।६१॥

दुशब्दस्य वाऽऽदेशः स्यात्संख्यावाचकशब्दे परे। वारंस।
वार्वन्नं। वाणउई। वार्यालं ॥

दुवा दसे ॥११४।६२॥

समासे दसशब्दे परे दुशब्दस्य दुवा इत्यादेशः स्यात्।
दुवालंस ॥

तेरेः ॥११३।५६॥

संख्यावाचकस्य तिशब्दस्यैकारान्तादेशः समासे उत्तर-
पदे परे। तेरसं^{१०}। तेवीसं^{११}। तेतीसं^{१२}, तैत्तीसा। तेयालं^{१३},
तेयाली। तेर्वरणां। तेर्वगं। तेइर्दिया ॥

चतोरतःपूर्वस्य ॥११३।५७॥

समासे पूर्वपदस्य चतुशब्दस्याकारस्य दीर्घः स्यात्। चाउ^{१४}-

१ एकचत्वारिंशत्। २ द्वीन्द्रियाः। ३ द्विदलम्। ४ द्विशरीरम्।
५ द्वादश। ६ द्विपञ्चाशत्। ७ द्विनवतिः। ८ द्विचत्वारिंशत्। ९ द्वा-
दश। १० त्रयोदश। ११ त्रयोविंशतिः। १२ त्रयस्त्रिंशत्। १३ त्रि-
चत्वारिंशत्। १४ त्रिपञ्चाशत्। १५ त्रिवर्गः। १६ त्रीन्द्रियाः।
१७ चतुष्कोणम् ॥

कोणं । चाउंइसी ॥

चोः सङ्ख्यावाचके ॥१३॥५८ ॥

चतुशब्दस्य चो इत्यादेशः स्यात्संख्यावाचके परे ।
चोइंस । चोवीसं । चोतीसं, चोत्तीसं । चोयांसं, चोयालीसं ।
चोसंसिं, चउसंसिं ॥

सत्तरेर्हश्च ॥१४॥६५॥

उत्तरपदस्य सत्तरिशब्दस्यादेर्हकारश्चकाराहकारो वा
स्यात् । चोहत्तरिं, चोवत्तरिं ॥

चतुरचुलावसीतौ ॥१४॥६६॥

चतुशब्दस्य चतुर चुल इत्यादेशो वा स्तोऽसीतिशब्दे
परे । चउरासीइं, चुलसीइं ॥

पणस्य द्विः ॥१४॥११६॥

पणशब्दस्योपधाया द्वित्वं वा स्यात्समासे । पण्णरस,
पनरस । पण्णहत्तरं, पनहत्तरं । पण्णवीसं, पण्णवीसं ।

पणाल्लोपः ॥१४॥६४॥

पणशब्दात्परस्य सट्टिशब्दस्यादेर्लोपः स्यात् । पण्णट्टिं ॥

छाड्योश्च ॥१३॥५५॥

अनयोर्दीर्घोऽन्तादेशः स्यात्प्रायेण ॥

१ चतुर्दशी । २ चतुर्दश । ३ चतुर्विंशतिः । ४ चतुस्त्रिंशत् ।
५ चतुश्चत्वारिंशत् । ६ चतुःषष्टिः । ७ चतुःसप्ततिः । ८ चतुरशीतिः ।
९ पञ्चदश । १० पञ्चसप्ततम् । ११ पञ्चविंशतिः । १२ पञ्चषष्टिः ॥

सट्टेर्वः ॥११४।६३॥

उत्तरपदस्य सट्टिशब्दस्यादेर्वकारो वा स्यात् । छा^१वट्टिं,
त्रासट्टिं । छायालीसं^२ । अट्टा^३वण्णं । अट्टा^४वयं ॥

छस्य सोर्दसे ॥११४।६७॥

छशब्दस्य सो इत्यादेशः स्याद्दसशब्दे परे । सोल^५स ।
छल^६सीइं ॥

सत्तस्य वीसादौ ॥११४।६८॥

पूर्वपदस्य सत्तशब्दस्य दीर्घोऽन्तादेशः स्याद्वीसादौ परे ।
सत्ता^७वीसं । सत्ता^८वन्नं ॥

सीर्याले ॥११४।६९॥

सत्तशब्दस्य सी इत्यादेशः स्याद् यालशब्दे परे ।
सीयालं, सीयालीसं ॥

दसस्य रलौ ॥११४।७०॥

उत्तरपदस्य दसशब्दस्यादेर्दकारस्य रेफो लकारश्च स्यात् ॥

अट्टात्सस्य ॥११४।७१॥

अट्टशब्दात्परस्य दसशब्दस्य सकारस्य लोपो वा स्यात् ।
अट्टार । अट्टारस ॥

१ षट्षष्टिः । २ षट्चत्वारिंशत् । ३ अष्टपञ्चाशत् । ४ अष्टापदं,
अर्थपदम् । ५ षोडश । ६ षडशीतिः । ७ सप्तविंशतिः । ८ सप्तपञ्चाशत् ।

अट्टे दृस्य डो यालयालीसयोः ॥११४।७२॥

अट्टशब्दस्य दृस्य डः स्याद् याले यालीसे च परे । अट्ट-
यालं । अट्टयालीसं ॥

एकस्योणे अउणः समुदितस्य ॥११४।७३॥

एकशब्दस्योनद्वाब्देन समासौ समुदितस्य अउणा इत्या-
देशो वा स्यात् । अउणावीसं, एगूणावीसं, एकूणावीसं । अउ-
णत्तीसं । अउणपन्नं ॥

आभीक्ष्ण्यवीप्सयोर्द्विः ॥११४।७४॥

आभीक्ष्ण्ये वीप्सायां च द्योत्ये नात्रो द्वित्वं स्यात् ।
उदितोदिए ॥

गच्छादीनां पूर्वस्य दीर्घो द्वितीयस्येर्बहुलम् ॥११४।७४॥

गच्छादीनां द्वित्वे पूर्वपदस्यान्त्यस्य दीर्घो द्वितीयपदस्ये-
कारोऽन्तादेशश्च बहुलं स्तः । गच्छागच्छि । गुल्मागुल्मि ।
खंडाखण्डि ॥

दण्डादीनामतिरायेऽनुस्वारश्च ॥११४।७५॥

दण्डादिशब्दानामतिराये द्योत्ये द्वित्वं पूर्वस्यानुस्वारा-
न्तागमश्च प्रायेण भवति । दंडंदण्डेण । दंसंवासंगं । जीवं-
जीवेणं । धंसंधंसं । दंसंदंसं ॥

- १ अष्टत्रिंशत् । २ एकोनविंशतिः । ३ एकोनत्रिंशत् ।
४ एकोनपञ्चाशत् । ५ उदितोदितः । ६ गच्छागच्छि । ७ गुल्मागुल्मि ।
८ खण्डाखण्डि ॥ ९ दण्डदण्डेण । १० वामवामेन । ११ जीवजीवेन ।
१२ थक्कथक्कम् (स्थितस्थितम्) । १३ द्रुतद्रुतम् ॥

उरसुह-मज्झानां तृतीयार्थे च ॥२३१४६॥

उर-सुह-मज्झशब्दानां तृतीयार्थे चकारादाभीक्ष्ण्यादौ
च द्योत्ये द्वित्वं स्यात् । उरंउरेणं । सुहंसुहेण । मज्झम-
ज्जेण ॥

मासस्य नैरन्तर्ये ॥२३१४७॥

मासशब्दस्य नैरन्तर्ये द्योत्ये द्वित्वं स्यात् । मासमासेणं ॥

द्वद्ववात्स्तः ॥२३१४८॥

अस्मात्स्तो वा स्यात् । द्वद्ववस्स । द्वद्ववं ॥

दिसिपरयोरोत् ॥२३१४९॥

अनयोर्द्विरुक्तौ आदेशोकारान्तादेशः स्यात् । दिसोदिसिं ।
परोप्परं ॥

अणस्य वा ॥२३१५०॥

आदेशरणशब्दस्यौकारान्तादेशो वा स्याद्विरुक्तौ । अ-
णोणं । अन्नमन्नं ॥

कोडेरात् ॥२३१५१॥

द्विरुक्तौ पूर्वस्य कोडिशब्दस्याकारान्तादेशः स्यात् । को-
डंकोडी ॥

जीवादयो ग्गाहादिभिर्गिण्हादीनामनुप्रयोगे ॥२३१५२॥

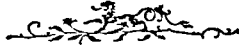
द्वितीयान्ता जीवादिशब्दा ग्गाहादिप्रकृतिकैर्द्वितीयान्तैः

१ उरउरसा । २ सुखसुखेन । ३ मध्यमव्येन । ४ मासमासेन ।
५ द्रुतद्रुतम् । ६ दिदिग् । ७ परस्परम् । ८ अन्योऽन्यम् । ९ कोटिकोटिः ॥

सह समस्यन्ते गिणहादिधातूनामनुप्रयोगे । “विजयं तस्करं”
जीवग्गाहं गिणहन्ति” जीवन्तं गृह्णन्तीत्यर्थः । “अन्तगमणं
गमिस्सामि” नाया० १-१५ । अन्तं गमिष्यामीत्यर्थः ॥

॥ इति बहुव्रीहिसमासप्रकरणम् ॥

॥ इति समासप्रकरणम् ॥

अथ तद्धितप्रकरणम् ॥

तद्धिताः ॥२१४१॥

वक्ष्यमाणाः प्रत्ययास्तद्धितसञ्ज्ञाः स्युः ॥

अदणिकेकणिजेज्जणियेयणिमैल्लकमेत्ताः ॥२१४२॥

अत् अण् इक इकण् इज्ज इज्जण् इयइयण् इम इल्ल क
मेत्त, इत्येते प्रत्यया वक्ष्यमाणेष्वर्थेषु यथाप्रयोगं स्युः ॥

तद्धितेषु स्वराद्या डितः ॥२१४३॥

तद्धितेषु स्वराद्याः प्रत्यया डिद्वद्भ्रवन्ति । बाहुलकात् तं-
डुलैज्जं, तंडुलिज्जं । गंगेयो । भाइणिज्जो, भाइणेज्जो ॥

स्वार्थे प्रथमायाः ॥२१४४॥

प्रथमान्तसमर्थान्नाम्नः स्वार्थे उक्तप्रत्ययाः स्युः । अच्चन्तिर्यां
जायमेत्तं, जायमित्तं । णियडिल्लया । उत्तरिल्लं । “तद्धिता-

१ विजयं तस्करं ... जीवग्गाहं गृह्णन्ति । नाया० २-३६ । २ तन्दु-
लीयम् । ३ गाङ्गेयः । ४ भाग्ग्नेयः । ५ आत्यन्तिकम् । ६ जातमात्रम् ।
७ निकृतिमत्ता । ८ औत्तरेयं ॥

न्तादिषु तद्धितान्तरस्” आर्णिह्रियं । वा० (द्वाच् चलौ वा वाच्यौ) छँच् , छलं ॥

महादालयल्ल-ह्रियाः ॥२१४६॥

महशब्दात्स्वार्थे आलय-ल्ल-ह्रिय-प्रत्ययाः स्युः। महालयो,
महल्लो, महल्लओ, महल्लगो, महल्लिओ ॥

पोत्तादुल्लः ॥२१४१०॥

पोत्तशब्दात्स्वार्थे उल्लप्रत्ययः स्यात् । पोत्तुल्लओ ॥

वद्धसुक्योरिल्ले ॥२१४१२॥

अनयोरिल्लप्रत्यये टिलोपो न स्यात् । वद्धेल्लगो । सुक्के-
ल्लगो ॥

लोभादिभ्यस्तत्ता ॥२१४१३॥

प्रथमान्तस्वार्थेभ्यो लोभादिभ्यः स्वार्थे ताप्रत्ययः स्या-
त् । गवेसणत्ता ॥

तयोर्यस्तः ॥२१४१४॥

ताप्रत्ययस्य तकारयोर्यकारादेशो बहुलं स्यात् । लोभ-
या । सीर्लया । लीर्णया । अणुकंपणया । गवेसणया । दुक्ख-
णया । लिप्पणया । पिट्टणया ॥

- १ आर्णातकम् । २ षट्कम् । ३ महत्कः । ४ पौत्रकः । ५ वद्धकः ।
६ मुक्तकः । ७ गवेपणिका । ८ लोभकः । ९ शीलकम् । १० लीनकम् ।
११ अनुकम्पनकम् । १२ दुःखनकम् । १३ लिम्पनकम् ।
१४ पिट्टनकम् ॥

मडस्येह्ले ॥१४११७॥

मडस्योपधाया लोपः स्यादिल्लप्रत्यये । ञ्हंल्लिञो ॥

सव्वणामादावन्तिः परिमाणे च ॥२४११५॥

सव्वणामसञ्ज्ञकाच्छब्दात्परिमाणेऽर्थे आवन्तिप्रत्ययः
स्याच्चकारात्स्वार्थेऽपि । ऐयावन्ति ॥

पढमादिह्लुः ॥२४११७॥

पढमशब्दात्स्वार्थे इल्लुप्रत्ययः स्यात् । पैढमिल्लुए ॥

एकार्थकादागीणियेया असहाये ॥२४११६॥

एकार्थकात्प्रथमान्तसमर्थाद् आगि-इणिय-इय-प्रत्ययाः
स्युरसहाये । ऐंगागी, एगाणिए, एकाणिए । ऐङ्गिया ॥

निसीहेरुच्चारणे कः ॥२४११८॥

प्रथमान्तानिसीहिशब्दादुच्चारणेऽर्थे कप्रत्ययः स्यात् ।
'निसीहि' इत्युच्चारणम् । निंसीहिणा, निसीहिया ॥

एयः साऽस्मै दीयते साऽस्य देवता ॥२४११९॥

प्रथमान्तसमर्थात्साऽस्मै दीयते साऽस्य देवता इत्यनयो-
रर्थयोरेयः प्रत्ययः स्यात् । दक्खिणा इमस्स दिज्जइ त्ति दं-
क्खिणेओ । अग्गी देवया इमस्स त्ति अग्गेओ ॥

१ मृतकः । २ एतावान् । ३ प्रथमकः । ४ एकाकी । ५ एकका ।
६ निशीथिका, नैषेधिकी वा । ७ दाक्षिणः । ८ आग्नेयः ॥

अल्पे च ॥२११५॥

प्रथमान्तसमर्थादल्पेऽर्थेऽप्युक्तप्रत्ययाः स्युः । अप्पो अं-
सो=अंसिया । अल्पार्थकप्रत्ययान्ताः प्रायेण स्त्रियाम् ॥

इतस्तदस्य संजातं पत्तादिभ्यः ॥२११२०॥

प्रथमान्तसमर्थेभ्यः पत्तादिभ्योऽस्य संजातमित्यर्थे इतप्र-
त्ययः स्यात् । पत्तं इमस्स संजातं=पत्तियं । गौन्धियं ॥

अतिशये तरः ॥२११२१॥

प्रथमान्तसमर्थादतिशयेऽर्थे तरप्रत्ययः स्यात् । अइस-
एण तुच्छं=तुच्छतरं ॥

तरस्य के ॥२१३५६॥

तरप्रत्ययस्य दीर्घोऽन्तादेशः स्यात्कप्रत्यये परे । बहुतराण ।
अप्यतराण ॥

इद्धो धम्म्यादिभ्यः ॥२११२३॥

धम्म्यादिशब्देभ्योऽतिशयेऽर्थे इद्धप्रत्ययः स्यात् । अइस-
एण धम्मी=धम्मिद्धो । अहम्मिद्धो ॥

इज्ज स्थेरादिभ्यः ॥२११२४॥

थेरादिभ्योऽतिशयेऽर्थे इज्जप्रत्ययः स्यात् ॥

थेरधीरपियानामिज्जे थधपाः ॥२११७४॥

एषामिज्जे परे थ ध प इत्येते आदेशाः क्रमेण स्युः ।
थेज्जं । धेज्जं । पेज्जं ॥

१ अंशिका । २ पत्रितम् । ३ गर्मितम् । ४ बहुतरकः । ५ अल्पतरकः ।
६ धम्मिष्टः । ७ अधम्मिष्टः । ८ स्वैर्यम् । ९ धैर्यम् । १० प्रियतरम् ॥

तदर्हति करोति ॥२१४१२५॥

द्वितीयान्तसमर्थादर्हति करोतीत्यनयोरर्थयोरियादिप्रत्ययाः स्युः । अभित्तेकमर्हति=अभिसिक्तो । उवसादित्वाद्धिः । अलंकारं करेइ त्ति=अलंकारिण ॥

णित्यादिस्वरस्य वृद्धिः ॥११३१२४॥

णित्प्रत्यये आदिस्वरस्य वृद्धिः स्यात् । आलंकारिण । आभियोगिण आभिग्नहिण ॥

अत्पसिणस्येये ॥११३१६०॥

पसिणशब्दस्येकारस्याकारः स्यादियप्रत्यये । पसिणं करेइ त्ति=पासणिण ॥

तेन निर्वृत्तं क्रीतं चरति व्यवहरति जीवति गृह्यते ॥

॥२१४१२६॥

तृतीयान्तसमर्थान्नाम्न एववर्थेषुक्तप्रत्ययाः स्युः । अब्भोधगमेन निव्वत्ता=अब्भोदगमिया । अहिगरणिया । दण्डेणं निव्वत्तं=दण्डिमं । सएण कीयं=संतियं, सहयं ॥

इये णायस्य णेया ॥११४१७५॥

णायशब्दस्य णेयादेशः स्यादिये परे ॥

उदियस्य वा ॥११४१७६॥

णायशब्दस्यन्विन इयप्रत्ययस्यादेककारो वा स्यात् । णाएणं व्यवहरति=णेयाउच्चो, णेयाइयो । तेह्लेणं जीवइ=ते-ह्लिंओ ॥

१ आभिपिक्वयः । २ अलङ्कार्यः । ३ आलङ्कारिकः । ४ आभियोगिकः । ५ आभिप्रहिकः । ६ प्राश्निकः । ७ आभ्युपगमिकी । ८ आधिकरणिकी । ९ दण्डिमम् । १० शक्तिका । ११ नैयायिकः । १२ तैलिकः ॥

णित्यहारयणादीनामुत्तरस्यादेवृद्धिः ॥२१४१२७॥

अहारयणादिशब्दानामुत्तरपदस्यादेवृद्धिः स्याणिति परे । अहारयणं ववहरइ=अहारायणियं । तेयांहियं, तेआहियं ॥

चक्रवोरस्य सट् ॥४१४१८॥

चक्रवुशब्दात्परस्याऽप्रत्ययस्य सडागमः स्यात् । चक्रवुणा गिणिहज्जइ=चैक्रवुसं ॥

अदणौ नक्षत्रेण युक्तः कालः ॥२१४१२६॥

नक्षत्रवाचकेभ्योऽस्मिण्यादिशब्देभ्यस्तृतीयान्तेभ्यो युक्तः काल इत्यर्थे अद्-अण्-प्रत्ययौ स्तः ॥

अस्मिण्या इणस्यौसणि ॥११४१७७॥

अस्मिणीसंबन्धिन इणस्योसादेशः स्यादणि परे । अस्मिणीए जुत्ता पुष्पमासी=आसोई, अस्सोई । आसाढी । कर्त्तिया । जेष्टामूला । फल्गुणी । विसाही ॥

मिगसिरस्यादेरति ॥११३६१॥

अस्य पूर्वकारस्याकारः स्यादप्रत्यये । मर्गसिरा । साविट्टी । पो^{१२}ट्टवती । पो^{१३}सी । मा^{१४}ही । चे^{१५}ती ।

१ यथारातिनकम् । २ तैजोहितम् । ३ चान्नुपम् । ४ आश्विनी । ५ आपाटी । ६ कार्तिकी । ७ ज्येष्ठामूली । ८ फाल्गुनी । ९ वैशाखी । १० मार्गशीर्षा । ११ श्रावित्ठा । १२ प्रौष्ठपदी ; १३ पौषी १४ मघी । १५ चैत्री ।

साऽस्मिन् पौर्णमासीति सञ्ज्ञायाम् ॥२१४।३०॥

अस्मिन्नर्थेऽणप्रत्ययः स्यात्सञ्ज्ञायाम् । आसोई पुण्ण-
मासी अस्मिं मासंमि=आसोओ मासो ॥

वातात्तेनोपहतमीनः ॥२१४।३१॥

तृतीयान्तवातशब्दादुपहतमित्यर्थे ईनप्रत्ययः स्यात् ।
वातेणं उवहयं=वातीणं, वाईणं ॥

तत् आगतः ॥२१४।३॥

षष्ठ्यन्तसमर्थादागत इत्यर्थे उक्तप्रत्ययाः स्युः । पसं-
गाओ आगयं=पौसंगियं । पौरितोसियं ॥

तस्येदमपत्यं समूहो वृत्तिव्यापारः ॥२१४।७॥

षष्ठ्यन्तसमर्थादिदं अपत्यं समूहः वृत्तिः व्यापारः
इत्येतेष्वर्थेषूक्तप्रत्ययाः स्युः । कविलस्स इमं=कौविलियं ।
उत्तरस्स इमं=उत्तरिज्जं । कौसेज्जं । वेसालीए अवचं=वेसा-
लिओ । “वेसालियसावए” । सगडाणं समूहो=सार्गडं ।
कवोयस्स वित्ती=कौवोया । वा० (सपतेरेयणेज्जणौ वक्तव्यौ) ।
सावतेयं, सावतेज्जं, सापतेयं, सापतेज्जं ॥

- १ आश्विनो मासः । २ वातीनम् (वातोपहतम्) ॥ ३ प्रासङ्गिकम् ।
४ पारितोषिकम् । ५ कापिलिकम् । ६ औत्तरेयम् । ७ कौशेयम् ।
८ वैशालिकश्रावकः । भग० २-१ ॥ ९ शाकटम् । १० वाते ।
११ स्वापतेयम् ।

अदणोरुतोऽव् ॥१३६२॥

उकारस्यावादेशः स्यादप्रत्ययाण्प्रत्यययोः । पाण्डवा ।
षण्डवा । पौरवो । लाघवं । अज्जवं । मह्यं ॥

चउछाभ्यां कस्य द्विः ॥२१३२॥

चउछशब्दाभ्यां परस्य कप्रत्ययस्य द्वित्वं स्यात् । चँउक्कं ।
छँक्कं ॥

चोरवणिजाभ्यामिज्जस्यादेः ॥१४१७१॥

आभ्यां परस्येज्जप्रत्ययस्यादेर्लोपः स्यात् । चोरस्स वा-
वारो=चो^६ज्जं, चोरियं । वणियस्स वावारो=वा^६णिज्जं ॥

अप्पणादिच्चियेज्जियौ ॥२१३३॥

अप्पणशब्दात्षष्ठ्यन्तात्संबन्धिन्यर्थे इच्चियेज्जियौ भव-
तः । अप्पणस्स इमं=अर्पणिच्चियं, अप्पणिज्जियं ॥

वातादोलः ॥२१३४॥

षष्ठ्यन्ताद्वातशब्दात्समूहेऽर्थे ओलप्रत्ययः स्यात् । वा-
तोली ॥

उपमादीनामणि द्विः ॥१४१९८॥

एषामुपधाया द्वित्वं स्यादणि परे । पयातीणं समूहो=पा-
यत्तं ॥

१ पौरवः । २ आर्जवम् । ३ मार्दवम् । ४ चतुष्कम् । ५ षट्कम् ।
६ चौर्यम् । ७ वाणिज्यम् । ८ आत्मीयम् । ९ पादात्तम् ॥

अजिनस्येतोऽणि ॥१३।६३॥

अजिनशब्दस्येकारस्य दीर्घः स्यादणि । आर्इणं, आजीनं ।

पडिहार्या आत एः ॥१३।६४॥

पडिहारीशब्दस्याकारस्यैकारः स्यादणि परे । पडिहारीए
इमं=पाडिहेरं ॥

पयडेर्यः ॥१४।११९॥

पयडिशब्दस्योपधाया यकारः स्यादणि परे । पाययं ॥

पयावत्यादीनां टेरलोपोऽणि ॥२।४।११॥

पयावतिप्रभृतिशब्दानां टेलोपो न स्यादणि । पार्यावच्चं ।
सेणावच्चं ॥

ममस्येदिययोः ॥१३।६५॥

ममशब्दस्य दीर्घोऽन्तादेशः स्यादि-इय-प्रत्यययोः । ममाई,
ममाईए ॥

इये सिलेसस्य सेसः ॥१।४।७८॥

सिलेसस्य सेसादेशः स्यादियप्रत्यये । संसेसियं ॥

विरोयणादीनामइः पूर्वस्य ॥२।४।२८॥

विरोयणादिशब्दानां णिति परे आदिस्वरस्य अइ इत्या
देशो वा स्यात् ॥

१ आजिनम् । २ प्रातिहार्यम् । ३ प्राकृतम् । ४ प्राजापत्यम् ।
५ सैनापत्यम् । ६ ममत्वी, । ७ ममायितः, मामकः । ८ सांश्लेषिकम् ॥

वैरोयणं, वैरोयणं । वैसदेवो, वैसदेवो । वैसेसिए, वैसेसिए ।
वैसाहो, वैसाहो । जैणो, जैणो । वैचित्तं, वैचित्तं ।
वैधम्मं, वैधम्मं । कैलासो, कैलासो ॥

परात्कीयः ॥२१४३५॥

षष्ठ्यन्तात्परशब्दात्सम्बन्धिन्यर्थे कीयप्रत्ययः स्यात् ।
परकीयं ॥

रायाण् ण्णो यस्येत् ॥२१४३६॥

रायशब्दात्सम्बन्धिन्यर्थे ण्णप्रत्ययः स्याद्यस्येकारो वा
स्यात् । राइण्णं, रायण्णं ॥

कम्मण्णकौ ॥२१४३७॥

कम्मशब्दात्सम्बन्धिन्यर्थे ण्णप्रत्ययौ स्तः । कम्मणं,
कम्मअं ॥

तत्रभवोऽधिकृतः ॥२१४३८॥

सप्तम्यन्तसमर्थादनयोरर्थयोरुक्तप्रत्ययाः र्युः । अब्भंतरे
भवो=अब्भंतरिए, अब्भंतरगो । अँवरिल्लं । पुरत्या भवं
=पूरच्छिमं, पुरत्थिमं । पँच्छिमं । अन्तिमं । उँवरिल्लं, उव-
रिमं । भण्डारे अहिगडो=भँण्डारिए ॥

- १ वैरोचनम् । २ वैश्वदेवः । ३ वैशेषिकः । ४ वैशाखः ।
५ जैनः । ६ वैचित्र्यम् । ७ वैधर्म्यम् । ८ कैलाशः । ९ राजन्यम् ।
१० कार्मणम् । ११ आम्यन्तरकः । १२ आपरम् । १३ पौरस्त्यम् ।
१४ पाश्चात्यम् । १५ उपगित्तं । १६ भाण्डारिकः ॥

उदीई-पडीईभ्यां णड् ॥२१४३८॥

आभ्यां भवार्थे णड्प्रत्ययः स्यात् । उदीणं, उईणं ।
पडीणं । वा० (दीवादिभ्यो भवार्थे इच्चस्योपसंख्यानम्)
दीविच्च ॥

पाईतो णो ढट् चेतः ॥२१४३९॥

पाईशब्दाद्भवार्थे णप्रत्ययः स्यादीकारस्य ढडागमो न
स्यात् । पाईणं, पाईणं ॥

अति पच्छिमस्य पच्चच्छिमपच्चत्थिमौ ॥२१४७९॥

पच्छिमशब्दस्य पच्चच्छिम-पच्चत्थिमावादेशौ पर्यायेण
भवतोऽप्रत्यये । पच्चच्छिमं, पच्चत्थिमं ॥

पहादिभ्यस्तत्र साधुरेज्जण् ॥२१४४०॥

पहादिभ्यः सप्तम्यन्तेभ्यः साधुरित्यर्थे एज्जण्प्रत्ययः
स्यात् । पहे साहू=पहिज्जं ॥

पासादिल्लस्तत्र शेते ॥२१४४१॥

सप्तम्यन्तात्पासशब्दाच्छेते इत्यर्थे इल्लप्रत्ययः स्यात् ।
पासिल्लओ ॥

उत्तरपदादहेरदीणौ ॥२१४४२॥

उत्तरपदभूतादहेरुपसर्गादप्रत्ययेणप्रत्ययौ भवतः । पर-
ज्ज्ञो, पराहीणो ॥

१ उदीचीनम् । २ प्रतीचीनम् । ३ द्वैष्यम् । ४ प्राचीनम् ॥
५ पश्चिमम् । ६ पाथेयः । ७ पार्थिवः । ८ पराधीनः ॥

बहेर्मगूरकावणि ॥४१४१६॥

बहिशब्दस्याणिपरे मगूरकावागमौ पर्यायेण भवतः ।
बाहिमं, बाहिरं ॥

मज्झान्मश्च ॥२१४१४३॥

मज्झशब्दादुक्तेऽर्थे मप्रत्ययश्चकारादुक्तप्रत्ययाश्च स्युः ।
मज्झमं, मज्झिमं, मज्झिल्लं ॥

इदिण्मन्ताश्च तदस्त्यस्यास्मिन् ॥२१४१४४॥

प्रथमान्तसमर्थादस्यास्तीत्यर्थे अस्मिन्नस्तीत्यर्थे च इद्-इण्-
मन्त-प्रत्ययाश्चकारादुक्तप्रत्ययाश्च यथाप्रयोगं स्युः । अगारं
अत्थि जस्स सो=अगारी । कोडुम्बी ॥

आन्मन्तस्य वः ॥११४१८१॥

अकारात्परस्य मन्तप्रत्ययस्यादेर्वकारः स्यात् । वण्णवं,
वण्णवन्तो । भगवं, भगवन्तो । आत्किम्, वीइमन्तो । जाति-
मन्तो । तिसूलो इमस्स अत्थि=तिसूलिओ । गंठी अत्थि
अस्सि=गंठीहो । माया अत्थि इमस्स=माइहो । कलुणा
अत्थि इमस्स=कलुणो ॥

आउसाद् न्तः ॥२१४१४५॥

आउसशब्दादुक्तेऽर्थे न्तप्रत्ययो वा स्यात् । आउंसो,
आउसन्तो । वा० (गोर्मिर्वक्तव्यः) गोमो, गोमिणी ॥

१ बाह्यन् । २ मव्यमम् । ३ कुटुम्बी । ४ वर्णवान् । ५ भगवान् ।
६ वाचिमान् । ७ जातिमान् । ८ त्रिशूलिकः । ९ प्रन्थिमान् । १० मायावी ।
११ कदम्ब । १२ अत्युष्मान् । १३ गोमान् ॥

छवेरिये दीर्घः ॥११३।५०॥

छविशब्दस्य दीर्घोऽन्तादेशः स्यादियप्रत्यये परे । छवीईए ॥

जसादिभ्यो वा ॥११४।८२॥

जसादिशब्देभ्यः परस्य मन्तप्रत्ययस्यादेर्वकारो वा स्यात्
जसवन्तो, जसमन्तो, जसोमन्तो । आया^३रवन्तो, आया^३र-
मन्तो ॥

णातेश्च ॥११४।८३॥

णातिशब्दात्परस्य मन्तस्यादेर्वकारः स्यात् । णातिवन्तो,
णाइवं ॥

इति सड्ढाया ह्रस्वः ॥११३।६६॥

सड्ढाशब्दस्य ह्रस्वोऽन्तादेशो वा स्यादिप्रत्यये । सड्ढई ।
एक्षे टिलोपे-सड्ढी ॥

वस्सस्य वुसिमन्ते ॥११४।८४॥

वस्सशब्दस्य वुसिइत्यादेशः स्यान्मन्ते परे । वुसिमन्तो ॥

जयादिभ्य इणः ॥२।४।४६॥

एभ्य उक्तेऽर्थे इणप्रत्ययः स्यात् । जइणो । दोसिणो ।
चरहिणो ॥

किमेर्णः ॥२।४।४७॥

उक्तेऽर्थे किमिशब्दाणाम्प्रत्ययः स्यात् । किमिर्णो ॥

१ छविमान् । २ यशस्वान् । ३ आचारवान् । ४ ज्ञातिमान् ।
५ श्रद्धावान् । ६ चरी । ७ जयी । ८ दोषी । ९ बर्ही । १० कृमिमान् ॥

पङ्कादीनां सञ्ज्ञायां दीर्घः ॥११४८५॥

पङ्कादिशब्दानां दीर्घोऽन्तादेशः स्यान्मन्तप्रत्यये सञ्ज्ञायाम् । पङ्कावती ॥

इलो गन्धादिभ्यः ॥११४८८॥

उक्तेऽर्थे गन्धादिभ्य इलप्रत्ययः स्यात् । गन्धिलो । तुन्दिलो ॥

जडाया जडुलजडियालौ ॥११४८९॥

उक्तेऽर्थे जडाशब्दस्य जडुल जडियाल इत्येतौ वा निपात्येते । जडुलो, जडियालो, जडिलो ॥

रयात्स्सलः ॥११४९०॥

उक्तेऽर्थे रयशब्दात्स्सलप्रत्ययो वा स्यात् । रयस्सला^४ रइला ॥

पम्हादिभ्यो लः ॥११४९१॥

उक्तेऽर्थे पम्हादिशब्देभ्यो लप्रत्ययः स्यात् । पम्हलो । पत्तलो । तणुलो ॥

आलुर्दयादिभ्यः ॥११४९२॥

उक्तेऽर्थे दयादिशब्देभ्य आलुप्रत्ययः स्यात् । दयालू । वीस्वरणालू ॥

१ गन्धिलः । २ तुन्दिलः । ३ जटिलः । ४ रजस्वला । ५ पद्मलः ।
६ पत्रलः । ७ तनुलः । ८ दयालुः । ९ विशरणालुः ॥

उलंजायाः ॥२।४।५३॥

उक्तेऽर्थे लज्जाशब्दादुप्रत्ययः स्यात् । लंज्जू ॥

जसादिभ्योऽसिस्सी ॥२।४।५४॥

उक्तेऽर्थे जसादिशब्देभ्योऽसिस्सीप्रत्ययौ पर्यायेण भवतः ।
जसंसी, जसस्सी । तेयंसी, तेयस्सी । वचंसी, वचस्सी ।
ओयंसी, ओयस्सी ॥

त्तत्तणौ तस्य भावः ॥२।४।५५॥

षष्ठ्यन्तसमर्थाद्भाव इत्यर्थे त्त-त्तण-प्रत्ययौ स्तः । अर्प-
रत्तं । उँस्सुगतं । अंबत्तणं । तीर्यत्तणं । पँहुत्तणं । अंध-
त्तणं ॥

अरिप्रभृतिभ्यस्ता ॥२।४।५६॥

एभ्यस्ताप्रत्ययः स्याद्भावेऽर्थे । अँरिता । उत्पलकन्दत्ता ॥

जहातहाददियणौ ॥२।४।५७॥

अस्माद्भावे अद्-इयण्प्रत्ययौ भवतः ॥

तस्येयणि द्विः ॥२।४।५८॥

जहातहशब्दस्य तकारस्य द्वित्वं वा स्यादियणि परे ।
आहत्तँहियं, आहातहियं । जँहातहं, अहातहं ॥

१ लज्जालुः । २ यशस्वी । ३ तेजस्वी । ४ वर्चस्वी । ५ ओज-
स्वी । ६ अपरत्वम् । ७ उत्सुकत्वम् । ८ आन्नत्वम् । ९ तृतीयत्वम् ।
१० प्रभुत्वम् । ११ अन्धत्वम् । १२ अरिता । १३ उत्पलकन्दता ।
१४ यथातथिकम् । १५ यथातथम् ॥

इणो जडादिभ्यः ॥२१४६०॥

जडादिशब्देभ्यो भावे इणप्रत्ययः स्यात् । जडिणो ।
णिगिणो, णगिणो । अणि, नैमां । मुण्डिणो । संघाडिणो ।

इय इस्सरादिभ्यः ॥२१४६१॥

इस्सरादिशब्देभ्यो भावे इयप्रत्ययः स्यात् । ईस्सरियं ।
अज्जवियं । सामगियं ॥

अप्पाद्वहोः कः ॥२१४६२॥

अप्पपूर्वकाद्वहोशब्दाद्भावे कप्रत्ययश्च स्यात् । अप्पाव-
हुकं, अप्पावहुगं, अप्पावहुयं, अप्पावहुत्तं ॥

उवमादिभ्योऽण् ॥२१४६३॥

एभ्यो भावेऽण्प्रत्ययः स्यात् । ओवम्मं । आहिकं ।
दोहगं । सोहगं, सोभगं । स्वार्थेऽण्यप्यस्य प्रवृत्तेः, तेलुकं,
तेलोकं ॥

जुवाणस्यातो वस्य द्विर्वा ॥१३१६७॥

जुवाणशब्दस्याकारस्य ह्रस्वो वकारस्य दित्वं वा स्यादणि
परे । जुव्वणं, जोव्वणं, जोवणं, जोवणगं ॥

१ जटत्वम् । २ नग्नत्वम् । ३ नाश्रयम् । ४ मुहडत्वम् । ५ संवा-
टत्वम् । ६ ऐश्वर्यम् । ७ आर्जवम् । ८ सामग्र्यम् । ९ अल्पबहुत्वम् ।
१० औपम्यम् । ११ आधिक्यम् । १२ दौर्भाग्यम् । १३ सौभाग्यम् ।
१४ त्रैलोक्यम् । १५ यौवनम् ॥

दूयादीनां चः ॥११४।१२०॥

एषामुपधायाश्चकारादेशः स्यादणि परे । दोच्चं^१ । अहा-
त्तच्चं । वेयावच्चं^२ ॥

वियावडादियण् च ॥११४।६४॥

अस्माद्भावे इयण्प्रत्ययः स्याच्चादण् । वेयावडियं^३ ॥

थेर-धीर-सहायानामेरेरायानामेज्जः ॥११४।८६॥

एषामेरस्येरस्यायस्य च एज्जादेशः स्यादणि परे । थेरस्स
भावो=थेज्जं^४, थिज्जं । धेज्जं^५, धिज्जं । सहैज्जं^६, सहिज्जं ॥

कलुणस्यौत् ॥११३।६९॥

कलुणशब्दस्यादिस्वरस्यौकारादेशः स्यादणि परे । कलु-
णस्स भावो कोलुण्णं^७ ॥

अदहिपुरयोर्वच्चे ॥११३।६८॥

अदहिपुरशब्दयोरेकारोऽन्तादेशः स्याद्वच्चशब्दे परे । आह्वे-
वच्चं^८ । पौरवच्चं^९ ॥

सफले फस्य हः ॥११४।८७॥

सफलशब्दे फकारस्य हकारो वा स्यादणि । साहल्लं^{१०}
साफल्लं ॥

१ दौत्यम् । २ याथातथ्यम् । ३ वैयावृत्त्यम् । ४ वैयावृत्तिकम् ।
५ स्थैर्यम् । ६ धैर्यम् । ७ साहाय्यम् । ८ कारुण्यम् । ९ आधिप्रत्ययम् ।
१० पौरप्रत्ययम् । ११ साफल्यम् ॥

आ - 5

सुकुमारस्य सुगमलः ॥११४८८॥

अस्याणि परे सुगमल इत्यादेशः स्यात् । सोगमल्लं ।

विकारप्रधानयोरण्मयौ ॥११४८९॥

षष्ठ्यन्तसमर्थाद्विकारे प्रधाने चार्थेऽण्-मयप्रत्ययौ स्तः ।
अयोमयं । फौलिहमयं । वज्रोमयं । वैर्मयं ॥

अङ्गादीनां मये ॥११३१७०॥

अङ्गादिशब्दानां दीर्घोऽन्तादेशः स्यान्मये परे । अङ्गास-
यं । बाहुलकात्-रय्यामयं, रययमयं ॥

भिओञ्चः शिष्ये ॥११४८६॥

षष्ठ्यन्ताद्भिउशब्दाच्च चप्रत्ययः स्याच्छिष्येऽर्थे । भि-
उँणो सिस्सो भिउच्चो ॥

ईरत्तादिभ्योऽभूततद्भावे करभवयोयोगे ॥११४८७॥

अत्तादिशब्देभ्यो द्वितीयान्तेभ्योऽनथाभूतस्य तथात्व-
सम्बन्धेऽर्थे करभवधातुयोगे ईप्रत्ययः स्यात् । अत्तीकरेइ ।
ईँसरीकरो । एयाँभूय । दरिदीहूय ॥

मौल्यादिभ्य ईतो लोपः ॥११४८८॥

मौल्यादिशब्देभ्यः परस्येप्रत्ययस्य लोपः स्यात् । मौलि-
कडो ॥

१ सौकुमार्यम् । २ स्फटिकमयम् । ३ वज्रोमयम् । ४ वाङ्मयम् ।
५ अङ्गानन्दम् । ६ रजतमयम् । ७ भृगोः शिष्यो भार्गवः । ८ आत्मीकरोति ।
९ ईर्वाकरः । १० एयाँभूय । ११ दरिदीहूय । १२ मौलीकृतः ॥

इंगालादिभ्यो भवस्यादेर्द्विः ॥१।४।८९॥

इंगालादिशब्देभ्यः परस्य भवधातोरादेर्द्वित्वं स्यात् ।

इंगाल^१ब्भूया । छारि^२यब्भूया । तत्तक^३वेल्हुक^३ब्भूया ।

मणादिभ्य ईतोऽसुट् ॥४।४।९०॥

मणादिभ्यः परस्येकारस्यासुडागमः स्यात् । मर्ण^४सीकरेइ ॥

अम्हादिषु दिसादः ॥२।४।६६॥

अम्हादिशब्देषूपपदेषु दिसधातोरप्रत्ययः स्यात् ॥

दिसे पूर्वस्याति ॥१।३।७१॥

अप्रत्ययान्तदिसधातौ परे पूर्वस्य दीर्घोऽन्तादेशः स्यात् ॥

दिसस्य रलावति ॥१।४।६०॥

अप्रत्यये दिसधातोरादेर्दकारस्य रेफलकारौ पर्यायेण
भवतः । अम्हारि^५सो । तुम्हारि^६सो । जारि^७सो ॥

ईत्तादितः ॥१।४।६१॥

तशब्दात्परस्य दिसस्येकारस्य दीर्घो वा स्यात् । तालि^८सो,
ताली^९सो, तारि^{१०}सो ॥

ईच्च कस्य ॥१।३।७३॥

कशब्दस्येकारश्चकारादेकारोऽन्तादेशः स्याद्विसे परे ॥

१ अङ्गारभूता । २ छारिकभूता । ३ तत्तकवेल्हुकभूता । (भग० ३-१) ।

४ मनसीकरोति । ५ अस्मादृशः । ६ युष्मदृशः । ७ यादृशः । ८ तादृशः ॥

काहेः ॥१३।७८॥

कशब्दात्परस्य दिसधातोर्देलोपो वा स्यात् । केरिसो,
कीरिसो, कीसो, केसो, केसी ॥

एदिमस्य ॥१३।७९॥

अप्रत्ययान्तदिसधातौ परे इमशब्दस्यैकारोऽन्तादेशः
स्यात् ॥

इमो लोपो वा तो-हुणा-दिसेषु ॥१३।७७॥

इमशब्दस्येमो लोपो वा स्यात् तो-हुणाप्रत्यययोर्दिस-
धान्तौ च परे । इमेरिसो, एरिसो, एलिसो ॥

इमात्सस्य क्वः ॥१३।७५॥

इमशब्दात्परस्य दिसधातोः सस्य क्वो वा स्यात् ।
एत्तिक्वो ॥

इदेतस्य ॥१३।७४॥

एतशब्दस्यादेरिकारो वा स्याद्विसे परे । इयारिसो,
एयारिसो ॥

समानाच्छः ॥१३।७६॥

समानशब्दात्परस्य दिसधातोः सस्य च्छ इत्यादेशो वा
स्यात् । सरिच्छो, सरिसो, सलिसो ॥

एतादारूवः सदृशे ॥२१४।७०॥

एतशब्दात्सदृशेऽर्थे आरूवप्रत्ययः स्यात् । एयारूवे ।
इंमेयारूवे, अयमेयारूवे ॥

संख्यायां तिः कजतेभ्यः ॥२१४।७१॥

एभ्यः संख्यायामर्थे तिप्रत्ययः स्यात् । का संख्या जैसिं=
कति, कइ । जति, जइ । तति, तइ ॥ “जस्स जइ इंदियाइं
तस्स तइ भणियव्वाइं” ॥

एतजतेभ्यः परिमाणे मन्तावतियतियतिल्लाः ॥२१४।७२॥

एभ्यः परिमाणार्थे मन्त-आवतिय-तिय-तिल्लप्रत्ययाः
स्युः । ए^४तावं, एयावं । एतावन्तो, एयावन्तो । जा^५वं, जा-
वन्तो । ता^६वं, तावन्तो ॥

जादावन्ती च ॥२१४।७३॥

जशब्दात्परिमाणेऽर्थे आवन्तीप्रत्ययश्च स्यात् । जावन्ती ॥

आवतियस्यातश्च ॥२१४।७३॥

एतसम्बन्धिन आवतियस्याकारस्य चकारादेतस्य तस्य
लोपः स्यात् । ए^७वइए, एवतिए । जाव^८इए, जावतिए । ता^९व-
इए, तावतिए ॥

१ एतद्रूपः । २ इदमेतद्रूपः । ३ यस्य यति इन्द्रियाणि तस्य ताति म-
गितव्यानि । (भग० ८-१०) । ४ एतावान् । ५ यावान् । ६ तावान् ।
७ यावान् । ८ एतावतिकः । ९ यावतिकः । १० तावतिकः ॥

तियस्य वा ॥१।४।६२॥

तियप्रत्ययस्यादेर्द्वित्वं वा स्यात् ॥

एतस्य तियत्तिलयोरतः ॥४।४।७२॥

एतस्याकारस्य लोपः स्यात्तिय-त्तिलप्रत्यययोः । ईत्ति^१ए,
एत्ति^२ए । जत्ति^३ए, जति^३ए । तत्ति^३ए, तति^३ए । एत्तिलो^१ । जत्तिलो^२ ।
तत्तिलो^३ ॥

कादेवतियः ॥२।४।७४॥

कशब्दात्प्रथमान्तात्परिमाणेऽर्थे एवतियप्रत्ययः स्यात् ।
केव^४ति^४ए, केव^४इ^४ए ॥

अनवधारणे एयावन्ती ॥२।४।७५॥

कशब्दादनवधारणेऽर्थे एयावन्तीप्रत्ययः स्यात् । केया-
वन्ती ॥

पूरणे मः ॥२।४।७६॥

संख्यावाचकेभ्यः षष्ठ्यन्तेभ्यः पूरणेऽर्थे मप्रत्ययः स्यात्
सत्त^५मं । अट्ट^६मं । नव^७मं । अट्टार^८समं । वीस^९इमं ॥

दुतिभ्यां डीयतियतियच्चणः ॥२।४।७७॥

आभ्यां पूरणेऽर्थे डीय-तिय-तीय-च्चणप्रत्ययाः स्युः ॥

दोर्विडोय-तिय-तीयेषु ॥१।४।६३॥

दुशब्दस्य वि इत्यादेशः स्याद्धीय-तिय-तीयप्रत्ययेषु परेषु ।
विड्यं, वीयं, वितीयं ॥

१ इयान्, एतावान् । २ यावान् । ३ नावान् । ४ कियान् । ५ सप्तमम् ।
६ अष्टमम् । ७ अष्टादशम् । ८ विंशतितमम् । ९ द्वितीयम् ॥

तीयस्य ज्ञः ॥१।४।१२१॥

दुशब्दात्परस्य तीयप्रत्ययस्योपधाया ज्ञ इत्यादेशः स्या-
द्वा । धितिजं, दोचं ॥

तेरश्चणि च ॥१।४।६४॥

तिशब्दस्याकारान्तादेशः स्याद्द्वितीय-तिय-तीय-च्चणप्रत्य-
येषु । तीयं, तइयं, ततीयं, तचं ॥

दृशत् ॥२।४।७८॥

दृशब्दात्पूरणेश्चै द्विप्रत्ययः स्यात् । दृष्टं ॥

त्थश्च तोः ॥२।४।७९॥

चतुरशब्दात्पूरणेश्चै त्थप्रत्ययः स्यात् । चतुर्थं, चउत्थं ॥

संखेज्जात्तिः ॥२।४।८०॥

संखेज्जशब्दात्पूरणेश्चै तिप्रत्ययः स्यात् । संखेज्जई ॥

कादिभ्यो निर्द्धारणे ॥२।४।२२॥

कादिशब्देभ्यो निर्द्धारणेश्चै तरप्रत्ययः स्यात् । कयरो ।
एंगयरो । ईयरो । अन्नयरो ॥

आभीक्ष्ण्ये बह्वादिभ्यः सौः ॥२।४।८१॥

आभीक्ष्ण्येश्चै बह्वादिभ्यः सोप्रत्ययः स्यात् । बहुसो ।
कैमसो । पैंगामसो । ऐंगन्तसो ॥

कुम्भकादिभ्यः परिमाणे ॥२।४।८२॥

कुम्भकादिशब्देभ्यः परिमाणेश्चै सोप्रत्ययः स्यात् ।
कुम्भैगसो ॥

१ द्वितीयम् । २ तृतीयम् । ३ षष्ठम् । ४ चतुर्थम् । ५ संख्येय-
तमः । ६ कतरः । ७ एकतरः । ८ इतरः । ९ अन्यतरः । १० बहुशः ।
११ कमशः । १२ प्रकामशः । १३ एकान्तशः । १४ कुम्भकशः ॥

एकस्मिन् ॥२११८३॥

आभीक्ष्येऽर्थे एकशब्दात्सिप्रत्ययश्च स्यात् । एकसि ॥

पञ्चमीसप्तमीभ्यां तौः ॥२११८४॥

पञ्चम्यन्तात्सप्तम्यन्ताच्च समर्थात्तोप्रत्ययः स्यात् । ऐग-
यत्रो, एगयतोर्द्वित्र्यो, द्वित्यो । पिट्टो, पिट्टित्यो । कम्मत्र्यो,
कम्मत्त्यो । अत्यत्र्यो, अत्यत्त्यो । धम्मत्र्यो, धम्मत्त्यो ॥

तत्रि दुहो ह्रस्वः ॥२१३८०॥

हाप्रत्ययान्तदुशब्दस्य ह्रस्वोऽन्तादेशः स्यात्तोप्रत्यये परे ।
दुहो ॥

अभ्यावृत्तौ संख्यार्थेभ्यः क्वुत्तौः ॥२११८५॥

संख्यावाचकेभ्यो वारंवारमित्यर्थे क्वुत्तोप्रत्ययः स्यात् ।
द्विक्वुत्तो । त्रिक्वुत्तो । सहस्रक्वुत्तो ॥

अगंतादिभ्यः क्वुत्तोः कस्य ॥२११८६॥

अगंतादिशब्देभ्यः परस्य क्वुत्तोप्रत्ययस्य कस्य लोपो
वा स्यात् । अगंतक्वुत्तो, अगंतक्वुत्तो ॥

एकस्मिन् ॥२११८६॥

एकशब्दाद्दुक्तेऽर्थे स्मिप्रत्ययः स्यात् । एकस्मि ॥

प्रकारे हा तृतीयायाः ॥२११८७॥

तृतीयान्तसमर्थेभ्यः प्रकारेऽर्थे हाप्रत्ययः स्यात् । ईव्व-
हा । अण्णहा । अट्टहा । जहा । तहा ॥

१ एकशः । २ एकतः । ३ द्वयतः । ४ पृथगतः । ५ कर्मतः । ६ अर्थतः ।
७ धर्मतः । ८ द्विवा । ९ द्विकृत्वः । १० त्रिकृत्वः । ११ सहस्रकृत्वः । १२ अनन्तकृ-
त्वः । १३ एकशः । १४ अन्वया । १५ अष्टवा । १६ अण्ण । १७ तया ॥

जताभ्यां हहमौ ॥२१४।८८॥

जतशब्दाभ्यां प्रकारेऽर्थे ह-हं-प्रत्ययौ च भवतः । जंह,
जहं । तंह, तहं ॥

धा च ॥२१४।८९॥

प्रकारेऽर्थे धाप्रत्ययोऽपि स्यात् । तथा ॥

इयरस्येहरा ॥२१४।९०॥

इयरशब्दस्य प्रकारेऽर्थे इहरा इति वा निपात्यते । ईहरा,
इयरहा ॥

कादहाहमिहेण्णाः ॥२१४।९१॥

प्रकारेऽर्थे कशब्दादह-अहम्-इह-इण्णा-प्रत्ययाः स्युः ।
कंह, कहं, किह, किण्णा ॥

इमस्यैत्थम् ॥२१४।९२॥

इमशब्दस्य प्रकारेऽर्थे एत्थमिति निपात्यते । ऐत्थं,
इत्थं ॥

एकात् तश्च ॥२१४।९३॥

सप्तम्यन्तादेकशब्दात् तप्रत्ययश्च स्यात् । एङत्त ॥

त्थः सप्तम्या इमादिभ्यः ॥२१४।९४॥

सप्तम्यन्तसमर्थादिमादिशब्दात् त्थप्रत्ययः स्यात् ॥

तोत्थयोरेस् ॥२१४।९५॥

इमशब्दस्यैसादेशः स्यात्तो-त्थप्रत्यययोः । ईत्थं, एत्थं ।
ईयरत्थं ॥

इमाद्धहमौ च ॥२१४।९५॥

सप्तम्यन्तेमशब्दाद् ह-हंप्रत्ययौ च भवतः ॥

मस्य तो णिंह-दाणिं-ह-हं-तरेषु ॥२१४।५०॥

इमशब्दस्य मस्य लोपः स्यात्तो-णिंह-दाणिं-ह-हं-तरप्रत्य-
येषु परेषु । इंह, इहं ॥

इमजतकेभ्यस्तोः ॥२१४।५६॥

एभ्यस्तोप्रत्ययस्यादेर्द्वित्वं वा स्यात् । ईत्तो, एत्तो, इत्तो,
इत्त्रो । अँतो । कँत्तो, कत्त्रो ॥

अहीहणहवः कात् ॥२१४।६७॥

सप्तम्यन्तात्कशब्दाद् अहि-इह-णहु-प्रत्ययाश्च स्युः ।
कँहि, किह, कणहु, कत्थ ॥

उत्कस्य तो-त्थ-हिंसु ॥२१४।६८॥

कशब्दस्योकारान्तादेशो वा स्यात् तो-त्थ-हिंप्रत्ययेषु
परेषु । कुँतो, कुओ, कुत्थ ॥

जपगामाभ्यामाएः ॥२१४।६९॥

पञ्चम्यन्तसमर्थाभ्यामाभ्यामाएप्रत्ययश्च स्यात् । जाँए,
जत्तो, जत्त्रो, जतो । पर्गामाए, पगामतो ॥

तादादोतयश्च ॥२।४।६६॥

पञ्चम्यन्तात्तशब्दाद् आद्-ओ-ते-प्रत्ययाश्चकारादाए-
प्रत्ययः स्यात् । तां । तो । तते , तए । ततो , तओ ,
ततो । ताए ॥

णहं च जात् ॥२।४।१००॥

पञ्चम्यन्तजशब्दात् णहंप्रत्ययश्च स्यात् । जंणहं ॥

अं जताभ्याम् ॥२।४।१०१॥

पञ्चम्यन्तजतशब्दाभ्यामप्रत्ययोऽपि स्यात् । जं । तं ॥

तस्मिन् काले दा सव्वादिभ्यः ॥२।४।१०२॥

सप्तम्यन्तसमर्थेभ्यः सव्वादिशब्देभ्यः काले इत्यर्थे दा-
प्रत्ययः स्यात् ॥

सव्वस्य सो दे ॥२।४।६५॥

दाप्रत्यये सव्वशब्दस्य स इत्यादेशो वा स्यात् । सया,
सदा । सव्वया । अन्नया, अन्नदा । दकारस्य कचित्तकारश्र-
वणात्, संता । कंता । जंदा । तदा ॥

इमाण्णिह-हुणा-दाणिमः ॥२।४।१०३॥

सप्तम्यन्तसमर्थादिमशब्दात्काले इत्यर्थे णिह-हुणा-दा-
णिप्रत्ययाः स्युः ॥

१ ततः । २ यतः । ३ सर्वदा । ४ अन्यदा । ५ सदा । ६ कदा ।

यदा ॥

णिहमि यः ॥१।४।१२२॥

इमस्योपधाया यकारादेशः स्यात् णिहप्रत्यये । ईणिह्, इयणिह् । अंहुणा ॥

दाणिमि सर्वस्य लोपः ॥२।४।६३॥

इमशब्दस्याशेषस्य लोपो वा स्याद् दाणिप्रत्यये । दौणिं, इयाणिं, इदाणिं ॥

आहेहिंहिहियमः कजतेभ्यः ॥२।४।१०४॥

एभ्यः सप्तम्यन्तेभ्य आहे-हिं-हि-हियंप्रत्ययाश्च स्युः । काँहे, कहिं, कहि, कहियं । जाँहे, जहिं, जहि, जहियं । ताँहे, तहिं, तहि, तहियं । वा० (ताँदइरिट् च दो वक्तव्यः) तँइ, तइया ॥

चिरार्थकेष्वेवैवचौ ॥२।४।१०५॥

कशब्दात्परिमाणेऽर्थे एव-एवच्प्रत्ययौ भवतश्चिरार्थक-शब्देषु परेषु । केवंचिरं, केवच्चिरं । केवच्चिरेण ॥

सुप्तद्धिताभ्यामिदिचिचियाः ॥२।४।१०६॥

सुयन्तात्तद्धितान्ताच्च कशब्दात् इम्-इद्-ई-चि-चिय-प्रत्यया वा स्युः । कँयाइं । केँइं । केँणैइं । केँस्सइ । केँणहुइ । कँयाई । केँहिंचि, कुहिंचिय ॥

१ इदानीम् । २ अधुना । ३ इदानीम् । ४ कहिं, कुत्र, क । ५ यहिं, यत्र, यश । ६ तहिं, तत्र, तश । ७ तदा । ८ कियच्चिरम् । ९ कशचित् । १० केचित् । ११ केनचित् । १२ कस्यचित् । १३ कुत्र-चित् । १४ क्वचित् ॥

*दाप्रत्ययस्य इट् वाच्य इत्यर्थः ॥

इमादिभ्यश्चणमपूर्वकः ॥२।४।१०।७॥

इम-एक-जाव-तावादिशब्देभ्यश्चणं प्रत्ययो वा स्यात्स
विकल्पेनारपूर्वकश्च । ईमंचणं । ईकंचणं । जावंचणं, जावच-
णं । तावंचणं, तावचणं ॥

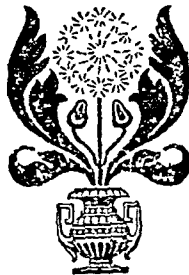
इणमादीनामेवे दीर्घः ॥१।३।८३॥

इणमादिशब्दानामुपधाया दीर्घो वा स्यादेवशब्दे परे ।
इणांमेव । जांमेव । तांमेव । जेणांमेव । तेणांमेव । खिप्पां
मेव, खिप्पमेव । एवांमेव, एवमेव ॥

॥इति तद्धितप्रकरणम्॥

॥ इति श्रीलोङ्कागच्छान्तर्गतलिम्बडीसम्प्रदायतिलकाय-
मानपूज्यपादश्रीगुलाबचन्द्रजित्स्वामिचरणाम्बुज-
चञ्चरीक-मुनिश्रीरत्नचन्द्रविरचितायां जैन-
सिद्धान्तकौमुद्यां पूर्वार्द्धं
समाप्तम् ॥

१ इदंचन । २ एकंचन । ३ यावच्चन । ४ तावच्चन । ५ इममेव ।
६ यमेव । ७ तमेव । ८ येनैव । ९ तेनैव । १० क्षिप्रमेव । ११ एवमेव ॥

अथोत्तरार्द्धम् ॥

अथाऽऽख्यातप्रक्रिया ॥

क्रियायामश्वादयो धातवः ॥३१११४॥

क्रियावाचिनोऽश्वादिका धातुसंज्ञाः स्युः ॥

धातोः ॥३१११॥

आसमाक्षेरधिकारोऽयम् ॥

त्यादयः कर्तृकर्मणोः सकर्मकेभ्यो भावकर्त्रो-

रकर्मकेभ्यः ॥३११२॥

त्यादयः प्रत्ययाः सकर्मकेभ्यो धातुभ्यः कर्त्तरि कर्मणि
च स्युरकर्मकेभ्यो भावे कर्त्तरि च ॥

आज्ञाभविष्यद्वर्त्तमानेषु तिन्तिसिहमिमवः ॥३११३॥

ति, न्ति, सि, ह, मि, मो, एते षट् प्रत्यया आज्ञार्था
भविष्यद्वर्त्तमानकालयोश्च धातोर्भवन्ति ॥

द्वौ द्वौ प्रथममध्यमोत्तमाः ॥३१११६॥

एषु क्रमशो द्वौ द्वौ प्रत्ययौ प्रथममध्यमोत्तमसञ्ज्ञकौ
स्तः ॥

अम्हे समानाधिकरण उत्तमः ॥३१११४॥

त्यादिप्रत्ययवाच्यकारकवाचिनि अरुहशब्दे प्रयुज्यमाने-
ऽप्रयुज्यमाने चोत्तमः स्यात् ॥

तुम्हे मध्यमः ॥३११५॥

तथाभूते तुम्हशब्दे मध्यमः स्यात् ॥

शेषे प्रथमः ॥३११६॥

उक्तविषयादन्यत्र प्रथमः स्यात् ॥

एकवचनबहुवचने ॥३११७॥

उक्तत्यादयः प्रत्ययाः प्रत्येकं प्रथमादिक्रमेणैकवचनबहु-
वचनसञ्ज्ञाः स्युः । प्राकृते द्विवचनं नास्ति । परस्मैपदात्मनेप-
द्विभागोऽपि नास्ति ॥ गच्छ गतौ । गच्छइ, गच्छंति ।
गच्छसि, गच्छह ॥

हिमिमोष्वतो दीर्घः ॥३११७॥

एषु परेषु धातोरन्त्याकारस्य दीर्घः स्यात् । गच्छामि,
गच्छामो ॥

एकवचनम्.

बहुवचनम्.

प्र० सो गच्छइ ।

ते गच्छन्ति ।

म० तुमं गच्छसि ।

तुम्हे गच्छह ।

उ० अहं गच्छामि ।

अम्हे गच्छामो ।

प्रवर्तनायामेदिर्जौ ॥३११८॥

प्रवर्तनायामर्थे धातोरिज्-ए-प्रत्ययौ प्रथमादिषु त्रिषु, व-
चनयोश्च स्तः ॥

इज्जस्य वा ॥३११९॥

इज्जप्रत्ययस्य दीर्घोऽन्तादेशो वा स्यात् । संयुक्ते विकल्प-
ह्रस्वे, गच्छिज्ज गच्छेज्ज, गच्छिज्जा गच्छेज्जा, गच्छे ॥

इज्जात्सिहमिमवः ॥३१११०॥

प्रवर्तनार्थकेज्जप्रत्ययान्तधातोः सिहमिमोप्रत्यया वा स्युः । गच्छेज्जासि, गच्छेज्जाह । गच्छेज्जामि, गच्छेज्जामो ॥

आज्ञायां तिन्त्योरुः सेर्हिलोपौ ॥३१११३॥

आज्ञायामर्थे तिन्त्योरिकारस्योकारः सिप्रत्ययस्य हिर्लोपश्च पर्यायेण स्यात् । गच्छउ, गच्छन्तु । गच्छाहि, गच्छ, गच्छह, वा० (हे गच्छादीनामेर्वा वक्तव्यः) गच्छेह । गच्छामि, गच्छामो ॥

भविष्यति हिस्सौ त्यादिषु ॥३१११६॥

भविष्यदर्थे धातोर्हिस्सौ प्रत्ययौ स्तस्त्यादिप्रत्यये परे ॥

हिस्सादीनामिट् ॥३११२०॥

हि-स्स-त्ता-त्तए-त्तु-त्या-ऊण-उं-मप्रत्ययानामिडागमः स्यात् । गच्छिस्सइ गच्छिस्सन्ति । गच्छिस्ससि, गच्छिस्सह ॥

गच्छादिभ्यः स्सान्मेः ॥४१४१७५॥

गच्छादिधातुभ्यः परस्मात्स्सात्परस्य मेरन्त्यलोपो वा स्यात् ॥

गच्छात्सस्सस्यमेरम् ॥३११३१॥

गच्छधातोः परस्य स्सप्रत्ययसहितस्य मिप्रत्ययस्यामादेशो वा स्यात् । गच्छिस्सामि, गच्छिस्सं, गच्छं, गच्छिस्सामो ।

*गच्छ, पति-अपिण, पइक्ख, चिइ, उत्-सव, आ-हिंड, एने गच्छद्वयः ॥

१ गच्छ, अहि-इ, वर, लुंच, साह, पुच्छ, रूव, लज्ज, भय, अहि-चाम, दाइ, गाह, पज्ज, कर, निवार, साह, एते गच्छाद्वयः ॥

हिप्रत्यये गच्छिंहिति, गच्छिहन्ति । गच्छिहिसि, गच्छिह-
हिह ॥

मादौ हेरात् ॥३।१।३२॥

धातोर्विहितस्य हिप्रत्ययस्याकारोऽन्तादेशः स्यान्मकारा-
दिप्रत्यये परे । गच्छिहामि, गच्छिहामो ॥

भूते इंसुः ॥३।१।३३॥

भूतेऽर्थे धातोरिंसुप्रत्ययः स्यात् प्रथमादिषु त्रिषु वचन-
योश्च । गच्छिसु ॥

उपसर्गाः प्राक् ॥३।१।४९॥

उपसर्गा धातोः प्रागेव प्रयोक्तव्याः ॥

अतेर्गच्छस्य गस्य ॥४।४।७७॥

अतिपूर्वकस्य गच्छधातोर्गस्य लोपो वा स्यात् । अह-
च्छइ, अइगच्छइ ॥ अच्छ उपवेशने ॥

*अच्छादेस्तेरेः ॥३।१।५०॥

अच्छादिभ्यः परस्य तिप्रत्ययस्यैकारोऽन्तादेशो वा ।
अच्छइ । अच्छते ॥

१ दीर्घविधौ साहचर्यात्यादेर्ग्रहणान्नात्र हौ दोर्वः ॥

* अच्छ, अरिह, प-इस, सम्-ईह, उस, एम, कांख, कंडुय, पाडि-
कमे, खुद्द, खुप्प, गरह, गस, चर, छिंड, जुज्ज, तण, दल, दव, दिम,
दुय, देव, देह, इव, इंस, उद्-पज्ज, पुच्छ, भुंज, पलि-मंथ, मन्न, मर,
रम्-रक्ख, वि-रम, वि-राव, लह, उव-लिप, वंद, वड्ढ, वस्स, वुच्च, वोल,
सद्द, वीसम, सय, सर, अणु-सास, सल्लूम, सेव, सेह, हा, हो, एतेऽच्छा-
दयः ॥

अण प्राणने । अणइ ॥

आतोऽणस्य मक् त्यादौ ॥४।४।१३॥

आपूर्वकाणघातोर्मगागमो भवति त्यादौ प्रत्यये । आ-
णमइ, आणमन्ति । प्राणमइ, प्राणमन्ति । अप्पाह सन्दे-
हे । अप्पाहइ । अप्पाहामो । अप्पाहे ॥ अप्पिण अर्पणे ।
अपिणामि । पच्चपिणइ ॥ अय गतौ । उदयन्ति । प्रला-
यइ ॥

अयादिभ्यस्तथा ॥३।१।३४॥

अयादिभ्यो भूतेऽर्थे त्याप्रत्ययो वा स्यात् । विपलाइत्यात्
अस सत्तायाम् ॥

असस्य तितुमिषु ॥४।४।७८॥

असघातोरन्याकारस्य लोपः स्यात्ति-तु-मिप्रत्ययेषु प्रेषुः ॥

सात्थः ॥१।४।७॥

सकारात्परस्य तकारस्य थकारः स्यात् अत्थि

न्तन्तियास्वादेः ॥४।४।७६॥

असघातोरादेरकारस्य नित्यं लोपः स्याद्गेषु परेषु ॥
सन्ति ॥

*अय, वि-आ-कर, जय, दल, उद्-धर, धार, धाव, पञ्ज, अणु-
भव, पाउर्-भव, मन्न, याम, अमि-रम, गिय, उद्-वाह, वि-प्प-सर, संव,
संह, हो, एतेऽयादयः ॥

सिहमोष्वसस्य ॥४१४८०॥

असधातोर्लोपः स्यात्सि-ह-मोष्वत्येषु । असस्येत्यनु-
वृत्तौ पुनरसस्येत्युपादानात्समुदायस्यैव लोपो नान्त्यस्य,
सि । ह ।

सौ वा ॥४१४८१॥

असधातोर्लोपो वा स्यान्मिप्रत्यये । मि । पक्षे,

समेरंसिरसस्य ॥३११५२॥

असधातोर्मिप्रत्ययसहितस्य अंसि इति निपात्यते ।
अंसि, मो ॥

अंसादिभ्यो वा ॥३११११॥

प्रवर्त्तनार्थेऽसादिधातुभ्यो याप्रत्ययः स्यात् । एदिज्जयोर्-
प्रवादः ॥

असचयजाणणहेभ्यो यः ॥३११२१॥

एभ्यः परस्य याप्रत्ययस्येडागमः । सिघा । अत्थु ।

असादिदीतौ ॥३११३५॥

असधातोर्भूतेऽर्थे ईप्रत्ययौ स्तः । इंसोरुपवादः ॥

आदेरिदीदिमोषु दीर्घः ॥३११५३॥

असधातोरादेर्दीर्घः स्यादि-ई-इभोप्रत्ययेषु परेषु । आसि,
आसी । “आसी विष्णो महाजसो” ॥

× अस, का, चय, छुम, जंप, दव, वृ, हण, एतेऽभादयः ।

१ आसीद्विप्रो महायशाः । (उत्त० २५-१) ।

मोरुत्तमबहुत्वे सेट् ॥३११३६॥

असधातोर्भूतेऽर्थे उत्तमबहुवचने मोप्रत्ययः स्यात् स च सेट् । आसिमो । “आसिमो भायरा दोवि” आस उपवेशने । आसइ । आसे । आस ॥

न्तौ गिलादीनां यक् ॥४१४१२॥

गिलादिधातूनां न्तिप्रत्यये यगागमः स्यात् । गिलायन्ति । इ गतौ । इन्ति । इन्तु । सवर्णदीर्घे संयुक्ते ह्रस्वे च, पलिनति । संपलिनति । सवर्णदीर्घे, अईति, अईइ । संपरीइ ॥

पडिपतिपरिभ्यो यः ॥३११५५॥

एभ्यः परस्येधातोर्य आदेशः स्यात् ॥

पतेद्विरौ ॥३११५६॥

पतेरुपधाया द्वित्वं स्यादिधातौ परे । पत्तियइ, पत्तियन्ति । पत्तियसि । पत्तियामि । पत्तियाहि ॥

पादेशिण् मोहमाणानामेट् ॥३११५४॥

पोपसर्गात्परस्येधातोश्चिडागमो मोहमाणप्रत्ययानामेडागमश्च स्यात् । पेच्चेमो । पेच्चेह ॥

इति पूर्वपरयोरेः ॥३११५७॥

इधातोरिकारे परे पूर्वपरयोरेकार एकादेशः स्यात् ।

१ आसिञ्च भ्रातरौ द्वावपि । (उक्त० २३-५) ।

* गिला, आ-ग्वा, चोथ, जण, भ्ना, भिया, इव, ता, दल, उव-आ-दा, परि-आ-दा, सम्-आ-दा, उद्-द्वा, आ-न्नव, न्हा, प-न्हा, माण, मिला, परि-मिला, वज्ज, वा, परि-निग्-वा, वेद, सिगा, हा, एते गिलादयः ॥

एजा । पत्तिएजा । परिएजा ॥

विसमत्युद्गचश्च ॥३११५८॥

वि-सम्-अति-उत्परस्येधातोरेकार एकादेशः स्यात् ।
समेति, समेन्ति । अच्चेहि । उदेइ । वेइ ॥

न्तावेरद्वा ॥३११५९॥

एकारस्याकारो वा न्तिप्रत्यये परे । उवन्ति उविन्ति,
उवेन्ति ॥

उदोजो भविष्यति ॥३११६०॥

उत्पूर्वकादिधातोर्भविष्यदर्थे ज्प्रत्ययः स्यात् । स्सादेर-
पवादः । उइज्जन्ति ॥

न्तौ वेः ॥३११६१॥

वेरुपसर्गात्परस्येधातोर्थकारादेशः स्यात् न्तिप्रत्यये परे ।
वियन्ति ॥

वेरदौ स्मे ॥३११६२॥

वेरुपसर्गस्याकारोऽन्तादेशः स्यात् स्सप्रत्ययपरक इधा-
तौ परे । वइस्सइ ॥ इ अर्धघने । अयं नित्यमहिपूर्वकः ॥

इज्जः स्वार्थेऽपि ॥३११६३॥

धातोरिज्जप्रत्ययः स्वार्थेऽपि बहुलं स्यात् । अहिज्जइ,
अहिज्जन्ति । अहिज्जेजा । अहिज्जिस्सामि ॥

अहेरेस्तौ ॥४१४१३॥

अहेरुपसर्गात्परस्येधातोर्थगागमः स्यात्तिप्रत्यये परे । अ-
हीयइ । गच्छादित्वात्, अहीस्सं । इच्छ इच्छायाम् । इच्छइ,

इच्छन्ति । इच्छसि । सवर्णदीर्घे सति ह्रस्वे, पडिच्छइ, प-
डिच्छति । पडिच्छेज्जा । पडिच्छन्तु । ईह इच्छायाम् । ई-
हइ । तैरेकारान्तादेशे तकारलोपे च, समीहए ॥ उञ्च कौ-
टिल्ये । उञ्चन्ति ॥

उंचादीनां वा न्तौ ॥३११२५॥

एषां यगागमो वा स्यात् न्तौ परे । पलिउञ्चन्ति, पलिउञ्च-
यन्ति । उञ्च सेचने । पुञ्छइ । पुञ्छे ॥ उञ्च.योगे ।

उवाहुंजस्य तौ ॥३११६५॥

उवोपस्पर्गात्परस्योञ्जधातोरुपधाया द्वित्वं स्यात्तौ परे ॥
उवउञ्जइ ॥

न्तौ वेः ॥३११६६॥

वेः परस्योञ्जधातोरुपधाया द्वित्वं स्यात् न्तौ परे । निउ-
ञ्चन्ति । उण प्रावरणे । पाउणिस्सामि । पाउणिहिइ । उह-
चित्के । अपोहए । एय कम्पने । एयइ एयति, एयन्ति ।
वि-एय=वेयइ वेयति । स्वरे परे यलोपे, एइस्सन्ति । एइंसु ।
एस इच्छायाम् । एसइ । एसे । एसिज्जा, एसेज्ज ॥

अनोरसादेरिम् ॥३११६७॥

अलुपूर्वकादेसधातोः परस्यैप्रत्ययस्येमादेशः स्यात् । अ-
न्नेसिं । कंडुय गात्रविघर्षणे । कंडुयए । कंडुइस्सामि । कंद्
आकन्दने । कन्दइ । कन्दिंसु ॥

* उंच, खव, जण, निज्जा, फिया, हव, अ-दा, नि-मन्त, मिज्ज,
एते उच्चादयः ॥

धातूनां कण्णादीनाम् ॥११४११॥

धातूनां मध्ये कण्णादीनामेव कस्य गकारश्चकारौ स्याताम् ।
कण्ण भेदने । प्रायेणायसापूर्वकः । आयन्नइ । कथ्य श्ला-
घायां व्यक्तायां वाचि च । कथ्यइ ॥

अतेततिन्तेषूदः कसस्यात् ओत् ॥३११६०॥

उदः परस्य कस्यत्तोरदेरकारस्यौकारो वा स्यादत-इत्-
तिन्तेषु प्रत्ययेषु । कस आकर्षणे । उक्कोसइ, उक्कसइ । का
करणे । काइ ॥

कादेर्न ॥३११२८॥

कादिगणपठितेभ्यः परस्य हसादेरिट् न स्यात् । काहिइ ।
सवर्णादीर्षे काही । काहिनिति । “अन्नाणी किं काही, किं वां
नाही य छेयपादगं” ॥

कः सीः ॥३११३८॥

काधातोर्भूतेऽर्थे सीप्रत्ययो वा स्यात् ॥

भूते काकरदबखुलभहोतराणांमट् ॥११४३४॥

एषां भूतेऽर्थेऽडागमः स्यात् । अकासी ॥

को यः सिट् ॥११४३३॥

काधातोः परस्य याप्रत्ययस्य सिडागमः स्यात् । कासिया ।

* करण, कड, कप्प, कर, कस, का, कास, कीर, कुइ, कुक्व,
एते करणादयः ॥

+ का, दा, ने, ना, पा, पी, वा, भा, एते कादयः ॥

१ अज्ञानी किं करिष्यति किं वा ज्ञास्यति च छेकं पापकं (वा) ।
(दस० ४-१०) ॥

किलिस्स किलेस क्रिस्स क्रिस उपतापे । किलिस्सइ,
किलिस्सन्ति, किलेसन्ति । परिकिलेसन्ति । क्रिस्सन्ति ।
“कीवा जत्थ य क्रिस्सन्ति, नाइसंगेहि मुच्छिंया” । कीर
विक्षेपे । उक्कीरइ ॥

वेः कीरस्य क्खिरं ॥३११६१॥

वेः परस्य कीरघातोः क्खिरादेशो वा स्यात् । विक्खि-
रइ । विक्खिरेज्जा । कुण करणे । कुणइ । कुणउ ॥

कुणादिभ्यः सेरुः ॥३११७॥

आज्ञायां कुणादिधातुभ्यः परस्य सिप्रत्ययस्योकारोऽन्ता-
देशो वा स्यात् । कुणसु, कुण ॥

इणयोरिज्जकुणयोः ॥३११८॥

कुणधातोर्णस्येज्जप्रत्ययेकारस्य च लोपः स्यात् । कुज्जा ।
कुठव करणे । कुव्वइ, कुव्वन्ति । कुव्विज्जा । विउव्वइ, वि-
कुव्वइ । क्कम पादविक्षेपे । क्कमइ, क्कमति । अभिनिक्ख-
माहि ॥

१ क्लीवा यत्र च क्लिश्यन्ति ज्ञातिसङ्गैर्मूर्च्छिताः । (सूय० १-३-२-१२) ॥

*कुण, सम्-अप्प, प-कड, कह, क्खिख, खाम, गिरइ, चिरइ,
ठिइ, जत, जय, जाण, जाय, इव, दल, दह, नव, पाल, प्फाल,
भनाड, भास, भुंज, मन्न, मिद्धाव, मुंच, लुंच, वच्च, सुण, हव, एते कु-
णादयः ॥

अत्यप्यवानां च ॥४१४८५॥

एषामादेरकारस्य लोपो बहुलं स्यात् । अवक्कमइ, वक्क-
मइ । अक्कमेज्जा । निक्कखमइ । निक्कखमे । पडिक्कमए । पडि-
णिक्कखमइ, पडिनिक्कखमइ । परक्कमेज्जा, परक्कमिज्जा, परक्क-
मिज्जासि ॥

वैरितोऽत्तेरतीः ॥४१४८६॥

विसंबन्धिन इकारादृत्तिसंबन्धिन्यकारे परे पूर्वपरयोरी-
कारादेशो बहुलं स्यात् । वीइक्कमति, वीतिक्कमति । क्कोस
आक्कोशे । अक्कोसइ । पडिक्कोसह । वखंद पतने । पक्ख-
न्दइ । खा अदने ॥

खादीनां तौ ॥४१४८६॥

खादीनां तौ परे यगागमो दा स्यात् । खायइ, खाइ ।
खिंस निन्दायाम् । खिसइ खिसति, खिसन्ति । खिसइ-
ज्जा । गम गतौ । वा० (आगमनमाभ्यामित्येकारविकल्पे)
अ.गमेइ, आगमइ । गरह गरिह निन्दायाम् । गरहइ
गरहए, गरिहन्ति, गरहन्ति । गरिहामि । गरहेज्जा । गा
गाने ॥

+ आकारस्य संयुक्ते परे ह्रस्वः ॥

*खा, आ-ग्धा, जण, अभि-जा, दल, णि-दा, न्हा, णि-ला, प-मिला,
साह, एते खाद्यः ॥

गौदीनामिजे ॥४१४१४॥

गादीनामिजे परे यगागमः स्यात् । गाएजा । गिज्झ
आशक्तौ । गिज्झइ । वा० (गिज्झादा च वक्तव्यः) । गि-
ज्झा । गिज्झे । गिज्झेजा । गुर उद्यमने ॥

अवाद्पस्यादेर्लोपोऽनुस्वारश्च गुरे ॥४१४३५॥

अवोपसर्गात्परस्यापोपसर्गस्यादेर्लोपोऽनुस्वारश्च स्तो गुर-
धातौ परे । अवपंगुरे । ग्घा गन्वोपादाने ॥

ग्घौ जिग्घः ॥३११९२॥

ग्घाघातोर्जिग्घादेशः स्यात्त्यादौ प्रत्यये । जिग्घइ ॥

आतौ ग्व आदेः ॥४१४१८३॥

अकारोपसर्गात्परस्य ग्घाघातोरदेर्लोपो वा स्यात् । खादि-
त्वाद्यकारागमविकल्पे, आघायइ अग्घायइ अग्घाइ, आघा-
यन्ति, अग्घायन्ति ॥

आग्घाङ्गिययोर्हे ॥४१४१५॥

अनयोर्हे परे यगागमः स्यात् । आघायह । चर गतौ ।
चरइ । आयरन्ति । गिच्चरइ । पयरइ । पडिचरति । पडि-
यरइ । वियरए । वियरइ । समायरइ । समायरे । समाय-
रिंसु । चिगिच्छ चिकित्सायाम् । चिगिच्छइ ॥

चिगिच्छस्यादेस्तः ॥३११६४॥

चिगिच्छधातोरदेस्तकारादेशो वा स्यात् । वितिगिच्छइ ।
वितिगिच्छामि । चिण चयने । चिणइ ॥

+ गा, खुम, प-जा, पडि-निर्-जा, भिया, उव-हाव, परि-देव, निर्-
इ, पडि-सम्-धा, मा, वा, हा, एते गादयः ॥

वा न्तौ ॥३११६७॥

चिणघातोरिणस्यायादेशो वा न्तिपरे । चयन्ति, चिण-
न्ति । चिणसु । चिणिंसु । उक्चिणइ, उक्चिणन्ति । उक्-
चिणिस्सन्ति ॥

समोहेरुस् ॥३११९८॥

संपूर्वकस्य चिणघातोः सम्बन्धिनो हेरुसादेशो वा स्यात् ।
आदिस्वरलोपे, संचिणु । जंप व्यक्तायां वाचि । जंपइ । जं-
षण ॥

न्तौ जंपस्य ॥३११८५॥

जंपस्योपधाया द्वित्वं वा स्यात् न्तिप्रत्यये । जप्पन्ति, जंपन्ति ।
जंभ गात्रविस्तारणे । विर्यंभइ । जत प्रयत्ने । ज्यइ । जये ।
कुणादित्वात्, जयसु । जहा त्यागे ॥

जहस्तिमाणणिज्जेषु ॥३१३८१॥

जहाघातोरन्त्यस्य ह्रस्वो वा स्यात् ति-माण-णिज्जप्रत्य-
येषु । जहइ जहाइ, जहति जहाति । जहासि । पूर्वस्वरलोपे,
विजहिज्जा । विप्पजहति, विप्पजहाति । विप्पज्जहामि ।
विप्पजहे । ज्जा गतौ प्रादुर्भावे च । जाइ ॥

जादीनां तौ ॥३१४१६॥

जादिगणपठितानां यगागमः स्यात्तिप्रत्यये परे । जायइ ।
संयोगे परे ह्रस्वे, जन्ति । जायउ । अभिजायउ ॥

* प्रादुर्भावे जा, अभि-जा, सम्-जा, भा, आ-दा, राह, वर, हा,
आ-हा, एते जादयः ॥

जो हेः ॥३११२६॥

जाधातोः परस्य हिप्रत्ययस्यैट् न स्यात् । अभिजाहिति ॥

उदापेभ्यो जः ॥११४८४॥

उद्-आ-पेभ्यः परस्य जाधातोरुपधाया लोपो वा स्यात् ।
उद्दाइ । गिज्जाति । उंचादित्वात्, गिज्जायन्ति, गिज्जन्ति । गि-
ज्जामि । गिज्जाउ । गिज्जाहिनति । गिज्जाइस्सामि । निज्जाइ ।
निज्जन्तु । निज्जाइस्सामि । पजाएज्जासि, पयाएज्जासि । प-
जामि, पयामि ॥

जः स्तस्यैट् ॥११४१३६॥

जाधातोः परस्य स्तप्रत्ययस्यैडागमः स्यात् । इटोऽपचा-
दः । पजाएस्सामि । पचायाइ, पचायन्ति । पचायाहिति, पचा-
याइस्सह, पचायाइस्सन्ति । जाण अवबोधने ॥

जाणादीनां दीर्घो वा तौ ॥३११६६॥

जाणादिधातूनामन्त्यस्य दीर्घो च्च तिप्रत्यये परे । जा-
णाइ, जाणाइ ॥

जाणस्यादेर्यः ॥११४१६६॥

जाणस्यादेर्यकारो वा स्यात् । याणइ, जाणन्ति; याण-
न्ति । जाणामि, याणामि, जाणे । परियाणाइ, परियाणइ,
परियाणन्ति । परियाणह । वियाणाइ ॥

× जाण, बिण, ज्र, तिन्, टल्, धुण, मिह, प्रीड, प्ते जाणा-
दयः ॥

जाणहणाभ्यां वा ॥३१११२॥

जाणधातोर्हणधातोश्च प्रवर्तनायां याप्रत्ययो वा स्यात् ।
विआणिया, विजाणिया, विजाणिज्जा, विजाणेज्जा । कुणा-
दित्वात्, वियाणसु, वियाणाहि । जूह मिश्रणे । निज्जू-
हन्ति । जोय दर्शने । जोषइ । उझा झिया ध्याने ।
आयइ, आअइ, आयन्ति ॥

उझादलयोरिउजे ॥४१४१२७॥

अनयोरिज्जप्रत्यये यगागमो वा स्यात् । आएज्ज, आइज्ज ।
भियायइ, भियाइ, भियायन्ति ॥

झियः सौ ॥४१४१३७॥

भियाधातोः सिप्रत्यये यगागमः स्यात् । भियायसि ।
भियामि । भियाए, भियाएज्जा । भियाहि, भियायह ।
डंस दशने ॥

डंसस्य तौ ॥४१४१८७॥

डंसधातोरनुस्वारस्य लोपः स्यात्तौ परे । डसइ । विड-
सइ । डी विहायसांगतौ ॥

उदो डियो डास्त्यावयोः ॥३११८६॥

उदः परस्यू डीधातोर्डा इत्यादेशः स्यात्तिप्रत्ययावप्रत्य-
ययोः । उड्वाइ । ढा विदारणे । आढाइ, आढाति, आढाय-
न्ति, आढमि । आढाहि, आढाह । णुल्ल प्रेरणे ॥

पकप्पपणुल्लाभिधाराणां मवि ॥४१४१८॥

एषां मोप्रत्यये परे यगागमः स्यात् । पणुल्लयामो । पणु-
ल्लिजा । तर तरणे सामर्थ्ये च । तरइ, तरन्ति । तरसि ।
तरं । तरिस्सन्ति, तरिहन्ति । अतरिंसु । उत्तरइ उत्तरेइ,
उत्तरिन्ति, उत्तरन्ति । उत्तरेहं, उत्तरहं । तकारस्य पकारे;
ओयरइ । वियरइ, वितरन्ति । वियरिज्जा, वियरेज्जा । विय-
रिज्जह । तिप्प दुःखदाने तर्पणे तृप्तौ च । जाणादित्वात्,
तिप्पाइ, तिप्पइ, तिप्पन्ति । तिप्पामि । तुर तूर त्वरां-
धाम् । तुरन्ति । तूरन्ति । अभितूर । तुस संतोषे । तुसइ ।
संतुसइ ॥

समंस्तुसस्यैति ॥३११६८॥

समः परस्य तुसधातोरुपधाया द्वित्वं स्यादेप्रत्यये परे ।
संतुस्से । त्स उद्वेगे । परिचित्तसिज्जा ॥

त्सस्यैत्योः ॥३११६९॥

संपूर्वकस्य त्सधातोरुपधाया द्वित्वं स्यादेप्रत्यये तिप्रत्यये
च परे । संतस्सइ । संतस्से । त्थुण स्तुतौ । संथुणइ ॥

इज्जे च समः ॥४१२१४१॥

समः परस्य त्थुणधातोस्थवादेशः स्यादिज्जे चकारादणवेषु
परेषु । संथवेज्जा । दल दाने । जाणादित्वाद्वा दीर्घे, दलाइ,
दलइ, दलयन्ति ॥

दलपारपूजानां मौ ॥४१४१६॥

एषां मिप्रत्यये परे यगागमः स्यात् । दलयामि ॥

दलस्य हिमवोः ॥४१४१८॥

दलधातोर्द्विमागसो वा स्याद्विमोप्रत्यययोः । दलयामो, द-
ल्लामो । दले, दलेज्जा, दलेज्जा । कुणादित्वात्, दलसु ।
विकल्पेन यगागमे, दलयाहि, दलाहि ॥

दलस्य हे ॥४१३८४॥

अस्य दीर्घोऽन्तादेशो वा हप्रत्यये । दलाह, दलह ।
दलइस्सइ । दलइस्सामि । दह धारणे ॥

आतो दहस्य डः ॥४१४१७॥

आतः परस्य दहधातोरादेर्डकारादेशः स्यात् । आड-
हइ, आडहन्ति । सहहइ, सहहाइ, सहहति, सहहन्ति ।
सहहे, सहहेज्ज । सहहसु । सहहिस्सइ । दिप्प दीप्तौ ।
पइप्पए । दिस प्रेक्षणे दाने च ॥

एमाणयोर्दिसस्य प्रेक्षणे ॥४१३२५॥

प्रेक्षणार्थं दिसधातोरिकारस्य वृद्धिः स्यादेमाणयोः
परयोः ॥

एति दिसस्य हः ॥४१४१२३॥

दिसधातोरुपधाया हकारः स्यादेप्रत्यये । देहए ॥

दक्खुः संसोर्दिसस्य ॥३१११०३॥

प्रेक्षणार्थकदिसधातोरिंसुप्रत्ययसहितस्य दक्खुर्निपात्य-
ते । अदक्खु ॥

सस्सहेर्दच्छिः ॥३१११०४॥

प्रेक्षणार्थकदिसधातोः स्सहिप्रत्ययसहितस्य दच्छिर्नि-
पात्यते । दच्छिसि । दुस वैकृत्ये अप्रीतौ च ॥

न्तौ पात् ॥३१११०५॥

पोपसर्गात्परस्य दुसधातोरुपधाया द्वित्वं स्यात् न्तौ
परे । पउस्सन्ति । दू गतौ परितापे च । अयं गतौ स्वार्थ
इज्जप्रत्ययान्तः । दूइज्जइ । देव विलापे ॥

देवादिभ्यस्तेः ॥३१११००॥

देवादिधातुभ्यः परस्य तिप्रत्ययस्य दीर्घो वा स्यात् । परि-
देवती । परिदेवए । परिदेवइ । परिदेवएज्जा । द्वा पलायने ।
उद्दाइ । गिलादित्वात्, उद्दायन्ति । गिद्दाएज्ज । निद्दाएज्ज ।
धाव शीघ्रगतौ । पहावइ । पहावए । परिधावन्ति । अयादि-
त्वात्, परिधावित्था । धुण कम्पने । जाणादित्वात्, धुणाइ,
धुणाइ, धुणन्ति । धुणे । निद्धुणे । नद् अव्यक्ते शब्दे । णद्इ ।
नद्इ, णदन्ति । नम नम्रीभावे ॥

आगमनमाभ्यां तौ ॥३११०८॥

आभ्यामेप्रत्ययो वा स्यात्तिप्रत्यये परे । णमइ, णमेइ,
नमन्ति ॥

नमादेरिर्मवि ॥३११११॥

नमादिधातोरन्त्यस्येकारादेशः स्यात् मोप्रत्यये । नमिमो ।
नमह । उरणमन्ति । उवणमन्ति । पणमइ, पणमेइ, । पण-
मिमो । पणमह । पच्चुण्णमति । पच्चुन्नमति । परिणमेइ,
परिणमइ, परिणमन्ति । परिणमेज्जा, परिणमिज्जा । परि-
णमिस्सन्ति ॥

विप्पाभ्यां नमस्य वो न्तौ ॥११४१२५॥

विप्पोपसर्गपूर्वकस्य नमधातोरुपधाया वः स्यात् न्तिप्रत्यये
परे । विप्पणवन्ति । नमंस नमस्कारे । णमंसइ, नमंसइ,
णमंसति । णमंसाभि, नमंसाभि, णमंसामो, नमंसामो ।
णमंसिज्जा, णमंसेज्जा । णमंसह । णमंसिहिति । णमंसिहामि ।
नस्स नाशे ॥

न्तीज्जयोः पविप्पाभ्याम् ॥११२१३०॥

आभ्यां परस्य नस्सधातोः संयुक्तस्यादेर्लोपः स्यात् न्ति-
इज्जपरयोः । पणसन्ति । विप्पणसेज्जा । ने प्रापणे ॥

एदोद्ध्यामिज्जस्येतः ॥११४१८६॥

एकारान्तादोकारान्ताच्च धातोः परस्येज्जप्रत्ययस्येकारस्य

लोपो भवति । जेजाहि । अवजेजा । अवजेह । आ-
शोमि ॥

हिन्तयोर्नेरत् ॥३११११२॥

हिन्तपरयोर्नेधातोरकारान्तादेशो वा स्यात् । आणाहि,
आणेहि, आणेह । एकारस्य वैकल्पिक इकारादेशो, उवणि-
न्ति, उवणेन्ति । उवणेहि, उवणाहि, उवणेह । उवणेहि-
न्ति । णीणेइ, णीणेति । परिणेहि ॥

पवेस्तौ ॥३११११३॥

पविपूर्वकस्य नेधातोरन्त्यह्याकारो वा स्यात्तौ परे ॥

पान्नायि वेः ॥३१३८६॥

पात्परस्य वैरुपसर्गस्य दीर्घोऽन्तादेशो वा स्यात् ने-
धातौ परे । पवीणेइ, पविणइ, पविणेइ ॥

अयोऽणैन्तीज्जहतारेषु ॥३११११४॥

नेधातोरन्त्यह्यायादेशो वा भवति अ-ण-ए-न्ति-इज्ज-
ह-तारप्रत्ययेषु परेषु । विणयन्ति । विणएज्ज । विणएह ।
समाणेन्ति । समाणेहिइ । संपवीणेमहे । न्हा स्नाने । यका-
रागमो वा, प्हायइ, प्हाइ, प्हाति, प्हायन्ति । पज्ज गतौ ॥

प्रज्जादीनां पो कः ॥३१४१३॥

एषां धातूनाम्नादिभूतासंयुक्तपकारस्य वकारो वा

स्यात् । आवज्जइ । आवज्जे । उप्पज्जइ । उप्पज्जए । उप्पज्जन्ति ।
उप्पज्जिस्सन्ति । उप्पज्जिस्सं । उप्पज्जिसु । उवसंपज्जइ । णि-
प्फज्जइ, निप्फज्जइ, । निप्फज्जए । पडिवज्जइ । स्वार्थे इज्जः,
पडिवज्जिज्जइ । पडिवज्जाहि । पडिवज्जिहिति । पडिवज्जिस्सा-
मि । समुप्पज्जइ । अयादित्वात्, समुप्पज्जित्था । समुप्पज्जिसु ।
पट्ट पतने । पट्टइ, पट्टन्ति । अहिवडन्ति ॥

उपसर्गात्पडस्य यः ॥३१४१२६॥

उपसर्गात्परस्य पडधातोरुपधाया यकारो बहुलं स्यात् ॥
उप्पयइ, उप्पयअइ, उप्पयन्ति । उप्पयएज्जा । उप्पयाहि । उव-
यइ, उवयन्ति । ओवयन्ति । णिवडइ । निवडइ, निवयन्ति ।
निवडन्ति । पडियावयन्ति । पडियावएज्जा । पच्चोवयइ । सं-
षडइ । संपयन्ति । पा पाने ॥

आज्ञावर्त्तमानणिज्जेषु पिवपियौ पः ॥३१४१०१॥

आज्ञावर्त्तमानार्थकप्रत्यययोः परयोर्णिज्जे च पाधातोः
पिवपियावादेशौ पर्यायेण स्याताम् । पिवइ, पियइ, पिवन्ति ।
पियसि । पिआभो ॥

प्रवर्त्तनायां वा ॥३१४१०२॥

प्रवर्त्तनार्थे पाधातोरुक्तावादेशौ वा स्याताम् । पिवे, पिए ।
पाइज्जा । पियह । आविअइ । आविए । पुच्छ प्रश्ने । पु-
च्छइ । पुच्छए । पुच्छन्ति । पुच्छसि । पुच्छामो । पुच्छिज्ज,
पुच्छिज्जा । पुच्छ । पुच्छिस्सामि, पुच्छिस्सं, पुच्छिस्सामो ॥

पुच्छादेर्वा ॥३१४३६॥

पुच्छधातोरेप्रत्ययो वा धृतेऽर्थे । पुच्छिसु । पुच्छे । आपुच्छइ ॥

पडिपुच्छइ, पडिपुच्छन्ति । पडिपुच्छउ । पूज पूजायाम् ।
पूयइ, पूयन्ति । पूययामि । फुट्ट स्फुटने । फुट्टइ ॥

फुट्टस्य टयोर्डस्तान्तहिप्रेरणासु ॥३११११५॥

फुट्टधातोष्टकारयोर्डकारादेशः स्यात् ता-न्त-हिप्रत्ययेषु
परेषु प्रेरणार्थे च । फुडिही । फुस स्पर्शे शुद्धौ च । फुसइ,
फुसन्ति । फुसिज्ज । फुसन्तु । संफुसिज्जा । बंध बन्धने ।
बंधइ, बंधन्ति । बंधेज्जा ॥

बंधरुंभहिंडेभ्यो हेरेट् ॥४१४३७॥

बन्धादिधातुभ्यः परस्य हिप्रत्ययस्यैडागमः स्यात् । इटोऽप,
वादः । बंधेहित्ति, बंधि स्सन्ति ॥

बंधादीः ॥३११४०॥

बंधधातोरीप्रत्ययो वा स्याद् भूतेऽर्थे । बंधी । पत्ते इंसुः,
बंधिंसु । बीह भये ॥

बीहस्य भायभीयौ तयि ॥३११११६॥

बीहधातोर्भायभीय इत्येतावादेशौ स्तस्ते परे । भायए ।
भीयए । भय सेवायाम् । भयइ, भए, भइज्ज । विभयन्ति ।
विभए । भण कथने । भणइ । नमादित्वात्, भणिमो, भणि-
हामि । भस भ्रमणे । भमइ । भमिही । भमिहिनति । उव्भ-
दन्ति । भव सत्तायाम् । भवइ, भवति, भवन्ति । भवसि,
भवह । भवामि, भवामो । भवेज्जासि, भवेज्जाह, भवेज्जामि ।

भवे , भवेज्जा । भवउ, भवतु, भवन्तु । भव । भविस्सइ,
भविस्सन्ति । भविस्सह । भविस्सामि, भविस्सं, भविस्सामो ॥

भवस्य भुवीभुविमौ ॥३११४१॥

भवधातोर्भूतेऽर्थे भुवी भुविं इति वा निपात्येते । भुविं,
भुवी । पक्षे इंसुप्रत्यये,

भवस्येसावट् ॥४१४१४६॥

भवधातोरिंसुप्रत्यये परेऽडागमः स्यात् । अभविंसु ।
पाउरपूर्वकस्य अयादित्वात्, पाउव्भवित्था । भा दीसौ ।
भाइ । भाउ । पडिहाइ । भिंद विदारणे । भिन्दइ, भिन्दन्ति ।
भिन्द्रे, भिन्दिज्जा, भिन्देज्जा । भिन्द । भिन्दिहिति ॥

आतो भिंदस्यादेरेति द्विः ॥३१११२१॥

आकारोपसर्गात्परस्य भिन्दधातोरादेर्द्वित्वं स्यादेप्रत्यये ।
अब्भे । भुंज भक्षणे भोगे च । भुंजइ, भुंजए, भुंजन्ति ।
भुंजामो । भुंजे, भुंजिज्ज, भुंजेज्ज, भुंजेज्जा । कुणादित्वात्,
भुंजसु, भुंजाहि, भुंज, भुंजह ॥

भुंजात्खड् ॥३१११७॥

अस्माद्धातोः खड्प्रत्ययः स्याद् भविष्यदर्थे त्यादौ परे ॥

खडि भुंजस्य ॥११३२६॥

भुंजधातोस्कारस्य वृद्धिः खडि परे । भोक्खामि । सं-
युक्ते परे ह्रस्वविकल्पे, भुक्खामो, भोक्खामो । उवभुंजइ ।
उवभुंजसि । परिभुंजइ । संभुंजेज्जा । मन्न अवबोधने । मन्नइ
। मन्नइ । मण्णइ, मन्नन्ति । मन्नसि ॥

मन्नान्मेरेस् वा ॥३११२३॥

मन्नाधातोः परस्य मिप्रत्ययस्यैसादेशो वा स्यात् । मन्ने,
मन्नामि, मण्णामि, मण्णे । मण्णेज् । कुणादित्वात्, अणु-
मन्नासु, अयादित्वात्, अणुमन्त्रित्था । मर प्राणत्यागे । मरइ
मरण । मरन्ति । मरसि । मरिस्सन्ति । मा माने । माएज्जा ।
माहिइ । माद् प्रमादे । प्रवर्त्तनायामेप्रत्यये प्रकृतिभावे, पमा-
यए । मिल संगमे ॥

मिलस्य ये ॥११३॥ ८५॥

मिलधातोर्दीर्घोऽन्तादेशः स्याद् यकारे परे । मिलायन्ति ।
मिलन्ति । मुच्छ सूच्छायाम् । मुच्छइ । मुच्छिज्जा ॥

समो मुच्छे न्तिमयोः ॥११४१०॥

समो मकारस्य लोपो वा स्यान्मुच्छधातौ न्तिमपरके ।
समुच्छन्ति, संमुच्छन्ति । रंभ आरम्भे । अरंभइ । आरंभे ।
समारंभइ, समारंभति ॥

न्तेः समारंभात् ॥ ३११२४॥

सम्प्रापूर्वकस्य रंभधातोः परस्य न्तिप्रत्ययस्यैसादेशो
वा स्यात् ॥

समारंभस्यैसेत्तासु ॥११४१८८॥

रंभधातोरनुस्वारस्य लोपः स्यादेस्- ए- त्ताप्रत्ययेषु ।
समारंभे, समारंभन्ति । “माइणो कट्टु माया य, कामभोगे
समारंभे” ॥

१ मायाविनः कृत्वा मायाश्च, कामभोगान् समारंभन्ति । (सूय० १-८-५) ।

रंभरक्खहणहरेषु समः साः ॥३।१।१२५॥

एषु परेषु समः सादेशो वा स्यात् । सारंभइ, समारंभइ ।
रक्ख रक्षायाम् । रक्खेज्ज । रक्ख, रक्खाहि । सारक्खइ,
संरक्खए, सारक्खन्ति, संरक्खन्ति । सारक्खामि, संर-
क्खामि । सारक्खाहि, संरक्खाहि । रिय गतौ ॥

रियस्येतो दीर्घः ॥३।१।१२०॥

रियधातोरिकारस्य दीर्घो वा स्यात्त्यादौ परे । रीयइ, रियइ
रीएज्जा, रीइत्था । रंभ आचरणे । रंभइ । णिरंभइ, णिरं-
भन्ति । बन्धादित्वात्, णिरंभेहिति ॥

रंभस्येज्जे ॥३।१।७३॥

रंभधातोरुपधाया द्वित्वं स्यादिज्जप्रत्यये ॥

डेज्जयोर्भस्य झो रंभस्य ॥३।१।१२६॥

रंभधातोर्भस्य झकारादेशः स्यादिज्जडप्रत्यययोः । विरु-
ज्जेज्जा । रुद् अश्रुविमोचने ॥

रुदस्यान्ततिन्तिहिमाणेषु ॥१।३।२७॥

रुदधातोरुकारस्य वृद्धिर्वा स्यात् अन्त-ति-न्ति-हि-मा-
णेषु परेषु । रोयइ, रुयइ । रोयन्ति, रुयन्ति । रुय ।

दो वः ॥१।३।२८॥

रुदधातोर्दकारस्य वकारो वा स्यात्त्यादौ । रुवे । रोव । लभ
प्राप्तौ । लभइ, लहइ, लहए, लहन्ति । लहसि । लभामि ।
लहे लभिज्जा, लभेज्जा । लहन्तु । लहह । लभिहिति ।
लभिस्सामि ॥

लभाच्चस्य तड् ॥३१११८॥

अविष्पदर्थे लभधातोः परस्य ह्रप्रत्ययस्य तडादेशः स्यात् ।
लहित्य ॥

लभादिष् ॥३११४२॥

भूतैऽर्थे लभधातोरिष्प्रत्ययः स्यात् । अडागमः, अलाहि ॥
आदुपोवेभ्यो लभस्यानुसारोऽतिसित्तागमाणेषु ॥

४।४।३८॥

आ-उप-उवोपसर्गेभ्यः परस्य लभधातोर्लकारस्यानुस्वारागमो
वा स्याद् अ-ति-सि-त्ता-ण-माणेषु परेषु । उवालंभति । उप-
लंभसि । आदुपोवेभ्य इति किम्, पडिलभामि । पडिलभे ।
लव व्यक्त्यां वाचि । लविज्जा, लवे । आलवइ, उल्लवइ ।
लुण छेदने । लुणन्ति ॥

लुणस्येज्जे यः ॥३१४।१२७॥

लुणधातोरुपधाया यकारः स्यादिज्जे परे । लुण्जा ॥
वच्च व्यक्त्यां वाचि ॥

वच्चाच्छट्खडौ भविष्यति ॥३१४।१२७॥

अविष्पदर्थे वच्चातोश्छड्प्रत्ययः खड्प्रत्ययश्च स्यात्त्यादौ
सरे ।

ओदादेरत्तच्छडि ॥३१४।१२८॥

छडिपरे वच्चातोरादेरकारस्यौकारः स्यात् । संयुक्ते
ह्रप्रविकल्पे, वुच्छामि, वोच्छामि, वुच्छं, वोच्छं । वक्खति ।
वक्खामो ॥

पवोच्छ्राद्धिस्त्यादौ ॥३१११२६॥

पात्परस्माच्छ्रुप्रत्ययान्ताद्ब्रुधातोर्हिप्रत्ययः स्यात्त्यादौ परे । पवोच्छ्रिह्रिइ । लुभ लोभे ॥

लुभस्य तित्तयोः ॥३१११७४॥

अस्योपधाया द्वित्वं स्यात्तित्ताप्रत्यययोः परयोः । लुब्भइ । वह प्रापणे पीडायां च ॥

वहस्येहौ झो द्विश्च ॥३१११२८॥

वहधातोरुपधाया झकारादेशो द्वित्वं च स्यादिहौ परे ॥

इहौ वहस्य ॥३१११३०॥

वहधातोर्कारस्यौकारः स्यादिहौ परे । वोञ्जिह्रिन्ति । वी वायुसंचरणे ॥

वः स्सस्य ॥३१११२३॥

वाधातोः परस्य स्सप्रत्ययस्येडागमः स्यात् । अनिइत्या-
वप्राप्तौ वचनम्, परिनिव्वाइस्सन्ति । विंध ताडने ॥

विंधस्य तिन्त्योः ॥३१११३१॥

विंधधातोरुपधाया झकारो द्वित्वं च वा स्यात्तिन्तिप्रत्य-
ययोः परयोः । विज्जइ, विंधइ, विज्जन्ति । व्वय गतौ ॥

व्वयस्य चस्त्यादौ ॥३१११३२॥

व्वयधातोरुपधायाश्चकारो द्वित्वं च वा स्यात्त्यादौ परे ।
वचइ, वयइ, वइ, वचन्ति । रनादित्थान्, वचिमो, वयामो ॥

वए, वएज्ज । वच्चउ । कुणादित्वात्, वच्चसु, वच्च, वयाहि,
वयह ॥

अण्वतिभ्यां व्वयस्य ॥४।४।६१॥

अणुअतिभ्यां परस्य व्वयधातोरादेर्वकारस्य लोपः स्या-
त् । संयुक्तस्यादित्वाभावादप्राप्ते लोपे वचनम्, अणुवयामो ।
अतिवयन्ति । अण्वतिभ्यामिति किम्, अणुपव्वयति, पव्व-
यामि । पव्वएज्जा । पव्वयह । पव्वइहिति । पव्वइहिसि, पव्वइ-
स्ससि । पव्वइस्सामि, पव्वइस्सामो ॥

परेर्वा ॥४।४।६२॥

परिपूर्वकस्य व्वयधातोरादेर्वकारस्य लोपो वा स्यात् ।
अप्राप्तविभाषेयम् । परिव्वए, परिव्वएज्जासि । वीइवयइ,
वीइवयति, वीतिवयति, वीइवयन्ति, वीतिवयन्ति । वीइव-
यामि । वीइवएज्जा, विइवयेज्जा । वीइवयह । वीइवइस्सइ,
वीइवइस्सन्ति । सुपरिवएज्जा । स अवसाने । ववससि,

व्यवाभ्यां सस्यैति ॥३।१।१२२॥

आभ्यां परस्य सधातोरुपधाया द्वित्वं स्यादेकारे परे ।
ववस्से । सह आस्वादने ॥

सहस्यास्वादे द्योस्तौ यः ॥१।४।६२॥

अस्य धातोर्दकारयोर्घकारः स्यादास्वादेश्चै तौ परे ।
सयइ । सहए । सय शयने । सयइ, सयन्ति । सए । स-
एहि, सइस्सामो । सास अनुशासने । अणुसासए । अणु-
सासन्ति । अणुसाससि ॥

सासस्य मौ ॥४१४१४०॥

सासधातोरन्त्यस्यानुस्वारागमः स्यान्मिप्रत्यये परे ।
दीर्घस्यापवादः । अणुसासंमि । सिण सेवायाम् । अयं
धातुः समुत्पूर्वक एव दृश्यते ॥

उत् सिणस्य मौ ॥४१४१४१॥

सिणधातोरन्त्यस्योकारो वा स्यात् मिप्रत्यये परे । पक्षे
दीर्घः । समुस्सिणोमि, समुस्सिणामि । सिर विसर्गे णिसिरइ,
णिसिरन्ति । णिसिरामि, णिसिरामो । निसिरइ । निसिरे ॥

इज्जे सिरस्य सो विउभ्याम् ॥४१४१४२॥

विउभ्यां परस्य सिरधातोः सादेशः स्यादिज्जप्रत्यये परे ।
विउसिरे, विउसेज्ज । सिव्व तन्तुसन्ताने ॥

सिव्वस्य स्सेसीवः ॥४१४१४३॥

सिव्वधातोः सीवादेशो वा स्यात् स्सप्रत्यये । सीविस्सा-
मि, सिव्विस्सामि । सीय विशरणे । सीयइ, सीयति । अव-
सीयइ । णिसीयइ, णिसीयन्ति ॥

ह्रस्वो णेः सीयस्य न्ति- मो- माणेषु ॥४१४१४४॥

णेरूपसर्गात्परस्य सीयधातोरीकारस्य ह्रस्वो वा स्यात् न्ति-
मो- माणप्रत्ययेषु । णिसियन्ति । णिसीयामो, णिसियामो ।
णिसीयइ । निसीयइ, निसीयन्ति ॥

न्तीज्जयोर्वज्जः ॥४१४१४५॥

निपूर्वकसीयधातोर्धज्जादेशो भवति न्तिप्रत्ययेज्जप्रत्यययोः ।

निवज्जन्ति । निस्सीए, निस्सीइज्जा, निस्सीएज्ज । निवज्जेज्जा ।
निस्सीइस्सामो । विस्सीयइ । सुड निन्दायाम् । स्वार्थ इज्जे,
सुडिज्जउ । सुय शयने ॥

सुयस्य बस्तितयोः ॥१४॥१३३॥

सुयधातोरुपधाया वो वा स्यात् तिप्रत्यये ते च । सुवइ,
सुयइ । सुस्सुस सेवायाम् ॥

उतः सुस्सुसस्यान्त्यस्य ॥१४॥८७॥

सुस्सुसधातोरन्त्यस्योकारस्य दीर्घो वा स्यात् । सुस्सुसइ,
सुस्सुसए । सुस्सुसइ, सुस्सुसए । सोयः शोके । सोयइ,
सोयन्ति । सोयामि । सोइज्जा । स्सस परिश्रमे । समइ ।
वीसमइ, वीसमति । वीसमए, वीसमन्ति । वीसमेज्ज । वीस्-
मउ, वीसमइ । स्सय सेवायाम् । दीर्घात्परत्वात्संयुक्तादि-
लोपे, आसयइ, आसयति । उवसए । पलिससएज्जा ।
स्सस प्राणने । जससन्ति । नीससन्ति । वीससइ । वीससेग
हंद ग्रहणे । हंदि । हंदइ । हण हिंसायाम् । हणइ ।
हणसि । हणेज्जासि । हणामि । हणिया, हणे, हणेज्जा । हणइ ।
निहणिल्लु । पहणइ । पहण, पहणहि । पडिहणइ, पडिहणति
वेहणस्य तीजयोः ॥१४॥७५॥

वेरुपसर्गात्परस्य हणवातोश्चवाया द्वित्वं स्यात्तिप्रत्यय
इज्जप्रत्यये च परे । विहणइ । विहणिज्जा । सम्मेहणइ सम्मो-
हणिति । साहणन्ति, साहणेज्जा । हिणउ गतो विण्डन्ति ।

आहिंडइ । आहिंडसि । आहिंडेह, आहिंडह । हो सत्ता-
यस्स । होइ, होन्ति, हुन्ति । ओकारान्तत्वादिकारलोपः, होज्ज,
होज्जा, हुज्ज, हुज्जा । हुज्जामि । होउ । होहि । अनिट्त्वात्,
होहिइ, होहिन्ति॥

होः सप्तस्य क्खः ॥३१११३७॥

होधातोः परस्य सप्तप्रत्ययस्य क्खः स्यात् । होक्खामि ।

होडिसिः ॥३११४३॥

भूतेऽर्थे होधातोडिसिप्रत्ययः स्यात् । अहिसि, हुत्था,
होत्था । अणुहोइ, अणुहुन्ति, अणुहोति । अणुहोहि, अणु-
होह । अणुहोहिइ ॥

पाद्धोहुप्पः ॥४१४१४१॥

व्योपसर्गात्परस्य होधातोहुप्प इत्यादेशः स्यात्पादौ । पहु-
प्पइ । पहुप्पते । पहुप्पन्ति ॥

॥ इति प्रथमो गच्छादिगणः ॥

अथैकारविकरणः करादिगणो द्वितीयः ॥

कर करणे ॥

करादिभ्यः कृदाज्ञवर्तमानेष्वेः ॥३१११०५॥

करादिगणपठितेभ्यो धातुभ्य एप्रत्ययः स्यात् कृत्प्रत्ययेषु
आज्ञावर्तमानार्थकत्वादिप्रत्ययेषु च परेषु । करेइ । एकार-
स्याकारादेशविकल्पे, संयुक्ते ह्रस्वविकल्पे च, करन्ति, करि-
न्ति, करेन्ति । करेसि । करेमि । करिज्जा, करेज्जा, करिज्जासि,
करेज्जासि । करिज्जामि । करेहि, करेह । करिस्सइ, करिस्सन्ति ॥

भविष्यति वा ॥३१११०६॥

भविष्यदर्थे करादिधातोरेप्रत्ययो वा स्यात् । पक्षे इट्, करेहन्ति, करिहन्ति ॥

णुक्करादीनां त्यादौ ॥३१३२६॥

णुक्करादिधातूनामादिस्वरस्य वृद्धिर्वा स्यात्त्यादौ परे । णुक्कारेन्ति । सक्कारेन्ति । करेस्ससि । करेस्सामि, करिस्सामि, करेस्सं । करिस्सामो ॥

करादिस्सम् ॥३१३७॥

करधातोर्भूतेऽर्थे इस्संप्रत्ययो वा स्यात् । पक्षे इंसुः । अकरिस्सं, अकरिंसु ॥

पुद्वाभ्यां न ॥३११११०॥

पुत्-अवाभ्यां परस्मात्करधातोरेप्रत्ययो न स्यात् । अव-धरइ ॥

करादापसद्भ्यः ॥३१११०९॥

आपसद्भ्यः परस्मात्करधातोरेप्रत्ययो वा स्यात् । वागरइ, वागरेइ, वागरेति, वियागरन्ति । विआगरे, वियागरे, वियागरेज्जा, वियागरेज्ज । वागरेहि । वागरिहिति । वागरित्था ॥

अवात्करस्य क्खडः पाके ॥३१११३८॥

उवोपसर्गात्परस्य करधातोः क्खडादेशः स्यात्पाकेऽर्थे । उवक्खडेइ, उवक्खडिन्ति । उवक्खडिज्ज । उवक्खडेउ ।

+ णुत्-कर, आ-नव, उ-द्व, उव-द्व, धिक्-क्, नि-सम, प-द्व, परि-द्व, सत्-कर, एते णुक्करादयः ।

पाके किम्, उवकरेउ । पकरइ, पकरेइ, पकरन्ति, पकरेन्ति,
पगरन्ति । पकरेज्जा । पकरेह । पाउकरिस्सामि । पुक्करइ, पुक्कर-
न्ति । पुराकरन्ति । सक्कारेइ, सक्कारइ । समलंकरेइ । अंज
व्यक्तौ ॥

अभेरंजस्य गः ॥११४॥१३४॥

अभेरुपसर्गात्परस्यांजधातोरुपधाया गकारादेशः स्यात् । अब्भं
गेइ, अब्भंगन्ति, अब्भंगेन्ति । अब्भंगिज्ज, अब्भंगेज्जा ।

अच्च पूजायाम् । अच्चेइ, अच्चेन्ति ॥

अच्चान्मोरुर्वा ॥३११॥१५३॥

अच्चधातोः परस्य ओप्रत्ययस्योकारान्तादेशो वा स्यात् ।
अच्चेमु । नमादित्वात्, अच्चिमो । “अच्चेमु ते महाभाग ! न
त्वे किञ्चि न अच्चिमो” । ओयव संसिद्धौ जये च । ओयवेइ,
ओयवेहि । कास दीक्षौ । पयासेइ, पकासेइ । पयासेह ।
किलाम ग्लानौ । किलामेइ ॥

किलामस्य वो न्तिकर्मणोः ॥११४॥१३६॥

किलामधातोरुपधाया वकारादेशः स्यात् न्तिकर्मणोः ।
किलावन्ति । किलाखेसि । ग्गह ग्रहणे । गहेइ । निग्गहेज्जा ।
पडिग्गहेइ । पडिग्गहेज्जा । घात हिंसायाम् । घाएइ, घा-
एन्ति । घायए । उग्घाअइ । संघातइ, संघाएइ, संघायन्ति ।
संघाएह । चय सामर्थ्ये । चएइ, चयन्ति ॥

१ अर्चयामस्ते महाभाग ! न ते किञ्चिन्नार्चयामः । (उत्त० १२-३४)

चयस्य क्त्वा ये ॥१।४।१३।७॥

याप्रत्यये परे चयधातोरुपधायाः क्त्वादेशः स्यात् । असा-
दित्वादिज्जादिकं चाधित्वा याप्रत्यये, चक्किया । चोय प्रेरणे ।
चोययन्ति । पडिचोएन्ति । पडिचोएउ । पडिचोएह । च्छंट
सेचने । वा० (च्छंटस्य च्छोडो वा वक्तव्यः) अच्छोडेइ ।
जोय द्योतने । जोइन्ति । जोइस्सन्ति । जोइंसु ॥

जोयस्य वः ॥१।४।१३।८॥

जोयधातोरुपधाया वकारादेशो वा स्यात् । उज्जोवेइ,
उज्जोएइ, उज्जोवेन्ति । उज्जाम ज्वलने । ज्जामेइ । ज्जामेज्जा ॥

उज्जामस्य तौ वा लोपः ॥१।४।१३।९॥

वेरुपसर्गात्परस्य उज्जामधातोरुपधाया लोपो वा स्यात्तौ
परे । विज्ज्हाउ । तक्क कल्पनायाम् । तक्केइ । वियक्केइ ।
ताड ताल ताडने । ताडिन्ति । ताडेज्जा ॥

ताडस्य पंतावे ॥३।१।४।४॥

भूतेऽर्थे ताडधातोः पंतावे इति निपात्यते । पंतावे ।
तालेइ, तालेन्ति । तालेज्जा । दा दाने । देइ, देति, देन्ति,
दिन्ति ॥

एति दो ह्रस्वः ॥१।३।८९॥

दाधानोर्ह्रस्वोऽन्तादेशः स्यादेप्रत्यये परे । दए, देज्जा,
दिज्जा । दाहिइ ॥

दो हे ह्रस्य त्यः ॥३।१।१६६॥

दाधानोः परस्मात् हिप्रत्ययात्परस्य ह्रप्रत्ययस्य त्यादेशः

स्यात् । दाहित्य । दाहं, दाहामि ॥

हेर्मोः ॥११३।६०॥

दाधातो हिंप्रत्ययात्परस्य भोप्रत्ययस्य ह्रस्वः स्यात् । दा-
हाम् ॥

आत् इत् ॥११३।६१॥

आकारोपसर्गात्परस्य दाधात्तोरिकारोऽन्तादेशो वा स्या-
त् । आदियइ । आदिए ॥

पाद्यच्छः ॥११३।६२॥

पोपसर्गात्परस्य दाधात्तोर्यच्छादेशो वा स्यात् । पय-
च्छइ । पयच्छामि, पयच्छामो ॥

पस्योणदेजागाद्विसवणासु ॥११३।६४॥

पोपसर्गस्य दीर्घोऽन्तादेशः स्यादुणइज्जप्रत्ययान्तदा इप्रत्य-
यान्तवत्तणाप्रत्ययान्तसवधातुषु परेषु । पादेजा । दाल
उद्धाटने विदारणे च ॥

अवाद् दालस्य तावादेः ॥३१।८८॥

अवोपसर्गात्परस्य दालधातोरादेर्द्वित्वं वा स्यात्प्रत्यये
परे । अवदालेइ, अवदालेति, अवदालेइ । दीव दीवो ।
दीवेइ, दीवन्ति ॥

पादिज्जे ॥११४।१००॥

पात्परस्य दीवधातोरादेर्लकारादेशः स्यादिज्जप्रत्यये । पली-
वेजा । धार धारणे । धारेइ, धारन्ति । धारण, धारिजा,
धारेजा । धारिस्सइ । धारिस्सामि । अभिधारयामो । अभि-
धारण । पधारेइ, पधारेति ॥

धाँदीनां धभयोर्हः ॥११४१४॥

एषां धातूनामनादिभूतासंयुक्तावयवयोर्धकारभकारयो-
र्हकारादेशो वा स्यात् । पहारेज्जा ॥

एति समुदो धारस्य ॥११३६६॥

समुदः परस्य धारधातोराकारस्य ह्रस्वः स्यादे प्रत्यये परे ।
समुद्धरे । संपहारिस्तु । धुक्ख उदीपने ॥

धुक्खस्य कः ॥११४१४०॥

धुक्खधातोरुपधायाः को वा स्यात् । संधुक्केइ, संधुक्खेइ,
संधुक्खेति । पार कर्मसमाप्तौ । पारेइ, पारेति, पारेन्ति ।
बु व्यक्तायां वाचि ॥

वास्तिन्त्योराहः ॥३११४१॥

बुधातोरह्रादेशो वा स्यात्तिन्तिप्रत्यययोः परयोः ॥

आहाल्लोप उदंसू ॥३११४२॥

आहात्परस्य तिप्रत्ययस्य लोपो न्तिप्रत्ययस्य उदू अंसु-
इत्यादेशौ स्तः । बेइ, आह, विन्ति, बेन्ति । आहु, आहंसु ॥

न्तावोरुवः ॥३११४३॥

बुधातोरुकारस्योव इत्यादेशो वा स्यात् न्तिप्रत्यये परे ।
हृविन्ति ॥

बोमौ ॥११४२९॥

बुधानोर्यगागभो वा स्यात् मिप्रत्यये परे । बुयामि, बेमि ॥

* वा, धम, धार, धोठ, भा, भास, भोग, लम, वाव, एते
धदयः ।

हियोर्दीर्घः ॥३११४४॥

बुधात्तोरुकारस्य दीर्घः स्यात् हि-याप्रत्यययोः परयोः ।
प्रवर्तनायामसादित्वाद् याप्रत्यये, बूआ, बूया । बूहि ॥

द्वीरीः ॥३११४५॥

बुधातोर्भूतेऽर्थे ईप्रत्ययः स्यात् । इंस्तेरपवादः ॥

आदेरीत्यवो द्विः ॥३११४६॥

बुधात्तोरुकारस्यावादेश आदेर्द्वित्वं च स्यादीप्रत्यये परे ।
अडागमे, अब्ववी । भोग प्रेक्षणे । अयमापूर्वक एव दृश्य-
ते, आभोएइ, आहोएन्ति आभोएन्ति आहोयन्ति । आ-
होएहिन्ति । लोल आलोठने । उल्लोलेइ ॥

लोलस्येज्जे ढः ॥३१४१४१॥

लोलधात्तोरुपधाया ढकारो वा स्यादिज्जप्रत्यये । उल्लो-
हिज्ज, उल्लोलेज्ज ॥

लोलस्य स्से ॥३१३९७॥

लोलधातोर्ह्रस्वः स्यात्स्सप्रत्यये परे । विलुलिस्सइ । वर
घरणे । वरयते । वरेमि, वरेमो । उव्वलिज्जा । स्साद् आस्वा-
दने, प्राप्तौ, सम्मतिदाने, विज्ञाने च । स्वार्थे इज्जः । साइ-
ज्जइ । साइज्जामो । सायए, साइज्जेज्जा । साइज्जह ।
साइज्जिस्सामि । आसाएति, आसादेइ, आसादेन्ति, आस्सा-
देन्ति । आसाएमि, आसाएमो । आसाएहि । आसादेस्सामो,
आस्सादेस्सामो ॥

॥ इत्येकारविकरणाः करादिगणो द्वितीयाः ॥

अथ वैकल्पिकैकारविकरणाच्चादि- स्तृतीयगणः ॥

अंच पूजायामङ्गसंकोचने च ।

अंचादिभ्यश्च ॥३१११०७॥

अंचादिगणपठितेभ्यो धातुभ्य एप्रत्ययो वा स्याद्भ्रविष्यति
चकारात्कृदाज्ञावर्तमानेषु । अंचेइ, अंचइ । अज्ज समुपा-
र्जने । अज्जेइ, अज्जइ ॥

समोऽज्जस्यातस्त्तंसुमाणेष्विणः ॥३११११४५॥

समः परस्याज्जधातोरन्त्यस्याकारस्येणादेशः स्यात् ता-
इंसु-माणप्रत्ययेषु । समज्जिणिंसु । आव प्रासौ । पावेइ,
पावइ, पाविन्ति, पावन्ति । पावेमि । पाविहिति, पावेही ।
पाविहिसि ॥

पादावस्याउणो वा ॥३११११४६॥

पकारोपसर्गात्परस्यावधातोराउण इत्यादेशो वा स्यात् ।
पाउणति, पाउणइ, पाउणन्ति । पाउणेज्जा । पाउणिहिति ।
संपावेइ, संपाउणन्ति । संपाउणिज्जा, संपाउणेज्जा । संपावि-
हिइ । संपाउणिस्सामो । इक्ख दर्शने व्यक्तायां वाचि च ।
परस्वरलोपे, अणुक्खिस्सामि ॥

पोवाभ्यामिक्खस्येहः ॥३११११४७॥

पोवाभ्यामुपसर्गाभ्यां परस्येक्खधातोरिहादेशो वा स्यात् ।
अणुप्पेहन्ति । अब्भाइक्खइ, अब्भाइक्खन्ति ॥

अवाच्यः ॥३१११४८॥

अवोपसर्गात्परस्येकखधातोरार्देर्यकारादेशो वा स्यात् ।
अवयक्खह । एङ्गे परस्वरलोपे, अवक्खइ, अवयक्खन्ति ।
अवयक्खसि । अवयक्खह, अवक्खह । अवपेक्खइ । अ-
वपेक्खह । उवेहह । उवेहे । णिरिक्खइ ॥

पात्वस्य छः ॥३१११५०॥

पोपसर्गात्परस्येकखधातोः स्वस्य छो वा स्यात् । ह्रस्व-
बिकल्पे, पिच्छइ, पेच्छइ, पेहेइ, पेहेति, पेहइ, पेहति, पे-
च्छन्ति । पिच्छसि । पेच्छामि । नमादित्वात् । पेच्छिसो ।
पेहे ॥

आज्ञायां पेहे हस्य हौ ॥३१११५२॥

आज्ञार्थे पपूर्वकस्येहस्य हस्य लोपः स्यात् हौ परे । पेहि,
पिच्छेह । पडियाइक्खेइ । पच्चुवेक्खेइ । पच्चुवेक्खइ । पच्चुवे-
क्खह । परिक्खेइ । परिक्खए । संपेहेइ । संपेहइ । संपेहति ।
संपेहेसि । संपेहेमि । ईर प्रेरणे । ईरइ । ईरन्ति । उदीरन्ति ।
उदीरेन्ति ॥

उदीरवेदसौभेभ्य इंसोरेदितः ॥३१११६७॥

एभ्यो धातुभ्यः परस्येसुप्रत्ययस्येकारस्यैकारः स्यात् । उदी-
रेसु । “उपधायाः” इत्यधिकारे—

पादीरस्य द्विस्तिकणेषु ॥३१११६४॥

पकारोपसर्गात्परस्येरधातोरुपधाया द्वित्वं स्यात्ति-क-ण-
प्रत्ययेषु परेषु । परिपिल्लइ । उस निन्दायाम् ।

आत उलसस्य तौवा ॥३१११८४॥

आकारोपसर्गात्परस्योसधातोरुपधाया द्वित्वं वा स्यात्तौ

परे । आउस्सति, आउस्सइ । कप्प छेदने सामर्थ्ये उत्पादने
च । कप्पइ, कप्पेइ, कप्पेन्ति । पकप्पिन्ति । पकप्पयामो ।
कह कथने । कहेइ, कहन्ति ॥

कहस्य हौ ॥४१४३०॥

कहयातोर्घगागमो वा स्यात् हौ परे । कहय । कुणादि-
त्वात्, कहसु, कहाहि, । परिकहेइ, परिकहेन्ति । किण
ऋषणे । किणेइ । जाणादित्वात् । किणाइ । किणे ॥

वेः किण इणस्य यैहयोः ॥४१४१९३॥

वेहपसर्गात्परस्मिन् किणधाताविणसमुदायस्य लोपो वा
स्याद् यप्रत्यये एकारद्विकरणसहितहप्रत्यये च परे । विकेह ।
क्खा कथने । खाइ । संयुक्ते ह्रस्वः, खन्ति । अब्भक्खाइ ॥

आतः क्खो घवो वा ॥३१११५४॥

आकारोपसर्गात्परस्य क्खाधातोर्घवादेशो वा स्यात् ।
आघवेइ । आघवेज्ज ॥

आघं भूते ॥३१११५७॥

आपूर्वक्क्खाधातोर्भूतेऽर्थे आघमिति निपात्यते । आघं ।
पच्चक्खाइ, पच्चक्खन्ति । पच्चक्खाएमि, पच्चक्खामि ॥

इतेज्जयोराहः ॥३१११५८॥

आतः परस्य क्खाधातोराहादेशः स्याद् इत-इज्जप्रत्यययोः
परयोः । विआहिज्ज । विखव प्रेरणे ॥

उन्नेः विखवस्य वेः स्ते ॥४१४१९००॥

उत्निपूर्वक विखवधातोरिकारसहितस्य कस्य लोपः स्या-

त्सप्रत्यये परे । उन्निक्विखस्सामि । निक्खिखविस्सामि । खुभ
संचलने ॥

खुभस्य तौ ॥३११७७॥

खुभधातोरुपधाया द्वित्वं स्यात्तौ परे । खुब्भइ । खुभ-
एज्जा । गिण्ह ग्रहणे ॥

गिण्हस्य स्वार्थे ॥१३३०॥

गिण्हधातोरिकारस्य वृद्धिर्वा स्यात् स्वार्थे त्यादौ परे ।
गेण्हइ, गिण्हइ, गेण्हेइ, गिण्हेइ, गेण्हन्ति, गिण्हन्ति । गि-
ण्हामि, गेण्हामो, गिण्हामो । गिण्हे, गिण्हिज्ज, गेण्हेज्ज,
गेण्हेज्जा । गिण्ह, गिण्हहि ॥

गिण्हस्य सस्सस्य केवलस्य घेच्छस्तेरिट् ॥३११९६१॥

सस्सप्रत्ययसहितस्य गिण्हधातोः केवलस्य घेच्छादेशः
स्यात्तेरिडागमः स्यात् । घेच्छिइ । केवलस्य किम् ? अभिगि-
ण्हिस्सामि ॥

घेच्छान्मेरीसू वा ॥३११९६३॥

घेच्छात्परस्य मिप्रत्ययस्येसादेशो वा स्यात् । वेच्छी,
घिच्छामि, वेच्छामि ॥

घेच्छदाहवोच्छेभ्यश्च ॥४१४७६॥

एभ्यः परस्य मेरन्त्यलोपो वा स्यात् । वेच्छं । गिल
उद्गिरणे । उगिरेइ । अणुगिलन्ति । चल संचलने । चल-
इ, चलन्ति, चलेन्ति ॥

पचलजंभाभ्यामायः स्वार्थे ॥३१११६४॥

पकारोपसर्गपूर्वकचञ्चघातोर्जंभघातोश्चायप्रत्ययः स्यत्त्वं
स्वार्थे । पयलायन्ति । पयलाएज्ज । चिट्ठ गतिनिवृत्तौ ।
चिट्ठइ, चिट्ठेइ, चिट्ठन्ति । चिट्ठामो । चिट्ठेह, चिट्ठह् । अणु-
चिट्ठइ । उवचिट्ठइ । पडिचिट्ठइ ॥

समश्चिट्ठस्य खः ॥११४१४२॥

संपूर्वकस्य चिट्ठघातोरुपधायाः खकारो वा स्यादेतिमा-
णप्रत्ययेषु परेषु । संचिक्खइ । संचिट्ठेइ, संचिट्ठइ । संचिक्खे ।
चिच्छन्द् छेदने ॥

अणोणतिन्तित्तात्तुंतारेष्वेदः ॥११४१०३॥

चिच्छन्दभिन्दयोरिन्दस्यैद् इत्यादेशो वा स्याद् अ-ण-ऊण-
ति-न्ति-त्ता-त्तुं-तारप्रत्ययेषु परेषु । छेदेइ, छिन्दइ । छिन्दइ ।
छेदिन्ति । छिन्दे, छिन्देज्जा, छिन्दिज्ज । छिन्द, छिन्दाहि ॥

आतश्चिच्छन्दभिन्दयोरिन्दस्यायि ॥११४१०१॥

आपूर्वकयोरनयोरिन्दस्य लोपः स्यादेप्रत्यये परे । अ-
च्छे । “अप्पेगे पायमब्भे अप्पेगे पायमच्छे” । उच्छिन्दसु ॥

समुदो हिन्तौ च ॥११४१०२॥

समुदः परयोरनयोरिन्दस्य लोपः स्यात् हिन्तिपरे चकारा-
देपरे । समुच्छे । समुच्छिहिन्ति । जम निवृत्तौ । उज्जम-
न्ति ॥

* अन्येकः पादमाभिन्द्यान् अन्येकः पादमाच्छिन्द्यान् ॥ आया०

नेर्जमस्य तिन्तित्तासु ॥११३।६३॥

नेः परस्य जमधातोर्यच्छादेशः स्यात् ति-न्ति-त्ताप्रत्य-
येषु परेषु । णियच्छइ, णियच्छन्ति । जय जिण जये ।
जयइ, जयति । जिणे । जिणेहि, जिणाहि । अयादित्वात्,
जइत्था । पराइणइ । कृणादित्वात्, विजयसु । जर
वयोहानौ । जरेइ ॥

नेर्जराद्वा ॥३।१।१६८॥

निपूर्वकजरधातोः परस्येंसुप्रत्ययस्यादेरेकारो वा । निज्ज-
रिंसु, निज्जरेंसु । ट्वा गतिनिवृत्तौ । ठाइ । अब्भुट्टेइ, अब्भुट्टेन्ति । अब्भुट्टेमि, अब्भुट्टामो ॥

ट्श्र ॥११३।६८॥

ट्वाधातोर्ह्रस्वोऽन्तादेशो वा स्यात् । अहिट्टइ, अहिट्टेइ ॥

एतष्टुठः ॥३।१।२६॥

ट्वाधातोः परस्यैप्रत्ययस्येडागमो वा स्यात् । अहिट्टिए,
अहिट्टिए । तव सन्तापे । तवेइ, तवइ, तबेन्ति, तवन्ति ।
तवइस्सन्ति । आयावयन्ति । आयादिज्जा । आयावेहि ।
छंस नाशने । धंसइ ॥

अभेर्द्धंसस्येजे ॥१।२।२६॥

अभेः परस्य छंसधातोरादेर्लोपः स्यादिज्जे परे । समभि-
धंसेज्जा । धा धारणे षोषणे च । धकारस्य हकारे, निहे ॥

अपेरेरेति धि ॥११३।६६॥

अपेरेकारोऽन्तादेशः स्यादेविकरणासहिततिप्रत्ययान्त-

धाधातौ परे । पडिपेहेइ ॥

एतिणेषु समो धो ह्रस्वः ॥३१११६५॥

समः परस्य धाधातोराकारस्य ह्रस्वो वा स्याद् ए-ति-ण्-प्रत्ययेषु परेषु । पडिसंधए । पडिसंधाएज्जा ॥

परैर्धस्तेः ॥३११२४॥

परिपूर्वकधाधातोः परस्य तिप्रत्ययस्येडागमः स्यात् । एविकरणे, परिहेइ । विकरणाभावे इटि, परिहिइ । परिहिस्सामि, विहिस्सामो । संधेज्जा ॥

समो धस्तेः ॥४१४१४४॥

समः परस्माद्धाधातोर्विहितस्य तिप्रत्ययस्य याडागमो वा स्यात् । संधयाति, संधति । “हासं पिणो संधति पावधम्मे” । एविकरणे ह्रस्वे, संधिस्सामि । धोव शुद्धौ ॥

धोवस्य यः ॥११४१४३॥

धोवधातोर्विकारस्य यकारो वा स्याद् अ-ति-न्त-इज्ज-ण-प्रत्ययेषु परेषु । धोयइ, धोवेइ, धोवइ, धोवति । धोवेसि ॥

एति धोवस्य ॥३१११६६॥

धोवधातोरोकारस्य ह्रस्वः स्यादेप्रत्यये परे । धुवे, धोवे-ज्जा, धोएज्जा । प्होइज्ज, पधोएज्ज । न्नव ज्ञापने ॥

आतो न्नवस्य नित्यम् ॥११२१२८॥

आकारात्परस्य न्नवधातोरादेर्लोपो नित्यम् । संयुक्ते ह्रस्वस्यापवादः । आणवेइ, आणवइ । गिलादित्वात्, आण-

बयन्ति । पास दर्शने ॥

तिहिलोपमिहमाणेषु पासस्य ॥३११८६॥

पासधातोरुपधाया द्वित्वं वा स्यादेषु परेषु । संयुक्तेह्रस्वः
पस्सइ, पासेइ, पासइ, पासति, पासन्ति । पस्सामि, पासा
मि, पासेमि, पासामो । पासए, पासेज्ज, पासेज्जा, पासे-
ज्जासि । पासउ, पासतु । पस्स, पास, पस्सह, पासह । पा-
सिहिति । पासिहिसि । पीड पील बाधायाम् । पीडाइ, पीडेइ,
पीडइ । पीडामि । पीडे । पीलेइ । पीलिज्जा, पीलेज्जा । आ-
वीलेइ । आवीलए, आवीलेज्जा । उवीलेति । पवीलिज्जा ।
भंस अधःपतने ॥

भंसस्य केवलस्य तौ ॥३११८७॥

केवलस्य भंसधातोरुपधाया द्वित्वं वा स्यात्तौ परे । भस्सइ,
भंसेइ, भंसइ । भंसेज्जा ॥

परेर्भंसस्य तौ ॥३११८८॥

परेरुपसर्गात्परस्य भंसधातोरुपधाया द्वित्वं स्यात्तौ परे,
परिभस्सइ । भास भाषणे ॥

पाद्भासास्तेः ॥३११५१॥

पकारोपसर्गकभासधातोः परस्य सिप्रत्ययस्यैकारोऽन्तादेशो
वा स्यात् । पभाससे, पभाससि । मिला स्थाने । मिलायइ,
मिलाएइ, मिलाइ, मिलायन्ति, पमिलायइ, पमिलाइ, पमित्ता
यन्ति । परिमिलायन्ति । मुच भोचने ॥

मुंचस्य तिनितिमिच्छिखणचतुंतूणेषु ॥११३३१॥

मुंचधातोस्कारस्य वृद्धिर्वा स्यादेषु परेषु ॥

मुंचस्य येऽनुस्वारस्य ॥४१४१०५॥

अस्य धातोरनुस्वारस्य लोपः स्याद् घकारे परे । मुयइ, मोएइ, सुयति, मोएन्ति, मोयन्ति, मुंचन्ति । मुंचामि, मोएमि । मुंच, मुय, कुणादित्वात्, मुंचसु मुयह ॥

मुंचसुणाभ्यां छिष्ट् तौ ॥३१११९॥

आभ्यां भविष्यदर्थे छिष्ट्प्रत्ययः स्यात् तौ परे । हि-
स्सयोरपवादः । मोच्छिइ । रज्ज रागे । रज्जइ ॥

उमिज्जयोर्जयोर्यः ॥३१२२२॥

अस्य धातोर्जकारयोर्यकारः स्यादिज्जप्रत्यये परे उमिप्र-
त्यये च । रइज्ज, रएज्ज । रुह प्रादुर्भावे ॥

आतो रुहस्य भस्तौ ॥११४१४३॥

आतः परस्य रुहधातोरुपधाया भकारो वा स्यात्तौ परे ॥

आतो रुहस्य तित्ताकेषु ॥११३३२॥

आतः परस्य रुहधातोस्कारस्य वृद्धिर्वा ति-त्ता-कप्र-
त्ययेषु । आरुभेइ, आरुभइ । आरोहइ, आरुहेइ, आरुहइ ॥

दोरुहस्योतो दीर्घः ॥११३१००॥

दोरुपसर्गात्परस्य रुहधातोस्कारस्य दीर्घो वा स्यात् ।
दुरुहइ, दुरुहइ, दुरुहेइ, दुरुहेइ, दुरुहन्ति, दुरुहन्ति । दुरु-
हामि, दुरुहामि । दुरुहेह, दुरुहेह ॥

ओतस्ति च ॥३१४१४५॥

ओतः परस्य रुहधातोरुपधाया भकारः स्यात्ताप्रत्यये
चात्तिप्रत्यये । पचोरुभइ, पचोरुहेइ, पचोरुहइ, पचोरुहन्ति ।
वत् वत्तने ॥

तस्य टो वा वत्तस्य ॥३११७०॥

वत्तस्य तस्य टो वा स्यात् । वट्टइ, वत्तेइ, वत्तेति, वत्तन्ति,
वट्टन्ति । वत्तेह । वट्टिस्सन्ति । वत्तइस्सामि, वत्तिहामि । वट्टिंसु ।
उव्वट्टेइ, उव्वत्तेइ । उव्वट्टेज्ज । उव्वट्टिस्सन्ति । उव्वट्टिंसु ।
उव्ववट्टइ ॥

उपसर्गाद्विस्य यः ॥३११७१॥

उपसर्गात्परस्य वत्तधातोर्विस्य यो वा स्यात् । अणुपरि-
यट्टइ । अणुपरियट्टिज्जा । अणुपरियट्टिस्सइ । नियट्टन्ति ।
तुयट्टइ, तुयट्टेइ, तुयट्टन्ति, तुअट्टन्ति । तुयट्टामो । तुयट्टेज्ज,
तुअट्टेज्जा । तुयट्टेह । तुयट्टिस्सामो । पयट्टेइ । पवत्तइ । पय-
ट्टन्ति । पयट्टिंसु । पडिणियत्तइ, पडिणियत्तन्ति ॥

आतस्तेसुणेषूस् ॥३११७३॥

आकारोपसर्गात्परस्य वत्तधातोर्विस्योसादेशः स्यात् त-
इंसु-णप्रत्ययेषु । समाउट्टिंसु । वद् व्यक्तायां वाचि । वदइ,
वदति, वयइ, वयति, वदेइ, वएइ, वयन्ति । वदसि, वयसि ।
वयामि, वयामो । वदे, वए, वइज्ज, वएज्जा । वयाहि, वदह,
वयह । वदिहिति, वदिहिति, वदेहिति, वदिस्सन्ति, वद-
स्सन्ति । वइस्सामो ॥

वदादासीः ॥३११४७॥

वदधातोरासीप्रत्ययः स्याद्भूतेऽर्थे । वदासी, बयासी ।
वेद् वेदने । वेदेइ, वेदेति, वेयइ, वेएइ, वेद्यन्ति, वेदेन्ति,
वेयन्ति । सत्र निर्झरणे गर्भविमोचने च । सवइ । अभिणि-
स्सवइ, अभिणिस्सवेन्ति ॥

आपाभ्यां सत्रस्य ण्हो निर्झरणे वा ॥३१११७५॥

आभ्यां परस्य सत्रधातो ण्होदेशो वा स्यात्पादौ परेनि-
र्झरणेऽर्थे । अपहाति । असवेइ । उस्सवेह । उस्सवेह । पस्-
वइ । पस्वन्ति । पस्वामि । पज्जोस्सवेइ । साह कथने साधने
सहगमने शासने च । साहेइ, साहइ, साहति, साहयति,
साहयइ । साहे, साहए, साहिज्जा, साहिज्जासि । साहिस्सं ॥

साहहंदाभ्यां डिस् ॥३१११५॥

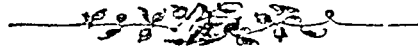
आज्ञायां साहहंदात्त्वोः परस्य सिप्रत्ययस्य डिसादेशः
स्यात् । पसाहि । सुण श्रवणे । सुणोइ, सुणोति, सुणइ,
सुणन्ति । सुणेमि । नमादित्वात्, सुणिमो । सुणेहि, सुणेह,
सुणाह ॥

सुणस्य सोच्छिः ॥३१११६२॥

सुणधातोः स्प्रत्ययसहितस्य सोच्छि इत्यादेशो वा
स्यात् । सोच्छिइ । सुणेस्सामो । हर हरणे । हराहि ।
हरेज्जा । अवहरइ । अवहरिंसु । आहरेइ । आहरेमि,
आहारेमि । आहारिज्जा । आहारे । उद्धरेमि । नमादित्वात्,
उद्धरिमो । उदाहरे, उयाहरे । उदाहरिस्सामि । णिहरइ,

निहरेइ, नीहरति । पडिसाहरति । पञ्चद्वरिस्सामि । परिहरेइ । विहरइ, विहरेइ । विहरिज्जामि ॥

॥ इति वैकल्पिकैकारविकरणाश्चादिस्तृतीयगणः ॥

अथ प्रेरणाप्रत्ययान्तप्रक्रिया ॥

प्रेरणायामावः ॥३।२।१॥

धातुभ्यः स्वार्थप्रयोजकव्यापाररूपप्रेरणार्थे आवप्रत्ययः स्यात्त्यादिप्रत्यये परे । अंछावेइ । अज्झावेइ ॥

अहेरेरावन्तावयः ॥३।२।२३॥

अहेरूपसर्गात्परस्येधातोरयादेशः स्यात् न्तिपरकावप्रत्यये । अज्झयाविन्ति ॥

पात्कडात्सर्वस्य ॥४।४।१०७॥

पपूर्वकात्कडधातोः परस्यावप्रत्ययस्य सर्वस्य लोपः स्यात् । पयडेमि । पयडसु ॥

आवश्च कंरादिभ्यः ॥३।२।३॥

करादिधातुभ्यः प्रेरणायामावप्रत्ययश्चकारादादिस्वरस्य वृद्धिः पर्यायेण स्यात् ॥

करगलोज्जलपज्जलविहडानामावे वा ॥३।२।४॥

एषामादिस्वरस्य वृद्धिर्वा स्यादावप्रत्यये ॥

* कर, गल, उ-ज्जल, प-ज्जल, भम, वम, परि-वस, वि-हड, एते-करादयः ॥

याम् । सन्नाहेइ, सण्णाहेइ, सण्णाहेन्ति ॥

नस्से दीर्घात् ॥३१२२९॥

नस्सधातुसम्बन्धिनो दीर्घात्परस्य संयुक्तस्यादेर्लोपः
स्यात् । नासिज्जा । पणासेइ । उवाइणावेइ, उवाइणावेति ॥

न्हो ण आवस्य ॥३१२३३॥

न्हाधातोः परस्यावस्योपधाया णकारो वा स्यात् । ण्हा-
वेइ, ण्हाणेन्ति, ण्हावेन्ति । ण्हाणेह ॥

पज्जस्य पयः ॥३१२१०॥

पज्जधातोः पयादेशः प्रेरणायामर्थे । उप्पाएइ, उप्पा-
एन्ति । उप्पाएज्जा । विवाएमि । पाडेइ । पाडेसि ॥

उपसर्गात्पडस्य तः ॥३१२३४॥

उपसर्गात्परस्य पडधातोरुपधायास्तकारादेशः स्यात्प्रेर-
णायाम् । अइवाइज्ज ॥

नेर्वा ॥३१२३५॥

नेः परस्य पडधातोरुपधायास्तकारादेशो वा स्यात्प्रेरणा-
याम् । निवायए, निवायएज्जा, निवातएज्जा ॥

पान्न ॥ ३१२३६॥

पकारोपसर्गात्परस्य पडधातोरुपधायास्तकारादेशो न स्यात् ।
पवाडेइ, पडिवायन्ति ॥

पो डंजिः ॥३१२१४॥

पाधातोर्डंजिप्रत्ययो वा स्यात्प्रेरणायामर्थे । पजेइ, पजेन्ति ।
पियावण, इत्यादि ॥

एन्तहिष्विर्डजेः ॥३।२।१५॥

ए-न्त-हिप्रत्ययेषु परेषु डजिप्रत्ययस्यादेरिकारः स्यात् ।
पिज्जे । पिज्जाहि । फोडेन्ति । बीहावेइ ॥

बीहस्येज्जे भेसः सावस्य ॥३।२।१६॥

प्रेरणायामावसहितस्य बीहधातोर्भेसादेशः स्यादिज्जप्रत्य-
ये । भेसेज्जा । बोहेइ, बोहेन्ति । बोहेहि । पडिबोहेइ, पडि-
बोहइज्जा ॥

भमाड्डुः ॥३।२।३७॥

भमधातोः परस्यावस्योपधाया डः स्यात् । भमाडेइ ।
भमाडेसु ॥

भुंजस्य भोयो वा ॥३।२।१७॥

प्रेरणायामर्थे भुंजधातोर्भोयादेशो वा स्यात् । भोयावेइ ।
भुंजावेइ । भोयावेज्जा, भोयए ॥

पान्मुंचात्स्सस्य खड् ॥३।२।१८॥

पकारोपसर्गात्परस्मान्मुञ्चधातोः परस्य स्सस्य खड् स्यात्प्रेर-
णायाम् । पमुक्खसि ॥

रज्जस्येते च रंजः ॥३।२।२०॥

रज्जधातो रंजादेशः स्यादिते परे चात्प्रेरणायाम् । रंज-
यन्ति ॥

रुहस्य वः ॥३।२।३८॥

रुहधातोरुपधाया वकारादेशः स्यात्प्रेरणायाम् । रोवावेइ ।
ववरोवेइ, ववरोवेति, ववरोवेन्ति । ववरोवेमो । ववरोवेज्जा ।
ववरोवेह । लूसयति ॥

वड्ढस्य धो णमाणयोश्च ॥३२।३६॥

अस्योपधाया धकारो वा स्यात् णमाणयोः परयोश्चा-
त्प्रेरणायाम् । वद्धावेइ, वद्धावन्ति, वद्धाविन्ति, वद्धावेन्ति ।
वद्धावेहि । अणुप्पदेसेइ । अभिनिवेसए । णिवेसइ, णिवे-
सन्ति । निवेसेइ, निवेसयन्ति । उपधाया इत्यधिकृत्य,

व्ययस्य वः ॥३२।३२॥

व्ययधातोरुपधाया वकारादेशः स्यात्प्रेरणायाम् । पव्वा-
वेइ । पव्वावेज्ज । सारयति, सारयन्ति ॥

औ च सुञ्जस्य सोहः ॥३२।३३॥

प्रेरणार्थे इप्रत्यये च सुञ्जधातोः सोहादेशः स्यात् ।
सोहेइ । विसोहेइ । विसोहेमि । विसोहिज्ज, विसोहेज्ज,
विसोहेज्जा, विसोहए । आसासेइ, आसासन्ति ॥

आज्ञायामातः स्ससात्सेर्डिस् ॥३२।३०॥

आज्ञायामाकारात्परस्य स्ससधातोः सिप्रत्ययस्य डिसा-
देशः स्यात् । अस्सासि, आसासि ॥

॥ इति प्रेरणाप्रत्ययान्तप्रक्रिया ॥

अथ क्रियासमभिहारप्रक्रिया ॥

व्यञ्जनादेर्द्विः क्रियासमभिहारे ॥३।१।१७६॥

व्यञ्जनादिकस्य धातोः क्रियायाः पौनःपुन्येऽतिशये वा
द्योत्ये उपधाया द्वित्वं स्यात् ॥

आदेः सस्वरस्य ॥३।१।१७७॥

उक्तार्थे धातोः सस्वरस्यादेर्व्यञ्जनस्य द्वित्वं स्यात् ॥

द्विरुक्तस्यादेवृद्धिः ॥३१११७८॥

तस्मिन्नर्थे द्विरुक्तस्यादिस्वरस्य वृद्धिः स्यात् ॥

लवस्य पो बहुलम् ॥३१११७९॥

लवधातोर्वस्य पो बहुलं स्यात् । लालप्पमाणो । खोखु-
वभमाणो । जायाई ॥

क्लमस्य चंकमः ॥३१११८०॥

उक्तेऽर्थे क्लमधातोश्चंकम इत्यादेशः स्यात् । चंकमन्तो ।
चंकम्ममाणो । चंकमिया चङ्कम्येत्यर्थः ॥

॥ इति क्रियासमभिहारप्रक्रिया ॥

अथ नामधातुप्रकरणम् ॥

आयस्तत्करोति ॥३१११८१॥

द्वितीयान्ताञ्जाञ्जः करोतीत्यर्थे आयप्रत्ययः स्यात् ॥

आयान्ताश्च ॥११११५॥

आयादिप्रत्ययान्ता धातुसंज्ञाः स्युः । अत्ताणं उस्सुयं
करेति=उस्सुयायति ॥

अस्सुयान्माण आयस्य ॥४१४१०८॥

उस्सुयशब्दात्परस्यायप्रत्ययस्य लोपः स्यान्माणाप्रत्यये ।
उस्सुयमाणो ॥

अनुकरणध्वलादिभ्यश्च ॥४१४१०९॥

अनुकरणशब्दाद्ध्वलादिभ्यश्च परस्यायप्रत्ययस्य लोपः

* धवल, भलहल, तंडव, तणु, दीह, पंसुल, पवित्त, पीण, मड्ल,
वि-अंग, विउस, सिड्डिल, पते ध्वलादयः ॥

स्यात् । धवलइ । झलहलइ । कहकहति, कहकहन्ति । आ-
यप्रत्ययान्तानां केषाञ्चित्करादित्वादेप्रत्यये, टिट्टियावेइ ।
तंडवेन्ति । तणुएन्ति । थक्कारेन्ति ॥

पंसुलादिभ्याष्टिमन्तार्थयोश्च ॥४।४।११०॥

एभ्यः परस्य मन्तप्रत्ययार्थकप्रत्ययस्य टेश्च लोपश्चका-
रादायस्य लोपः । पंसुलं करोति=पंसेइ ॥

पवित्तस्य न्ते ॥४।४।२०॥

अस्य यगागमः स्यात् न्तप्रत्यये परे । पवित्तयन्तो ॥

ममान्न ॥४।४।११२॥

अश्मात्परस्यायप्रत्ययस्य लोपो न स्यात् । ममायए, ममा-
यन्ति ॥

मिसिमिसेमाणे दीर्घश्च ॥४।४।२१॥

अस्य माणप्रत्यये परे दीर्घोऽन्तादेशश्चकाराद् यगागमो
वा स्यात् । मिसिमिशीयमाणो, मिसिमिसेमाणो, मिसिमि-
सिमाणो ॥

उपमानादाचारे ॥३।१।१८२॥

उपमानवाचकान्नाम्न आचारेऽर्थे आयप्रत्ययः स्यात् ।
विज्जायन्ति ॥

आये विज्जोर्विज्जुयो वा ॥३।१।१८३॥

विज्जुशब्दस्यायप्रत्यये परे विज्जुय इत्यादेशो वा स्यात् ।
विज्जुयायन्ति ॥

विउसस्य द्विः सस्य ॥३११९८४॥

विउसशब्दस्य सकारस्य द्वित्वं स्यादायप्रत्यये परे । विउ-
उस्सन्ति ॥

धुत्तादारः ॥३११९८५॥

धुत्तशब्दादुक्तेऽर्थे आरप्रत्ययः स्यात् । धुत्तारसि ॥

॥ इति नामधातुप्रकरणम् ॥

— २३१९८५८५ —

अथ भावकर्मप्रक्रिया ॥

भावकर्मणोरिज्जः ॥३१२१४०॥

भावकर्मवाचकत्यादिप्रत्यये परे धातोरिज्जप्रत्ययः स्या-
त् । वि+अंज=वजिज्जइ । अञ्जिज्जइ ॥

क्लिणादीनामादिरहितानामिज्जे लोपः ॥३१२१४६॥

क्लिणादिगणपठितानामादिबर्जितानां लोपः स्यादिज्जप्र-
त्यये भावकर्मणोः ॥

कत्तादिभ्योऽत् ॥३१२१४१॥

कत्तादिगणपठितेभ्यो धातुभ्यो भावे कर्मणि चात्प्रत्ययः
स्यात् ॥

* क्लिण, कर, प-कर, चिण, छिन्द, परा-जिण, भिद, मर, एते
क्लिणादयः ॥

× कत्त, कर, क्लिण, अधि-गम, गिणह, घस, चंकम, च्छण,
जिण, जुंज, उह, त्युग, सं-दिस, इव, इह, धरिस, धुण, नस्त, पूर,
वंत्र, मण, भज, भुंज, मुंच, रंभ, हंभ, लिप, लुंय, लोक, वच्च, यह,
जिच, मुण, हण, ह्य, हस, एते कत्तादयः ॥

करस्य वा ॥३१२।५०॥

करधातोरिकारोऽन्तादेशो वा स्यादति परे ॥

करहरदिसानामीरादेः स्वरस्य ॥३१२।५१॥

एषामादेः स्वरस्येकारो वा स्यादति परे ॥

इः कत्त-गिण्ह-डह-दह-वहानामति ॥३१२।४६॥

एषामिकारोऽन्तादेशः स्यादति परे । किचइ, किचन्ति ॥

कराद्वा ॥३१२।४२॥

करधातोः कर्मणि विकल्पेनाप्रत्ययः स्यात्त्यादौ । किज्जइ, कज्जइ, कज्जति । कीरइ । किज्जन्ति, कज्जन्ति, कीरन्ति । कीरए । किज्जउ । कज्जिस्सइ । विक्कारिज्जइ । किज्जन्तु । आ-
हिज्जइ, आहिज्जन्ति, आयविज्जन्ति ॥ उपधाया इत्यधिकृत्य,

क्खिवस्य पोऽडयोः ॥३१२।६५॥

अस्योपधायाः पकारः स्यादति प्रत्यये डप्रत्यये च । खि-
प्पइ । खिप्पउ ॥

खान्नादुहोभ्य इज्जस्य ॥३१२।५५॥

एभ्यः परस्येज्जप्रत्ययस्यादेर्लोपः स्यात् । खज्जइ ॥

गमदिानामति द्विः ॥३१२।६६॥

एषामुपधाया द्वित्वं स्यादप्रत्यये । अधिगम्मइ ॥

* गम क्खिव, चंक्रम, च्छण, जिण, जुंज, डह, त्थण, दह, दिस, धम, धुण, वंघ, भग, भज, भुंज, मुंच, रंभ, रंभ, लंभ, तिंप, लुंघ, लोक, वह, निंच, मुण, हण, हत्त, एते गमादयः ॥

गादिभ्यो यः ॥३११४३॥

एभ्यः कर्मणि यप्रत्ययो वा स्यात् । पक्षे इज्जप्रत्ययः ॥

गाधाहां ये ॥३११५२॥

एषामीकारः स्याद्यप्रत्यये परे । उवगीयमाणो ॥

गिण्हस्य घेप्पः ॥३११५४॥

गिण्हघातोर्घेप्पादेशः स्यादप्रत्यये । ह्रस्वविकल्पात्, घि-
प्पइ, घेप्पइ । घेप्पेज्ज ॥

अभिघट्टादियः ॥३११४४॥

अभिपूर्वकघट्टघातोरियप्रत्ययः स्यादुक्तेऽर्थे । अभिघ-
ट्टियमाणो ॥

घसादण् ॥३११४५॥

अस्मादुक्तेऽर्थेऽणप्रत्ययः स्यात् । घासति, चिज्जन्ति ।
अवचिज्जन्ति । संचिज्जन्ति । छिज्जइ, छिज्जन्ति । छिज्जेज्ज ।
कादित्वात्, छिज्जिही । वोच्छिज्जिहिन्ति ॥

जिणान्मः प्रवर्त्तनायाम् ॥३११५६॥

एव र्तनार्थे जिणघातोरम्प्रत्ययः स्यात्कर्मणि । एदिज्जयोर-
पवादः ॥

जिणस्य चः ॥३११६७॥

जिणघातोरुपघायाश्चकारः स्यादप्रत्यये । जिच्चं । “कह-

+ गा, लक्ख, धा, ना, हा, एते गादयः ॥

* कथं नु जीयेतेदृक्षं (जीयते ईदृक्षः) जीयमानो न संवित्ते ॥
(उत्त० ७-२२) ॥

ष्णु जिच्चमेलिक्खं, जिच्चमाणो न संविदे” । डज्झइ, ड-
ज्जन्ति । डज्जेज्ज । डज्जिही ॥

तरस्य वा ॥३१२।४८॥

तरघातोरादिवर्जितस्य लोपो वा स्यादिज्जे । तिज्जइ ।
तरिज्जइ ॥

त्थुणधुणसुणानां वः ॥३१२।६८॥

त्थुणाधुणासुणाधातूनामुपधाया वक्तरादेशः स्यादकारे
प्रत्यये । थुव्वइ ॥

द्वस्य दुयः ॥३१२।५७॥

अस्य धातोर्दुयादेशः स्यादप्रत्यये । दुयए ॥

धरिसस्य धासः ॥३१२।५८॥

अस्य धास इत्यादेशः स्यादप्रत्यये । धासति । धुव्वए ।
पण्णायइ, पण्णायति, पण्णायन्ति । पक्षे, णज्जइ, नउज्जइ,
नज्जए ॥

इज्जे दीर्घः फासस्य ॥३१२।५९॥

फासधातोर्दीर्घोऽन्तादेशः स्यादिज्जे परे । फासाइज्ज-
आणो ॥

बंधस्य झः ॥३१२।६९॥

बन्धधातोरुपधाया झकारादेशः स्यादप्रत्यये । वज्जइ,
वज्जन्ति । भन्नइ, भण्णइ, भण्णति । मिज्जइ, मिज्जन्ति ॥

उदोपडिभ्यो मो मिणः ॥३१२।६०॥

उद्-ओ-पडिभ्यो माधातोर्मिणादेशः स्यादिज्जे । उस्मि-
णिज्जइ । ओमिणिज्जइ । पडिमिणिज्जइ ॥

लवखाद्यस्येद् ॥३।२।६२॥

लकखघातोः परस्य यप्रत्ययस्येडागमः स्यात् ॥ लक्खिख-
ज्जइ । लक्खिखपसि ॥

न्तैर्लभादेः ॥३।२।७०॥

लभधातोः परस्य न्तिप्रत्ययस्यैकारान्तादेशः स्यात्कर्म-
णि । उवलब्भन्ते ॥

वस्योसतयोर्वच्चस्य ॥३।२।६३॥

वचधातोर्वस्योसादेशो वा स्यादप्रत्ययतप्रत्यययोः । पक्षे,
आदेरस्य ॥३।२।६४॥

वचधातोरआदेरस्योकारः स्यादप्रत्ययतप्रत्यययोः उच्चइ,
उच्चति, उच्चए । वुच्चइ, वुच्चति, वुच्चए, वुच्चन्ति । पवुच्चइ ।
सुव्वइ, सुव्वन्ति ॥

हणस्य मः ॥३।२।७१॥

हणधातोरुपधाया मकारादेशः स्यादप्रत्यये । उवहम्मइ,
उवहम्मन्ति । पडिहम्मति । पडिहम्महिति, पडिहम्मिस्सइ ।
विहम्मसि । विणिहम्मन्ति, अवहीरन्ति, अवहीरेन्ति । पहरि-
ज्जइ । पहीयए । हुज्जामि ॥

॥ इति भावकर्मप्रक्रिया ॥

इति श्रीलोकनागच्छान्तर्गतालिम्बडीसंघदायतिल-
कायमानपूज्यपादश्रीगुलायचन्द्रजित्स्वामिच-
रणाश्वजयश्रीकमुनिश्रीरत्नचन्द्र-
विरचितायां जैनसिद्धान्तकौ-
मुद्यामाख्यातप्रक्रिया
समाप्ता ॥

अथ कृदन्ते सम्बन्धार्थप्रक्रिया ॥

कृत् ॥३३३१॥

धात्वधिकारे वक्ष्यमाणाः प्रत्ययाः कृत्संज्ञाः स्युः ॥

कर्त्तुरैक्ये पूर्वकाले तात्तूमूण्याः ॥३३३२॥

क्रिययोः कर्त्तुरभेदे पूर्वकाले वर्त्तमानाद्धातोस्ता-त्तु-उं-
ऊण-इय-एते प्रत्ययाः स्युः । एकारविकरणे संयुक्ते ह्रस्ववि-
कल्पे च, करित्ता, करेत्ता । कराविऊण, काराविऊण, करि-
य । गहिउं । चइत्तु ॥ उपधाया इत्यधिकृत्य,

कारवस्य यो वा तान्तयोः ॥३३३५७॥

प्रेरणार्थकप्रत्ययविशिष्टकरधातोरुपधाया वकारस्य यका-
रो वा स्यात् तान्तप्रत्यययोः । कारयित्ता ॥

पाउकरादेः ॥३३३३॥

पाउपूर्वकात्करधातोस्तादिविषये एप्रत्ययः स्यात् । पाउ-
करे प्रादुष्कृत्येत्यर्थः ॥

अज्जस्य त्ति णक् ॥४१४१४२॥

अज्जधातोस्ताप्रत्यये परे णगागमः स्यात् । अज्जणित्ता ।
संपूर्वकस्येणादेशे, समज्जणित्ता ॥

उपसर्गाद्धो वा ॥३३३४॥

उपसर्गपूर्वकाद्धातोरुक्तेऽर्थे डप्रत्ययो वा स्यात् ॥

इप्रभृतिभ्यश्च ॥३३३५॥

इप्रभृतिभ्यो धातुभ्योऽपि डप्रत्ययः स्यादुक्तेऽर्थे ॥

* इ, का, गिणह, जय, जय-यागे, छिद्र, हा, दा, ना, भिव, भिद, भुंज,
पच्च, सु, मुण, हर, हा, एते इप्रभृतयः ।

इकाष्टादान्नाबुसुहाभ्यश्चिडुस्य ॥११४५॥

एभ्यः परस्य डप्रत्ययस्य चिडागमः स्यात् । इच्चा ॥

अतेरेयो डे ॥३३६॥

अतिपरस्येधातोर्घकारादेशः स्याद् डप्रत्यये । अइयच्च ।
पडियच्च । अहीडं, अहिज्जिडं, अहिता, अहिज्जिऊण, अहिज्ज,
अहिज्जिता ॥

पडरेकादेशस्यात् ॥३३७॥

पडेरुपसर्गस्येधातोश्चैकादेशभूतेकारस्योकारः स्याडुप्रत्यये ।
पडुच्च ॥

पतेर्दीर्घस्त इट् ॥३३८॥

पतिपूर्वकस्येधातोर्दीर्घः स्यात् ताप्रत्ययस्येडागमश्च ।
पतियाइत्ता । पेच्च, पेच्चा । समिच्चा, समेच्च । समुविच्च ।
पेसादेरियस्यादितः ॥३३९०॥

पेसादिगणपठितेभ्यो धातुभ्यः परस्येयप्रत्ययावयवस्येकां-
रस्याकारः स्यात् । प+इस=पेसाय । जहाय । विप्पजहाय ।
आयाय । समुदाय । पडिसंधाय । विनिधाय । गहाय । आ-
घायाय ॥

पेहादिभ्यो यस्यैत् ॥३३९१॥

एभ्यः परस्येयप्रत्ययस्य यस्यैकारो वा स्यान् । पेहाए,

+ प इस, प-इक्ख, गह, घात, जहा, वि-प्प-जहा, आ-दा, सम्-
उ-दा, पडि-सम्-धा, वि-नि-धा, एते पेसादयः ।

* प-इह, प-सर, वि-स्सग एते पेहादयः ॥

पेहाय । संपेहाए, संपेहाय । पसारिए । “पेए पसारिए वा-
दि, न चिद्धे गुरुगंतिए” ॥ गिस्साए ॥

हूः काट्टियोः ॥३३११२॥

काट्टाधात्वोरिकारोऽन्तादेशः स्याद्दुप्रत्यये । किच्चा, किच्च ।
ठिच्चा, ठिच्च । वा० (काट्टराभ्यां दूरलोपश्च वक्तव्यः) कट्टु ।
हट्टु ॥

किट्टादिभ्यस्तयोर्घः ॥३३१६१॥

किट्टादिगणपठितधातुभ्यः परस्य ताप्रत्ययस्य द्वयोस्त-
कारयोर्घकारादेशो वा स्यात् । किट्टिता, किट्टिया । पेहिया ।
संपेहिया । किखवस्योपधायाः पादेशे, उकिखप्प ॥

गमस्यदिसहणेभ्यस्तात्तुतवाडितोऽनितो णन्न-
योर्मः ॥३३१६॥

दस्यः पर एते प्रत्यया डितोऽनितश्च स्युर्णञ्जयोर्मकारादे-
राश्च स्यात् ॥

तात्त्वोरादितलोपः ॥३३१७॥

एभ्यः परयोस्तात्तुप्रत्यययोरादेर्लोपः स्यात् । गंता ॥

आतो गमात्तो वेट् ॥३३२२॥

आतः परस्माद्गमधातोः परस्य ताप्रत्ययस्येडागमो वा

x पादौ प्रकार्यं वापि न तिष्ठेद्वृन्तिके ॥ उक्त० १-१६ ॥

१- किट्ट, प-इह, जाण, उद्-नाल, प-गुल्ल, ओ-तार, आ-ताव, तुल,
नग्-वट्ट, धुग्, पन्न, पाल, फास, बुज्ज, मुंज, लंब, लम, ला, वार, निर-
गम, लं, नंद, मित्र, मेह, सोह, हण, हर, इण, एते किट्टादयः ॥

स्यात् । आगमिन्ना, आमन्ता, इडागमे तकारस्यानादित्वाच्च लोपः ॥

गमगिणहृष्टुभदिसबुसुंचलभेभ्यस्तोरनुस्वारः

॥३३२३॥

एभ्यो धातुभ्यः परस्य तुप्रत्ययस्यानुस्वारान्तागमः स्यात् । गंतुं । अब्भुवगंतुं ॥

गमगिणहृच्छिन्दभिन्देभ्यो वा ॥३३२७॥

एभ्यः परस्योणप्रत्ययस्य तडागमो वा स्यात् ॥

ऊणस्य वा ॥३३२४॥

ऊणप्रत्ययस्यानुस्वारान्तागमो वा स्यात् । गन्तूणं, गमि-ऊण ॥

डस्येऽकंखादीर्घश्च वा ॥३३२८॥

कंखभिन्नधातोः परस्य डप्रत्ययस्येडागमः स्याद्विकल्पेन दीर्घश्च । उवडज्ज । एकत्थ । अडक्कम्म । आगम्म । अकंखादिति किम् ? अभिकंख ॥

चुंतूणतव्वेषु घेत् ॥३३३१॥

गिरहधातोस्तुंतूणतव्वप्रत्ययेषु वेदादेशः स्यात् । वेत्तुं, घित्तुं, वेत्तूण ॥

गिणहस्य णलोपोऽड्योः ॥३३२६॥

गिरहधातोर्णकारस्य लोपः स्याद्ड्योः परयोः । गिज्झ । परिगिज्झ ॥

उपसर्गादिये गिज्झः ॥३३३२॥

उपसर्गात्परस्य गियहधातोर्गिज्झादेशः स्यादियप्रत्यये ।
ओगिज्झय । निगिज्झय । परिगिज्झय ॥

वेश्चिन्तस्येरहितस्येयत्त्वोः ॥३३३३॥

वेरुपसर्गात्परस्य चिन्तधातोरिकाररहितस्य लोपः स्या-
दियत्तुप्रत्यययोः परयोः । अणुवीङ्त्, वीङ्ग्य ॥

अणोर्यस्य च ३३३४॥

अणुविपूर्वकस्य चिन्तधातोरियप्रत्ययस्य यकारस्य च-
कारादिरहितस्य लोपः स्यात् । अणुवीङ् ॥

उदस्ति ॥४१४१७॥

उदः परस्य चिणधातोरिणस्य लोपः स्यात् ताप्रत्यये
धरे । उच्चिन्ता ॥

उमूणयोर्निरः ॥४१४१६६॥

निरः परस्य चिणधातोरिणस्य लोपः स्याद्दुम्-ऊणयोः
परयोः । निच्छिउं, निच्छिऊण ॥

अयच्छिदपिबभिन्दभुजहराणां डे चः ॥३३३५८॥

एषामुपधायाश्चकारादेशः स्याद्दुप्रत्यये ।

छिक्रस्य त्ति दीर्घकलोपौ ॥३३३५५॥

छिक्रधातोरिकारस्य दीर्घः ककारयोर्लोपश्च स्यात्ताप्रत्यये ।
छीहत्ता ॥

अयस्यादेः ॥३३३५३॥

अप्रधातोरादेरकारस्येकारः स्याद्दुप्रत्यये । चिच्चा ।

परिच्चयस्य जः ॥३३१५६॥

परिपूर्वकच्चयधातोरुपधाया जकारादेशः स्याद्भुप्रत्यये । परि-
च्चज्ज । विभज्ज ॥

लुभभुंजमुंचदिसलभेभ्यस्तडूणस्य डिच्च ॥३३१२६॥

एभ्यः परस्योणप्रत्ययस्य तडागमः स्यात्स च डित् ।
इटोऽपवादः ॥

तुत्तूणयोश्लुभस्य छोहः ॥३३१३५॥

लुभधातोश्छोहादेशः स्यात् तुत्तूणयोः परयोः ॥

लुभदिसमुंचपारेभुंजलभेभ्यस्तुः ॥३३१३८॥

एभ्यः परस्तुप्रत्ययो डिदनिट् च स्यात् । छोटुं, छोटूण ॥

ऊणे निरो जिणस्य ॥४१४१६८॥

निरः परस्य जिणधातोरिणस्य लोपः स्यादूणप्रत्यये ।
निज्जिऊण ॥

यागे जयस्य जिठः ॥३३१३४॥

जयधातोर्जिठादेशः स्याद्यागेऽर्थे डप्रत्यये परे । जिट्ठा ॥

द्ववरोहयोः पः ॥३३१६०॥

अनयोरुपधायाः पकारादेशः स्याद्भुप्रत्यये । परिद्वप्प ।
आरोप्प ॥

तक्कादिभ्यो णड् मपरको वा त्तः ॥४१४१७॥

एभ्यो धातुभ्यः परस्य ताप्रत्ययस्य णगागमः स्यात्स
च विकल्पेन मपरकः स्यात् । तक्कियाणं । णिद्वुणित्ताण ।

* तक्क, धुण्ण, पील, लंत्र, वज्ज, सव, एते तक्कादयः ।

१ अत्राकार उच्चारणार्थः ।

आवीलियाण । परिवीलियाण । परिवज्जियाण । परिस्त्रियाण ॥

उमि समस्थोस्त्युणस्य सेटः ॥३३३६॥

समः परस्य त्युणधातोरिट्सहितस्य थो इत्यादेशः स्या-
द्दुमि परे । संथोउं । वा० (त्ति त्यंभस्यादेशो वा वक्तव्यः) ।
उट्टंभिया ॥

दिसात्तव्वतारत्तुंतूणानां तस्य ठोऽदितः ॥३३३७॥

दिसधातोः परेषामेषां तकारस्य ठकारो दिसस्येकारस्या-
कारश्च स्यात् । दह्नुं, दह्णुण । दिस्स । दिस्सा । पदेस्सा ॥

उदो धरात्तोः ॥३३३८॥

उत्पूर्वकधरधातोः परस्य तुप्रत्ययस्यानुस्वारान्तागमो वा
स्यात् । उद्वत्तुं, उद्वत्तु ॥

धुणस्य धूयः सेयस्य ॥३३३९॥

इयप्रत्ययसहितस्य धुणस्य धूयादेशो वा स्यात् । निद्धू-
य । संविद्धूय । संविधुणिय ॥

वेनेरदिट् तोः ॥३३३६॥

वेः परस्य वेधातोरकारोऽन्तादेशस्तोरिडागमश्च । विण-
इत्तु ॥

ईरिये ॥३३४२॥

वेः परस्मान्नेधातोरेकारादिद्यप्रत्ययादयवेकारे परे पूर्वपर-
योरीकारादेशः स्यात् । विणीय ॥

न्तेययोश्चानोः ॥३११८०॥

अनोः परस्य पासधातोरुपधाया द्वित्वं स्यात् न्त-इधप्र-
त्यययोः परयोश्चकारादिनि परे । अणुपस्तिथ ॥

बोरावस्य याट् ॥४१४१४३॥

बुधातोः परस्यावप्रत्ययस्य याडागमः स्यात् ताप्रत्यये ।
बुयावेत्ता ॥

भुंजस्य भोस्ति ॥३३१४७॥

भुंजधातोर्भो इत्यादेशो वा स्यात् ताप्रत्यये परे । भोइ-
त्ता, भुंजित्ता, भुंजिया ॥

भुंजात्तारश्च ॥३३१४४॥

भुंजात्तारप्रत्ययश्चकारात् तूणप्रत्ययो णित् स्यात् । भो-
त्तूण ॥

अनिटौ त्तएत् ॥३३१४५॥

भुंजधातोः परावनिटावेतौ णितौ स्तः । परिभोत्तु । के-
बलात्तोः, सेट्त्वात्, भुंजित्तु । वा० (मन्ने न्नस्य तो वा-
वक्तव्यस्ति) मत्ता, मंता ॥

मुंचात् तूणो णित् ॥३३१४३॥

अस्मात्परस्तूणप्रत्ययो णित् स्यात् । मोत्तुं, मोत्तूण,
मुत्तूण ॥

मुज्झस्य मोहोऽतव्वे कृत्ति ॥३३१४१॥

मुज्झधातोर्मोहादेशः स्यात्तव्वभिन्ने कृत्ति परे । विमो-
हित्ता ॥

आतो रंभस्य ढत्तं सडस्य ॥३३।४८॥

आकारात्परस्य रंभधातोर्ढप्रत्ययसहितस्य ढत्तमिति वा निपात्यते । आढत्तं । “इतो आढत्तं” । समारब्ध, समारभित्ता । संलप्प ॥

अत्तयोः केवलस्य ॥४।४।३६॥

उपसर्गरहितस्य लभधातोर्लस्यानुस्वारागमो वा स्याद् अत्ताप्रत्यययोः परयोः । लंभित्ता, लभित्ता, लद्धं, लद्धूण ॥

अभेस्ति ॥४।१।३४॥

अभेः परस्य बड्ढधातोरादेरकारस्योकारः स्यात् ताप्रत्यये परे । अभिवुड्ढित्ता ॥

नेस्तत्तित्तामाणेषु ॥४।१।३५॥

नेः परस्य बड्ढधातोरादेरकारस्योकारः स्यात् ताप्रत्यये माणाप्रत्यये तत्योश्च । णिवुड्ढित्ता ॥

अभेरूणे वन्दस्य वाः ॥३।३।५०॥

अभेरूपसर्गात्परस्य वन्दधातोर्वादेशः स्याद् ऊणाप्रत्यये परे । अभिवाइऊणा ॥

वरस्य वासस्तेतोः ॥३।३।५२॥

धरसधातोर्वासादेशः स्यात् ताप्रत्ययेत्प्रत्यययोः परयोः । वासित्ता । विदित्ता, विइत्ता ॥

ओः समस्य वस्तेतयोः ॥३।३।६३॥

ओकारोपसर्गात्परस्य समधातोरुपधाया वकारः स्यात् ताहत्प्रत्यययोः परयोः । विओसवित्ता ॥

व्युद्धचामिये ॥३१११३३॥

विउद्ध्यां परस्य सिरधातोः स इत्यादेशः स्यादियप्रत्यये । विउस्सिय ॥

समाभ्यां सीयस्य सजः ॥३१३५४॥

सम्प्रापरस्य सीयधातोः सजादेशः स्याद्भुप्रत्यये । समासज्ज ॥

केवलात्सुणादुमूणयोः ॥३११३०॥

उपसर्गरहितात्सुणधातोः परयोरनयोरिडागमो न स्यात् ॥

अनिटोरुमूणयोः सोः ॥३१३५६॥

सुणधातोः सो इत्यादेशः स्यादनिटि उमि ऊणे च । सोउं, सोऊण ॥

सुणस्य सोचः ॥३१३५५॥

सुणधातोः सोच इत्यादेशः स्याद्भुप्रत्यये । सुच्चा, सोच्चा ॥

हणस्य हस्य हुरिये ॥३१३१३॥

आकारोपसर्गात्परस्य हणधातोर्हकारस्य हुः स्यादिये परे । आहुणिय ॥

हस्ति च ॥४१४२२॥

हाधातोस्ताप्रत्ययेऽपि यगागमः स्यात् । हाएत्ता ॥

हएः ॥३१३१९॥

हाधातोर्रेकारान्तादेशः स्याद्भुप्रत्यये । हेच्च ॥

॥ इति कृदन्ते सम्बन्धार्थप्रक्रिया ॥

अथ कृदन्ते हेत्वर्थप्रक्रिया ॥

त्तएत्तुमुमः क्रियार्थायां क्रियायाम् ॥३३६४॥

किञ्चित्क्रियाप्रयोजनिकायाः क्रियाया विवक्षायां धातोर्भवि-
प्यदर्थे त्तए-त्तुम्-उम्-एते प्रत्ययाः स्युः । करित्तए । पंकरेत्तए ।
वागरित्तए । वियागरित्तए । कारवेत्तए, कारावित्तए, कारावं-
त्तए ॥

उवाद्यादिटो वा त्तययि ॥३१४१४८॥

उवोपसर्गाद्व्यधातोः परस्येडागमस्य णमागमो वा स्यात्
त्तएप्रत्यये । उवाइणित्तए, उवाइत्तए ॥

पलायादुमि सेटो यस्यैः ॥३३३६५॥

पलापूर्वकादयधातोरिट्स्वहितस्य यस्यैकारादेशः स्यादुमि
प्रत्यये परे । पलाएउं ॥

परेञ्चयात् त्तएः ॥३३३१६॥

परिपूर्वकात् चयधातोः परस्तएप्रत्ययो ङित् अनिट् च
स्यात् । परिञ्चत्तए ॥

चरादएण् च ॥३३३६७॥

चरधातोरुक्तेऽर्थेऽएण्प्रत्ययश्च स्यात् । चारए ॥

नेर्जुजस्य योयः ॥३३३६६॥

नेः परस्य जुंजधातोर्योयादेशः स्यादुमि परे । निओइउं ॥

दिसात् तुम् ॥३३३४६॥

दिमधातोः परस्तुप्रत्ययो णित् स्यात् । उहेट्टुं ।

धरस्य चुत्तुमोः ॥४१४१११॥

धरधातो रस्य लोपः स्यात् चुत्तुमोः परयोः । समुद्धत्तुं ॥

पावसाभ्यां वा ॥३११२५॥

पावसाधातुभ्यां परस्य त्तएप्रत्ययस्येडागमो वा स्यात् ।

षाहत्तए । पक्षे,

पोऽनिटस्तएः ॥३१३६२॥

षाधातोः परस्यानिटस्तएप्रत्ययस्य तकारयोर्यकारः
स्यात् । पायए ॥

भुंजास्केवलात् ॥३१३२०॥

उपसर्गरहिताङ्गजधातोः परस्तएप्रत्ययो डिद्वनिट् च
स्यात् । भुत्तए, भान्तए । केवलादिति किम्?, संभुंजित्तए ॥

आदेतौ वंदात् ॥ ३१३६८॥

वंदधातोस्तएविषये आप्रत्ययएप्रत्ययौ भवतः । अभि-
वंदए, अभिवंदआ, अभिवंदित्तए, अभिवंदिउं । “निज्जी-
इस्सामि महावीरं अभिवंदए” “महावीरं अभिवंदआ”

वच्चात् चुंतारतव्वा डितः ॥३१३६६॥

वच्चातोः परे चुंतारतव्वप्रत्यया डितः स्युः । वत्तुं ॥

उमि वा ॥३१३५३॥

धरसधातोर्वासादेशो वा स्यादुमि परे । वासिउं । पक्षे,

धरसे सस्य णोमोरनादेशे ॥३१३४०॥

अनादेशधरसधातुघटकस्य सस्येडागमः स्यादुमि परे णे

१ निर्यास्यामि महावीरमभिवन्दितुम् । (ओव० २६) ।

२ महावीरमभिवन्दितुम् । (ओव० ३०) ।

षरे च । वरिसेउं ॥

वसाच्च ॥३१२१॥

वसधातोः परस्तएप्रत्ययो डित्स्यात् । वसित्तए, वंथए ॥
॥ इति कृदन्ते हेत्वर्थप्रक्रिया ॥

ॐ

अथ कृदन्ते वर्तमानप्रक्रिया ॥

वर्तमाने न्तमाणावप्रधाने ॥३१४१॥

ययोर्धात्वर्थयोरेक एव कर्ता तयोरप्रधानक्रियावाचका-
द्धानोर्वर्तमाने न्तमाणप्रत्ययौ स्तः । करिन्तो, करेन्तो, कज्ज-
माणो, किज्जमाणो, कीरन्तो, कीरमाणो । धिक्कारिज्जमाणो ।
पकरमाणो । पुक्करन्तो । वागरमाणो, वियागरेमाणो । “स-
मोऽनः” इत्यादिनेणादेशे, समज्जिणमाणो ॥

मस्यात्थमस्य न्ते लोपः ॥३१४३॥

अत्यमधानोर्मस्य लोपः स्यात् न्तप्रत्यये परे । अत्यन्तो ॥

आसौदीण्ड् ॥३१४२॥

आसधातोर्वर्तमानेऽर्थे ईण्ड्प्रत्ययः स्यात् । आसीणो ॥

न्तमाणयोस्तौ ज्जगेः ॥३१४४॥

आकारोपसर्गात्परस्येधातोर्ज्जगागमः स्यात् न्तमाणप्र-
त्यययोः परयो । एज्जन्तो, एज्जमाणो । पादेरित्यादिना चेदि,
पेचेमाणो ॥

पडेर्माणे ॥३१४५॥

पडैरुपसर्गात्परस्येक्खधातोः खकारस्य छकारः स्या-
न्तमाणप्रत्यये । पडिच्छमाणो ॥

पपलिभ्यां माणेत्तयोः ॥३॥१६७॥

आभ्यां परस्योञ्जधातोरुपधाया द्वित्वं स्यात् क्रमेण माणे
इतौ च परे । पउज्जमाणो ॥

आथो माणे कर्मणि ॥४॥४१९९॥

वेरुपसर्गात्परस्य क्तिणधातोरिणस्यायादेशः स्यात्कर्मणि
माणप्रत्यये परे । विक्रायमाणो । पञ्चकखन्तो ॥

पञ्चकखो माणे ह्रस्वः ॥३॥४११०॥

कृतिआपूर्वकस्य कखाधातोरन्त्यस्य ह्रस्वः स्यान्माणप्रत्यये
परे । पञ्चकखमाणो । एप्रत्ययेन व्यवधानात् ह्रस्वः, पञ्चकखा-
कृष्णो ॥

उवाद्गमस्य न्ते ॥३॥२॥४७॥

उवात्परस्य गमधातोरन्त्यस्य लोपः स्यात् न्तप्रत्यये परे ।
उवगन्तो ॥

न्तस्य खावादियट् ॥४॥४१५१॥

आवप्रत्ययान्तखाधातोः परस्य न्तप्रत्ययस्यैयडागमः
स्यात् । खावियन्तो ॥

समो माणे ॥३॥१॥७८॥

समः परस्य खुभधातोरुपधाया द्वित्वं स्यान्माणप्रत्यये
परे । संखुब्भमाणो । धिप्पमाणो ॥

परेरति माणे ॥३॥३॥३०॥

परेः परस्य गिणहधातोर्णकारस्य लोपः स्यान्माणप्रत्यय-
परके अप्रत्यये परे । परिगिज्जमाणो ॥

विगोवदलयोर्माणे ॥४।४।३१॥

अनयोर्माणप्रत्यये परे यगागमो वा स्यात् । विगोवयमाणो,
विगोवेमाणो ॥

आग्घादीनां माणे ॥४।४।२३॥

एषां धातूनां यगागमः स्यान्माणे परे । अग्घायमाणो,
आग्घायमाणो । गायमाणो । जायमाणो ।

वेच्छडुस्येयक् ॥४।४।५२॥

वेरुपसर्गात्परस्य छडुधातोरियगागमो वा स्यान्माणप्रत्यये ।
विच्छडियमाणो, विच्छडुमाणो ॥

जणादीनां न्ते ॥४।४।२४॥

जणादिधातूनां न्ते परे यगागमः स्यात् । जणयन्तो ।
गायन्तो । समावयन्तो ॥

इराढः ॥३।४।११॥

आपूर्वकस्य ढाधातोरिकारोऽन्तादेशो वा स्यान्माणप्र-
त्यये परे । आढियमाणो । आढायमाणो । प्रकृतिभावे,
आढाड्जमाणो । पूर्वस्वरलोपे, आढिज्जमाणो ॥

तिप्पदादरिसानां न्ते ॥४।४।३२॥

एषां धातूनां न्ते परे यगागमो वा स्यात् । तिप्पयन्तो,

* आ-ग्घा, गा, जा, निर्-जा, ज्झा, नि-ज्झा, म्गिया, डा, आ-
ढा, दा, निर्-ढा, न्हा, बु, वा, हा, ओ-हा, परि-हा, एते आग्घादयः ॥

× जण, सम्-आव, कित्त, गा, ज्झा, तज्ज, आ-दा, आ-दाव, दीव,
घार, पूर, फास, बु, नि-मन्न, मिला, आ-वर, अणु-वद, वेद, आ-वर,
वा, सिग्घा, परि-हा, हील, एते जणादयः ।

तिप्पन्तो । दायन्तो, देन्तो, दिन्तो । दरिसयन्तो, दरिसन्तो ॥

आतस्तुडस्येजे ॥१३।३३॥

आतः परस्य तुडधातोरुकारस्य वृद्धिः स्यादिजे परे ।

आतोडिजमाणो ॥

बुसद्दहाभ्यां माणस्यादेः ॥१४।११५॥

बुधातोः सदुपपदकाद्दहातोश्च विहितस्य माणप्रत्यय-
स्यादेर्मकारस्य लोपो वा स्यात् । सदहाणो, सदहमाणो ।
बुयाणो, बुयमाणो ॥

माणे वा ॥१४।१२४॥

दिसधातोरुपधाया हकारो वा स्यान्माणप्रत्यये परे । देह-
माणो, देसमाणो ॥

आवे दो द्वस्तएमाणयोः ॥३।४।८॥

आवप्रत्यये परे दाधातोर्दवादेशः स्यात् तएमाणप्रत्यय-
योः परयोः । दवावेमाणो ॥

दुसस्य माणे ॥३।१।७०॥

दुसधातोरुपधाया द्वित्वं स्यान्माणप्रत्यये परे । दुस्समाणो ॥

उदः कसस्य वा ॥३।१।७२॥

उदः परस्य कसधातोरुपधाया द्वित्वं वा स्यान्माणप्रत्यये
परे । उक्कस्समाणो, उक्कसमाणो । उपधाया इत्यधिकृत्य,

धावस्येतमाणयोर्यः ॥३।४।१२॥

धावधातोरुपधाया यकारादेशो वा स्यादितमाणयोः
परयोः । उद्घायमाणो । परिधावमाणो ॥

न्ते वा ॥३१११११॥

धीहधातोर्भयादेशो वा स्यात् न्तप्रत्यये परे । भयन्तो,
धीहन्तो, भयमाणो ॥

न्ते परेः ॥३१२१६१॥

परेः परस्य माधातोर्मिणादेशः स्यात् न्तप्रत्यये परे ॥
परिमिणन्तो । वा० (रंभस्य न्तेऽनुस्वारस्य लोपो वाच्यः) ।
आरभन्तो ॥

न्ते वा ॥३१२१२१॥

रज्जधातो रंगादेशो वा स्यात् न्ते परे । रंगन्तो, रज्जन्तो ॥

पाल्लियस्यादेः ॥३१११४॥

पकारोपसर्गात्परस्य ल्लियधातोरादेर्लोपः स्यात् ॥

इतो दीर्घश्च वा माणे ॥३१११६॥

ल्लियधातोरिकारस्य दीर्घश्चाल्ले इत्यादेशो वा स्यान्माणे
परे । पलीयमाणो पलेमाणो ॥

न्तेज्योर्लीः ॥३१११७॥

ल्लियधातोर्ली इत्यादेशः स्यात् न्तप्रत्ययेज्जप्रत्यययोः ।
निलिन्तो ॥

माणे वायः प्रेरणायाम् ॥३१११५१॥

अभेः परस्य वंदधातोर्वायादेशः स्यान्माणप्रत्यये परे
प्रेरणायाम् । अभिषायमाणो ॥

वच्चाद्भविष्यति च माणश्चस्य क्खः ॥३१११६॥

वच्चाधातोर्भविष्यदर्थेऽपि माणप्रत्ययः स्यात् धातोश्चस्य
क्खादेशश्च । वक्खमाणो ॥

न्ते वा ॥११४१३०॥

बहधातोरुपधाया द्वित्वं झकारादेशश्च न्ते परे वा स्यात् ॥

न्ते द्वित्वे ॥३१११३१॥

बहधातोरकारस्यौकारः स्यात् न्तप्रत्यये परे उपधाया द्वित्वे सति । वोज्झन्तो, वहन्तो ॥

कर्मणि चाति ॥११४१२६॥

बहधातोरुपधाया झकारादेशो द्वित्वमकारस्योकारश्च स्यात् कर्मवाच्येऽप्रत्यये परेऽपि । उवुज्झमाणो ॥

परेहो न्तमाणयोर्न ॥३१२१५३॥

परेरुपसर्गात्परस्य हाधातोरीकारोऽन्तादेशो न स्यात् न्त-
माणयोः परयोः । परिहायन्तो परिहायमाणो ॥

॥ इति कृदन्ते वर्तमानार्थप्रक्रिया ॥

अथ कृदन्ते भूतार्थप्रक्रिया ॥

भूते तेतौ ॥४१११॥

भूतेऽर्थे धातोस्तइतौ प्रत्ययौ यथाप्रयोगं भवतो भावे कर्मणि च । क्वचित्तः क्वचिदितः क्वचिदुभयमिति यावत् ॥

अदितयोरिवैकादेशे ॥११४१३५॥

अभेरुपसर्गात्परस्यांजधातोरकारस्येकारो वा स्यादेका-
देशे सति अप्रत्ययइप्रत्यययोः परयोः । अन्भिगिए, अन्भं-
गिए । अभेरिति किम्? वियंजिओ, वंजिओ । वियत्तो ॥

अतो लोपस्तत्योः ॥४११२॥

धातोरन्त्यस्याकारस्य लोपः स्यात्तन्तिप्रत्यययोः ।

पलेहोऽथे ॥४११३॥

पलेरिकारस्य हकारः स्यात्तप्रत्ययान्तासधातो परे ।
पल्हत्थो ॥

वेः पररोच्चः ॥४११४॥

वेः परस्य पररोच्चादेशः स्यात्तप्रत्ययान्तासधातो परे ।
वोच्चत्थो ॥

उवाद्दत् ते ॥४११५०॥

उवात्परस्यैवातोर्बडागमः स्यात्तप्रत्यये । उववेओ ॥

परेरेस्तः ॥३११८२॥

परिपूर्वकादिधातोः परस्य तत्प्रत्ययतकारस्य द्वित्वं स्यात् ।
परित्तो ॥

झधभेभ्यस्तस्य धः ॥१११६॥

एभ्यः परस्य तकारस्य धकारः स्यात् । इद्धो, समिद्धो ॥

संयुक्तेऽनुस्वारस्य ॥४११६४॥

संयुक्ते परेऽनुस्वारस्य लोपः स्यात् । नियुत्तो । पउत्तो ॥

पाभ्यामुणात्तस्य डः ॥४११६॥

जाभ्यां परस्माद्गुणधातोः परस्य तप्रत्ययस्य डः स्यात् ॥

उपधाया इत्यधिकृत्य,

पाउणादीनां ते लौपः ॥४११७५॥

पाउणादीनामुपधाया लोपः स्यात्तप्रत्यये परे । अभित्युओ ।
संथुओ । नए । उण्णए । पणए । परिणतो ॥

* प-आ उण, कर, उद्-खण, गम, अव-गुर, जिण, भिक्क, तण, ति-त्थर
त्थुण, धुण, नम, मर, रम, वर, सुण, हण, हर, हुण, एते पाउणादयः ।

आउडे पस्य वः ॥४१११५॥

आउडे परे पोपसर्गस्य वो वा स्यात् । वाउडो, पाउडो ॥

अनसादिभ्यः साङ्गः ॥४१११६॥

असगसंद्धंसनियंसवंससंसस्ससादिभिर्रधातोः सकारा-
त्परस्य तप्रत्ययस्य ठः स्यात् । एस+त=इटो । घटो । अन-
सादीति किम् ? अत्थो ॥

उदः कत्तकसयोरदेरिवा तै ॥४१११७॥

उदः परयोरनयोरदेरकारस्येकारो वा स्यात्तप्रत्यये । ल-
कित्तो, उक्कत्तो ॥

कैवलाद्वा ॥४१११८॥

उपसर्गरहितात्करधातोः परस्य तप्रत्ययस्य डो वा स्यात् ।
कडो, कओ ॥

उः करादीनाम् ॥४१११९॥

करादीनामादेरकारस्योकारो वा स्यात्तप्रत्यये । उडो ।
“पुंजलिउडे” । उकुडो, उक्किडो ॥

व्यापुराभ्यां करात् ॥४११२०॥

विभ्रा पुराभ्यां परस्मात्करधातोः परस्य तप्रत्ययस्य डः
स्यात् ॥

* कर, उत्-कस, जर, उद्-मज्ज, मर, वर, वरस, प-वरस, एते;
कादयः ॥

१ प्रकृतिलिङ्गान् (कृदन्तप्रकृतिलिङ्गान्) । (नया १-५) ।

पुरस्ते वा ॥३१११३६॥

पुरोपसर्गोत्परस्य करधातोः क्खडादेशो वा स्यात्प्र-
त्यये ॥

कडक्खडयोः पुर एः ॥४११३८॥

पुराशब्दस्यकारान्तादेशो वा स्यात् कडक्खडयोः पर-
योः । पुरेकडो, पुराकडो । पुरेक्खडो, पुरक्खडो ॥

वेरात ओः कडे ॥४११४०॥

वेः परस्याकारोपसर्गस्यौकारः स्यात्कडे । वोगडो, वा-
यडो ॥

इते करादीनामादिं विना लोपः ॥४११४५॥

सत्करादिघातूनामादिषर्णां परित्यज्य लोपः स्यादित-
प्रत्यये परे । सक्किओ । उद्धिओ, उद्धितो । संभिओ । मिओ ॥

समः कये कोऽनुस्वारस्य ॥४११४१॥

समोऽनुस्वारस्य कः स्यात्कये परे । सक्कओ ॥

कसस्य रिट् ॥४११५३॥

उपसर्गरहितकसधातोरुपधाया रिडागमो वा स्यादितप्र-
त्यये । करिसितां ॥

उदः कसात्तस्य सो लोपश्च ॥४११४२॥

उदः परस्मात्कसधातोः परस्य तप्रत्ययस्य सकारलोपौ प-
र्यायेण वा स्तः । उक्कोसो, उक्कसो ॥

* सत्-कर, आ-दर, उद्-धर, सम्-भर, मर, वा-सिच, स्तय, सर,
हर, एते कगदयः ।

वेः कसस्य नित्यम् ॥४११३०॥

वेः परस्य कसधातोरान्तरकारस्येकारो नित्यं स्यात्तत्प्रत्यये
परे । विगिद्धो । वेरिति किम्? विप्पकट्टो ॥

दराभ्यां नः ॥४१११६॥

दकाररेफाभ्यां परस्य तत्प्रत्ययस्य नकारादेशः स्यात् ।
किण्णो । आइणो । उक्किण्णो । गिण्णो । उग्गिण्णो । सन्नो ।
निसण्णो ॥

समः कुंचस्याणितयोरनुस्वारस्य च ॥४११११६॥

समः परस्य कुंचधातोरनुस्वारस्य चकारादुपधाया लोपो
वा स्यादण्प्रत्ययेतत्प्रत्यययोः । संकुञ्चो, संकुचिओ । मांऽ
नुस्वारे, कंतो । अइकंतो । अभिकंतो । अभिनिक्खंतो ।
किलन्तो, किलान्तो । आयंतो । परितंतो । दंतो । धंतो । संतो ॥

केवलादिते दीर्घश्च वा ॥४१११६४॥

उपसर्गरहितात्किणधातोरिणस्य लोपो वा स्यादितप्रत्यये
इकारस्य दीर्घश्च । कीओ, किणिओ ॥

परेः क्कोसस्यादेस्ते ॥४१११४३॥

परेः परस्य क्कोसधातोरान्तेर्लोपः स्यात्तत्प्रत्यये । पडिकुट्टो ॥

ते घाः ॥३१११५५॥

आतः परस्य, कखाधातोर्घाः इत्यादेशः स्यात्तत्प्रत्यये ।
आघाओ, आघातो ॥

क्खिश्चिञ्जडील्लियहाभ्यो णः ॥४१११२०॥

एभ्यः परस्य तत्प्रत्ययस्य णः स्यात् ॥

एषामीणे ॥४११२१॥

उक्तधातूनामन्त्यस्येकारादेशः स्याण्णे परे । पलिकसीणो ।
उड्डीणो । लीणो । पलीणो । संलीणो । विलीणो ॥

आतौरड् गमे ॥४११५५॥

आकारोपसर्गस्य रडागमः स्याद्गमधातौ परे । अणुरागयं ।
“सुसागयं खंद्या! अणुरागयं खंद्या!” “गैतिरागतिं करे-
ज्जा” ॥

गसस्य घः ॥४११४४॥

अः स्यादेवकारादेशः स्यात्तप्रत्यये परे । घस्ये ॥

गश्च ॥४११३१॥

हः धातोरन्त्यस्येकारादेशः स्यात्तप्रत्यये । गीतो । उवगीये ॥

हृत्तथोरव्यवहितयोर्दः ॥४११५१॥

धातुप्रत्ययाव्यवयोर्हकारलकारयोरेव्यवहितपूर्वापरीभावे
हृद्देशः स्यात् । गाढो । उवगाढो । ओगाढो । उवगूढो ॥

गिज्झस्य गृढः ॥४११४८॥

अस्य धातोर्गृढादेशः स्यादितप्रत्यये । गृढिओ ॥

अवस्य गुयेऽनुस्वारः ॥४११५८॥

अक्षोपसर्गस्यानुस्वारान्तागमः स्यात्तप्रत्ययान्तगुरुधातौ
परि । अवंगुयं ॥

१ अनुस्वागतं स्कन्दक! अन्वागतं स्कन्दक! । (भग० २-१) ।

३ गत्यागतिं कुर्यात् ३ । (भग० २४-१)

ग्गहादितो दीर्घो वेतस्य ॥४११४६॥

ग्गहघातो परस्येतप्रत्ययस्येकारस्य दीर्घो वा स्यात् ।

गहीयं, गहियं ॥

चंरादीनामिस्ते ॥४११६०॥

एषामकारस्येकारः स्यात्तप्रत्यये परे । चिण्णो । आइण्णो ।

निच्चिण्णो । तिरणो । विच्छिरणो । पवित्तो ॥

वेश्चिगिच्छस्य तिकिट्टस्तेतयोस्तलोपश्च ॥४११५०॥

वेः परस्य चिगिच्छघातोस्तिकिट्टादेशः स्यात्तइतप्रत्य-
ययोः परयोस्तप्रत्ययस्य लोपश्च । विइकिट्टियं, वित्तिकिट्टियं ।
विइकिट्टं, वित्तिकिट्टं ॥

चिणजिणयोश्च ॥४११९५॥

एतयोरिणस्य लोपः स्यादितप्रत्यये परे । चियं । अब-

चियं । उवचियं । णिच्चिच्चियं ॥

आसमुभ्यां चिणस्य ॥४११२७॥

आ सम्-उ, आभ्यां परस्य चिणधातोरादेर्लोपो वा स्या-

दितप्रत्यये । आइयं, आचियं । समुइयं, समुचितम् । वा०

(विपरिभ्यामदितयोश्चस्य जो वा वक्तव्यः) । परिजितं, -

परिचितं । विजओ, विचओ ॥

निरश्चिणात् ॥४११२२॥

निरः परस्माच्चिणधातोः परस्य तप्रत्ययस्य णः स्यात् ।

निच्चिण्णं ।

चयाद्द्विः ॥४११२३॥

अस्मात्परस्य तप्रत्ययस्य तकारस्य द्वित्वं स्यात् । चियत्तं ॥

च्छिन्दस्य छहः ॥४११५३॥

च्छिन्दधातोश्छहादेशः स्यादितप्रत्यये परे । छहियं,
छिन्नं । “वेयंगच्छहियं अंगच्छहियं...करेह” ।

च्छुभमुज्झयोश्छूहमूहौ ॥४११७९॥

अनयोः क्रमेण छूह मूह इत्येतावादेशौ स्तस्तप्रत्यये ।
निच्छुहं । मूहो । समूहो ॥

च्छुहस्य स्पर्शं तः ॥४११८२॥

च्छुहधातोरुपधायास्तकारः स्यात्तप्रत्यये स्पर्शोऽर्थे । छुत्तं ॥

जहस्ते ॥४१११७॥

जहाधातोरन्त्यस्य लोपः स्यात्तप्रत्यये । जहं । विप्पजहं ॥

जेमादीनां ह्रस्वः ॥४११४६॥

एषां स्वरस्य ह्रस्वः स्यादितप्रत्यये । जिमियं । पमुइयं ।
अभिठइयं । लइयं । विलुलियं । खइयं ॥

आतश्छादस्येते ॥१३१२॥

आकारात्परस्य च्छादधातोराकारस्य ह्रस्वो वा स्यादि
तप्रत्यये परे । आच्छदियं, आच्छादियं ॥

योजने जोयस्य डतौ ॥४११८३॥

जोयधातोरुपधाया डकारस्तकारश्च स्यादितप्रत्यये यो-
जनेऽर्थे ॥ जोडियं, जोतियं ॥

१ वेदकच्छिन्नं अद्गुच्छिन्नं कुरुत । (सूय० २-२-३५) ।

* जेम, पकशोड, खा, प्फोड, मोद, रोय, ला, लोल, इति जेमादयः ।

जोसस्य वा ॥४११४७॥

अस्योकारस्य ह्रस्वो वा स्यादितप्रत्यये । जुसियं, जोसियं ॥

पाज्जलस्यादेरुदिते ॥४११८४॥

पोपसर्गात्परस्य ज्जलधातोर्ज्जस्योकारः स्यादितप्रत्यये परे ।

पउलिओ ॥

झिझस्य णे ॥४११७७॥

अस्योपधाया लोपः स्याणणे परे । झीणं ॥

अतेष्टस्थः ॥४११५४॥

अतेः परस्य द्वाधातोष्टस्य थः स्यादितप्रत्यये । अइत्थि-
यं । अतेरिति किम्? ठितं । अञ्भुद्वितं ॥

णुल्लस्येते ॥१३३३४॥

अस्योकारस्य वृद्धिः स्यादितप्रत्यये परे । णोल्लियं । वा०
(ते णुदो वक्तव्यः) गुल्लं । पणुल्लं ॥

निर्विभ्यां तरत्थरयोश्छस्तथयोस्ते ॥४११५५॥

क्रमेणाभ्यां परयोरनयोस्तकारथकारयोश्चकारः स्यात्त-
प्रत्यये । निच्छिण्णं । विच्छिण्णं । अवहृण्णं । उत्तिण्णं ।
वितिण्णं । विहृण्णं । संतिञ्चं ॥

तिप्पदिप्पयोः पयोस्तः ॥४११५७॥

अनयोः पकारद्वयस्य तकारादेशः स्यात्तप्रत्यये तिप्प-
त्यये च । तित्तं । दित्तं ॥

आतस्थरस्य त्थुः ॥४११५८॥

आकारोपसर्गात्परस्य त्थरधातोस्त्थु इत्यादेशः स्यात्त-
प्रत्यये । अत्थुयं । थद्वं ॥

त्थरमरहरेभ्यश्च ॥४११११॥

एभ्यः परस्य तप्रत्ययस्य डो वा स्यात् । उत्थडं, उत्थ-
यं । वित्थडं । सन्थडं । भुयं । मयं । मडो । साहडं, साहयं ।
वा० (त्थरस्येते रेफस्योपसंख्यानम्) । सन्थडियं ॥

उदस्थच्छस्य ॥४११५६॥

उदः परस्य धद्वस्यादेश्छकारः स्यात् । उच्छड्डं ॥

दो दिदितौ ॥४११५९॥

दाधातोस्तप्रत्यये दिद् दत् इत्येतावादेशौ पर्यायेण भ-
वतः । दिराणं, दिन्नं, दत्तं ॥

इतो दिससिरयोरद्धा ॥४११६१॥

दिससिरधात्वोरिकारस्याकारो वा स्यात्तप्रत्यये । दडं,
दिदं । सडं, सिदं । निसडं, निसिदं ॥

समो दिहविहयोः ॥४११६३॥

समः परयोरनयोरुपधाया धकारः स्यात्तप्रत्यये । संदिदं ।
संविदं । आइत्तं, आदित्तं ॥

आतो दिहस्यादेर्लस्ते ॥३१४१२॥

आतः परस्य दिहधातोरदेर्लकारो वा स्यात्तप्रत्यये परे ।
आलिदं, आइदं ॥

दुहनिहयोर्धः ॥४११८०॥

अनयोरुपधाया धकारः स्यात्तप्रत्यये । दुद्धं, निद्धं ॥

द्वहस्य दौ ॥४११५२॥

द्वहधातुसन्धन्विनोर्हकारनकारयोर्द्वयादेशः स्यात् । दद्धं ॥

रुहव्विहयोरादेर्दीर्घः ॥४११६२॥

अनयोरादिस्वरस्य दीर्घः स्यात्तप्रत्यये । रूढं । डुरूढं । समभिरूढं । उव्वीढं । वा० (धुणस्य वा वक्तव्यः) । धूतं, धूयं । धुतं, धुयं ।

नेरीः ४११६३॥

नेधातोरीकारोऽन्तादेशः स्यात्तप्रत्यये । नीर्यं अघणीयं ॥

इरानिभ्याम् ॥४११६४॥

आनिभ्यां परस्य नेधातोरिकारः स्यात्तप्रत्यये परे । आणियं । णीणियं ॥

पज्जव्विजयोर्जयोर्दः ॥४११७८॥

पज्जव्विजधात्वोर्जकारद्वयस्य दकारः स्यात्तप्रत्यये । पन्नं । अभिआपणं । अज्जोववणं । उप्पणं । णिप्पणं, णिप्पणं । निव्विद्धं ॥

पयल्लुंचसुस्सेभ्यस्तस्य कः ॥४११६५॥

एभ्यः परस्य तप्रत्ययस्य कादेशः स्यात् । पक्कं । लुक्कं । सुक्कं । परिसुक्कं ॥

पुच्छतच्छतक्खसिरेभ्यश्च ॥४१११७॥

एभ्यः परस्य तप्रत्ययस्य ठः स्यात् । पुट्टं । तट्टं । अभिणिसिट्ठो ॥

निरः पुच्छस्यादुतः ॥४१११४॥

निरः परस्य पुच्छधातोस्कारस्याकारो वा स्यात्तप्रत्यये । निप्पट्टं ॥

पवस्य पुः ॥४१११३॥

पवधातोः पु इत्यादेशः स्यात्तप्रत्यये । उपप्पुयं ॥

फासस्य पुसस्ते ॥४१११२॥

फासधातोः पुस इत्यादेशः स्यात्तप्रत्यये परे । फुटं, फासियं ॥

फुसस्य फुडः सतस्य ॥४१११६७॥

तप्रत्ययसहितस्य फुसधातोः फुडादेशः स्यात् । फुडं ॥

भीस्ते ॥३११११८॥

वीहधातोर्भी इत्यादेशः स्यात्तप्रत्यये । भीयं ॥

भंजमज्जरुजविजेभ्यो गस्तस्य ॥४१११७३॥

एभ्यः परस्य तप्रत्ययस्य गः स्यात् । भग्गो । विग्गो ।
उब्बिग्गो । संधिग्गो । ओलुग्गो । ओरुग्गो । “उः करादीना-”
मित्युकारविकल्पे, उम्मुग्गो, उम्मग्गो । निम्मग्गो ॥

भरस्य हुः ॥४१११७०॥

भरधातोर्हु इत्यादेशः स्यात्तप्रत्यये । निहुतं । परहुओ ॥

भवपसवहवानामूसवस्य तत्योः ॥४१११३६॥

एषामवस्योसादेशः स्यात्तप्रत्ययतिप्रत्यययोः । भूयं, अ-
णुभूयं । अभिभूतं । पसूयं । अणुहूयं ॥

समष्टो मजात् ॥४१११७४॥

संपूर्वकमज्जधातोः परस्य तप्रत्ययस्य ठः स्यात् । संमटं ॥

मन्नस्व नयोः ॥४१११७६॥

मन्नधातोर्नद्यस्य लोपः स्यात्तप्रत्यये । अणुमतं । अभि-
सत्रो ॥

मुंचरिचच्छिवविचेभ्यो वा ॥४११६६॥

एभ्यः परस्य तप्रत्ययस्य को वा स्यात् । मुक्को, मुक्तो । परिमुक्को । विमुक्को । रिक्कं, रिक्तं । पइरिक्कं, पइरिक्तं । छिक्कं, छिक्तं । विक्कं, विक्कितं ॥

ते ढत् ॥३११४६॥

आकारात्परस्य रंभधातोर्ढत् इत्यादेशो वा स्यात्तप्रत्यये परे । आढत्तं, आरद्धं । केवलस्याकारस्य ग्रहणाद्धेह, पारद्धं ॥

ञ्रुयादिभ्यो लोपः ॥४११२४॥

एभ्यः परस्य तप्रत्ययस्य लोपः स्यात् । ञ्रुयं, ञ्रुकं । झामं । णिञ्रुडुं । लग्गो । पलोढो । विल्लियं ॥

लुंपस्य लोवः प्रेरणायाम् ॥४११६८॥

लुंपधातोर्लोवादेशः प्रेरणायाम् । आलोवियं ॥

वड्ढस्येततिषु ॥४११३३॥

अस्यादेरकारस्योकारः स्यादिततिप्रत्ययेषु । बुड्ढो ॥

वरहराभ्यां च ॥४११७॥

वरहराभ्यां परस्य तप्रत्ययस्य ङः स्यात् । वावङो । हङो । अभिहङो । अवहङो । उद्धङो । उदाहङो । णीहङो ॥

वरस्याव्यापारे ॥४११३६॥

वरधातोरादेरकारस्योकारः स्याद् व्यापारभिन्नेऽर्थे । बुङो । अभिणिबुङो । परिबुङो । संबुङो ॥

* ञ्रुय, ञ्रुक, झाम, धोव, कुड, लग्ग, लोड, ल्लिय, वड्ढ, एते ञ्रुयदयः ॥

निरो वा ॥४११३७॥

निरः परस्माद्धरधातोः परस्य तप्रत्ययस्य डो वा स्यात् ।
निव्वुडं, निव्वुयं ॥

वरसे रस्य ॥४११२५॥

वरसधातौ रस्य लोपः स्यात्ते । वृद्धो । पञ्चुद्धो ॥

ते वस्योस् ॥४१३३७॥

वसधातोर्वस्योसादेशः स्यात्तप्रत्यये । पञ्चुत्थो ॥

इते वा ॥४१३३८॥

वसधातोर्वस्योसादेशो वा स्यादितप्रत्यये । उस्त्रियं, व-
सियं । परिउसियं, परिवसियं । वुसियं । विवसियं ॥

दोसीणस्तान्तस्य सपरेः ॥४१३३६॥

वसधातोस्तान्तस्य परिसहितस्य दोसीण इति निपाल्य-
ते । दोसीणं ॥

वहस्योहस्ते ॥४११६६॥

वहधातोरूह इत्यादेशः स्यात्तप्रत्यये करे । उहं । उ+
वि+वह=उव्वूहं । निव्वूहं ॥

अन्यातो विसस्यादेः ॥४११२६॥

अनुपूर्वकाकारात्परस्य विसधातोरादेशोऽपः स्यात्तप्रत्यये ।
अण्णाइटं ॥

सरादुपसर्गाडुढौ ॥४११८॥

उपसर्गपूर्वकसरधातोः परस्य तप्रत्ययस्य डकारढकारौ
पर्यायेण वा स्तः । अभिनिस्सुडो । ऊसडो, ऊसढो । समा-
सढो ॥

इते सिंचस्य सिक्कः ॥४११७२॥

सिंचस्य सिक्कादेशः स्यादित्ते परे । उस्सिक्कियं । निसिक्कियं ॥

सुत्ते वा ॥४१३१६५॥

पकारोपसर्गस्य दीर्घो वा स्यात्तप्रत्ययान्तसुयधातौ परे ।
पासुत्तो, पसुत्तो ॥

उदातो हरस्य सतस्य वा ॥४११७१॥

उत्पूर्वकाकारात्परस्य हरधातोस्तप्रत्ययसहितस्य हु इति
वा निपात्यते ॥ उदाहू । उदाहडं, उदाहरियं ॥

समो हरस्य हो घः ॥४११८५॥

संपूर्वकस्य हरधातोर्हस्य घो वा स्यादितप्रत्यये परे ।
उवसंधियं ॥

हरिसस्यारः ॥४११२८॥

हरिसधातोररो लोपः स्यात्तप्रत्यये । हिट्टो । पहिट्टो ॥

वेरूद्धो वा णे ॥४११८६॥

वेः परस्य हाधातोरूकारान्तादेशो वा स्याण्णप्रत्यये । वि-
हूणं, विहीणं ॥

॥ इति कृदन्ते भूतार्थप्रक्रिया ॥

अथ कृदन्ते कर्त्तर्यप्रक्रिया ॥

अणिदिण्ककणूताराः कर्त्तरि ॥४१२१॥

कर्त्तरि वाच्ये धातोरणू इत् इणू क कणूतार एते प्रत्यया

यत्राप्रयोगं स्युः । सुवष्णगारो । मणिकारो । आउटी । अ-
भिकंखी । उवगारी । परिवखेवी । समज्जगो । अन्मंगवण ।
परियरगो, पडियारगो । कारको । धिक्खेवण ॥

ककणोः स्त्रियामिट् ॥४१४५७॥

अनयोः स्त्रियामिडागमः स्यात् । उवासिया । संगहिया
संचालिया । रहाविया । कम्मइया । विसोहिया । स्त्रियामि
किम् ? उवासगो ॥

एस्तारे ॥३१२६॥

अहेः परस्येधातोरेकारः स्यात्तारप्रत्यये । अज्जेयारो ।
अहिज्जगो । अज्जावण ॥

भविष्यति ससिस्सेणितः ॥४१२२॥

भविष्यदर्थे कर्त्तरि धातोः स सि स्स इण् इत् प्रत्ययाः
स्युः ॥

सादौ च ॥३१२७॥

इधातोरेकारादेशः स्यात्ससिस्सप्रत्ययेषु । आएसं ॥

इक्खादिभ्यो णणणौ ॥४१४४॥

इक्खादिभ्यो धातुष्वः कर्त्तरि णप्रत्ययो णणप्रत्ययश्च
स्यात् । जणणी ॥

वेर्णे ॥३११४६॥

वेः परस्येक्खधातोरिकारस्य यकारः स्याण्णप्रत्यये परं ।
पवियक्खणो । वियक्खणो ॥

* इक्ख, जण, जाय, नि-हुह, उतास, धाव, बोह, विज, प-वेस,
एते इक्खादयः ॥

इरस्ताच्छील्ये ॥४।२।५॥

ताच्छील्येऽर्थे कर्त्तरि धातुभ्य इरप्रत्ययः स्यात् । आकं-
खिरो । णच्चिरो । उम्मीलिरो ॥

सान्मन्तो भूते ॥४।२।६॥

तप्रत्ययान्ताद्भूते कर्त्तरि मन्तप्रत्ययः स्यात् । कथवं, कथ-
वन्तो । चिराणवं, चिराणवन्तो । सुयवं, सुयवन्तो ॥

करणे णः ॥४।२।७॥

करणेऽर्थे धातोर्णप्रत्ययः स्यात् । करणं । कारणं ॥

अच् करादिभ्यः कर्मणि ॥४।२।८॥

कर्त्तरि करादिभ्योऽच्प्रत्ययः स्यात् कर्मण्युपपदि ॥

अजन्तेऽतेऽनुस्वारः ॥४।२।९॥

अच्प्रत्ययान्ते धातौ परेऽकारान्तोपपदस्यानुस्वारान्तागमो
वा स्यात् । तित्थंकरो, तित्थयरो, तित्थकरो । आयंतमो,
आयंदमो । परंतमो । जुगंधरो । पुरंदरो ॥

कारादिषु च ॥४।२।१०॥

कारादिशब्देषु च परेषु पूर्वस्यानुस्वारान्तागमः स्यात् ।
स्येयकारो । भयंतारो ॥

एस्तारे क्णिणजिणयोरिणस्य ॥४।२।११॥

क्णिणजिणधात्वोरिणस्यैसादेशः स्यात्तारप्रत्यये परे ।
विक्षेयारो । जेयारो ॥

आतो यक् के ॥३।१।१५९॥

आतः परस्य क्खाधातोर्यभागमः स्यात्कप्रत्यये ।
अक्खाग्रमो ॥

वियाभ्यां हिः के ॥३११५६॥

विआपूर्वकस्य कखाधातोर्हि इत्यादेशः स्यात्कप्रत्यये ।
वियाहियं ॥

गज्जादिभ्यस्तारस्य द्विरिटौ ॥३१२५॥

गज्जादिभ्यः परस्य तारप्रत्ययस्यादेर्द्वित्वं चकारादिडा-
गमः स्यात् । गज्जित्तारो । पगञ्जित्तारो ॥

गमादिभ्य एट् सादीनाम् ॥३१४५६॥

गमादिधातुभ्यः परेषां सादिप्रत्ययानामेडागमः स्यात् ।
आगमेसो, आगमिस्सो, आगमेसी, आगमी, आगामी ।
आविस्सो ॥

गमस्य गो वाऽचि ॥३१२७॥

गमधातोर्ग इत्यादेशो वा स्यादचिपरे । तुरंगो, तुरंगमो ॥

धोतो घट्टस्यादेर्हः के ॥३१२८॥

ओकारोपसर्गात्परस्य घट्टधातोरादेर्हकारः स्यात् कप्रत्य-
ये । ओहृट्टए ॥

घातस्य घंतुघन्नू ॥३१२९६॥

घातधातोः कर्त्तरि घंतु घन्नु इति वा निपात्येते । घंतू,
घन्नू । घाती, घाई । घातए, घायन्नो ॥

चालादियः ॥३१२९६॥

चालधातोः कर्त्तरीयप्रत्ययः स्यात् । उच्चालंइए ॥

* गज्ज, प-गज्ज, नि-गिण्ह, चिह्, उद्-छोल, जग्, परा-जिण्, नि-ज्ज्मा,
ब्-तास, उद्-दव, प-धार, ने-निर-मव, वरस, आ हार, एते गज्जादयः ।

जणादत्पञ्चमीसप्तम्योर्जो जणस्य ॥४।२।२१॥

पञ्चम्यन्ते सप्तम्यन्ते चोपपदे जणधातोरत्प्रत्ययः स्याज्ज-
णस्य जादेशश्च । अंगया । पंकजं ॥

जयस्य वः कणि जये ॥४।२।५१॥

जयेऽर्थे वर्तमानस्य जयधातोरुपधाया वकारः स्यात्कणि
परे । जावए ॥

जाणपलिमंथसहेभ्यो डुः ॥४।२।२२॥

एभ्यो डुप्रत्ययः स्यात्कर्त्तरि । जाणू । पलिमंथू । सहू ॥

जावस्य यः ॥४।२।३५॥

आवप्रत्ययान्तजाधातोरारदेर्यकारः स्यात् कप्रत्यये । या-
वए ॥

इणि जुञ्झस्य जझयोः ॥४।२।२९॥

जुञ्झधातोर्जकारभकारयोर्हकारः स्यादिण्प्रत्यये । जोही ॥

इणणोर्जुजस्य गश्च ॥४।४।११९॥

जुजधातोरुपधाया गकारः स्याच्चकारादनुस्वारलोपोऽण्-
प्रत्ययेण्प्रत्यययोः परयोः । जोगी । अनुजोगी । संजोगी ॥

द्वो डः ॥४।२।१७॥

अधिकरणा उपपदे द्वाधातोर्डप्रत्ययः स्यात् । देहृत्थो ।
अंबद्वो ॥ उपधाया इत्यधिकृत्य,

नेष्टुहस्य वो णे ॥४।२।५०॥

नेः परस्य द्बुहधातोरुपधाया वकारः स्यारण्प्रत्यये । “नि-
द्ववणं”

पञ्चम्यां तो रः ॥४१२१५॥

पञ्चम्यन्त उपपदे ताधातो रप्रत्ययः स्यात् । भर्षतारो ॥

त्युणस्य थवोऽणकेषु ॥४१२१६॥

त्युणधातोस्थवादेशः स्याद् अ-ण-क-प्रत्ययेषु । थवए ॥

दश्च ॥३११६०॥

दाधातोर्द्यगाग्नः स्यात्कप्रत्यये परे । दायगो, दायए ॥

दिसस्य दक्खुः ॥४१२१७॥

दिसधातोः कर्त्तरि दक्खु इति वा निपात्यते । दक्खू ।
देसी । देसगो । दहारो ॥

आंतो दीवस्य दो लः कणतेतेषु ॥४१२१९॥

आकारात्परस्य दीवधातोरादेर्लकारादेशो वा स्यात्क-ण-
ल-इतप्रत्ययेषु परेषु ॥

वस्य यो वा ॥४१२१०१॥

आकारात्परस्य दीवधातोर्वस्य यो वा स्यात्कप्रत्यये । आ-
लीयगो, आलीयगो ॥

पन्नवपज्जभुंजवच्चानां तारे ॥४१२१२०॥

एषामन्त्यस्य लोपः स्यात्तारे परे । पन्नत्तारो । भोत्तारो ॥

उपपदान्नाधियाभ्याम् ॥४१२१२३॥

उपपदपूर्वकाभ्यामाभ्यां डुप्रत्ययः स्यात्कर्त्तरि । घम्मन् ।
पारविज् ॥

नस्साद् ॥४१२१६॥

अस्मात्ताच्छील्येऽर्थे कर्त्तरि रप्रत्ययः स्यात् । नस्सरो ॥

नेर्हवस्य ण्हः के ॥४।२।४६॥

नेः परस्य न्हवधातोर्ण्ह इत्यादेशः स्यात्के परे । निष्हगो,
निष्हण ॥

पासस्येति ॥३।१।७९॥

पासधातोरुपधाया द्वित्वं स्यादिति । पस्सी-॥

इण्णकण्प्रेरणासु बुज्जस्य ॥४।२।३०॥

इण्-अण्-कण्-प्रेरणासु बुज्जधातोर्ज्जयोर्हकारः स्यात् ।
बोही, बोहण ॥

पान्द्रवादिंसुः ॥४।२।७॥

पपूर्वकभवधातोस्ताच्छील्येऽर्थे इंसुप्रत्ययः स्यात् । पम-
दिंसु ॥

संमज्जात्तलोपे ॥४।२।२६॥

अस्मात्परस्य तारप्रत्ययस्येडागमः स्यात्तकारस्य लोपे ।
संमज्जियारो ॥

अधिकरणेऽण् ॥४।२।१६॥

अधिकरणेऽर्थे धातोरण्प्रत्ययः स्यात् । आरमन्तेऽस्मि-
न्नित्यारामो ॥

लाभेच्छावति लिच्छुः ॥४।२।३९॥

लाभेच्छाकर्त्तरि लिच्छु इति निपात्यते । लिच्छु ॥

लिंपादडः केवलात् ॥४।२।३॥

उपसर्गरहितप्रह्लिपधानोः कर्त्तरि अडप्रत्ययः स्यात् ॥

लिंपस्य लेवोऽडकाणेषु ॥४१२१४३॥

लिंपधातोर्लेवादेशः स्यादड-क-अ-ण प्रत्ययेषु । लेव-
डो । उवलेवए ॥

इति पाद्मः ॥३११७२॥

पपूर्वकवृत्तधातोर्वकारस्य गकारः स्यादिति । पागद्वि ॥

इतारयोर्वरसस्य वासः ॥४१२३७॥

वरसधातोर्वासदेशः स्यादिप्रत्ययतारप्रत्यययोः । वासि-
त्तारो । वासी ॥

वसात्तव्वः ॥४१२३०॥

वसधातोः कर्त्तरि तव्वप्रत्ययः स्यात् । वत्यव्वो ॥

पाभ्यां के रलोपः ॥४१२४८॥

पञ्चापूर्वकस्य वरसधातो रस्य लोपः स्यात्कप्रत्यये । पा-
वसए ॥

वियस्य विः ॥४१२३८॥

वियधातोः कर्त्तरि वि इति वा निपात्यन्ते । वी । धम्म-
वी । नाणवी । पक्षे, धम्मविज्ज । नाणविज्ज ॥

निसदसयाभ्यां जाड् ॥४१२३८॥

निपूर्वकसदधातुस्यधात्वोरधिकरणेऽर्थे जाट्प्रत्ययः स्यात् ॥

इजाड्यतः ॥४१२३९॥

जाडि परे धातोरादेरकारस्येकारो वा स्यात् । निसिज्जा,
निसज्जा ॥

सयस्यैः ॥४१२२०॥

सयधातोरादेरकारस्येकारः स्यात् । सेज्जा, अथिसेज्जा ॥

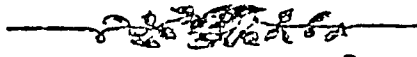
आतः सवस्येणि ॥३११८३॥

आकारात्परस्य सवधातोरादेर्द्वित्वं स्यादिणप्रत्यये । अ-
स्साची ॥

सुवस्येणि सः ॥३११४९॥

सुवधातोरिणप्रत्यये स इत्यादेशः स्यात् । सार्ह ॥

॥ इति कृदन्ते कर्त्रर्थप्रक्रिया ॥

अथ कृदन्ते भावकर्मप्रक्रिया ॥

योग्यशक्ययोर्मणिज्जणीयतच्वाः ॥३१४१३॥

अकर्मकेभ्यो भावे सकर्मकेभ्यः कर्मणि योग्यशक्ययोर-
र्थयो-र्म-णिज्ज-णीय-तच्चप्रत्ययाः स्युः । खाइमं । संघातिमं ।
अच्चणिज्जं । एसणीयं । पडिकश्मियच्चं । पच्चक्खाएयच्चं ॥

पावगोवच्छिवठवन्नवेभ्यः पड् ॥३१४१४॥

एभ्यो भावकर्मणोः षड्प्रत्ययः स्यात् । पप्यं । गुप्यं ।
छिप्यं । टप्यं । आणप्यं । वा० (असाल्लुण् भक्ष्ये वक्तव्यः)
आसलं ॥

वस्य तच्चे लोपः ॥३११२८॥

अहेरूपसर्गात्परस्येधातोरावस्य वस्य लोपः स्यात्तच्च-
प्रत्यये परे । अज्जाइयच्चं ॥

पतेरेरः ॥३१४१५॥

पतिपूर्वकादिधातोः कर्मण्यप्रत्ययः स्यात् । पत्तियं ॥

करादियण्चडौ ॥३१४१६॥

करधातोरियण्चड्प्रत्यगौ स्तः । कारियं । कच्चं ॥

क्विणादिभ्य इयः ॥३१४१७॥

क्विणादिभ्यो धातुभ्य इयप्रत्ययः स्यात्कर्मणि । विक्रिणोयं ।
आयरियं । आदेयं । भवियं । अक्खेयं । विन्नेयं । मेयं । पमेयां
धेयं । वा० (क्विणस्यामियतव्वेष्णिणस्य लोपो वाच्यः) वि-
क्वियं ॥

डिचडित्तिमौ कः ॥३१४१८॥

काधातोः कर्मणि डिचडित्तिमप्रत्ययौ भवतः । किच्चं ।
कित्तिस्सं ॥

क्विणसंखाभ्यामिज्जः ॥३१४१९॥

आभ्यामिज्जप्रत्ययः स्यात् कर्मणि । किज्जं । संखिज्जं, सं-
खैज्जं ॥

क्खिखाद्वा सेटो वस्य लोपश्च ॥३१४२०॥

अस्मात्परस्तव्वप्रत्ययो डिदनिट् णिच्च वा स्यादिट्सहि-
तस्य वस्य लोपश्च । निक्खेत्तव्वं । उवणिक्खियव्वं ॥

दिसबुज्जवहेभ्यस्तव्वो डिदनिणित्तः ॥३१४२१॥

एभ्यः परस्तव्वप्रत्ययो डित् णिदनिट् च स्यात् । दट्टव्वं ।
बोद्धव्वं । निव्वोडव्वं ॥

खो डज्जः ॥३१४२०॥

खाधानोडज्जप्रत्ययः स्यादुक्तेऽर्थे ॥

जयोधौ वा ॥३१४२१॥

खाधानोः परस्य डज्जप्रत्ययस्य जकारयोर्धकारद्वयादेशोः
वा स्यात् । खट्टं । खज्जं ॥

गंमादिभ्यो डः ॥३।४।२२॥

एभ्यो भावकर्मणोर्डेप्रत्ययः स्यात् ॥ उपधाया इत्यधि
कृत्य,

गिण्हादीनां डे द्विः ॥३।४।३६॥

एषामुपधाया द्वित्वं स्याद् डप्रत्यये परे । गम्भं । घत्तं ।
भव्वं । सेव्वं ॥

गिण्हडहदुहद्वहाराहसाहानां झः ॥३।४।३७॥

एषामुपधाया झकारः स्याद्भुप्रत्यये । गिज्झं । दज्झं ।
आरज्झं । सज्झं । डज्झं ॥

णाणिज्जयोजिघः ॥३।१।९३॥

ग्याघातोर्जिघादेशः स्यात् णा-णिज्जप्रत्यययोः । जिघणिज्जं ॥

एज्जो डे ॥४।४।१०४॥

छिदभिदधात्वोरिदभागस्यैज्जादेशः स्याद्भुप्रत्यये । छेज्जं ।
धेज्जं ॥

ज्जामाभ्यामेज्जः ॥३।४।२४॥

आभ्यामेज्जप्रत्ययः स्यादुक्तेऽर्थे । मेज्जं ॥

एज्जे झो धः ॥३।४।२६॥

ज्जाघातोर्जिस्थ धः स्यादेज्जप्रत्यये । धेज्जं, धिज्जं ।

१ गम, गरिह, गिण्ह, घात, च्छिद, च्छुम, जुंज, डह, दुह, दह, पूज, फुस,
वि-भम, भव, भुंज, रम, आ-राह, वच्च, सलह, साह, सेव, नि-हण, हुण, एते गमादयः ।

२ गिण्ह, गम, घात, च्छुम, जुंज, दुह, दह, पास, पूज, भम, भव, भुंज, रम, आ-राह,
विद, सलह, साह, सिच, सेव, हुण, एते गिण्हादयः ॥

मे तरस्य ॥१३३५॥

तरधातोरादेरकारस्य वृद्धिः स्यान्मप्रत्यये । तारिमं ॥

तव्वे थोः ॥१३३४॥

स्थुणधातोस्थो इत्यादेशः स्यात्तद्वप्रत्यये । थोयव्वं ।

आतो दो वा ॥१३३५॥

आपूर्वकदाधातोरेज्जप्रत्ययो वा स्यात् । आइज्जं, जादिज्जं,
आदेज्जं, आयाणिज्जं ॥

च्लुभदुहभुंजसिचानां डे ॥१३३६॥

एषामिदुतोवृद्धिः स्याड्ङे परे । छोब्भं । दोज्जं । भोज्जं ।
वा० (कुंजस्य डाणोर्वक्तव्यः) । जोग्गं ।

पाद्वंसस्य डे दधयोः ॥१३३७॥

पात्परस्य वंसधातोर्दकारधकारयोर्हकारः स्याड्ङे । दुप्पहंसं ॥

इये संदो धो ढः ॥१३३८॥

सदः परस्य धाधातोरादेर्हकारः स्यादियप्रत्यये परे । सड्ढियं ॥

सुदुभ्यां च ॥१३३९॥

आभ्यां परेभ्यां धातुभ्यो डप्रत्ययः स्याद् भायकर्मणोः ।
दुरुद्धरो । दुप्पस्सो । सुलहो । दूसहो ॥

नेर्यः ॥१३४०॥

नेवात्तोर्थप्रत्ययः स्यात्कर्मणि । विणेयं ॥

विदस्य जः ॥१३४१॥

अस्योपधाया जः स्याद् डप्रत्यये । वा० (विदाड्ङो णिद्-
वक्तव्यः) वेज्जं ॥

मे लुणस्य लाः ॥३४।३०॥

लुणधातोर्ला इत्यादेशः स्यान्मप्रत्यये । लाङ्मर्म् ॥

वसात्तव्वस्य ॥३।१।२७॥

अस्मात्परस्य तव्वप्रत्ययस्येडागमो वा स्यात् । वसित्तए,
वत्थए ॥

सलहस्य सघो डे ॥३।४।३१॥

सलहधातोः सघादेशः स्याद् डप्रत्यये । सग्वं ॥

सिंचस्य को णिच्च डः ॥३।४।३६॥

अस्योपधायाः ककारः स्याद् डप्रत्यये डप्रत्ययो णिच्च ।
अभित्सेकं ॥

नेर्हणस्य हः ॥३।४।३२॥

नेः परस्य हणधातोर्हदेशः स्याद् डप्रत्यये परे । निहो ।

सणिज्जहरस्य हेज्जः ॥३।४।३३॥

हरधातोर्णिज्जप्रत्ययसहितस्य हेज्ज इत्यादेशः स्यात् । हेज्जं ॥

हुणस्य हवः ॥३।४।३४॥

अस्य धातांहवादेशः स्याद् डप्रत्यये । हव्वं ॥

होस्तव्वस्येव्वः ॥३।४।३५॥

होधातोः परस्य तव्वप्रत्ययस्येव्व आदेशो वा स्यात् ।
होइव्वं, होयव्वं ॥

॥ इति कृदन्ते भावकर्मप्रक्रिया ॥

अथ कृदन्ते भावार्थप्रक्रिया ॥

भावेऽणदाणणातयः ॥४१३१॥

धात्वर्थस्वरूपे भावे वाच्ये धातुभ्योऽण्-अत्-आ-ण-णा-
तिप्रत्ययाः स्युः । तत्र, आणातिप्रत्ययान्ता नित्यस्त्रीलिङ्गाः ।
अवकारो । आक्खेवो । अवगरो । अब्भिगो, अबभंगो । अ-
गुप्पेहा । अबभंगं । उवजं । पज्जुवासणा । पत्ती ॥

अप्पाहहाभ्यां णिः ॥४१३२॥

आभ्यां भावे णिप्रत्ययः स्यात् । अप्पाहणी । हाणी ॥

आसे परयोर्वचौ वा ॥४१३५॥

वेः परस्य परेरुपसर्गस्य पकाररेफयोः क्रमेण वकारच-
कारौ वा भवतोऽकारप्रत्ययान्तासधातौ परे । विवचासो, वि-
वजासो, विपरियासो ॥

अत्यभिप्पाभ्यामयति ॥३१३२९॥

अभिप्पाभ्यां परस्येधातोरयादेशः स्यादति परे ।
अच्चत्रो । अभिप्पाओ ॥

वा णे ॥३१३२४॥

अहेः परस्येधातोरयादेशो वा स्याण्णप्रत्यये परे । अ-
ज्जयणं । पक्षे,

अहेज्ञौ दीर्घो धातोः ॥३१३२५॥

अहेरन्त्यस्य झकार इधातोर्दीर्घः स्याण्णप्रत्यये । अ-
ज्जयणं ॥

इधाड्ढो वा ॥४१३।१८॥

इधात्परस्य तिप्रत्ययस्यादेर्हो वा स्यात् । इड्ढी, इड्ढी ।

उँट्टादिभ्यो डिः ॥४१३।१९॥

एभ्यो डिप्रत्ययः स्याद्भावे । आउट्टी । अणुयड्ढी । फ-
यडी । विसोही । सोही । उपत्राया इत्यविकृत्य,

षाउणस्य रो णे ॥४१३।५२॥

पापूर्वकस्योराधातोरुपधाया रेफः स्याणप्रत्यये परे ।
पाउरणं ॥

उसस्याति ॥३।१।७६॥

आतः परस्योसधातोरुपधाया द्वित्वं नित्यं स्यादप्रत्यये ।
आउस्तो ॥

खिज्जादिभ्य इयः ॥४१३।१३॥

एभ्य इयप्रत्ययः स्याद्भावे । जीवियं । तुरियं । खिज्जियं ।
चरिया । जागरिया ॥

करस्येदिये ॥४१३।१४॥

करधातोरादेरकारस्येकारः स्यादिग्रप्रत्यये । किरिया ॥

आनिपेभ्यो लोपो रः ॥४१३।१६॥

एभ्यः परस्य करधातो रेफस्य लोपः स्यात्तौ परे ॥

* उड्, कड्, कड, गिज्ज, वड्, वत्, मुज्ज, एते उड्दयः ॥

× खिल, क्र, च, जागर, जी, तुर, एते खिज्जादिभ्यः ।

आतस्तौ वा ॥४१३१५॥

आतः परस्य करधातोरादेरकारस्येकारो वा स्यात्तिप्रत्यये ।
आगिइ, आकिइ, आकिती, आगती ॥

निपाभ्यां डस्तेरादेः ॥४१३१७॥

निपूर्वककरधातोः परस्य तिप्रत्ययस्यादेर्डकारो वा स्यात् ।
नियडी, नियती । पगडी, पगती ॥

पाओरोः करेऽणयोः ॥४१३२७॥

पाउशब्दस्यौकारान्तादेशः स्यादणप्रत्ययान्तकरधातौ
परे । पाओकरणं । पाओअरो ॥

उवाटुपकरणे क्वखरोऽति ॥३१११४०॥

उवात्परस्य करधातोः क्वखर इत्यादेशः स्यादप्रत्यये ।
उक्क्खरो ॥

अवात्कसस्याणि को द्विः ॥४१३२८॥

अवात्परस्य कसधातोरादेर्द्वित्वं स्यादणि । अक्कासो ॥

तेः कसादिभ्यः ॥४१३१८॥

एभ्यः परस्य तिप्रत्ययस्य तकारस्य ठः स्यात् ॥

टोत्कसयोस्तौ ॥४१३१६॥

ट्वाधातोरुदः परस्य कसधातोश्चादेरकारस्येकारः स्यात्तौ ।
ठित्ता । उक्किडी ॥

उदोऽति द्विरनिटः ॥४१४१५४॥

उदः परस्य कसधातोरिडागमाभावे उपवाया द्वित्वं वा
स्यादप्रत्यये । उक्करिसो, उक्कस्सो, उक्कसो ॥

कीरस्य णमाणयोर्ह्रस्वः ॥४।३।२४॥

अस्य धातोरीकारस्य ह्रस्वः स्याण्णमाणप्रत्यययोः । कि-
रणं । विकिरणं ॥

संकुंचादिभ्यो णाणौ णित् ॥४।३।३२॥

एभ्यः परौ णाणप्रत्ययौ णितौ भवतः । संकोचणा । नि-
क्खेवणं, निक्खेवणा । खोभणं, खोभणा । देसणं, देसणा ।
बोहणं, बोहणा । मोयणं । अवसाणं । सोधणं । संसोधणं ॥

समः कुंचस्य णे ॥४।४।११८॥

समः परस्य कुंचधातोरनुस्वारस्य लोपः स्याण्णप्रत्यये ।
संकोचणं ॥

कुञ्जस्याण्णयोः ॥४।२।३१॥

कुञ्जधातोर्जङ्गयोर्ह्रस्वः स्यादण्णप्रत्यययोः । कोहो, को-
हणं ॥

इदिणयोः विखक्किणचिणानामयति ॥४।३।३४॥

एषामिकारस्येणस्य चायादेशः स्यादप्रत्यये । खओ ।
कओ । विक्कओ । चओ । अवचओ ॥

विखसाभ्यां डायः ॥४।३।६॥

आभ्यां भावे डायप्रत्ययश्च स्यात् । खाओ । साओ ।
ववसाओ ॥

× सम्-कुंच, कुञ्ज, नि-क्खिक्ख, खुभ, दिस, बुञ्ज, अव-स, विज,
विस, मुय, एते संकुंचादयः ॥

आतः क्खिवस्य कखयोर्णे ॥४१३३॥

आतः परस्य क्खिवधातोः कखयोर्हकारादेशो वा स्या-
णजप्रत्यये ॥

आविभ्यां क्खिवाद्वा ॥४१३३॥

आविपूर्वकात्क्खिवधातोः परौ णणाप्रत्ययौ शितौ वा
भक्षतः । आह्वेवणं, आक्खेवणं, अक्खिवणं । विक्खेवणं, वि-
क्खिवणं ॥

समः खुभस्याति हः ॥४१३६४॥

संपूर्वकस्य खुभधातोरुपधाया हकारः स्यादप्रत्यये । सं-
खोहो ॥

तौ गमत्थुणरमसरसुणहणानां लोपः ॥४१३६५॥

एषामुपधाया लोपः स्यात्तौ परे । आगई । रती । विरती ।
सई । सुई । पडिसुती । हती । उवहती । थुई ॥

गेहो गिज्जस्य ॥४१३२३॥

गिज्जधातोर्गेहादेशः स्याद्धिप्रत्यये । गेही ॥

समो गोवस्य फः ॥४१३५४॥

संपूर्वकस्य गोवधातोरुपधायाः फः स्यादति परे । संगोफो ॥

नेर्घातस्यादेः ॥४१३३३॥

नेः परस्य घातधातोर्देर्हकारो वा स्यादप्रत्यये । विनिहा-
तां, विनिघातां ॥

आति गस्य लोपः ॥३११६५॥

अस्य धातोर्गकारस्य लोपो वा स्यादाप्रत्यये ॥

आति चिगिच्छस्य ॥१३।३७॥

आप्रत्यये परे चिगिच्छधातोरादेर्वृद्धिर्वा स्यात् । तेइच्छा,
तेगिच्छ । चितिगिच्छा ॥

चिणस्याणयोरिणस्यायः ॥३।१।६६॥

चिणधातोरिणस्यायादेशः स्यादणप्रत्यययोः परयोः । च-
यणं । उवचयणं ॥

चयदाकः ॥४।३।५॥

चयधातोराकप्रत्ययोऽपि स्यात् । अपिशब्दाद्यथाप्राप्तम् ॥

आदेरिराके ॥४।३।६॥

आकप्रत्यये चयधातोरादेरकारस्येकारः स्यात् । चियागो,
चियाओ, चाओ ॥

जुञ्जात्तश्च ॥४।३।१०॥

जुञ्जधातोर्भावे तप्रत्ययश्च स्यात् । जुद्धं, जुज्झं ॥

जोयस्य तौ यलोपश्च ॥४।३।२५॥

जोयधातोरोकारस्य ह्रस्वो यलोपश्च तिप्रत्यये । जुई,
जुती ॥

थरथवयोर्वा थोऽति ॥४।३।५३॥

अनयोरुपधाया यकारो वा स्यादप्रत्यये । उत्थओ । थओ,
थवो, थवणं ॥

उदस्थंभस्य खंभः ॥४।३।४२॥

उदः परस्य थंभधातोः खंभादेशः स्यादप्रत्यये परे । उ-
क्खंभो ॥

दिस-पा-भुंज-लभ-वृच्चानां स्वार्थेच्छायां दिदिक्खा-
पिवासा-बुभुक्खा-लिच्छा-विवक्खाः ॥४।३।३१॥

एषां धातूनां स्वस्वार्थेच्छायामर्थे एते निपात्यन्ते । दि-
दिक्खा । पिवासा । बुभुक्खा । लिच्छा । विवक्खा ॥

धमस्य णावयोर्मस्य ॥४।३।२९॥

धमधातोर्मस्य द्वित्वं स्यात् ण-आवप्रत्ययोः । धम्मणं ॥

उदो दीर्घो णे ॥४।३।३०॥

उदः परस्य धमधातोर्दीर्घोऽन्तादेशः स्यात् णप्रत्यये । उ-
द्धमाणं ॥

धरस्य धिः ॥४।३।२९॥

धरधातावरस्येसादेशः स्यात्तिप्रत्यये । धिई, धिती ॥

उपसर्गाद्धः ॥४।३।४॥

उपसर्गपूर्वकाद्धाधातोर्दिप्रत्ययः स्याद्भावे । निही, निधी ।
विधी । विही । संधी । समाधी, समाही ॥

अहेस्वादाणि ॥३।२।११॥

अहिपूर्वकोवपूर्वकस्य पञ्चधातोः पयादेशः स्यादणि परे ।
अज्भोववाओ ॥

आतो जयोर्लोपस्तौ ॥३।२।१२॥

आतः परस्य पञ्चधानोर्जकारयोर्लोपः स्यात्तिप्रत्यये परे ।
आवती ॥

घयभ्रज्रुजानां गः ॥४१३।५६॥

एषामुपधाया गकारो वा स्यादणि परे । पागो । पलिपा-
गो । विवागो । भागो । विभागो । रोगो ॥

फासस्य ह्रस्वश्च ॥४१।४।५६॥

उपसर्गरहितस्य फासधातोः सकारस्य रिडागम आका-
रस्य ह्रस्वश्चाप्रत्यये परे । फरिसो ॥

भयोऽतव्वमाणेषु ॥३।१।१७॥

बीहधातोर्भय इत्यादेशः स्याद् अ-तव्व-माणप्रत्ययेषु प-
रेषु । भयं ॥

भणत्तेः ॥३।१।२२॥

भणधातोः परस्य तिप्रत्ययस्येडागमः स्यात् । भणिती,
भणिई ॥

भुंजस्यानुस्वारलोपश्च ॥४।३।५७॥

भुंजधातोर्नुस्वारस्य लोपश्चकारादुपधाया गकारादेशः
स्यादणि परे । भोगो । उवभोगो ॥

उदो मज्जस्याऽऽतयोरुदत्तः ॥४।३।२६॥

उत्पूर्वकस्य मज्जधातोर्द्वेकारस्योकारो वा स्यादाप्रत्यये
त्प्रत्यये च । उम्मुज्जा, उम्मज्जा ॥

आ मन्नात्करणे ॥४।३।७॥

मन्नधातोः करणेऽर्थे आप्रत्ययः स्यात् । मन्ना ॥

आऽणुपेभ्यो मिलो व्वा णे ॥४।३।३५॥

एभ्यः परस्य मिलाधातोर्वा इत्यादेशः स्यात् शाप्रत्यये
परे । अणुन्वाणं । अन्वाणं । पन्वाणं ॥

मुंचाखण् अलोपश्च ॥४३३८॥

मुंचधानोः खण्प्रत्ययः स्याद्भावे धानोरकारस्य लोपश्चां
मोक्खो । मोयणं ॥

आतो मुसस्याणयोर्मरिसः ॥४३३९०॥

आपूर्वकस्य मुसधानोर्मरिसादेशः स्याद् अ-णप्रत्यययोः ।
आमरिसो, आमरिसणं ॥

वेरति वीमंसः ॥४३३९१॥

वेः परस्य मुसधानोर्वीमंस इति निपात्यतेऽति परे ।
वीमंसो ॥

रज्जस्य जयोः ॥४३३९८॥

रज्जधानोर्जकारयोर्गकारः स्यादणि । राजो ॥

णे रंगः ॥४३३९९॥

रज्जधानोर्गप्रत्यये रंगादेशः स्यान् । रंगणं ॥

रुंभस्य रोहः ॥४३३९७॥

रुंभधानो रंहादेशः स्यादतिप्रत्यये परे । ओरोहो ॥

व्यतिभ्यां रिचस्य ॥४३३६०॥

आभ्यां परस्य रिचधानोरुधाया गकारादेशः स्याद्ण्-
प्रत्यये । व्हरेगो ॥

लाउः सातः ॥४३३९५॥

अप्रत्ययमृहितस्य लिपधानोर्लाउ इत्यादेशो वा स्यान् ।
लाऊ ॥

अन्वाभ्यां वा णे ॥४३३९४॥

अनुआपूर्वकस्य लिपधानोर्लेवादेशो वा स्यान् णप्रत्यये ।

अनुलेवणं, अनुलिपणं । आलेवणं, आलिपणं ॥

ह्रियस्य णतयोर्लेली ॥४।३।५१॥

ह्रियधातोः क्रमेण ले ली इत्येतावादेशौ स्तो णप्रत्यय-
तप्रत्यययोः परयोः । लेणं ॥

वत्तस्य डौ ॥४।३।२२॥

अस्यादेरकारस्येकारो वा स्याद्धिप्रत्यये । वित्ती,
वत्ती । आवित्ती, आवत्ती ॥

निव्वरवरसयोस्तौ ॥३।१।१७४॥

निरः परयोर्वरवरसधात्वोररस्योसादेशः स्यात्तिप्रत्यये ।
शिब्बुई, णिव्वुती । वुष्टी ॥

अवपरिभ्यामूभो वसस्य ॥४।३।३६॥

आभ्यां परस्य वसधातोरुस इत्यादेशः स्याण्णप्रत्यये ।
अ३ऊसणं । पजूसणं ॥

वेर्विचस्य कोऽणि ॥४।३।५५॥

वेः परस्य विचधातोरुपधायाः कादेशः स्यादणि परे ।
विवेगो, विवेको ॥

विजस्याण्णयोः ॥४।३।६१॥

विजधातोरुपधाया गकारोऽणि णे च । वेगो । उव्वेओ,
उव्वेगो । संवेगो, संवेगणं ॥

आति पाद् व्वयस्य जः ॥४।३।६३॥

पपूर्वकव्वयधातोरुपधाया ज्जादेशः स्यादाप्रत्यये । पव्वज्जा ॥

सज्जस्य जयोगौ ॥४।३।४३॥

सज्जधातोर्जकारद्वयस्य गकारद्वयादेशः स्यादप्रत्यये इप्र-

ह्यये च । सम्गो । उस्सग्गो । संसग्गो ॥

आणिज्जयोः सलहस्य सिलाहसलाहौ ॥४३४४॥

सलहधातोः क्रमेण सिलाहसलाह्वादेशौ स्तः आप्र-
ह्यये णिज्जप्रत्यये च परे । सिलाहा, सलाहा ॥

सासस्यातः ॥४३२०॥

सासधातोराकारस्यैकारो वा स्यात्तौ परे । सिट्ठी । अणु-
सिट्ठी । अणुसट्ठी ॥

सिंचस्य सेकः ॥४३४५॥

सिंचधातोः सेकादेशः स्यादप्रत्यये । सेओ, अभिसेओ ॥

ईतः सिलीसस्यैत् ॥४३४६॥

अस्यैकारस्यैकारः स्यादप्रत्यये । सिलेसो ॥

सुणस्य सबो णे ॥४३४६॥

सुणधातोः सवादेशः स्याण्णप्रत्यये । सबणं ॥

सोयस्य वा ॥४३६२॥

सोयधातोरुपधाया गकारादेशमे वा स्यादप्रत्यये । सोगो,
सोओ ॥

हणाच्चाड् ॥४३११॥

हणधातोर्भावे चाट्प्रत्ययः स्यात् । हच्चा ॥

उपसर्गाद्धणस्याऽऽति हः ॥४३४८॥

उपसर्गात्परस्य हणधातोर्हादेशः स्यादाति परे । पडिहा ।
डिनिहा ॥

हिंसाद् या च ॥४३१२॥

हिंसधातोर्भावे याप्रत्ययोऽपि स्यात् । हिंसया, हिंसा ॥

हुणस्य हवो वा ॥४।३।५०॥

हुणधातोर्हवादेशो वा स्यात् णप्रत्यये परे । हवणं, हु-
णर्णं ॥

॥ इति कृदन्ते भावार्थप्रक्रिया ॥

यावन्तो यौगिकाः शब्दा लब्धा जैनागमे खलु ।
ते सर्वे साधिताः प्रायः, सूत्रैरत्र सवार्तिकैः ॥१॥
रूढेषु विकृता वर्णैर्देशकालादिभेदतः ।
विकृतिर्दर्शिता तेषां, स्वरव्यञ्जनयोः क्रमात् ॥२॥
गणेषूह्याः स्वयं प्राज्ञैर्लभ्येरन् ये तथाविधाः ।
शेषा निपातसंसिद्धा द्रष्टव्याः शब्दसंग्रहे ॥३॥

प्रशस्तिः ।

वर्षे चन्द्रदिशानिधिक्षितिमिते श्रीविक्रमस्याश्विनै,
मासे शुक्लदले शरद्विलसिते तिथ्यां दशम्यां कुजे ।
श्रीमत्स्वामिगुलाबचन्द्रचरणाम्भोजालिरत्नेन्दुना,
स्थित्वा श्रीवढ्वाणकेम्पनगरे पूर्णाकृता कौमुदी ॥१॥
॥ इति श्रीलोङ्गागच्छान्तर्गतलिम्बडीसम्प्रदायति-
लकायमानपूज्यपाद-श्रीगुलाबचन्द्रजित्स्वा-
मिचरणाश्वुजचञ्चरीक-मुनिश्री-रत्नचन्द्र-
विरचितायां जैनसिद्धान्त-
कौमुद्यामुत्तरार्द्धे
समाप्तम् ॥

॥ इति श्री जैनसिद्धान्तकौमुदी [अर्द्धमागधीव्याकरणं]

समाप्तमिति ॥

सूत्रपाठः ॥

—२३४—

प्रथमोऽध्यायः ॥

प्रथमः पादः ॥

१ अआइईउऊएओ स्वराः ॥ २ कखगघङ चछजझञ-
टठडढण-तथदधन-पफबभम-यरलवसहा व्यञ्जनानि ॥ ३ अ-
इउ ह्रस्वाः ॥ ४ आईऊदीर्घाः ॥ ५ वर्णोपरि विन्दुरनुस्वारः ॥
६ स्वराणामन्त्यष्टिः ॥ ७ अन्त्यात्पूर्व उपधा ॥ ८ अप्रयु-
ज्यमानः सफल इत् ॥ ९ डः प्रत्ययादिः ॥ १० स्वारानन्त-
राणि व्यञ्जनानि संयुक्तम् ॥ ११ अधातुप्रत्ययोऽर्थवन्नाम ॥
१२ कृत्तद्धितौ च ॥ १३ उदन्मिदिणेह्य एदतोदिहितौ रसा-
णम्मीसर्वः सुप् ॥ १४ क्रियायामश्चादयो धात्ववः ॥ १५ आ-
यान्ताश्च ॥ १६ द्वौ द्वौ प्रथममध्यमोत्तमाः ॥ १७ एकवचन-
बहुवचने ॥ १८ सुपश्च ॥ १९ अव्ययम् ॥ २० अहादयः ॥
२१ अत्यादयश्च ॥ २२ अमादितद्धितान्ताः ॥ २३ हेतुस-
व्यन्धकृदन्ताश्च ॥ २४ समासेऽमन्ताः ॥ २५ इकारान्ता दि-
स्यादयः ॥ २६ करणप्रयोजकः कर्त्ता ॥ २७ क्रियया कर्त्तु-
रिष्टं कर्म ॥ २८ अभेदान्वयि च ॥ २९ कर्मयुगविवक्षितं
चापादानादिभिः ॥ ३० व्यापारवत्करणम् ॥ ३१ कर्मान्वये-
नेष्टं सम्प्रदानम् ॥ ३२ विभागेऽवधिरपादानम् ॥ ३३ आ-
श्रयोऽधिकरणम् ॥ ३४ अनेकं नामैकार्थं समासः ॥ ३५-
आदेदोतामदिदुतो ह्रस्वाः ॥ ३६ अदिदुतामादेदोतो वृद्धिः ॥
३७ अदानाविदीनावुदूतो सधर्मी ॥ ३८ व्यञ्जनेषु मध्यस्थि-

तीययोस्तृतीयचतुर्थयोश्च प्रथमतृतीयौ ॥ ३६ समानयोर्वि-
रोधे परम् ॥ ४० षष्ठ्या अन्यस्य ॥ ४१ विशेषणं तदन्त-
स्य ॥ ४२ अनैकवर्णसित्सर्वस्य ॥ ४३ टकितावाद्यन्तयोः ॥
४४ एकस्मिन्नेकवचनम् ॥ ४५ तदन्यस्मिन् बहुवचनम् ॥
४६ चतुर्थ्या न बहुवचनम् ॥

द्वितीयः पादः ॥

१ बहुलम् ॥ २ स्वयोरव्यवधाने प्रकृतिभावो लोपो बैक-
स्य ॥ ३ तदभावे सन्धिः ॥ ४ एकः पूर्वपरयोः ॥ ५ समानयोः
पूर्वस्य स्वर्गः ॥ ६ वृद्धिरतः स्वरे परस्य ॥ ७ स्वर्गे दीर्घः ॥
८ वेरितोऽतेरतीः ॥ ९ इदीदुदूतामस्वर्गे पूर्वः ॥ १० तरहेभ्य-
श्च जज्ञाः ॥ ११ उहृनिर्वीनां संयुक्ते ॥ १२ संयुक्ते ह्रस्वः ॥
१३ पत्तादिषु नित्यम् ॥ १४ आदिदुद्भ्यः स्वरे सुपि पूर्वस्व-
वर्णः ॥ १५ पितुप्रभृतीनामोस्त्यात् ॥ १६ अत्यरोः ॥ १७
अरोमि ॥ १८ अतोऽस्त्रियां हिस्तोतः कचित् ॥ १९ स्सस्य
वा ॥ २० अहे व्यञ्जनस्य परस्वर्गः ॥ २१ त्रयाणामव्यव-
धाने पूर्वस्य लोपः ॥ २२ समश्च ॥ २३ अपूर्वस्य संयुक्तस्य ॥
२४ उपसर्गस्य दीर्घात् ॥ २५ निरः क्तस्य ॥ २६ अभेर्द्ध-
सस्येज्जे ॥ २७ कमचिगतपञ्जानां द्वितीयः ॥ २८ आतो
न्नवस्य नित्यम् ॥ २९ नस्से दीर्घात् ॥ ३० न्तीज्जयोः पवि-
प्पाभ्याम् ॥ ३१ उतः पितुप्रभृतिभ्यो डडरमावामन्त्रणे ॥
३२ ताराद्वा डो लोपश्चारस्य ॥

तृतीयः पादः ॥

१ खुडुस्य के दीर्घः ॥ २ इः कित्रगाभुजंगयोः ॥ ३
चरमे रस्य ॥ ४ नगिगास्यद्देः स्वरस्य ॥ ५ उर्मत्थुलिंगस्य ॥

६ उपधायाः ॥ ७ अश्रिक्खिल्लादीनाम् ॥ ८ ओस्तंभूलस्य ॥
 ९ पुरुषे द्वितीयस्योत् इः ॥ १० वेंडालिसिंदयोरत् ॥ ११-
 दुकूलस्य द्विर्ह्रस्वश्च ॥ १२ आतश्च्छादस्येते ॥ १३ हणस्य
 हस्य हरिये ॥ १४ उदूतोरुदुतौ लस्य द्विः कुतूहले ॥ १५-
 बईत उदोतौ ॥ १६ विच्छिये चोऽनुस्वारः ॥ १७ उस्वियस्य ॥
 १८ इस्विहीहितवां दुप्रभृतिभ्यः ॥ १९ पडेरैकेन समासे
 दीर्घः ॥ २० एयः कात्पूर्वः परो वा ॥ २१ खण्डादीनामुत्त-
 रपदे ॥ २२ जादयो व्यञ्जनान्ताः ॥ २३ कोरादोतौ ॥ २४-
 णित्यादिस्तरस्य वृद्धिः ॥ २५ एमाणयोर्दिसस्य प्रेक्षणे ॥ २६-
 खडि भुंजस्य ॥ २७ रुदस्यान्ततिन्तिहिमाणेषु ॥ २८ दो
 वः ॥ २९ णुकरादीनां त्यादौ ॥ ३० गिण्हस्य स्वार्थे ॥ ३१-
 मुंचस्य तिनितिच्छिखणत्तुंतूणेषु ॥ ३२ आतो रुहस्य ति-
 त्ताकेषु ॥ ३३ आतस्तुडस्येजे ॥ ३४ णुल्लस्येते ॥ ३५ मे
 तरस्य ॥ ३६ च्छुभदुहभुंजसिंचानां डे ॥ ३७ आति चिगि-
 च्छस्य ॥ ३८ निरोऽभ्यवानूदराणाम् ॥ ३९ एत्पोरस्य कच्चे ॥
 ४० पित्तुप्रभृतीनामिः ॥ ४१ सात्पक्खस्य ॥ ४२ पुब्बस्य
 पौ ॥ ४३ जतद्धयामनन्तरस्य ॥ ४४ ओर्जसादीनामुत्तरपदे ॥
 ४५ चरेऽहेराः ॥ ४६ दिघानिधोरभूवोत्तरपदयोः ॥ ४७ आ-
 णात्पाणस्योत् ॥ ४८ ओदणादारस्य ॥ ४९ अवदग्गस्य वा ॥
 ५० छवेरिये दीर्घः ॥ ५१ उउंबरस्योतो लोपः ॥ ५२ ईह-
 छस्य मुहे ॥ ५३ अच्छेरः ॥ ५४ एकार्थकानां दसपण्णण-
 उहसु दीर्घः ॥ ५५ छाट्टयोश्च ॥ ५६ तेरेः ॥ ५७ चतोरतः
 पूर्वस्य ॥ ५८ चोः संख्यावाचके ॥ ५९ तरस्य के ॥ ६०-
 अत्पसिणस्येये ॥ ६१ मिगसिरस्यादेरति ॥ ६२ अदणोरु-
 तोव् ॥ ६३ अजिनस्येतोऽणि ॥ ६४ पडिहार्या आत एः ॥

६५ ममस्येदिययोः ॥ ६६ इति सङ्ख्याया ह्रस्वः ॥ ६७ जु-
चाणस्यातो बस्य द्विर्वः ॥ ६८ एदहिपुरयोर्वन्वे ॥ ६९ कलु-
णत्यौत् ॥ ७० अङ्गादीनां मये ॥ ७१ दिसे पूर्वस्याति ॥
७२ एदिमस्य ॥ ७३ ईच्च कस्य ॥ ७४ इदेतस्य ॥ ७५ इमा-
स्तस्य क्तवः ७६ समानाच्छः ॥ ७७ हसो लोपो वा तोहु-
णादिसेषु ॥ ७८ काहेः ॥ ७९ आमोसादोसहे रोसस्य ॥ ८०
तवि तुहो ह्रस्वः ॥ ८१ जहस्तिस्त्राणणिज्जेयु ॥ ८२ उत्कस्य
तोत्यत्तिस्तु ॥ ८३ इणमादीनामिन्ने दीर्घः ॥ ८४ द्लस्य हे ॥
८५ मिलस्य ये ॥ ८६ पाञ्जघि वेः ॥ ८७ उत्तः सुस्तुसस्या-
न्त्यस्य ॥ ८८ उत्सिणस्य मौ ॥ ८९ एति दो ह्रस्वः ॥ ९०
हेयोः ॥ ९१ आत इत् ॥ ९२ पाद्यच्छः ॥ ९३ नेर्जमस्य ति-
न्तित्तासु ॥ ९४ पस्योणदेज्जागट्टिसवणासु ॥ ९५ सुत्तं वा ॥
९६ एति ससुदो धारस्य ॥ ९७ लोलस्य स्ते ॥ ९८ वृश्च ॥
९९ अपेरेरेति धि ॥ १०० दो ऋहस्योतो दीर्घः ॥

चतुर्थः पादः ॥

१ दोहो धः ॥ २ मोऽनुस्वारोऽवसानव्यञ्जनयोः ॥ ३ स्वरै
वा ॥ ४ तस्य सवर्गीयपञ्चमः स्पर्शेषु ॥ ५ उद्दः सम्च्छः ॥ ६ झ-
धभेभ्यस्तस्य धः ॥ ७ सात्यः ॥ ८ अस्सादिषु संयुक्तस्या-
दिपूर्वयोर्लोपदीर्घौ ॥ ९ एतः कारेल्लस्येयः ॥ १० अनादेरसं-
युक्तस्य को गयो ॥ ११ धातूनां कण्ठादीनाम् ॥ १२ वज्जा-
दीनां वस्योस् ॥ १३ पज्जादीनां पो वः ॥ १४ धादीनां धभ-
योर्हः ॥ १५ मिलेच्छे च्छस्य क्खुः ॥ १६ एतोऽदुताविलयो-
र्लोपः ॥ १७ पज्जाये ज्जायस्य रिघागः ॥ १८ मत्तिथै तथोष्टौ ॥
१९ तत्थस्य तहः ॥ २० गचजतदां यः ॥ २१ बुधादीनां

धस्य हः ॥ २२ नो णः सर्वत्र ॥ २३ परिहे परयोः फलौ ॥
 २४ आतपादीनां पस्य वः ॥ २५ पिपीलिकाया अनादेः ॥ २६
 पुडपुरयोरुत्तरपदयोरादेः ॥ २७ पउमस्य पोम्मः ॥ २८ य-
 जोर्जः ॥ २९ रिओरुउः ॥ ३० जुहिद्विले च ॥ ३१ आविले
 वस्य ॥ ३२ जुवललावन्नयोर्वस्य ॥ ३३ उर्वसभस्य सातः ॥
 ३४ परिवारे वरयोर्घलौ ॥ ३५ दिवसे वसयोर्घहौ ॥ ३६ उ-
 सिणपसिणयोः सिणस्य ण्हः ॥ ३७ असिलेसे सस्य द्विरश्चे-
 तः ॥ ३८ इलोर्लोपश्च ॥ ३९ महरहे हरयोर्घ्यत्ययः ॥ ४०-
 सणियमश्चरस्य च्छरो घमो लोपः ॥ ४१ यस्य चरे ॥ ४२-
 दकस्य दः ॥ ४३ सहसमानयोः सः ४४ णखपदस्य णप्फयः
 सात् ॥ ४५ अहस्याण्हः ॥ ४६ तिपदे दस्य तलोपौ ॥ ४७
 खंधादाधारस्यावस्य लोपः ॥ ४८ पायवस्योवगमणे यस्य वस्य
 यवयोश्च ॥ ४९ अधोरवधेर्वस्य ॥ ५० आगंतारस्यागार
 आरस्य ॥ ५१ द्वयोरगन्तारः ॥ ५२ इज्जाया एसस्येसः ॥
 ५३ विह्वणाभ्यां पतेः फसौ ॥ ५४ उत्तेयस्य ॥ ५५ पाय-
 स्यमूले यस्य ॥ ५६ दिवड्ढाड्ढाइज्जाड्ढाः साड्ढैकद्वयत्रयेषु ॥
 ५७ असौ पस्य फः ॥ ५८ इगे गश्च ॥ ५९ चत्तालीसस्य
 यालतालीसौ ॥ ६० दोर्बेवी ॥ ६१ वा संख्यार्थके ॥ ६२-
 दुवादसे ॥ ६३ सट्टेर्वः ॥ ६४ पणाल्लोपः ॥ ६५ सत्तरेर्हश्च ॥
 ६६ चतुरचुलावसीतौ ॥ ६७ छस्य सोर्दसे ॥ ६८ सत्तस्य
 वीसादौ ॥ ६९ सीर्याले ॥ ७० दसस्य रलौ ॥ ७१ अट्टात्स-
 स्य ॥ ७२ अट्टे ट्टस्य डो यालयालीसयोः ॥ ७३ एकस्योणे
 अउणः सहुदितस्य ॥ ७४ थेरधीरपिथानामिज्जे थधपाः ॥
 ७५ इये णायस्य णेया ॥ ७६ उदियस्य वा ॥ ७७ अस्सिण्या
 ईणांस्योसणि ॥ ७८ इये मिलेसस्य सेमः ॥ ७९ अति पच्छिम

स्य पञ्चच्छिमपञ्चत्थिभौ ॥ ८० रात्तेरुत्तरपदस्यात् ॥ ८१ आ-
 न्मन्तस्य वः ॥ ८२ जसादिभ्यो वा ॥ ८३ णातेश्च ॥ ८४-
 वस्सस्य वुसिर्मन्ते ॥ ८५ पङ्कादीनां संज्ञायां दीर्घः ॥ ८६-
 थेरधीरसहायानामेरे रायानामेज्जः ॥ ८७ सफलै फस्य हः ॥
 ८८ सुकुमारस्य सुगल्लः ॥ ८९ इंगालादिभ्यो भवस्या-
 देर्द्धिः ॥ ९० दिसस्य रलावति ॥ ९१ ईत्तादितः ॥ ९२ ति-
 यस्य वा ॥ ९३ दोबिंडीयतियतीयेषु ॥ ९४ तेरञ्चणि च ॥
 ९५ सम्बस्य सो दे ॥ ९६ जाणस्यादेर्घ्यः ॥ ९७ आतो दह-
 स्य डः ॥ ९८ सहस्यास्वादे दयोस्तौ यः ॥ ९९ आतो दीव-
 स्य दो लः कणतेतेषु ॥ १०० पादिज्जे ॥ १०१ वस्ययो वा ॥
 १०२ नेः कसस्यादेर्घ्यः ॥ १०३ खेतस्य च्छः ॥ १०४ गिह-
 स्य धिसुः १०५ णिच्चे चयोस्तियः ॥ १०६ गिहस्य गहघरह-
 राः ॥ १०७ भेसजस्य हः ॥ १०८ परिवाट्यो डः ॥ १०९-
 अहेरत्तस्य ठथौ ॥ ११० बीभत्थस्य छश्च ॥ १११ डरयोर्लो-
 लस्य रः ॥ ११२ अलावुखिच्चोर्लोपः ॥ ११३ लुक्खादीनां
 हः ॥ ११४ आसो रुहस्य तः ॥ ११५ मणादावस्य मः ॥
 ११६ पणस्य द्विः ॥ ११७ मडस्येले ॥ ११८ उपभादीनाम-
 णि द्विः ॥ ११९ पयडेर्घ्यः ॥ १२० दृयादीनां च्वः ॥ १२१-
 तीयस्य ज्जः ॥ १२२ णिहमि यः ॥ १२३ एति दिसस्य हः ॥
 १२४ माणे वा ॥ १२५ विप्पाभ्यां नमस्य वो न्तौ ॥ १२६-
 उपसर्गात्पडस्य यः ॥ १२७ लुणस्येजे यः ॥ १२८ वहस्येहौ
 भो द्विश्च ॥ १२९ कर्त्तणि चाति ॥ १३० न्ते वा ॥ १३१-
 विधस्य तिन्योः ॥ १३२ व्वयस्य च्स्त्यादौ ॥ १३३ सुयस्य
 वस्तिभयोः ॥ १३४ अभे रंजस्य गः ॥ १३५ अदितयोरिवै-
 कादेशे ॥ १३६ किलामस्य वो न्तिकर्मगोः ॥ १३७ चयस्य क्को

ये ॥ १३८ जोषस्य वः ॥ १३९ उभामस्य तौ वा लोपः ॥ १४०-
धुक्खस्य कः ॥ १४१ लोलस्येज्जे ङः ॥ १४२ समश्चिट्ठस्य
खः १४३ धोवस्य यः ॥ १४४ आतो रुहस्य भस्तौ ॥ १४५
आंतस्ति च ॥

॥ इति प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

द्वितीयोऽध्यायः ।

प्रथमः पादः ॥

१ नास्रः सुपः ॥ २ इदुतः पुंस्यतः ॥ ३ आमन्त्रणोर्तो
लोपः क्लीबे नित्यं पुंसि वा लोपोऽनो वा दीर्घः ॥ ४ युभ्यां
च ॥ ५ अतोऽत्यन्त्यस्य ॥ ६ न्तमन्तयोरीदृनोर्न्तस्य ॥ ७ लो-
षेऽनुस्वार उतः ॥ ८ रायादिभ्य आत् ॥ ९ मोऽण्ड् वा ॥ १०
अदितोरणोः ॥ ११ राये सैणस्य यस्य न्ना ॥ १२ सस्सस्य
न्नो ॥ १३ न्तमन्ताभ्यामुः ॥ १४ इणस्सयोर्डास् डोसौ नलो-
पश्च ॥ १५ सेदणमो भवन्तस्स भे ॥ १६ तारादोः ॥ १७ ता-
रस्य तुस्तृतीयादौ वा ॥ १८ रायस्याणमिहोरिर्यस्य ॥ १९
इदुद्ध्यामिणस्य णा ॥ २० अत्ताप्पाभ्यां च ॥ २१ स्सस्य
णोः ॥ २२ जसादिभ्यः सोः ॥ २३ सुट् चेणस्य ॥ २४ कम्मधम्म-
योहरिणे ॥ २५ अदितोर्णो वा ॥ २६ अएतः स्सणावाव-
स्त्रियाय् ॥ २७ अतोत्सयोर्णात् ॥ २८ क्वचिदात्स्सः ॥ २९
अतोऽवो डुतः ॥ ३० वहोरवैरतः ॥ ३१ णस्य स्त्रियामेः ॥ ३२
आतश्चादितोरोक् ॥ ३३ आदीदृतांह्रस्वो मि ॥ ३४ स्सस्याएः ॥
३५ मेरादीदुद्धयः ॥ ३६ आतो डेरीदुद्ध्यां डिडू वाऽऽमन्न-
णे ॥ ३७ सब्वादयः सब्बणामाः ॥ ३८ सब्बणामादत्येः ॥
३९ अनुस्वारस्येस्सिमः ॥ ४० इस्सिमणमः ॥ ४१ कज्जतेभ्योः

ऽतोतो म्हा ॥ ४२ उत्त्येततयोरक्लीबेसः ॥ ४३ तस्य लोपो वा ॥
 ४४ तस्य सस्सस्य सेर्वा ॥ ४५ कादिहितोरितो डयोः ॥ ४६
 इमकाभ्यां सेः सिंस वा ॥ ४७ इमस्य सोतोऽयम् ॥ ४८ स्त्रिया-
 भियम् ॥ ४९ तात्थयोरेस् ॥ ५० मस्य तो णिंह-दाणिं-ह-हं-
 तरेषु ॥ ५१ मोर्णड् वा ॥ ५२ मस्य णो मि ॥ ५३ इणेऽणः
 ॥ ५४ सिंसस्सयोरो वा ॥ ५५ आत्तः सिंस सञ्चणामात् ॥ ५६
 जातयोरीर्वेणे ॥ ५७ अपस्ससीनामिमाकाजाताभ्यो डी से
 ॥ ५८ डेश्चेमाददितोः ॥ ५९ स्सस्य डी ए ॥ ६० उतः क्ली-
 बान्मः ॥ ६१ अदितोरेकैकस्य णिती दीर्घश्च प्रकृतेः ॥ ६२
 तेरनुस्वारो वा ॥ ६३ दोरदितोर्डोः ॥ ६४ डुवे डोण्णी क्वचित् ॥
 ६५ इहीहितोऽणमिसुष्वोत् ॥ ६६ तेर्डयोः ॥ ६७ णिश्च ॥
 ६८ सादितश्चतारि चतुरः ॥ ६९ रोश्च योः ॥ ७० पञ्चादिभ्यो
 लोपः ॥ ७१ संख्यायां तेः ॥ ७२ संख्यावाचकादणमो ण्ह-
 म् ॥ ७३ वीसादीनामानउईनां क्लीबत्वं प्रथमाद्वितीययोः ॥
 ७४ नाञ्जो नपुंसके ह्रस्वः ॥ ७५ अम्हस्य हमहमौ सोतः ॥
 ७६ सातो वयम् ॥ ७७ समो मेमंमममममः ॥ ७८ सेतो णोः ॥
 ७९ सेणस्य मएमथौ ॥ ८० सातोतो ममाओममाहिंता-
 थौ ॥ ८१ सस्सस्य मममज्जंमज्जाश्च ॥ ८२ मौ ममं ॥ ८३
 अणमोऽणो लोपः ॥ ८४ साणमोणेऽस्साकमौ ॥ ८५ मग्निं
 वा ससेः ॥ ८६ सोनःतुत्तुत्तं तुनेतुत्तः ॥ ८७ बहुव-
 चनेषु तुम्भतुज्झौ ॥ ८८ मिमौ च हो लोपः ॥ ८९ सेणस्य तु-
 म्मे ॥ ९० सातोतस्तुमाहितो ॥ ९१ सस्सस्य ते-तव-तुज्झं
 -तुमं-तुहं-तुज्जाः ॥ ९२ अणमोऽमः ॥ ९३ गोर्डवम् ॥ ९४
 डवोरतः ॥

द्वितीयः पादः ॥

१ अतः स्त्रियां डाः ॥ २ अधिगरणादिभ्यो डीः ॥ ३
 अणश्च ॥ ४ इतोऽभावे णीः ॥ ५ भिक्खुप्रभृतिभ्यश्च ॥
 ६ इंदादाणी पुंयोगे ॥ ७ दिसाङ्घ्रिश्च ॥ ८ महात्तीः ॥ ९-
 के पूर्वस्य ह्रस्वोऽत इर्वा ॥ १० सिस्समासयोर्णोति सलोपे ॥
 ११ उत्तो डीति प्रकृत्या ॥ १२ कर्त्तरि प्रथमा ॥ १३ आम-
 न्त्रणे च ॥ १४ अनुक्ते ॥ १५ कर्मणि द्वितीया ॥ १६ स-
 म्यमार्गयोरभिव्याप्तौ ॥ १७ कर्त्तृकरणयोस्तृतीया ॥ १८-
 सहार्थयोगे गुणीभूते ॥ १९ आधारेऽपि ॥ २० गोत्तादि-
 भ्योऽभेदे ॥ २१ विनादियोगे ॥ २२ प्रकारमुपेताल्लक्षणे ॥
 २३ सम्प्रदाने चतुर्थी ॥ २४ तुमर्थे गाद्यन्तेभ्यः ॥ २५ कर्त्त-
 रि च ॥ २६ तादर्थ्ये षष्ठी च ॥ २७ अपादाने पञ्चमी ॥
 २८ मर्यादायामाति ॥ २९ हेतौ ॥ ३० प्रभृत्यर्थयोगे ॥
 ३१ शेषे षष्ठी ॥ ३२ समुदायादेकस्य पृथक्करणे सप्तमी च ॥
 ३३ अन्तरायोगे च ॥ ३४ दूरान्तिकाद्यर्थे द्वितीयासप्तम्यौ च ॥
 ३५ दिगर्थैः पञ्चमी च ॥ ३६ कर्त्रादौ कृति कर्मणि ॥ ३७-
 णमोयोगे ॥ ३८ सप्तम्यधिकरणे ॥ ३९ क्रियालक्षकक्रिया-
 याम् ॥ ४० हेत्वर्थयोगे सर्वाः प्रायेण ॥

तृतीयः पादः ॥

१ पदसामर्थ्ये समासतद्धितौ ॥ २ समासे प्रथमानि-
 दिष्टं पूर्वम् ॥ ३ लुप् सुपा वा ॥ ४ अण्ययीभावः ॥ ५ स-
 न्पुंसकभेदे च ॥ ६ विभक्त्यर्थादिष्वव्ययम् ॥ ७ अतिर-
 तिक्रान्ते द्वितीयया ॥ ८ अनुपढी वीप्सादिषु ॥ ९ असाह-
 श्ये यथार्थकानि ॥ १० ज्ञेन जादयः समुच्चये ॥ ११ आ

यावदर्थका मर्यादादौ ॥ १२ आभिमुख्यादावभिः ॥ १३
 प्रभृतिना पञ्चमी ॥ १४ उवः सामीप्ये षष्ठ्या ॥ १५ कु-
 त्सादुष्टादौ कुदू प्रथमया ॥ १६ निष्क्रान्तादौ पञ्चम्या निः ॥
 १७ तत्पुरुषः ॥ १८ भेदकं भेद्येन कर्मधारयः ॥ १९ तत्र
 पूर्वं पुंवत् ॥ २० पत्तामोडादिषु परम् ॥ २१ द्वितीया पत्ता-
 दिभिः ॥ २२ दयादीनां पत्तादौ ॥ २३ तृतीयापञ्चमीसप्त-
 म्या ॥ २४ सहस्तृतीयया ॥ २५ चतुर्थी तादर्थ्ये ॥ २६
 एष्टी च शेषे ॥ २७ कारादिभिश्च ॥ २८ पुञ्वादयोऽहेन
 षष्ठ्या ॥ २९ सप्तम्या अलोपः ॥ ३० इमात्सन्धौप्रथमायाः ॥
 ३१ एयादाख्वे वा ॥ ३२ संख्यार्थकाः समानाधिकरणैः स-
 जाहारे ॥ ३३ अनेकं समूहे ॥ ३४ अप्रथमाऽन्यपदार्थे प्रथ-
 मा ॥ ३५ अत्र लिङ्गमन्यपदार्थस्य ॥ ३६ क्वचिद्व्यधिकर-
 णेनापि ॥ ३७ अस्मात्को वा ॥ ३८ इत्के पूर्वस्य ॥ ३९
 निषेधार्थकेभ्योऽस्त्यर्थस्य लोपः ॥ ४० दिग्वाचका मध्ये ॥
 ४१ एक्कादयः संख्यायां दसादिभिरधिकाङ्गताः ॥ ४२ जीवा-
 दयो ग्गाहादिभिर्गिण्हादीनामनुप्रयोगे ॥ ४३ आभीक्ष्ण्यवी-
 पसयोर्द्धिः ॥ ४४ गच्छादीनां पूर्वस्य दीर्घो द्वितीयस्येर्बहु-
 लम् ॥ ४५ दण्डादीनामतिशयेऽनुस्वारश्च ॥ ४६ उरसुहम-
 ज्ञानां तृतीयार्थे च ॥ ४७ मासस्य नैरन्तर्ये ॥ ४८ द-
 वदवात्सः ॥ ४९ दिसिपरयोरोत् ॥ ५० अणस्य वा ॥
 ५१ कोडेरात् ॥

चतुर्थः पादः ॥

१ तद्धिताः ॥ २ अदणिकेकणिज्जेज्जणियेयणिसेह्णकमे-
 ताः ॥ ३ तद्धितेषु स्वराद्या डितः ॥ ४ स्वार्थे प्रथमायाः ॥

५ अल्पे च ॥ ६ तत आगतः ॥ ७ तस्येदमपत्यं समूहो
 वृत्तिर्व्यापारः ॥ ८ तत्रभवोऽधिकृतः ॥ ९ महादालयल्ल-
 ल्लियाः ॥ १० पोत्ताडुल्लः ॥ ११ पयावत्यादीनां टेरलोपोऽणिः ॥
 १२ वद्धमुक्कयोरिल्ले ॥ १३ लोभादिभ्यस्ता ॥ १४ तयोर्घस्तः ॥
 १५ सञ्चणामादावन्तिः परिमाणे च ॥ १६ एकार्थकादांगी-
 णियेया असहाये ॥ १७ पढमादिल्लुः ॥ १८ निसीहेरुच्चारणे
 कः ॥ १९ एयः साऽस्मै दीयते साऽस्य देवता ॥ २० इत-
 स्तदस्य संजातं पत्तादिभ्यः ॥ २१ अतिशये तरः ॥ २२
 कादिभ्यो निद्धारणे ॥ २३ इट्टो धम्म्यादिभ्यः ॥ २४ इज्जस्थे-
 रादिभ्यः ॥ २५ तदर्हति करोति ॥ २६ तेन निर्वृत्तं क्रीतं च-
 रति व्यवहरति जीवति गृह्यते ॥ २७ शित्यहारघणादीना-
 मुत्तरस्यदेर्द्विः ॥ २८ विरोयणादीनामङ्गः पूर्वस्य ॥ २९
 अदणौ नक्षत्रेण युक्तः कालः ॥ ३० साऽस्मिन् पौर्णमासीति
 संज्ञायाम् ॥ ३१ वातात्तेनोपहतमीनः ॥ ३२ चउच्छाभ्यां कस्य
 द्विः ॥ ३३ अप्पणादिच्चियेज्जियौ ॥ ३४ वातादोलः ॥ ३५
 परात्क्रीयः ॥ ३६ राधाण्णो यस्येत् ॥ ३७ कम्माणकौ ॥
 ३८ उदीर्हपडीर्हभ्यां णड् ॥ ३९ पाईतोणो दट् चेतः ॥ ४०
 पहादिभ्यस्तत्र साधुरेज्जण् ॥ ४१ पासादिल्लस्तत्र शेते ॥ ४२
 उत्तरपदादहेरदीणौ ॥ ४३ मज्झान्मश्च ॥ ४४ इदिण्मन्ताश्च
 तदस्त्यस्यास्मिन् ॥ ४५ आउसादन्तः ॥ ४६ जयादिभ्य इणः ॥
 ४७ किमैर्णः ॥ ४८ इलो गन्धादिभ्यः ॥ ४९ जडायाजडुल-
 जडियालौ ॥ ५० रयात्सलः ॥ ५१ पम्हादिभ्यो लः ॥ ५२
 आलुर्दयादिभ्यः ॥ ५३ उल्लज्जायाः ॥ ५४ जसादिभ्योऽसिस्सी
 ॥ ५५ त्ततणौ तस्य भावः ॥ ५६ अरिप्रभृतिभ्यस्ता ॥ ५७
 जजानहाद्विणौ ॥ ५८ तस्येयणि द्विः ॥ ५९ इमजतके-

भ्यस्तोः ॥ ६० इणो जडादिभ्यः ॥ ६१ इय इस्सरादिभ्यः ॥
 ६२ अप्पाद्ग्रहोः कः ॥ ६३ उवमादिभ्योऽण् ॥ ६४ विद्याव-
 डादिण् च ॥ ६५ विकारप्रधानयोरण्मयौ ॥ ६६ भिओञ्चः
 शिष्ये ॥ ६७ ईरत्तादिभ्योऽभूततद्भावे करभवयोर्योगे ॥ ६८
 मोल्यादिभ्य ईतो लोपः ॥ ६९ अम्हादिषु दिसादः ॥ ७०
 एतादाख्यः सदृशे ॥ ७१ संख्यायां तिः कजतेभ्यः ॥ ७२
 एतजतेभ्यः परिमाणे मन्तावतियतियत्तिलाः ॥ ७३ जादा-
 वन्तो च ॥ ७४ कादेवतियः ॥ ७५ अनवधारणे एयावन्ती ॥
 ७६ पूरणे मः ॥ ७७ दुतिभ्यां डीयतीयतीयच्चणः ॥ ७८ हु-
 ष्छात् ॥ ७९ त्थश्च तोः ॥ ८० संखेज्जात्तिः ॥ ८१ आर्भा-
 क्ष्ये बह्नादिभ्यः सौः ॥ ८२ कुंभकादिभ्यः परिमाणे ॥ ८३
 एकात्तिः ॥ ८४ पञ्चमीसप्तमीभ्यां तौ ॥ ८५ अभ्यावृत्तौ
 संख्यार्थेभ्यः कखुत्तौः ॥ ८६ एकात्तिस्स ॥ ८७ प्रकारे हा तृ-
 तीयायाः ॥ ८८ जताभ्यां हहमौ ॥ ८९ धा च ॥ ९० इय-
 रस्येहरा ॥ ९१ कादहाहमिहेयणाः ॥ ९२ इमस्यैत्थम् ॥ ९३
 दाणिमि सर्वस्य लोपः ॥ ९४ त्थः सप्तम्या इजादिभ्यः ॥ ९५
 इमाद्ग्रहमौ च ॥ ९६ एकात्तश्च ॥ ९७ अहीहण्वः कात् ॥
 ९८ जपगाम्नाभ्यामाए ॥ ९९ तादादोतयश्च ॥ १०० एहं च
 जात् ॥ १०१ अं जताभ्याम् ॥ १०२ तस्मिन् काले दा सञ्वादि-
 भ्यः ॥ १०३ इमाण्णिहहुणादाणिमः ॥ १०४ आहेहिंहिदियद-
 कजतेभ्यः ॥ १०५ चिरार्थकेष्वेवैवचौ ॥ १०६ सुप्तद्विताभ्या-
 मिमिदीचिचियाः ॥ १०७ इमादिभ्यश्चणमत्पूर्वकः ॥

॥ इति द्वितीयोऽध्यायः ॥

तृतीयोऽध्यायः ॥

प्रथमः पादः ॥

१ धातोः ॥ २ त्यादयः कर्तृकर्मणोः सकर्मकेभ्यो भौ-
 धकर्त्रोरकर्मकेभ्यः ॥ ३ आज्ञाभविष्यद्वर्त्तमानेषु तिन्तिसिह-
 मिमवः ॥ ४ अम्हे समानाधिकरण उत्तमः ॥ ५ तुम्हे मध्य-
 मः ॥ ६ शेषे प्रथमः ॥ ७ हिमिमोष्वतो दीर्घः ॥ ८ प्रवर्त्तना-
 यामेदिज्ञौ ॥ ९ इज्जस्य वा ॥ १० इज्जात्सिहमिमवः ॥ ११
 असादिभ्यो या ॥ १२ जाणहणाभ्यां वा ॥ १३ आज्ञार्यां
 तिन्त्योरुः सैर्हिलोपौ ॥ १४ कुणादिभ्यः सैरुः ॥ १५ साह-
 हंदाभ्यां डिस् ॥ १६ भविष्यति हिस्सौ त्यादिषु ॥ १७ भुं-
 जात्खड् ॥ १८ लभाद्धस्य तड् ॥ १९ मुंचसुणाभ्यां च्छिद्
 नौ ॥ २० हिस्सादीनामिद् ॥ २१ असुचयजाणगृहेभ्यो
 यः ॥ २२ भणात्तेः ॥ २३ वः रसस्य ॥ २४ परेर्घस्तेः ॥ २५
 पावसाभ्यां वा ॥ २६ एतष्टुठः ॥ २७ वसात्तच्चस्य ॥ २८ का-
 दैन ॥ २९ जौ हेः ॥ ३० केवलात्सुणादुमूणयोः ॥ ३१ ग-
 च्छात्सस्सस्य मेरम् ॥ ३२ मादौ हेरात् ॥ ३३ भूते इंसुः ॥
 ३४ अयादिभ्यस्तथा ॥ ३५ असादिदीतौ ॥ ३६ मौरुत्तमबहुन्वे
 सेद् ॥ ३७ करादिस्सम् ॥ ३८ कः सीः ॥ ३९ पुच्छादेर्वा ॥
 ४० बंधादीः ॥ ४१ भवस्य भुवीभुविमौ ॥ ४२ लभादिण् ॥
 ४३ हौडिसिः ॥ ४४ ताडस्य पंतावे ॥ ४५ धोरीः ॥ ४६-
 आदेरीत्यवौ द्विः ॥ ४७ वदादासीः ॥ ४८ इज्जः स्वार्थेऽपि ॥
 ४९ उपसर्गाः प्राक् ॥ ५० अच्छादेस्तैरेः ॥ ५१ पाद्मासा-
 त्सेः ॥ ५२ समैरंसि रसस्य ॥ ५३ आदेरिदीदिमोषु दीर्घः ॥
 ५४ पादेऽत्रिण् मोहमाणानामेद् ॥ ५५ पडिपतिपरिभ्यो यः ॥

५६ पतेद्विरौ ॥ ५७ इति पूर्वपरयोरेः ॥ ५८ विसमत्युद्भय-
 श्र ॥ ५९ न्तावेरद्वा ॥ ६० उदोज्जो भविष्यति ॥ ६१ न्तौ
 वेः ॥ ६२ वेरदौ स्ते ॥ ६३ अनोरेसादेरिम् ॥ ६४ पादीरस्य
 द्विस्तिकणेषु ॥ ६५ उवाहुंजस्य तौ ॥ ६६ न्तौ वेः ॥ ६७ पप-
 लिभ्यां माणे तयोः ॥ ६८ समस्तुसस्यैति ॥ ६९ त्तसस्यै-
 त्योः ॥ ७० दुसस्य माणे ॥ ७१ न्तौ पात् ॥ ७२ उदः कस-
 स्य वा ॥ ७३ रुंभस्येज्जे ॥ ७४ लुभस्य तित्तयोः ॥ ७५ वे-
 र्हणस्य तीज्जयोः ॥ ७६ उसस्याति ॥ ७७ खुभस्य तौ ॥ ७८
 समो माणे ॥ ७९ पासस्येति ॥ ८० न्ते ययोश्चानोः ॥ ८१
 परेभंसस्य तौ ॥ ८२ परेरेस्तः ॥ ८३ आतः सवस्येणि ॥
 ८४ आत उसस्य तौ वा ॥ ८५ न्तौ जंपस्य च ॥ ८६ ति-
 हिलोपमिहमाणेषु पासस्य ॥ ८७ भंसस्य केवलस्य तौ ॥
 ८८ अवाहालस्य तावादेः ॥ ८९ उदो डियौ डास्त्यावयोः ॥
 ९० अतेततिन्तेषूदः कसस्यात ओत् ॥ ९१ वेः कीरस्य
 क्खिरः ॥ ९२ ग्यो जिग्घः ॥ ९३ णाणिज्जयोर्जिंघः ॥ ९४
 चिगिच्छस्यादेस्तः ॥ ९५ आति गस्य लोपः ॥ ९६ चिण-
 स्याणयोरिणस्याघः ॥ ९७ वा न्तौ ॥ ९८ समो हैरुस् ॥
 ९९ जाणादीनां दीर्घो वा तौ ॥ १०० देवादिभ्यस्तेः ॥ १०१
 आज्ञावर्त्तमानणिज्जेषु पिघपियौ पः ॥ १०२ प्रवर्त्तनायां वा ॥
 १०३ दक्खुः संसोर्दिसस्य ॥ १०४ सप्तसहेर्दच्छिः ॥ १०५
 करादिभ्यः कृदाज्ञावर्त्तमानेष्वेः ॥ १०६ भविष्यति वा ॥
 १०७ अच्चादिभ्यश्च ॥ १०८ आगमनमाभ्यां तौ ॥ १०९
 करादापसद्भ्यः ॥ ११० पुदवाभ्यां न ॥ १११ नमादेरिमि-
 वि ॥ ११२ हिन्तयोर्नेरत् ॥ ११३ पवेस्तौ ॥ ११४ अयोऽणौ
 न्तीज्जहंनारेषु ॥ ११५ फुट्स्य द्योर्दस्तान्तहिषेरणासु ॥

११६ वीहस्य भायभीयो तयि ॥ ११७ भयोऽतञ्जमाणेषु ॥
 ११८ भीस्ते ॥ ११९ न्ते वा ॥ १२० रियस्येतो दीर्घः ॥
 १२१ आतो भिदस्यादेरेति द्विः ॥ १२२ व्यवाभ्यां सस्यैति ॥
 १२३ मन्नान्मेरेस् वा ॥ १२४ न्तेः समारंभात् ॥ १२५-
 रंभरक्खहणहरेषुः समःसाः ॥ १२६ डेज्जयोर्मस्य भां रंभ-
 स्य ॥ १२७ वच्चाच्छट्खडौ भविष्यति ॥ १२८ ओदादेर-
 तञ्छडि ॥ १२९ पवोच्छाद्धिस्त्यादौ ॥ १३० इहो वहस्य ॥
 १३१ न्ते द्वित्वे ॥ १३२ इज्जे सिरस्य सो विडभ्याद् ॥
 १३३ व्युद्भ्यामिये ॥ १३४ सिव्वस्य स्ते सीवः ॥ १३५-
 हस्वो णेः सीवस्य न्तिमोमाणेषु ॥ १३६ न्तीज्जयोर्वज्जः ॥
 १३७ होः स्सस्य कखः ॥ १३८ उवात्करस्य कखडः पाके ॥
 १३९ पुरस्ते वा ॥ १४० उवाद्दुषकरणे कखरोऽति ॥ १४१
 वोऽस्तन्त्योराहः ॥ १४२ आहाल्लोप उदंसू ॥ १४३ न्तायो-
 रुक्कः ॥ १४४ हियोदीर्घः ॥ १४५ समोऽज्जस्यातस्तं सुमाणे-
 ल्लिणः ॥ १४६ पादावस्याउणो वा ॥ १४७ पोवाभ्यामिक्ख-
 स्येहः ॥ १४८ अवाचः ॥ १४९ वेणो ॥ १५० पात्खस्य छः ॥
 १५१ पडेर्माणे ॥ १५२ आज्ञायां वेहे हस्यहो ॥ १५३ अ-
 च्चान्मोर्वा ॥ १५४ आतः कखो घवो वा ॥ १५५ ते घाः ॥
 १५६ वियाभ्यां हिः के ॥ १५७ आघं भूते ॥ १५८ इतेज्ज-
 योराहः ॥ १५९ आतो यक् के ॥ १६० दञ्च ॥ १६१ निण्ह-
 स्य ससस्य केवलस्य वेच्छस्तेरिट् ॥ १६२ सुणस्य सोच्छिः
 ॥ १६३ वेच्छान्मेरीस् वा ॥ १६४ पचलजंभाभ्यामायः स्वा-
 र्थे ॥ १६५ एतिणेषु समो धो हस्वः ॥ १६६ एतिघोवस्य ॥
 १६७ उदीखेदसोभेभ्य इंसोरेदितः ॥ १६८ नेर्जराद्धो ॥ १६९
 दोर्हेहस्य त्यः ॥ १७० तद्व्य टो वा वन्नस्य ॥ १७१ उपसर्गा-

इस्य वः ॥ १७२ इति पाद्मः ॥ १७३ आतत्तंसुणेषूस् ॥
 १७४ निव्वरवरसयोस्तौ ॥ १७५ आपाभ्यां सवस्य ण्हो नि-
 च्चर्करणे वा ॥ १७६ व्यञ्जनादेर्द्धिः क्रियासमभिहारे ॥ १७७
 आदेः सस्वरस्य द्विः ॥ १७८ द्विरुक्तस्यादेर्द्विः ॥ १७९ लव-
 स्य पो बहुलम् ॥ १८० क्लमस्य चंक्रमः ॥ १८१ आयस्तत्क-
 रोति ॥ १८२ उपमानादाचारे ॥ १८३ आये विज्जोर्विज्जुयो
 वा ॥ १८४ विडसस्य द्विः सस्य ॥ १८५ धुत्तादारः ॥

द्वितीयः पादः ॥

१ प्रेरणायामावः ॥ २ खमादीनामादेर्द्विः ॥ ३ आचश्च
 करादिभ्यः ॥ ४ करगलोज्जलपज्जलविहडानामावे वा ५ ॥
 कुप्पस्य पयोरिते च वः ॥ ६ पात्विखवस्य च्छः ॥ ७ आवे
 जादीनामैकादेशस्य ह्रस्वः ॥ ८ उक्तामस्येज्जे ॥ ९ समो न-
 द्वस्य दधयोर्द्धः ॥ १० पज्जस्य पयः ११ अहेरुवादिणि ॥
 १२ आतो जयोर्लोपस्तौ ॥ १३ औ च सुज्जस्य सोहः ॥
 १४ पो डजिः ॥ १५ एन्तहिष्चिर्द्धजेः ॥ १६ धीहस्येज्जे भेसः
 सावस्य ॥ १७ भुंजस्य भोयो वा ॥ १८ पान्नुश्चात्सस्य खड् ॥
 १९ च्छोलादिभ्यो यः ॥ २० रज्जस्येते चरंजः ॥ २१ न्ते वा ॥
 २२ उमिज्जयोर्जघोर्यः ॥ २३ अहेरेरावन्तावयः ॥ २४ वा
 णे ॥ २५ अहेर्ज्ञो दीर्यो धातोः ॥ २६ एस्तारे ॥ २७ सादौ
 घ ॥ २८ वस्य तव्ये लोपः ॥ २९ अत्यभिष्पाभ्यामयति ॥
 ३० आज्ञायामातः स्ससात्सेडिंसू ॥ ३१ व्वघस्य वः ॥ ३२
 उज्जोयज्जास्योर्वलोपो ॥ ३३ न्हो ण आचस्य ॥ ३४ उप-
 सर्गात्पडस्य तः ॥ ३५ नेर्या ॥ ३६ पाद्म ॥ ३७ भमाडुः ॥
 ३८ रहस्य वः ॥ ३९ वड्ढस्य धो णमाणयोश्च ॥ ४० भा-

वकर्मणोरिज्जः ॥ ४१ कत्तादिभ्योऽत् ॥ ४२ कराव्वा ॥ ४३
गादिभ्यो यः ॥ ४४ अभिघट्टादियः ॥ ४५ घसादण् ॥ ४६
क्लिणादीनामादिरहितानामिज्जे लोपः ॥ ४७ उवाङ्गमस्यन्ते ॥
४८ तरस्य वा ॥ ४९ इः कत्तगिरहडहडह्वहानामति ॥ ५०
करस्य वा ॥ ५१ करहरदिसानामीरादेः स्वरस्य ॥ ५२ गा-
धाहां ये ॥ ५३ परेर्हो न्तमाणयोर्न ॥ ५४ गिण्हस्य घेष्यः ॥
५५ खान्नाडुहोभ्य इज्जस्य ॥ ५६ जिणान्मः प्रवर्त्तनायाम् ॥
५७ इवस्य दुयः ॥ ५८ धरिसस्य धासः ॥ ५९ इज्जे दीर्घः
फासस्य ॥ ६० उदोपडिभ्यो मो मिणः ॥ ६१ न्ते परेः ॥
६२ लक्खाद्यस्येट् ॥ ६३ वस्योस्तयोर्वच्चस्य ॥ ६४ आदेरस्य ॥
६५ क्खिवस्य पोऽडयोः ॥ ६६ गमादीनामति छिः ॥ ६७ जि-
णस्य चः ॥ ६८ त्थुणधुणसुणानां वः ॥ ६९ बन्धस्य ऋः ॥ ७०
न्तेर्लभादेः ॥ ७१ हणस्य मः ॥

तृतीयः पादः ॥

१ कृत् ॥ २ कर्त्तुरैक ये पूर्वकाले तात्तूमूणेयाः ॥ ३ पाउकः
रादेः ॥ ४ उपसर्गाड्डो वा ॥ ५ इप्रभृतिभ्यश्च ॥ ६ अतेरेयो
डे ॥ ७ पडेरेकादेशस्योत् ॥ ८ पतेर्दीर्घस्त इट् ॥ ९ हएः ॥
१० पेसादेरियस्यादितः ॥ ११ पेहादिभ्यो यस्यैत् ॥ १२ इः
काट्टयोः ॥ १३ च्वयस्यादेः ॥ १४ घागे जयस्य जिठः ॥ १५
छिक्कस्य त्तिदीर्घकलोपो ॥ १६ गममन्नदिसहणेभ्यस्तात्तुतव्वा
डितोऽनितो गान्नयोर्मः ॥ १७ तात्त्वोरादितलोपः ॥ १८ छु-
भदिसमुंचपरिभुंजलभेभ्यस्तुः ॥ १९ परेश्रयात् तएः ॥ २०
भुंजात्केवलात् ॥ २१ वसाच्च ॥ २२ आतो गमात्तो वेट् ॥
२३ गमगिण्हछुभदिसवुमुंचलभेभ्यस्तोरनुस्वारः ॥ २४ ऊः
णस्य वा ॥ २५ उदोधरान्तोः ॥ २६ छुभभुंजमुंचदिसलभेभ्यः

स्तडूणस्य डिच्च ॥ २७ गमगिण्हच्छिदभिदेभ्यो वा ॥ २८ ड-
 स्येडकंखादीर्घश्च वा ॥ २९ गिण्हस्य णलोपोऽडयोः ॥ ३०
 परेरति माणे ॥ ३१ तुंतूणतव्वेषु वैत् ॥ ३२ उपसर्गादिये
 गिज्झ ॥ ३३ वेच्चिन्तस्येरहितस्येयत्त्वोः ॥ ३४ अणोर्घस्य च ॥
 ३५ तुंतूणयोश्छुभस्य छोहः ॥ ३६ उमि समस्योस्त्युणस्य
 सेटः ॥ ३७ दिसात्तव्वतारतुंतूणानां तस्य ठोऽदितः ॥ ३८
 धुणस्य धूयः सेयस्य ॥ ३९ वेनेरदिट् तोः ॥ ४० वरसेसस्य
 णोमोरनादेशे ॥ ४१ मुज्झस्य मोहोऽतव्वे कृति ॥ ४२ ईरिये ॥
 ४३ मुंजात् तुणो णित् ॥ ४४ मुंजात्तारश्च ॥ ४५ अनिटो
 तएत्तु ॥ ४६ दिसात् तुम् ॥ ४७ मुंजस्य भोस्ति ॥ ४८
 आतो रंभस्य ढत्तं सडस्य ॥ ४९ ते ढत् ॥ ५० अभेरुणे
 वंदस्य वाः ॥ ५१ माणे वायः प्रेरणायाम् ॥ ५२ वरसस्य वा-
 सस्तेतोः ॥ ५३ उमि वा ॥ ५४ समाभ्यां सीयस्य सजः ॥
 ५५ सुणस्य सोचः ॥ ५६ अनिटोरुमूणयोः सोः ॥ ५७ का-
 र्वस्य यो वा तान्तयोः ॥ ५८ चयच्छिदपिबभिदभुजहराणां
 डे चः ॥ ५९ परिच्चयस्य जः ॥ ६० ड्वरोहयोः पः ॥ ६१
 क्रिष्टादिभ्यस्तयोर्यः ॥ ६२ पोऽनिटस्तएः ॥ ६३ ओः समस्य
 वस्तेतयोः ॥ ६४ तएत्तुमुमः क्रियार्थायां क्रियायाम् ॥ ६५
 पलायाडुमि सेटो यस्यैः ॥ ६६ नेर्जुजस्य योयः ॥ ६७ चरा-
 दण्ण च ॥ ६८ आदेतौ वंदात् ॥ ६९ वच्चात्तुंतारतव्वा डितः ॥
 चतुर्थः पादः ॥

१ वर्तमाने न्तमाणावप्रधाने ॥ २ आसादीणड् ॥ ३
 मस्यात्यमस्य न्ते लोपः ॥ ४ पाल्लियस्यादेः ॥ ५ इतो दीर्घश्च
 वा माणे ॥ ६ न्तेज्जयोर्लीः ॥ ७ आवे दो दवस्तएमाणयोः ॥
 ८ वच्चाड्विष्पति च माणश्चस्य कखः ॥ ९ पच्चकखो माणे

ह्रस्वः ॥ १० इराढः ॥ ११ धावस्येतमाणयोर्घः ॥ १२ आ-
तो दिहृष्यादेर्लस्ते ॥ १३ योग्यशक्ययोर्मणिज्जगीयतच्वाः ॥
१४ पावगोवच्छिवठवन्नवेभ्यः ॥ १५ पतेरेरः ॥ १६ करादि-
यण्चडौ ॥ १७ क्किणादिभ्यइयः ॥ १८ डिच्चडित्तिमौ कः ॥
१९ क्किणसंखाभ्यामिज्जः ॥ २० खो डज्जः ॥ २१ जयोर्धौ
वा ॥ २२ गमादिभ्यो ङः ॥ २३ सुदुर्भ्यां च ॥ २४ ज्झामा-
भ्यामेज्जः ॥ २५ आतो दो वा ॥ २६ नेर्यः ॥ २७ दिसबु-
ज्जकवहेभ्यस्तञ्चो डिदनिणितः ॥ २८ क्खिवाद्वा सेयो
वस्य लोपश्च ॥ २९ एज्जे झो धः ॥ ३० मे लुणस्य लाः ॥
३१ सलहस्य सघो डे ॥ ३२ नेर्हेणस्य हः ॥ ३३ सणिज्ज-
हरस्य हेज्जः ॥ ३४ हुणस्य हवः ॥ ३५ होस्तञ्चस्येच्चः ॥ ३६
गिण्हादीनां डे द्विः ॥ ३७ गिण्हडहडुहहहाराहसाहानां झः ॥
३८ विदस्य जः ॥ ३९ सिचस्य को णिच्च ङः ॥ ४० इये
सरो धो ङः ॥

॥ इति तृतीयोऽध्यायः ॥

चतुर्थोऽध्यायः ॥

प्रथमः पादः ॥

१ भूते तेतौ ॥ २ अतो लोपस्तत्योः ॥ ३ पलेर्होऽत्ये ॥
४ वेः परेरोच्चः ॥ ५ आसे परयोर्वचौ वा ॥ ६ पाभ्यामुणा-
त्तस्य ङः ॥ ७ वरहराभ्यां च ॥ ८ सरादुपसर्गाडुडौ ॥ ९
व्यापुराभ्यां करात् ॥ १० केवलाद्वा ॥ ११ त्यरमरहरेभ्यश्च ॥
१२ फासस्य पुस्तस्ते ॥ १३ पवस्य पुः ॥ १४ निरः पुच्छस्पा-
दुतः ॥ १५ आउडे पस्य वः ॥ १६ अनसादिभ्यः साहः ॥
१७ पुच्छतच्छतकखसिरेभ्यश्च ॥ १८ तेः कसादिभ्यः ॥

१६ द्राभ्यां नः ॥ २० ङित्वङ्गिङ्गडील्लियहाभ्यो णः ॥ २१ एषा-
 मीर्णे ॥ २२ निरश्चिणात् ॥ २३ चयाद्धिः ॥ २४ चुयादिभ्यो
 लोपः ॥ २५ वरसे रस्य ॥ २६ अन्वातो विसस्यादेः ॥ २७
 आसमुभ्यां चिणस्य ॥ २८ हरिसस्यारः ॥ २९ उदः कत्त-
 कसयोरादेरिर्वा ते ॥ ३० वेः कसस्य नित्यम् ॥ ३१ गश्च ॥
 ३२ उः करादीनाम् ॥ ३३ वडूढस्येततिषु ॥ ३४ अभेस्ति ॥ ३५
 नेस्तत्तित्तामाणेषु ॥ ३६ वरस्याव्यापारे ॥ ३७ निरो वा ॥
 ३८ कडक्खडयोः पुर ए ॥ ३९ भवपसवहवानासूसवस्य त-
 त्योः ॥ ४० वेरात ओः कडे ॥ ४१ समः कये कोऽनुस्वारस्य ॥
 ४२ उदः कसात्तस्य सो लोपश्च ॥ ४३ परेः क्कोसस्यादेस्ते ॥
 ४४ गसस्य घः ॥ ४५ इते करादीनामामादिं विना लोपः ॥ ४६
 जेमादीनां ह्रस्वः ॥ ४७ जोसस्य वा ॥ ४८ गिज्जस्य गढः ॥
 ४९ गहादितो दीर्घो वेतस्य ॥ ५० वेश्चिगिच्छस्य तिक्कि-
 द्दस्तेतयोस्तलोपश्च ॥ ५१ हतयोरव्यवहितयोर्दः ॥ ५२ इहस्य
 ङौ ॥ ५३ छिंदस्य छहः ॥ ५४ अतेष्टस्थः ॥ ५५ निर्विभ्यां
 तरत्थरयोश्छस्तथयोस्ते ॥ ५६ उदस्थद्धस्य ॥ ५७ तिष्पदिष्प-
 योः पयोस्तः ॥ ५८ आतस्थरस्थत्थुः ॥ ५९ दोदिहतौ ॥ ६०
 चरादीनामिस्ते ॥ ६१ इतो दिससिरयोरद्वा ॥ ६२ रुहन्वि-
 हयोरदेर्दीर्घः ॥ ६३ नेरीः ॥ ६४ इरानिर्भ्याम् ॥ ६५ पयसुं-
 चसुस्सेभ्यस्तस्य कः ॥ ६६ मुंचरिचच्छिवविचेभ्यां वा ॥ ६७
 फुसस्य फुडः सतस्य ॥ ६८ लुंपस्य लोवः प्रेरणायाम् ॥ ६९
 वहस्योहस्ते ॥ ७० भरस्य हुः ॥ ७१ उदातो हरस्य सतस्य
 वा ॥ ७२ इते सिंचस्य सिक्कः ॥ ७३ भंजमज्जरुजविजेभ्यो
 गस्तस्य ॥ ७४ समष्टो मज्जात् ॥ ७५ पाउणादीनां ते लोपः ॥
 ७६ मन्नस्य नयोः ॥ ७७ भिभस्य णे ॥ ७८ पज्जविज्जयोर्ज-

योर्दः ॥ ७६ च्छुभमुज्झयोश्च्छहमूहौ ॥ ८० दुहनिहयो-
 र्धः ॥ ८१ समो दिह्विहयोः ॥ ८२ च्छुहस्य स्पर्शो तः ॥
 ८३ योजने जोयस्य डतौ ॥ ८४ पाञ्जलस्यादेरुदिते ॥ ८५
 समो हरस्य हो घः ॥ ८६ वेरूद्धो वा णे ॥

॥ द्वितीयः पादः ॥

१ अणिदिण्ककण् ताराः कर्त्तरि ॥ २ भविष्यति ससि-
 स्सेणितः ॥ ३ लिंपादडः केवलात् ॥ ४ इक्खादिभ्यो णणणौ ॥
 ५ डरस्ताच्छील्ये ॥ ६ नस्साद्रः ॥ ७ पाङ्गवादिंसुः ॥ ८ ता-
 न्मन्तो भूते ॥ ९ चालादियः ॥ १० वसात्तच्चः ॥ ११ अच्-
 करादिभ्यः कर्मणि ॥ १२ अजन्तेऽनोऽनुस्वारः ॥ १३ कारा-
 दिषु च ॥ १४ करणे णः ॥ १५ पञ्चम्यां त्तोरः ॥ १६ अ-
 धिकरणेऽण् ॥ १७ ट्टो डः ॥ १८ निसदसपाभ्यां जाड् ॥ १९
 इर्जाड्वतः ॥ २० सयस्यैः ॥ २१ जणादत्पञ्चमीसप्तम्योर्जा
 जणस्य ॥ २२ जाणपलिमंथसहेभ्यो डुः ॥ २३ उपपदान्नावि-
 याभ्याम् ॥ २४ एस्तारे क्किणजिणयोरिणस्य ॥ २५ गज्जादि-
 भ्यस्तारस्य द्विरिटौ ॥ २६ संमज्जात्तलोपे ॥ २७ गमस्य गो
 वाऽचि ॥ २८ ओतो घट्टस्यादेर्हः के ॥ २९ इणि जुज्झस्य ज-
 झयोः ॥ ३० इण्णकण्प्रेरणासु वुज्झस्य ॥ ३१ कुज्झस्या-
 ण्णयोः ॥ ३२ आतः क्खिवस्य क्खयोर्णे ॥ ३३ नेर्घातस्या-
 देः ॥ ३४ पाट्टंससस्य डे दधयोः ॥ ३५ जावस्य यः ॥ ३६
 घातस्य घन्तुघञ् ॥ ३७ दिसस्य दक्खुः ॥ ३८ वियस्यं विः ॥
 ३९ लामेच्छावति लिच्छुः ॥ ४० त्थुणस्य थवोऽणकेषु ॥
 ४१ इज्जे च समः ॥ ४२ तव्वे थोः ॥ ४३ लिंपस्य लेवोऽड-
 काणेषु ॥ ४४ अन्वाभ्यां वा णे ॥ ४५ लाडः सातः ॥ ४६
 नेर्हस्य ण्हः के ॥ ४७ इतारयोर्वरसस्य वासः ॥ ४८ पाभ्यां

के रलोपः ॥ ४९ सुवस्येणि सः ॥ ५० नेष्टुहस्य वोणे ॥
५१ जयस्य कणि जये ॥

तृतीयः पादः ॥

१ भावेऽणदाणणातयः ॥ २ अप्पाह्हाभ्यां णिः ॥ ३ उ-
द्वादिभ्यो डिः ॥ ४ उपसर्गाद्धः ॥ ५ च्यादाकः ॥ ६ आदे-
रिराके ॥ ७ आमन्नात्करणे ॥ ८ मुंचात्खणलोपश्च ॥ ९ खि-
साभ्यां डायः ॥ १० जुज्झात्तश्च ॥ ११ हणाच्चाड् ॥ १२ हिं-
साद्या च ॥ १३ खिज्जादिभ्य इयः ॥ १४ करस्येदिये ॥ १५
आतस्तौ वा ॥ १६ आनिपेभ्यो लोपो रः ॥ १७ निपाभ्यां
डस्तेरादेः ॥ १८ इधाड्हो वा ॥ १९ टोत्कस्योस्तौ ॥ २० सा-
सस्यातः ॥ २१ धरस्य धिः ॥ २२ वत्तस्य डौ ॥ २३ गेहो
गिज्झस्य ॥ २४ कीरस्य णमाणयोर्ह्रस्वः ॥ २५ जोयस्य तौ
यलोपश्च ॥ २६ उदो मज्जस्यातयोरुदतः ॥ २७ पात्रोरोः क-
रेऽणयोः ॥ २८ अवात्कसस्याणि को द्विः ॥ २९ धमस्य
णावयोर्मस्य ॥ ३० उदो दीर्घो णे ॥ ३१ दिसपाभुंजलभव-
च्चानां स्वार्थेच्छायां दिदिक्खा-पिवासा-बुभुक्खा-लिच्छा-बि-
वक्खाः ॥ ३२ संकुंचादिभ्यो णाणौ णित् ॥ ३३ आविभ्यां
खिवाद्वा ॥ ३४ इदिणयोः खिक्किणचिणानामयति ॥ ३५
आऽणुपेभ्यो मिलो व्वाणे ॥ ३६ अवपरिभ्यासूसो वसस्य ॥
३७ तेवस्योस् ॥ ३८ इते वा ॥ ३९ दोसीणस्तान्तस्य सपरेः ॥
४० आतो मुसस्याणयोर्मरिसः ॥ ४१ वेरति वीमंसः ॥ ४२
उदस्थंभस्य खंभः ॥ ४३ सज्जस्य जयोगौ ॥ ४४ आगिज्जयोः
सलहस्य सिलाहसलाहौ ॥ ४५ सिंघस्य सेकः ॥ ४६ ईतः
सिलीसस्यैत् ॥ ४७ रुंभस्य रोहः ॥ ४८ उपसर्गाद्धास्याति

हः ॥ ४६ सुणस्य सवो षो ॥ ५० हुणस्य हवो वा ॥ ५१
 ल्लियस्य णतयोर्लेली ॥ ५२ पाउणस्य रो षो ॥ ५३ त्थरथव-
 योर्वा योऽति ॥ ५४ समो गोवस्य फः ॥ ५५ वेर्विचस्य कोऽणि ।
 ५६ पयभजरुजानां गः ॥ ५७ भुंजस्यानुस्वारलोपश्च ॥ ५८
 रज्जस्य जयोः ॥ ५९ षो रंगः ॥ ६० व्यतिभ्यां रिचस्य ॥ ६१
 विजस्यासणयोः ॥ ६२ सोयस्य वा ॥ ६३ आति पाद्ब्वय-
 स्य ज्ञः ॥ ६४ समः खुभस्याति हः ॥ ६५ तौ गमत्थुणरमसर-
 सुणहणानां लोपः ॥

चतुर्थः पादः

१ स्वसददातोर्यट् ॥ २ धणोर्हक्कखकौ ॥ ३ उओर्डट्-
 दटौ यश्च ॥ ४ इणेश्वोरनुस्वारो वा ॥ ५ मौ व्यञ्जनादौ
 पूर्वस्य ॥ ६ मणस्य वा ॥ ७ जहणणादीनामणुक्कोसादिषु मक् ॥
 ८ चक्खोरस्य सट् ॥ ९ बहैर्मगूरकावणि ॥ १० मणादि-
 भ्य ईतोऽसुट् ॥ ११ आतोऽणस्य मक् त्यादौ ॥ १२ न्तौ गि-
 लादीनां यक् ॥ १३ अहेरेस्तौ ॥ १४ गादीनामिज्जे ॥ १५ आ-
 ग्घाञ्जिययोर्हे ॥ १६ जादीनां तौ ॥ १७ भियः सौ ॥ १८
 पकप्पपणुल्लाभिधासणां मवि ॥ १९ दरपालपूजानां मौ ॥ २०
 पवित्तस्य न्ते ॥ २१ मिसिमिसेर्माणे दीर्घश्च ॥ २२ हस्ति
 च ॥ २३ आग्घादीनां माणे ॥ २४ जप्पादीनां न्ते ॥ २५
 उंचादीनां वा न्तौ ॥ २६ खादीनां तौ ॥ २७ ज्जादलयो-
 रिज्जे ॥ २८ दलस्य हिमवोः ॥ २९ बोमौ ॥ ३० कहस्य दौ ॥
 ३१ विगोषदलयोर्माणे ॥ ३२ तिप्पदादरिसानां न्ते ॥ ३३ कोयः
 सिट् ॥ ३४ भूते काकरदक्खुलभहोतराणामट् ॥ ३५ अवाद्प-
 स्यादेर्लोपोऽनुस्वारश्च गुरे ॥ ३६ जः स्स चैट् ॥ ३७ चंयहंभहि-

डेभ्यो ह्येरेट् ॥ ३८ आहुपोवेभ्यो लभस्यानुस्वारोऽतिसिक्ताण-
 माणेषु ॥ ३९ अक्षयोः केवलस्य ॥ ४० सासस्य मौ ॥ ४१ पादो-
 र्हुप्पः ॥ ४२ अजस्य त्ति णक् ॥ ४३ धोरावस्य याट् ॥ ४४ समो
 धस्तेः ॥ ४५ इकाट्टादानावुसुहाभ्यश्चिङ्गस्य ॥ ४६ भवत्येसाव-
 ट् ॥ ४७ तक्कादिभ्यो णङ् मपरको वा त्तः ॥ ४८ उवाद्यादितो वा
 क्षयधि ॥ ४९ न्तमाणयोरातो जगोः ॥ ५० उवाद्ध् ते ॥
 ५१ न्तस्य खाद्यादियट् ॥ ५२ वेच्छङ्गस्येयक् ॥ ५३ कसस्य
 रिट् ॥ ५४ उदोऽति द्विरनिटः ॥ ५५ आतोरङ् गभे ॥ ५६
 फासस्य ह्रस्वश्च ॥ ५७ ककणोः स्त्रियामिट् ॥ ५८ अवस्य
 गुयेऽनुस्वारः ॥ ५९ गमादिभ्य एट् सादीनाम् ॥ ६० इतो
 षोपः ॥ ६१ डिति टेः ॥ ६२ स्वराद्यस्य ॥ ६३ सुरभिदुर-
 भ्योरस्य ॥ ६४ संयुक्तेऽनुस्वारस्य ६५ सुपः समासतद्धितयोः
 ॥ ६६ अव्ययाच्च ॥ ६७ सरिसस्य तयावययोः ॥ ६८ तये
 सस्य तः ॥ ६९ तुमुमोः काममणयोः ॥ ७० एतकाभ्यां व-
 तियस्योत्तरपदे ॥ ७१ चोरवणिजाभ्यामिज्जस्यादेः ॥ ७२ ए-
 तस्य तियत्तिलयोरतः ॥ ७३ आवतियस्यातश्च ॥ ७४ अणं-
 तादिभ्यः कखुत्तोः कस्य ॥ ७५ गच्छादिभ्यः स्सान्मेः ॥ ७६
 घेच्छदाहवोच्छेभ्यश्च ॥ ७७ अतेर्गच्छस्य गस्य ॥ ७८ असस्य
 तितुमिषु ॥ ७९ न्तन्तियास्वादेः ॥ ८० सिंहमोष्वसस्य ॥
 ८१ मौ वा ॥ ८२ इणयोरिज्जकुणयोः ॥ ८३ आतो गघ आदेः
 ॥ ८४ उदापेभ्यो जः ॥ ८५ अत्यप्यवानां च ॥ ८६ णम्यनुस्वा-
 रस्य ॥ ८७ डंसस्य तौ ॥ ८८ समारंभस्यैसेत्तासु ॥ ८९ ए-
 दोङ्ग्यामिज्जस्येतः ॥ ९० समो मुच्छे न्तिभयोः ॥ ९१ अ-
 ण्यतिभ्यां व्यदस्य ॥ ९२ परेर्वा ॥ ९३ वेः क्णिण इणस्य यै-
 ह्योः ॥ ९४ केवरादिते दीर्घश्च वा ॥ ९५ चिणजिणयोश्च ॥

१६ उमृगायोर्निरः ॥ १७ उदस्ति ॥ १८ ऊणे निरो जिगास्य ॥
 १९ आयो माणे कर्मणि ॥ १०० उन्नेः क्खवस्य वेः स्ते ॥
 १०१ आतश्चिदभिन्दयोरिन्दस्यायि ॥ १०२ समुदो हि न्तौ
 च ॥ १०३ अणोणतिन्तित्तान्तुतारेष्वेदः ॥ १०४ एज्जो डे ॥
 १०५ भुञ्चस्य येऽनुस्वारस्य ॥ १०६ करादावस्यातः ॥ १०७
 पात्कडात्सर्वस्य ॥ १०८ उस्सुयान्माण आयस्य ॥ १०९
 अनुकरणाधवलादिभ्यश्च ॥ ११० पंसुलादिभ्यष्टिमन्तार्थयोश्च ॥
 १११ धरस्य तुत्तुमोः ॥ ११२ ममान्न ॥ ११३ मेरादेः स-
 लोपो ॥ ११४ वुसद्दहाभ्यां माणास्यादेः ॥ ११५ समः कुञ्च-
 स्याणितयोरनुस्वारस्य च ॥ ११६ जहस्ते ॥ ११७ समः
 कुञ्चस्य णे ॥ ११८ इणाणोर्जुञ्जस्य गश्च ॥ ११९ पन्नवपज्ज-
 भुञ्जवच्चानां तारे ॥

॥ इति चतुर्थोऽध्यायः ॥

इति सूत्रपाठः ॥

वार्तिकपाठः ॥

पृष्ठाङ्क

वार्तिक

सूत्राङ्क

२१३ असाह्ये भक्ष्ये वक्तव्यः ॥३१४१४॥

२४ आमन्त्रणे डम् वक्तव्यः ॥२११८॥

३८ इमात्सेडीं साएः क्वचिद्वक्तव्यः ॥२११५७॥

१४ उडजे वस्य चोपसंख्यानम् ॥११४२०॥

१७६ काहराभ्यां हू रलोपश्च वक्तव्यः ॥३३१२॥

२१४ क्खिणाभ्योमिघतव्वेष्विणास्य लोपो वाच्यः ॥३१४१७॥

३७ गरुडासनादीनां सिद्धये मध्यपदस्य नित्यं वक्तव्यः
॥११४५५॥

१२४ गिज्झादा च वक्तव्यः ॥४१४१४॥

४८ गोर्गावो डीति वक्तव्यः ॥२१२२॥

९४ गोर्मिर्वक्तव्यः ॥२१४४४॥

१४६ च्छंटस्य च्छोडो वा वक्तव्यः ॥११४१३७॥

८४ छाच् च्लौ वा वाच्यौ ॥२१४४॥

२१६ जुंजस्य डाणोर्वक्तव्यः ॥४१३५७॥

२९ डावोर्वस्य लोपो वा वक्तव्यः ॥२११९४॥

११० तादहरिट् च दो वक्तव्यः ॥२१४१०४॥

१९९ तेणुदो वक्तव्यः ॥११३३४॥

१८० त्तिथंभस्यादेष्टो वा वक्तव्यः ॥३१३३६॥

२०० त्थरस्येते रेफस्योपसंख्यानम् ॥४११११॥

९२ दीवादिभ्यो भवाद्यर्थे इच्चस्योपसंख्यानम् ॥२१४८॥

२०१ धुणस्य वा वक्तव्यः ॥४११६२॥

१८१ मन्ने न्नस्य तो वा वक्तव्यस्ति ॥३१३४५॥

१९० रंभस्य न्तेऽनुस्वारस्य लोपो वाच्यः ॥३१२६१॥

२१६ विदाडो णिद्वक्तव्यः ॥३१४३८॥

१९७ विपरिभ्यामदितयोश्चस्य जो वा वक्तव्यः ॥४११२७॥

८९ सपतेरेघणेज्जणौ वक्तव्यौ ॥२१४७॥

११४ हे गच्छादीनामेर्वा वक्तव्यः ॥६११३॥

॥ इति वार्त्तिकपाठः ॥

॥ श्री ॥

धातुपाठः ॥

१ अञ्छ उपवेशने ।	२३ उंट संकोचने ।
२ अड भ्रमणे ।	२४ ऊह वितर्के ।
३ अणा प्राणधारणे ।	२५ एय कम्पने ।
४ अप्पाह सन्देशकथने ।	२६ एस इच्छायाम् ।
५ अप्पिण अर्पणे ।	२७ कज्जल ब्रुडने ।
६ अय गतौ ।	२८ कड आवरणे ।
७ अरह } योग्यतायाम् ।	२९ कड्ढ व्यक्तायां वाचि ।
८ अरिह } योग्यतायाम् ।	३० कड्ढ आकर्षणे ।
९ अस सत्तायाम् ।	३१ कण्ण भेदने ।
१० अस भक्षणाक्षेपणयोः ।	३२ कत्त छेदनतन्तुसन्तानयोः ।
११ अंछ आकर्षणे ।	३३ कत्थ छावायां व्यक्तायां वाचि ।
१२ इ गतौ ।	३४ कस प्राप्ता ।
१३ इ अध्ययने ।	३५ कस तनूकरणे ।
१४ इच्छ इच्छायाम् ।	३६ कस आकर्षणे ।
१५ इध वृद्धौ ।	३७ कंडूय } गात्रविवर्षणे ।
१६ इंग चेष्टायाम् ।	३८ कंडूय } गात्रविवर्षणे ।
१७ ईह इच्छायाम् ।	३९ कंत छेदने ।
१८ उज्झ उत्सर्गे ।	४० कंद आक्रन्दने ।
१९ उण प्रावरणे ।	४१ कंप कम्पने ।
२० उंच कौटिल्ये ।	४२ का करणे ।
२१ उंच्छ सेचने ।	४३ काय बन्वने ।
२२ उंज योगसेचनयोः ।	४४ कास शब्दकुन्सायाम् ।

४५ कास प्रकाशनायाम्
 ४६ किडु क्रीडायाम्
 ४७ किलिद् आर्द्रभावे
 ४८ किलिस्स } उपतापे
 ४९ किलेस्स }
 ५० किम् तनूकरणे
 ५१ कुंच संकोचने
 ५२ कुच्छ निन्दायाम्
 ५३ कुच्छ सेचने
 ५४ कुञ्ज क्रोधे
 ५५ कुट्ट कुट्टने
 ५६ कुड दाहे
 ५७ कुण करणे
 ५८ कुत्थ दौर्गन्ध्ये कुत्सायां च ।
 ५९ कुह कूर्दने
 ६० कुप्प क्रोधे
 ६१ कुव्व करणे
 ६२ कुह दौर्गन्ध्ये
 ६३ कूड प्रत्याघाते
 ६४ कूव अव्यक्ते
 ६५ क्किस्स } क्लेशे
 ६६ क्किस }
 ६७ क्कोस गेदने
 ६८ क्खन्द गतौ
 ६९ क्खल पतने

७० क्खि वक्ष्ये
 ७१ क्खोड प्रस्फोटने
 ७२ खत्ता खनने
 ७३ खम सहने
 ७४ खर क्षरणे
 ७५ खल संचलने
 ७६ खा अदने
 ७७ खिस्स निन्दायाम्
 ७८ खिज्ज दैन्ये
 ७९ खुड्ड तोडने
 ८० खुद् आयुर्हानौ
 ८१ खुध बुभुक्षायाम्
 ८२ खुभ क्षोभने
 ८३ खेल क्रीडायाम्
 ८४ गच्छ गतौ
 ८५ गज्ज गर्जने
 ८६ गण गणनायाम्
 ८७ गव्भ प्रागल्भ्ये
 ८८ गम गतौ
 ८९ गरह } निन्दायाम्
 ९० गरिह }
 ९१ गल स्रवणे
 ९२ गलच्छ चेषागाम्
 ९३ गवच्छ आच्छादने
 ९४ गवेस अन्वेषणे

- ९५ षस् भ्रमणे
 ९६ षा गाने
 ९७ गिज्झ आमलौ
 ९८ गिल अदने
 ९९ गिला ग्लानौ
 १०० गीर निगमणे
 १०१ गुञ्ज अव्यक्ते शब्दे
 १०२ गुंड गजःसंसर्ग
 १०३ गुर उद्यमने
 १०४ गुव व्याकुलत्वे
 १०५ गुह संवर्णे
 १०६ गूह आलिङ्गने
 १०७ ग्या गन्धोपदाने
 १०८ घत्त गवेषणे प्रयत्ने च
 १०९ घस् संवर्षे
 ११० घस् अदने
 १११ घस संवर्षे
 ११२ छुट्ट पाने
 ११३ छुस्त्र भ्रमणे
 ११४ छुस्त्र शब्दे
 ११५ छूणा भ्रमणे
 ११६ घोळ संवर्षे
 ११७ चच्च विलेपने
 ११८ चस्त्र आर्त्रीकरणे
 ११९ चमत् उदने

- १२० चय पतनचयनयोः
 १२१ चर गतौ
 १२२ चिगिच्छ चिकित्सायाम्
 १२३ चिणा चयने
 १२४ चिल्ल दीप्तौ
 १२५ चुंब चुम्बने
 १२६ चुक्क भंशने
 १२७ चुण्ण टलने
 १२८ चेट्ट चेष्टायाम्
 १२९ चव मरणे
 १३० चुय पतने
 १३१ च्छंड त्यागे
 १३२ च्छंद निमन्त्रणे
 १३३ च्छज्ज दीप्तौ
 १३४ च्छड वितुषीकरणे
 १३५ च्छणा हिंसायाम्
 १३६ च्छिक्क च्छिन्नायाम्
 १३७ च्छिव स्पर्शे
 १३८ च्छुभ प्रक्षेपणे
 १३९ च्छुह प्रक्षेपे
 १४० च्छुह स्पर्शे
 १४१ च्छोल छेदने
 १४२ जग्ग निद्राक्षये
 १४३ जत्त प्रयत्ने
 १४४ जय जये

२४४ न्हा स्नाने
 २४५ पक्व मिश्रणे
 २४६ पज्ज गतौ
 २४७ पड पतने
 २४८ पठ पठने
 २४९ पय पाके
 २५० पय पतनप्लवनयोः
 २५१ पा पाने
 २५२ पिट्ट पीडने
 २५३ पिल पतनप्लवनयोः
 २५४ पी पाने.
 २५५ पी प्रीतो-
 २५६ पीण तर्पणे
 २५७ पीस संचूर्णने
 २५८ पुच्छ प्रश्ने
 २५९ पूज पूजायाम्
 २६० पेयाल समालोचने
 २६१ फण गतौ
 २६२ फंस कलङ्काराणो
 २६३ फिड विकसने
 २६४ फुट्ट विकसने
 २६५ फुम फुत्कारे
 २६६ फुस स्पर्शे शुद्धौ च
 २६७ फेड गतौ
 २६८ बंध बन्धने

२६९ ब्राह्मी पीडायाम्
 २७० बीह भये
 २७१ बुज्झ अवगमने
 २७२ बुड्ह निमज्जने
 २७३ भक्ख अठने
 २७४ भज संवायाम्
 २७५ भज्ज भर्जने
 २७६ भण कथने
 २७७ भम भ्रमणे
 २७८ भव सत्तायाम्
 २७९ भस्य श्वग्वे
 २८० भा दीप्तौ
 २८१ भिस दीप्तौ
 २८२ भिद विदारणे
 २८३ भुंज भक्षणो भागे च
 २८४ भूस अलङ्कारणे
 २८५ भंथ विलोडने
 २८६ भक्ख भ्रक्षणे
 २८७ भग्ग अन्वेषणे
 २८८ भज्ज शुद्धौ
 २८९ मत्थ मन्थने
 २९० मद् ग्लेपने
 २९१ मद् मर्दने
 २९२ मर प्राणत्यागे
 २९३ मल मर्दने

३४४ लुंच लुंचने	३६९ वेव कम्पने
३४५ लुंप नाशने	३७० बोलट्ट
३४६ लूस स्तेयभञ्जनदशनखंडनेषु	३७१ वोसट्ट } जलाद्रेके
३४७ लोट्ट परिवर्त्तने	३७२ व्वय गतौ
३४८ ल्लिय भजने	३७३ व्विह ताडने
३४९ ल्हाय हर्षे	३७४ स अवसाने
३५० वच्च व्यक्तायां वाचि	३७५ सड दौर्गन्ध्ये
३५१ वम उद्विगणे	३७६ सद गमनविशरणयोः
३५२ वर व्यापामे	३७७ सप्य गतौ
३५३ वल संचरणे	३७८ स्य शयने
३५४ वव बीजवपने	३७९ सर स्मरणे
३५५ वस निवासे	३८० सर गतौ
३५६ वंफ इच्छायाम्	३८१ सलह श्लाघायाम्
३५७ वा वायुसञ्चरणे	३८२ सल्ल गतौ
३५८ विगिंच पृथक्करणे	३८३ सह सहने
३६९ विच पृथक्करणे	३८४ संक शङ्कायाम्
३६० विज भये	३८५ संद किञ्चिच्चलनस्यन्दनयोः
३६१ विज्ज सत्तायाम्	३८६ संभर स्मरणे
३६२ विद् ज्ञाने	३८७ संस कथनहिंसनयोः
३६३ विरल्ल विस्तारं	३८८ सिक्ख शिद्धायाम्
३६४ विस प्रवेशने	३८९ सिज्झ निष्पत्तौ
३६५ विसट्ट विकाशचूर्णनयोः	३९० सिण सेवायाम्
३६६ विहेड विनाशे	३९१ सिणा स्नाने
३६७ विंज व्यजने	३९२ सिर विसर्गं
३६८ वीज व्यजने	३९३ सिलीस आलिङ्गने

३६४ सिञ्च तन्तु सन्ताने
 ३६५ सिञ्च सेचने
 ३६६ सीद विशरणे
 ३७७ सु प्राणिप्रसवे
 ३६८ सुज्झ नैर्मल्ये
 ३७९ सुड निन्दायाम्
 ४०० सुमर स्मरणे
 ४०१ सुय शयने
 ४०२ सुय दौर्गन्ध्ये
 ४०३ सुस्स शोषणे
 ४०४ सुस्सुस सेवायाम्
 ४०५ सुंभ हिंसने
 ४०६ सूर नाशने
 ४०७ सेय धर्मस्रुतौ
 ४०८ सेव सेवायाम्
 ४०९ सेह शिक्षायाम्
 ४१० साय शोके
 ४११ स्सद स्वादने
 ४१२ स्सम परिश्रमे
 ४१३ स्सय सेवायाम्
 ४१४ स्सस प्राणने
 ४१५ स्संभ विश्वासे
 ४१६ हक्क निषेधे
 ४१७ हड चेष्टायाम्
 ४१८ हण हिंसायाम्

४१९ हस हसने
 ४२० हंद ग्रहणे
 ४२१ हा हासे विसूचिकायाञ्च
 ४२२ हिंड भ्रमणे शब्दे च
 ४२३ हिंस हिंसायाम्
 ४२४ हुण होमे
 ४२५ हो सत्तायाम्

अथ द्वितीयगणः ॥

१ अच्च पूजायाम्
 २ अत्थम अस्तमयने
 ३ अप्प अर्पणे
 ४ अंज प्रकटने
 ५ इर गतौ
 ६ उक्ख संचने
 ७ उड बन्धने
 ८ एड उत्सर्गे
 ९ ओयव संसिद्धिजययोः
 १० कह वाक्यप्रबन्धे
 ११ काम इच्छायाम्
 १२ किलाम टैन्यापाठने
 १३ कूल आवरणे
 १४ काट कूर्दने
 १५ कोर विलेखनचित्राकरणयोः
 १६ क्वाल शौचकर्मणि

- २६ गुण आवर्तनायाम्
 ३० गोव गोपने
 ३१ घट्ट स्पर्शकिञ्चिच्चलनयोः
 ३२ घड चेष्टायाम्
 ३३ घात हिंसायाम्
 ३४ घोस व्यक्ताया वाचि
 ३५ चय सामर्थ्ये
 ३६ चल गतौ
 ३७ चिन्त चिन्तने
 ३८ चिट्ट गतिनिवृत्तौ
 ३९ चोद्य प्रेरणायाम्
 ४० चय त्यागे
 ४१ च्छडु त्यागे
 ४२ च्छल वञ्चने प्रक्षालने च
 ४३ च्छाद् संवरणे
 ४४ च्छिद् छेदने
 ४५ च्छोड त्यागे
 ४६ च्छोल प्रक्षालने
 ४७ छंट सेचने
 ४८ जण उत्पादने
 ४९ जम निवृत्तौ
 ५० जर वयोहानौ भरणे च
 ५१ जाय याचने
 ५२ जोय प्रकाशने
 ५३ जोय योजनायाम्

- ५४ ज्झाम शब्दे
 ५५ ड्व स्थापनायाम्
 ५६ ट्टा गतिनिवृत्तौ
 ५७ डह भस्मीकरणे
 ५८ पुल्ल प्रेरणायाम्
 ५९ तज्ज भर्त्सने
 ६० तर तरणे सामर्थ्ये च
 ६१ तव तपने
 ६२ त्थर आच्छादने
 ६३ दुक्ख दुःखने
 ६४ दूम खेदे
 ६५ इव प्राप्तौ
 ६६ इह दहने
 ६७ ङंस नाशने
 ६८ धर धारणे
 ६९ धा धारणे
 ७० धाव शीघ्रगतौ
 ७१ धोव शौचकर्मणि
 ७२ नद्ध बन्धने
 ७३ न्णव आज्ञापनायाम्
 ७४ पाड उन्मूलने पातने च
 ७५ पास दर्शने
 ७६ पिह इच्छायाम्
 ७७ पीड पीडने
 ७८ पील पीडने

- ७९ फोड भेदने
 ८० फंद किञ्चिच्चलने
 ८१ फुर सञ्चलने
 ८२ वुह } शब्दे
 ८३ वूह }
 ८४ भर भरणे
 ८५ भंज भङ्गने
 ८६ भंस अधःपतने
 ८७ भास दीप्तौ
 ८८ भास व्यक्तायां वाचि
 ८९ मज्ज शुद्धौ
 ९० मज्ज गर्वे
 ९१ मन्न अवबोधने
 ९२ माण पूजायाम्
 ९३ मिला म्लानौ
 ९४ मुंच त्यागे
 ९५ रच रचनायाम्
 ९६ रस आस्वादानाक्रन्दनयोः
 ९७ र्ह प्रादुर्भावे
 ९८ र्व घटनायाम्
 ९९ रोय अभिवापे श्रद्धायां च
 १०० लज्ज लज्जायाम्
 १०१ लव व्यक्तायां वाचि
 १०२ लंथ लंथनायाम्
 १०३ ला गृह्यदानयोः
 १०४ लास नर्त्तने
 १०५ लिप लेपने
 १०६ लेह स्वलनायाम्
 १०७ लोक दर्शने
 १०८ लोल उपघाते
 १०९ वग्गा वल्गने
 ११० वज्ज वर्जने
 १११ वड्ढ नृद्धौ
 ११२ वत्त वर्त्तने
 ११३ वद् व्यक्तायां वाचि
 ११४ वर स्वीकाराच्छादनयोः
 ११५ वह प्रापणपीडनयोः
 ११६ वंद स्तुतौ
 ११७ वाय वाचने
 ११८ विंध ताडने
 ११९ विडंब अनुकरणे
 १२० वेद् वेदने
 १२१ वोल कम्पने
 १२२ सक्क गतौ
 १२३ सज्ज सज्जीभवनात्मक्ति-
 विसर्जनेषु
 १२४ सह आह्वाने
 १२५ सह आस्नादने
 १२६ मम शान्तौ
 १२७ सव शरणे श्रवणे च

१२८ सव प्राणिप्रसवे गतौच

१२९ सास शासने

१३० साह कथने

१३१ साह साधने

१३२ सुण श्रवणे

१३३ सेह गत्याम्

१३४ सोभ दीप्तौ

१३५ स्माद् इच्छायामास्वादने च

१३६ हर हरणे

१३७ हव सत्तायाम्

१३८ हाल दर्शने

१३९ हील अनादरे

॥ इति धातुपाठः ॥

जैनसिद्धान्तकौमुदीसूत्राणामकाराद्यनुक्रमः ॥

पृष्ठ.	सूत्र.	पृष्ठ.	सूत्र.
१	अ आ इ ई उ ऊ ऋ ए० १।१।१	११५	अते गच्छस्य गस्य षाषा७७
१	अइउ ह्रस्वाः १।१।३	११९	अतेष्टस्थः षा१।५४
२६	अएतः स्सणावा० २।१।२६	२२	अतोऽत्यन्त्यस्य २।१।५
३७	अएस्ससीनामि० २।१।५७	२७	अतोऽवोडुतः २।१।२९
२०७	अच् करादिभ्यः० ४।२।११	२२	अतोऽस्त्रियां हि० १।२।१८
१४५	अच्चान्मोर्वा ३।१।१५३	२७	अतोत्सयोर्णोत् २।१।२७
११५	अच्छादेस्तेरेः ३।१।५०	१९१	अतो लोपस्तत्योः ४।१।२
७७	अच्छेरः १।३।५३	१८२	अत्तयोः केवलस्य षाषा३९
२०७	अजन्तेऽतेऽनुस्वारः ४।२।१२	२५	अत्ताप्पाभ्यांच २।१।२०
९१	अजिनस्येतोऽणि १।३।६३	८७	अत्पसिणस्येये १।३।६०
१७४	अजस्य त्तिणक् षाषा४२	१२३	अत्यन्यरानां च षाषा८५
८०	अद्वात्सस्य १।४।७१	२१८	अत्यभिप्पाभ्या० ३।२।२९
८१	अद्वे द्वस्य डो याल० १।४।७२	२८	अत्यरोः १।२।१६
३३	अणमाऽणो लोपः २।१।८३	४५	अत्यादयश्च १।१।२१
३५	अणमोऽमः २।१।९२	७४	अत्र लिङ्गमन्य० २।३।३५
४९	अणश्च २।२।३	८३	अदणिकेकाणिज्जे० २।४।२
१०६	अणंतादिभ्यः क्खु० षाषा७४	९०	अदणोरुतोऽव् १।३।६२
२०५	अणिदिण्ककण० ४।२।१	८८	अदणौ नक्षत्रेण० २।४।२९
१५४	अणोणतिन्तिन्ता० षाषा१०३	३	अदाताविदीता० १।१।३७
१७८	अणोर्यस्य च ३।३।३४	१९१	अदितयोरि० १।४।१३५
८२	अण्णस्य वा २।३।५०	२४	अदितोरणोः २।१।१०
१४०	अण्वतिभ्यां व्व० षाषा९१	३८	अदितोरेकैकस्य० २।१।६१
४८	अतः स्त्रियां डाः २।२।१	२६	अदितोर्णो वा २।१।२५
९३	अति पच्छिमस्य० १।४।७९	३	अदिदुतामादे० १।१।३६॥
६२	अतिरतिक्रान्ते० २।३।७	२०	अध्रातुप्रत्ययो० १।१।११
८६	अतिशये तरः २।४।२१	२११	अधिकरणेऽण् ४।२।१६
१२१	अतेततिन्तेषूद्ः० ३।१।९०	४८	अधिगरणादिभ्यो० २।२।२
१७५	अतेरेर्यो डे ३।३।६	७१	अधोरवधेर्वस्य १।४।४९

पृष्ठः	सूत्र.
१०४	अनवधारणे ए० २।४।७५
१९३	अनसादिभ्यः साङ्गः ४।१।१६
१३	अनादेरसंयुक्तस्य० १।४।१०
१८३	अनिटोरुमूणयोः० ३।३।५६
१८१	अनिटौ चण्त् ३।३।४५
१६७	अनुकरणध्रुवला० ४।४।१०९
५१	अनुक्ते २।२।१४
६२	अनुपडी वीप्सादिषु २।३।८
३१	अनुस्वारस्येसिमः २।१।३९
४	अनेकवर्णसित्सर्वस्य १।१।४२
६१	अनेकं नामैकार्थे० १।१।३४
७३	अनेकं समूहे २।३।३३
१२०	अनोरेसादेरिम् ३।१।६३
५८	अन्तरायोगे च २।२।३३
२	अन्त्यात्पूर्व उपधा १।१।७
२०४	अन्वातो विस० ४।१।२६
२२६	अन्वाभ्यां वा णे ४।२।४४
५७	अपादाने पञ्चमी २।२।२७
८	अपूर्वस्य संयुक्तस्य १।२।२३
१५५	अपेरेरेति धि १।३।९९
९०	अपणादिच्चिये० २।४।३३
९८	अप्पाहोः कः २।४।६२
२१८	अप्पाहहाभ्यां णिः ४।३।२
७४	अप्रथमाऽन्यपदार्थे० २।३।३४
२	अप्रयुज्यमानः स० १।१।८
१७१	अभिघट्टादियः ३।२।४४
५१	अभेदान्वयि च १।१।२८
१८२	अभेरूणे वन्दस्य वाः ३।३।५०

पृष्ठः	सूत्र.
१४५	अभेरंजस्य गः १।४।१३४
१५५	अभेर्द्धसस्येजे १।२।२६
१८२	अभेस्ति ४।१।३४
१०६	अभ्यावृत्तौ संख्या० २।४।८५
४६	अमादितद्धितान्ताः १।१।२२
३२	अम्हस्य हमहमौ० २।१।७५
१०१	अम्हादिषु दिसादः २।४।६९
११२	अम्हे समानाधिक० ३।१।४
११६	अयादिभ्यस्था ३।१।३४
१३२	अयोऽणैन्तीज्ज० ३।१।११४
९७	अरिप्रभृतिभ्यस्ता २।४।५६
२८	अरोमि १।२।१७
१८	अलावुरिव्वो० १।४।११२
८६	अल्पे च २।४।५
७५	अवदग्गस्य १।३।४९
२२७	अवपरिभ्यामूसो० ४।३।३६
१९६	अवस्य गुयेनुस्वारः ४।४।५८
१४८	अवात्करस्य क्व० ३।१।१३८
२२०	अवात्कसस्याणि० ४।३।२८
१२४	अवादपस्यादेर्लोपो ४।४।३५
१४७	अवाहालस्य० ३।१।८८
१५१	अवाद्यः ३।१।१४८
४२	अव्ययम् १।१।१९
४८	अव्ययाच्च ४।४।६६
६१	अव्ययीभावः २।३।४
११७	असच्चयजाण० ३।१।२१
११६	असस्य तितुमिषु १।४।७८
११७	असादिदीतौ ३।१।३५

पृष्ठ.	सूत्र.
११७	असादिभ्यो या ३११११
६२	असादृश्ये यथा० २३१९
१९	असिलेसे सस्य० ११४३७
७७	असौ पस्य फः ११४५७
१०	अश्विक्खिल्लादीनाम् १३१७
७५	अस्मात्को वा २३३३७७
१२	अस्सादिपु संयुक्त० ११४८
८८	अस्सिण्या इण० ११४७ =
१६७	अस्सुयान्माण० ४१४१०८
६९	अहस्याण्हः ११४४५
४२	अहादयः १११२०
१०८	अहीहण्हवः कात् २४१९७
१५	अहेरत्तस्य ठथौ ११४१०९
२२४	अहेखादणि ३२१११
१६१	अहेरेरावन्तावयः ३२१२३
११९	अहेरेस्तौ ४१४१३
२१८	अहेर्ज्ञो दीर्घो धातोः ३२१२५
८	अहे व्यञ्जनस्य० १२१२०
१०	अङ्गादीनां मये १३१७०
१५०	अञ्जादिभ्यश्च ३१११०७
१०९	अं जताभ्याम् २४११०१

(आ)

२	आ ई ऊ दीर्घाः १११४
१९३	आउडे पस्य वः ४१११५
९४	आउसाद् न्तः २४१४५
१३१	आगमनमाभ्यां तौ ३१११०८
७१	आगतारस्यागार० ११४५०
१२४	आग्वाङ्घ्रिययोर्हे ४१४१५
१८८	आग्वादीनां माणे ४१४२३

पृष्ठ.	सूत्र.
१५२	आघं भूते ३११५७
११२	आज्ञाभविष्यद्वर्त्त० ३११३
१६६	आज्ञायामातः० ३२१३०
११४	आज्ञायां तिन्योरुः ३१११३
१५१	आज्ञायां पेहे० ३१११५२
१३३	आज्ञावर्त्तमानणि० ३१११०१
७४	आणात्पाणस्योत् १३१४७
२२८	आणिङ्जयोः सल० ४३१४४
२२५	आङ्णुपेभ्यो मिलो० ४३३३५
१४७	आत इत् ३११९१
१५१	आत उसस्य तौवा ३११८४
१६	आतपादीनां पस्य० ११४२४
३५	आतश्चादितोरोक् २१३२
१९८	आतश्छादस्येते १३११२
१५४	आतश्छन्दमि० ४१४१०१
१८९	आतस्तुडस्येजे १३३३३
१५९	आतस्तेसुणेषूस् ३१११७३
२२०	आतस्तौ वा ४३११५
१९९	आतस्थरस्य ल्युः ४११५८
३७	आतस्सिम् सव्व० २११५५
२२२	आतः क्खिवस्य० ४२१३२
१५२	आतः क्खो घवो० ३१११४५
२१३	आतः सवस्येणि ३११८३
२२२	आति गस्य लोपः ३११९५
२२३	आति चिगिच्छस्य १३३३७
२२७	आति पाद् व्वयस्य० ४३३६३
११६	आतोणस्य मक्त्वा० ४१४११
१७६	आतो गमात्तो वेद् ३३१२२
१२४	आतो ग्व आदेः ४१४८३

पृष्ठ.	सूत्र.	पृष्ठ.	सूत्र.
२२४	आतो जयोर्लोप० ३।२।१२	६३	आभिमुख्यादावभिः २।३।१२
३६	आतो डेरीदूङ्ग्यां० २।१।३६	८१	आभक्षिण्यवीप्स० २।३।४३
१२९	आतो दहस्य डः १।४।९७	१०५	आभीक्ष्ये बह्नादि० २।४।८१
२००	आतो दिहस्यादे० ३।४।१२	५०	आमन्त्रणे च २।२।१३
२१०	आतो दीवस्य दोलः १।४।९९	२२	आमन्त्रणोतो लोपः २।१।३
२१६	आतो दो वा ३।४।२४	२२५	आमन्नात्करणे ४।३।७
१५६	आतो भ्रवस्य० १।२।२८	७६	आमोसादोसहे० १।३।७९
१३५	आतो भिंदस्यादे० ३।१।१२१	१६७	आयस्तत्करोति ३।१।१८१
२२६	आतो मुसस्याण० ४।३।४०	१६७	आयान्ताश्च १।१।१५
२०७	आतो यक् के ३।१।१५९	१८७	आयो माणे कर्मणि ४।४।९९
१९६	आतो रङ् गमे ४।४।५५	६३	आयावदर्थका० २।३।११
१८२	आतो रंभस्य ढत्तं० ३।३।४८	१६८	आये विज्जोर्विज्जु० ३।१।१८३
१५८	आतो रुहस्य तित्ता० १।३।३२	९६	आलुर्दयादिभ्यः २।४।५२
१५८	आतो रुहस्य भस्तौ १।४।१४४	१०३	आवतियस्यातश्च ४।४।७३
२६	आदिदूङ्ग्यः स्वरे० १।२।१४	१६१	आवश्च करादिभ्यः ३।२।३
३५	आदीदूतां ह्रस्वो मि २।१।३३	२२२	आविभ्यां क्खिवाद्वा ४।३।३३
१३८	आदुपोवेभ्यो० ४।४।३८	१८	आविले वस्य १।४।३१
१८५	आदतौ वंदात् ३।३।६८	१६३	आवे जादीनामेका० ३।२।७
३	आदेदोतामदिदु० १।१।३५	१८९	आवे दो दवस्तए० ३।४।८
१७३	आदेरस्य ३।२।६४	१८६	आसादीणङ् ३।४।२
११७	आदेरिदीदिमोषु० ३।१।५३	१९७	आसमुभ्यां च्चिणस्य ४।१।२७
२२३	आदेरिराके ४।३।६	२१८	आसेपरयोर्वचौ वा ४।१।५
१४९	आदेरीत्यवो द्विः ३।१।४६	६६	आसो रुट्स्य तः १।४।११४
१६६	आदेः सस्वरस्य ३।१।१७७	६०	आश्रयोधिकरणम् १।१।३३
५३	आश्रारेपि २।२।१९	१४८	आहाल्लोप उदंसू ३।१।१४२
२१९	आनिपेभ्यो लोपो० ४।३।१६	११०	आहेहिंहिहियमः० २।४।१०४
९४	आन्मन्तस्य वः १।४।८१	(३)	
१६०	आपाभ्यां सषस्य० ३।१।१७४	१७५	इकाद्वादाभ्राबुसु० ४।४।४५

पृष्ठ.	सूत्र.
४८	इकारान्ता दिस्या० १।१।२५
२०६	इक्खादिभ्यां णणणौ ४।२।४
७७	इगोगस्य १।४।५८
८६	इज्जस्थेरादिभ्यः २।४।२४
११३	इज्जस्य वा ३।१।९
११९	इज्जः स्वार्थेऽपि ३।१।४८
११४	इज्जात्सिहमिमवः ३।१।१०
७१	इज्जाया एसस्येसः १।४।५५
१२८	इज्जे च समः ४।२।४१
१७२	इज्जे दीर्घः फासस्य ३।२।५९
१४१	इज्जे सिरस्य सो० ३।१।३२
८६	इङ्गो धम्म्यादिभ्यः २।४।२३
२०९	इणणोर्जुजस्य० ४।४।११९
२११	इणकण् प्रेरणासु० ४।२।३०
१११	इणमादीनामेव दीर्घः १।३।८३
१२२	इणयोरिज्जकुणयांः ४।४।८२
२३	इणस्सयोर्डासुडां० २।१।१४
२०९	इणि जुज्जस्य ज्ज० ४।२।२९
३१	इणेऽणः २।१।५३
२१	इणेहथोरनुस्वारो वा ४।४।४
९८	इणो जडादिभ्यः २।४।६०
८६	इतस्तदस्य संजातं २।४।२०
२१२	इतारयोर्वरसस्य० ४।२।३७
२१२	इति पाद्मः ३।१।१०२
११८	इतिपूर्वपरयोरेः ३।१।५७
९५	इति सङ्घाया ह्रस्वः १।३।६६
१९४	इते करादीनामादि० ४।१।४५
१५२	इतेज्जयोराहः ३।१।५८

पृष्ठ.	सूत्र.
२०४	इते वा ४।३।३८
२०५	इते सिचस्य सिक्कः ४।१।७२
२००	इतो दिससिरयोरद्वा ४।१।६१
१९०	इतो दीर्घश्च वा माणे ३।४।६
४९	इतोऽभावे णीः २।२।४
२	इतो लोपः ४।४।६०
७५	इत्के पूर्वस्य २।३।३८
२२१	अदिणयोः क्खि० ४।३।३४
९४	अदिणमन्ताश्च० २।४।४४
५	इदीदुदूतामसवर्णे० १।२।९
२१	इदुतः पुंस्यतः २।१।२
२६	इदुद्भव्यामिणस्य णा २।१।११
१०२	इदेतस्य १।३।७४
२१९	इधाड्ढां वा ४।३।१८
१७४	इप्रभृतिभ्यश्च ३।३।५
३०	इमकाभ्यां सेः० २।१।४६
१०८	इमजतकेभ्यस्ताः २।४।५९
३०	इमस्य सोतोयम् २।१।४७
१०७	इमस्यैथम् २।४।९२
१०९	इमाण् णिहुणा० २।१।१०३
१०२	इमात्सस्यक्खः १।३।७५
७२	इमात्सन्ध्रौ प्रथमा० २।३।३०
१११	इमादिभ्यश्चणम० २।४।१०७
१०७	इमाद्दहमौ च २।४।९५
१०२	इमो लोपो वा चोहु० १।३।७७
९८	इय इस्सरा दिभ्यः २।४।६१
१०७	इयरस्यहरा २।४।९०
८७	इये णायस्य णया १।४।७५

पृष्ठ.	सूत्र.
२१६	इये सदो धा ढः ३।४।४०
२१	इये सिलेसस्य सेसः १।४।७८
२०७	इरस्तान्छीलये धारा५
१८८	इराढः ३।४।११
२०१	इरानिभ्याम् ४।१।६४
२१२	इर्जाड्यतः धारा१९
९६	इलो गन्धादिभ्यः २।४।४८
१९	इलालोपश्च १।४।३८
२९	इसिमणसः २।१।४०
३९	इस्विहाहितवां १।३।१८
४०	इहीहिंताणामिसु० २।१।६५
१३९	इहौ वहस्य ३।१।१३०
१०१	इंगालादिभ्यां भव० १।४।८९
४९	इंदादाणो पुंजांणे २।२।६
१७०	इः कत्तगिणह० ३।२।४९
१७६	इः काड्याः ३।३।१२
१०	इः किवणभुजङ्ग्याः १।३।२
१०१	इच्च कस्य १।३।७३
२२८	ईतः सिलीसस्यैत् ४।३।४६
१०१	ईत्तादितः १।४।९१
१०	ईरत्तादिभ्यांभूत० २।४।६७
१८०	ईरिये ३।३।४२
७६	ईरुड्यस्य मुहे १।३।५२
(उ)	
१२	उडम्बरस्योतोलोपः १।३।५१
१७	उओर्ड्दटौ यश्च ४।४।३
१६३	उज्जोयज्जामयो० ३।२।३२
२१९	उट्टादिभ्यां डिः ४।३।३
१०८	उत्कस्य तात्थहिंसु १।३।८२
९३	उत्तरपदादहर० २।४।४२

पृष्ठ.	सूत्र.
७३	उत्ते यस्य १।४।५४
३०	उत्येततयारक्लीबे० २।१।४२
१४१	उत् सिणस्य मौ १।३।८८
३८	उतः क्लीवान्मः २।१।६०
२९	उतः पितुप्रभृति० १।२।३१
१४२	उतः सुस्सुसस्या० १।३।८७
४९	उतो डीति प्र० २।२।११
१२०	उंचादीनां वान्तौ ४।४।२५
२०	उदन्मिदिणेह्य० १।१।१३
१२६	उदापेभ्यो जः ४।४।८४
१७८	उदस्ति ४।४।९७
२००	उदस्थद्धस्य ४।१।५६
२२३	उदस्थंभस्य खंभः ४।३।४२
१९३	उदः कत्तकसयो० ४।१।२९
१८९	उदः कसस्य वा ३।१।७२
१९४	उदः कसात्तस्य० ४।१।४२
९	उदः सञ्छः १।४।५
२०५	उदातो हरस्य० ४।१।७१
८७	उदियस्य वा १।४।७६
९३	उदीर्षपडीर्ष्यां० २।४।३८
१५१	उदीरवेदसांभे० ३।१।१६७
११	उदूतारोदुतौ० १।३।१४
११९	उदोज्जो भविष्यति ३।१।६०
१२७	उदो डियोडास्त्या० ३।१।८९
२२०	उदोऽति द्विरनिटः ४।४।५४
२२४	उदो दीर्घो णे ४।३।३०
१८०	उदां धरात्तोः ३।३।२५
१७२	उदोपडिभ्यो मो० ३।२।६०
२२५	उदो मज्जस्याऽऽत० ४।३।२६
६	उदुर्निर्वानां संयुक्तं १।२।११

पृष्ठ.	सूत्र.
६९	कारादिभिश्च २।३।२७
२०७	कारादिषु च ४।२।१३
१७६	किद्वादिभ्य० ३।३।६१
९५	किमेर्णः २।४।४७
१४५	किलामस्य वा० १।४।१३६
२२१	कीरस्य णमाणयो० ४।३।२४
२२१	कुञ्जस्याणयोः ४।२।३१
१२२	कुणादिभ्यः संखुः ३।१।१४
६४	कुत्सादुष्टादौ० २।३।१५
१६२	कुप्पस्य पयोरिति० ३।२।५
१०५	कुम्भकादिभ्यः० २।४।८२
१७४	कृत् ३।३।१
२०	कृत्तद्धितौ च १।१।१२
४९	के पूर्वस्य ह्रस्वा० २।२।९
१८३	केवलात्सुणादुमू० ३।१।३०
१९४	केवलादिते दी० ४।४।९४
१९३	केवलाद्वा ४।३।१०
८२	काङ्गिरात् २।३।५१
१२१	कां यः सिद् ४।४।३३
६४	कोरादौतौ २।३।२३
१६७	क्रमस्य चक्रमः ३।३।१८०
२१३	क्लिणसंखाभ्या० ३।४।१९
२१४	क्लिणादिभ्य इयः ३।४।१७
१६९	क्लिणादीनामादि० ३।२।४६
१९५	क्लिवाद्भिद्भिल्लि० ४।३।२०
१७०	क्लिवावस्य पाडयोः ३।२।६५
२१४	क्लिवाद्वा सेटो० ३।४।२८
२२१	क्लिवाभ्यां डायः ४।३।९
५०	क्रियया कर्त्तरिष्टं० ३।३।२७
११२	क्रियायामञ्जादयो० २।३।१४

पृष्ठ.	सूत्र.
६०	क्रियालक्षकक्रिया० २।२।३९
२७	कचिदात् स्तः २।३।२८
७५	कचिद्द्वयधिकरणे० २।३।३६
	(ख)
१३५	खडि भुंजस्य २।३।२६
१६२	खमादीनामादेर्वृद्धिः ३।२।२
६७	खंडादीनामुत्तरपदे २।३।२१
७०	खंधादावारस्या० २।४।४७
१७०	खान्नादुहोऽय० ३।२।५५
१२३	खादीनां तौ ४।४।२६
२१९	खिज्जादिभ्य इयः ४।३।१३
१०	खुडुस्य के दीर्घः २।३।१
१५३	खुभस्य तौ ३।३।७७
१३	खेत्तस्य छः २।४।१०३
२१४	खो डञ्जः ३।४।२०
	(ग)
१३	गचजतदां यः २।४।२०
११४	गच्छात्सस्सस्य० ३।३।३१
११४	गच्छादिभ्यः स्सा० ४।४।७५
८१	गच्छादीनां पूर्वस्य० २।३।४४
२०८	गजादिभ्यस्तारस्य० ४।३।२५
१७७	गमगिणहकुभदिस० ३।३।२३
१७७	गमगिणहच्छिद० ३।३।२७
२०८	गमस्य गो वाऽचि ४।२।२७
१७६	गममन्नदिसहणेभ्य० ३।३।१६
२०८	गमादिभ्य षट्० ४।४।५९
२१५	गमादिभ्यो डः ३।४।२२
१७०	गमादीनामति द्विः ३।२।६६
१९६	गश्च ४।३।३१
१९६	गसस्य घः ४।३।४४

पृष्ठ.	सूत्र.
१९७	गहादिता दीर्घो० ४।१।४९
१७१	गादिभ्यो यः ३।२।४३
१२४	गादीनामिज्जे ४।४।१४
१७०	गाघ्राहां ये ३।२।५२
१४	गिहस्य गहघर० १।४।१०६
१९६	गिज्जस्य गढः ४।१।४८
२१५	गिण्हडहडुहद्दहा० ३।४।३७
१७१	गिण्हस्य घण्पः ३।२।५४
१७७	गिण्हस्य णलापो० ३।३।२९
१५३	गिण्हस्य सस्सस्य० ४।१।१६१
१५३	गिण्हस्य स्वार्थे १।३।३०
२१५	गिण्हादीनां डे द्विः ३।४।३६
१३	गिहस्य घिसुः १।४।१०४
२२२	गेहो गिज्जस्य ४।३।२३
५४	गात्तादिभ्योऽभेदे २।२।२०
२९	गोर्डवम् २।१।९३
१२४	घो जिग्घः ३।१।९२
१७१	घसादण् ३।२।४५
२०८	घातस्य घंतुघन्नु ४।२।३६
१५३	घेच्छदाहवोच्छेभ्यश्च ४।४।७६
१५३	घेच्छान्मेरीस् वा ३।१।१६३
९०	चउछाभ्यां कस्य द्विः २।४।३२
८८	चक्खारस्य सट् ४।४।८
७९	चतुरचुलावसीतौ १।४।६६
६९	चतुर्थी तादर्थ्ये २।३।२५
२१	चतुर्थ्या न बहुव० १।१।४६
७८	चतारतः पूर्वस्य १।३।५७
७८	चत्तालीसस्य याल० १।४।५९
१४६	चयस्य क्रो ये १।४।१३७
१०	चरमे रस्य १।३।३

पृष्ठ.	सूत्र.
१८४	चरादण् च ३।३।६७
१९७	चरादीनामिस्ते ४।१।६०
७३	चरेऽहेराः १।३।४५
२०८	चालादियः ४।२।९
१२४	चिगिच्छस्यादेस्तः ३।१।९४
१९७	चिणजिणयोश्च ४।४।९५
२२३	चिणस्याणयोरि० ३।१।९६
११०	चिरार्थकेष्वेवै० २।४।१०५
९०	चोरवणिजाभ्या० ४।४।७१
७९	चोः सङ्घ थावाचके १।३।५८
१७८	चयछिंदापिबभिंद० ३।३।५८
१७८	चयस्यादेः ३।३।१३
२२३	चयादाकः ४।३।५
१९८	चयाद् द्विः ४।१।२३
२०३	च्युयादिभ्यो लोपः ४।१।२४
६३	च्चेन जादयः समुच्चये २।३।१०
१९८	च्छिन्दस्य छहः ४।१।५३
२१६	च्छुभदुहभुंजसि० १।३।३६
१९८	च्छुभमुज्जयोश्चू० ४।१।७९
१९८	च्छुहस्य स्पर्शे तः ४।१।८२
१६३	च्छोलादिभ्यो यः ३।२।१९
९५	छ्वोरिये दीर्घः १।३।५०
८०	छस्य सोर्दसे १।४।६७
७९	छाड्योश्च १।३।५५
१७८	छिकस्य त्ति दीर्घ० ३।३।१५
१७९	छुभभुंजमुंचदिस० ३।३।२६
१७९	छुभदिसमुंच० ३।३।१८
९६	जडाया जडुल० २।४।४९
२०९	जणादत्पञ्चमी० ४।२।२१
१८८	जणादीनां न्ते ४।४।२४

पृष्ठ.	सूत्र.
१०७	जताभ्यां हहमौ २।४।८८
७१	जत्तद्भ्यामनन्त० १।३।४३
१०८	जपगामाभ्या० २।४।९८
२०९	जसस्य वः कणि० ४।२।५१
९५	जयादिभ्यश्चणः २।४।४६
२१४	जयोर्धौ वा ३।४।२१
९५	जसादिभ्यो वा १।४।८२
९७	जसादिभ्योसिस्सी २।४।५४
२५	जसादिभ्यःसोः २।१।२२
७०	जहण्णादीनामणु० ४।४।७
१२५	जहस्तिमाणणि० १।३।८१
१९८	जहस्ते ४।४।११७
९७	जहातहाद्दियणौ २।४।५७
१२६	जः स्सस्यैट् ४।४।३६
२०९	जाणपलिमन्थसहे० ४।२।२२
१२६	जाणस्यादेर्यः १।४।९६
१२७	जाणहणाभ्यां वा ३।१।१२
१२६	जाणादीनां दीर्घो० ३।१।९९
३७	जातयोरीर्वणे २।१।५६
६४	जादयोव्यञ्जना० १।३।२२
१०३	जादावन्ती च २।४।७३
१२५	जादीनां तौ ४।४।१६
२०९	जावस्य यः ४।२।३५
१७१	जिणस्य चः ३।२।६७
१७१	जिणान्मः प्रवर्त्त० ३।२।५६
८२	जीवादयो ग्गाहा २।३।४२
२२३	जुञ्जात्तश्च ४।३।१०
१८	जुवललावन्न० १।४।३२
९८	जुवाणस्यातो० १।३।६७
१८	जुहिद्विले च १।४।३०

पृष्ठ.	सूत्र.
१९८	जेमादीनां ह्रस्वः ४।१।४६
२२३	जायस्य तौ यलोपश्च ४।३।२५
१४६	जायस्य वः १।४।१३८
१९९	जासस्य वा ४।१।४७
१२६	जां हेः ३।१।२९
१२७	ज्जादलयोरिज्जे ४।४।२७
१४६	ज्जामस्य तौ वा० १।४।१३९
२१५	ज्जामाभ्यामेज्जः ३।४।२४
१९२	ज्जधमेभ्यस्तस्य धः १।४।६
१६३	ज्जामस्येज्जे ३।२।८
१९९	ज्जिद्वस्य णे ४।१।७७
१२७	ज्जियः सौ ४।४।१७

(ट)

४	टकितावाद्यन्तयोः १।१।४३
१७९	ट्वरोहयोः पः ३।३।६०
१५५	ट्वश्च १।३।९८
१०५	ट्वश्छात् २।४।७८
२०९	ट्ठो डः ४।२।१७
२२०	ट्ठोत्कसयोस्तौ ४।३।१९

(ड)

१७	डरयोर्लो लस्य रः १।४।१११
१७७	डस्येडकंखादीर्घिश्च० ३।३।२८
२	डः प्रत्ययादिः १।१।९
१२७	डंसस्य तौ ४।४।८७
२९	डावोरतः २।१।९४
२१४	डिच्चडित्तिमौ कः ३।४।१८
२	डिति टेः ४।४।६१
३९	डुवे डोण्णो ष्वचित् २।१।६४
१३७	डेजयोर्भ्यश्च झो० ३।१।१२६
३८	डेभ्येमाददितोः २।१।५८

पृष्ठ.	सूत्र.
	(ण)
६८	णखपदस्य णप्फ० १।४।४४
६०	णमोयोगे २।२।३७
९	णम्यनुस्वारस्य ४।४।८६
३५	णस्य स्त्रियामेः २।१।३१
२१५	णाणिज्जयोर्जिघः ३।१।९३
९५	णातेश्च १।४।८३
१४	णिञ्चे चयोस्तियः १।४।१०५
८८	णित्यहारयणा० २।४।२७
८७	णित्यादिस्वरस्य० १।३।२४
१४४	णुक्करादीनां त्यादौ १।३।२९
१९९	णुल्लस्येते १।३।३४
२२६	णे रंगः ४।३।५९
४०	णिणश्च २।१।६७
१०९	णं च जात् २।४।१००
११०	णिहमि यः १।४।१२२
१७९	तक्कादिभ्यो णङ्० ४।४।४७
८९	तत आगतः २।४।६
१५	तत्थस्य तहः १।४।१९
६५	तत्पुरुषः २।३।१७
६५	तत्र पूर्वं पुंवत् २।३।१९
९२	तत्रभवोऽधिकृतः २।४।८
२१	तदन्यस्मिन् बहु० १।१।४५
५	तदभावे सन्धिः १।२।३
८७	तदर्हति करोति २।४।२५
८३	तद्धिताः २।४।१
८३	तद्धितेषु स्वराद्या० २।४।३
७६	तये सस्य तहः ४।४।६८
८४	तयोर्यस्तः २।४।१४
८६	तरस्य के १।३।५९

पृष्ठ.	सूत्र.
१७२	तरस्य वा ३।२।४८
६	तरहेभ्यश्च जज्ञाः १।२।१०
१०६	तवि दुहो ह्रस्वः १।३।८०
२१६	तव्वे थोः ४।२।४२
१०९	तस्मिन् काले० २।४।१०२
३०	तस्य लोपो वा २।१।४३
९	तस्य सवर्गीय० १।४।४
३०	तस्य सस्सस्य० २।१।४४
१५९	तस्य टो वा० ३।१।१७०
८९	तस्येदमपत्यं० २।४।७
९७	तस्येयणि द्विः २।४।५८
१४७	ताडस्य पंतावे ३।१।४४
५६	तादर्थ्ये षष्ठी च २।२।२६
१०९	तादादोतयश्च २।४।९९
२०७	तान्मन्तो भूते ४।२।८
२४	तारस्य तुस्तृती० २।१।१७
२३	तारादोः २।१।१६
२४	ताराद्वा डो लोप० १।२।३२
७०	तिपदे दस्य तलोपौ १।४।४६
१८८	तिप्पदादरिसानां० ४।४।३२
१९९	तिप्पदिप्पयोः० ४।१।५७
१०७	तियस्य वा १।४।९२
१५७	तिहिलोपमिहमा० ३।१।८६
१०५	तीयस्य ज्ञः १।४।१२१
११३	तुम्हे मध्यमः ३।१।५
६७	तृतीयापञ्चमी० २।३।२३
१९५	ते घाः ३।१।१५५
२०३	ते ढत् ३।३।४९
८७	तेन निर्वृत्तं क्रीतं० २।४।२६
३९	तेरनुस्वारो घा २।१।६२

पृष्ठ.	सूत्र.
१०५	तेरश्चाणि च १।४।९४
७८	तेरेः १।३।५६
४०	तेर्दोः २।१।६६
२०४	तेवस्योस् ४।३।३७
२२०	तेः कसादिभ्यः ४।१।१८
१०७	तोत्थयोरेस् २।१।४६
२२२	तौ गमत्युणरम ४।३।६५
१८४	त्तपत्तुममः क्रिया० ३।३।६४
९७	त्तत्तणौ तस्य भावः २।४।५४
१२८	त्तसस्यैत्योः ३।१।६९
१७६	त्तात्त्वोरादितलोपः ३।३।१७
१७९	त्तुत्तूणयोश्छुभस्य ० ३।३।३५
५५	त्तुमर्थे णाद्यन्तेभ्यः २।२।२४
७६	त्तुमुमोः काममणयोः ४।४।६९
१७७	त्तुत्तूणतन्वेषु घेत् ३।३।३१
२२३	त्थरथवयोर्वा योऽति ४।३।५३
२००	त्थरमरहरेभ्यश्च ४।१।११
१०५	त्थश्च तौः २।४।७९
१०७	त्थः सप्तम्या इमा० २।४।९४
१७२	त्थुणधुणसुणानां वः ३।२।६८
२१०	त्थुणस्य थवोऽणकेषु ४।२।४०
११२	त्यादयः कर्तृकम्मणोः ० ३।१।२७
७	त्रयाणामव्यवधाने ० १।२।२१
८६	थेरधोरपियाना ० १।४।७४
९९	थेर-धोर-सहाया ० १।४।८६
(द)	
६७	दकस्य दः १।४।४२
१३०	दक्खुः संसोर्दि ० ३।१।१०३
८१	दण्डादीनामतिश ० २।३।४५
६६	दयादीनां पत्तादौ २।३।२२

पृष्ठ.	सूत्र.
१९५	दराभ्यां नः ४।१।१९
१२९	दलपारपूजानां मौ ४।४।१९
१२९	दलस्य हिमवोः ४।४।२८
१२९	दलस्य हे १।३।८४
८२	द्वदवात्स्सः २।३।४८
८०	दसस्य रलौ १।४।७०
२१०	दश्च ३।१।१६०
११०	दाणिमि सर्वस्य ० २।४।९३
५९	दिगर्थैः पंचमी च २।२।३५
७५	दिग्वाचका मध्ये २।३।४०
७४	दियानिस्योरम् ० १।३।४६
७७	दिवड्ढाऽड्ढाइ ० १।४।५६
१९	दिवसे वसयोर्यहौ १।४।३५
२२४	दिसपाभुंजलभ ० ४।३।३१
२१४	दिसबुज्जवहेभ्य ० ३।४।२७
२१०	दिसस्य दक्खुः ४।२।३७
१०१	दिसस्य रलावति १।४।९०
४९	दिसाड्ढिश्च २।२।७
१८०	दिसात्तन्वतार ० ३।३।३७
१८४	दिसात् त्तुम् ३।३।४६
१०१	दिसे पूर्वस्थाति १।३।७१
८२	दिसिपरयोरोत् २।३।४९
१२	दुकूलस्य द्विर्ह्रस्वश्च १।३।११
१०४	दुतिभ्यां डीयतिय ० २।४।७७
७८	दुवादसे १।४।६२
१८९	दुसस्य माणे ३।१।७०
२००	दुहनिहयोर्धः ४।१।८०
९९	दूयादीनां चः १।४।१२०
५८	दूरान्तिकाद्यर्थे ० २।२।३४
१३०	देवादिभ्यस्तेः ३।१।१००

पृष्ठ.	सूत्र.
२००	दो दिदृतौ ४।१।५९
३९	दोरदितोर्दोः २।१।६३
१५८	दोरुहस्योतो दीर्घः १।३।१००
१०४	दोर्विडीयतिय० १।४।९३
७८	दोर्वेबी १।४।६०
१३७	दो वः १।३।२८
२०४	दोसीणस्तान्तस्य० ४।३।३९
१४६	दो हेर्हस्य त्थः ३।१।१६९
८	दो हो धः १।४।१
१७२	द्वस्य दुयः ३।२।५७
२००	द्वहस्य द्वौ ४।१।५२
७१	द्वयोरंगतारः १।४।५१
६६	द्वितीया पत्तादिभिः २।३।२१
१६७	द्विरुक्तस्यादेर्वृद्धिः ३।१।१७८
११२	द्वौ द्वौ प्रथममध्य० १।१।१६
(ध)	
१६	धणोर्हक्कखकौ ४।४।२
२२४	धमस्य णावयो० ४।३।२९
१८४	धरस्य तुत्तुमांः ४।४।१११
२२४	धरस्य धिः ४।३।२१
१७२	धरिसस्य धासः ३।२।५८
१०७	धा च २।४।८९
१२१	धातूनां कण्णादी० १।४।११
११२	धातोः ३।१।१
१४८	धादीनां धमयोर्हः १।४।१४
१८९	धावस्येतमाण ३।४।१२
१४८	धुक्खस्य कः १।४।१४०
१८०	धुणस्य धूयः संयस्य ३।३।३८
१६९	धुत्तादारः ३।१।२८५
१५६	धोवस्य यः १।४।१४३

पृष्ठ.	सूत्र.
	न)
१०	नगिणस्यादेः स्वरस्य १।३।४
१३१	नमादेरिर्मवि ३।१।१११
२१०	नस्साद्रः ४।२।६
१६४	नस्से दीर्घात् १।२।२९
२१	नाम्नः सुपः २।१।१
४१	नाम्नां नपुंसके० २।१।७४
२२०	निपाभ्यां डस्तेरादेः ४।३।१७
१९७	निरश्चिणात् ४।१।२२
८	निरः क्तस्य १।२।२५
२०१	निरः पुच्छस्यादुतः ४।१।१४
६५	निरांभ्यवानू० १।३।३८
२०४	निरो वा ४।१।३७
१९९	निर्विभ्यां तरत्थ० ४।१।५५
२२७	निव्वरवरसयो० ३।१।१७४
७५	निषेधार्थकेभ्यो० २।३।३९
६५	निष्कान्तादौ पञ्च० २।३।१६
२१२	निसदसयाभ्यां जाड् ४।२।१८
८५	नीसीहेरुच्चारणे कः २।४।१८
२०१	नेरीः ४।१।६३
२२२	नेर्घातस्यादेः ४।२।३३
१५५	नेर्जमस्य तिनन्ति० १।३।९३
१५५	नेर्जराद्वा ३।१।१६८
१८४	नेर्जुजस्य योयः ३।३।६६
२११	नेर्हवस्य ण्हः के ४।२।४६
२१६	नेर्यः ३।४।२६
१६४	नेर्वा ३।२।३५
२१७	नेर्हणस्य हः ३।४।३२
२०९	नेष्टुहस्य वो णे ४।२।५०
१८२	नेस्ततिसामाणेषु ४।१।३५

पृष्ठ.	सूत्र.
१३	नेः कसस्यादेर्घः १।४।१०२
१६	नो णः सर्वत्र १।४।२२
११६	न्तन्तियास्यादेः ४।४।७९
२३	न्तमन्तयोरीदुतो० २।१।६
२३	न्तमन्ताभ्यामुः २।१।१३,
१८६	न्तमाणयोरातो० ४।४।४९
१८७	न्तस्य खावादियद् ४।४।५१
११६	न्तावेरद्वा ३।१।५९
१४८	न्तावोरुवः ३।१।४३
१३१	न्तीजयोः पविष्पा० १।२।३०
१४१	न्तीजयोर्वज्जः ३।१।१३६
१९०	न्तेज्योर्ली ३।४।७
१९१	न्ते द्वित्वे ३।१।१३१
१९०	न्ते परेः ३।२।६१
१८१	न्तेययोश्चानोः ३।१।८०
१३६	न्तेः समारंभात् ३।१।१२४
१७३	न्तेर्लभादेः ३।२।७०
१६०	न्ते वा ३।२।२१
१९०	न्ते वा ३।१।११९
१९१	न्ते वा १।४।१३०
११८	न्तौ गिलादीनां० ४।४।१२
१२५	न्तौ जंपस्य ३।१।८५
१३०	न्तौ पात् ३।१।७१
११९	न्तौ वेः ३।१।६१
१२०	न्तौ वेः ३।१।६६
१६४	न्हो ण आवस्य ३।२।३३
(प)	
१७	पउमस्य पोम्मः १।४।२७
१२८	पकपणुल्लामि० ४।४।१८
९६	पक्कादीनां सञ्ज्ञा० १।४।८५

पृष्ठ.	सूत्र.
१५४	पचलजंभाभ्या० ३।१।१६४
१८७	पच्चक्वो माणे० ३।४।१०
१४	पज्जाये ज्जायस्य० १।४।१७
२०१	पज्ज्विज्जयोर्ज० ४।१।७८
१६४	पज्जस्य पयः ३।२।१०
१३२	पज्जादीनां पोवः १।४।१३
१०३	पञ्चमीसप्तमीभ्यां० २।४।८४
२१०	पञ्चम्यां तोरः ४।२।१५
४०	पञ्चादिभ्यो लोपः २।१।७०
११८	पडिपतिपरिभ्यो यः ३।१।५५
९१	पडिहार्या आत एः १।३।६४
१७५	पडरेकादेशस्यात् ३।३।७
६३	पडरेक्रेन समासे० १।३।१९
१८६	पडेर्माणे ३।१।१५१
८५	पढमादिल्लुः २।४।१७
७९	पणस्य द्विः १।४।११६
७९	पणाल्लोपः १।४।६४
२१३	पतेरेरः ३।४।१५
१७५	पतेर्दीर्घस्त इद् ३।३।८
११८	पतेर्द्विरौ ३।१।५६
७	पत्तादिषु नित्यम् १।२।१३
६६	पत्तामोडादिषु० २।३।२०
६१	पदसामर्थ्ये समास० २।३।१
२१०	पन्नवपज्जमुंज० ४।४।१२०
१८७	पपलिभ्यां माणेतयोः ३।१।६७
९६	पम्हादिभ्यो लः २।४।५१
९१	पयडेर्यः १।४।११९
२२५	पयभजरुजानां गः ४।३।५६
२०१	पयलुंचसुस्से० ४।१।६५
९१	पयावत्यादीनांटे० २।४।११

पृष्ठ.	सूत्र.
९२	परात्कीयः २।४।३५
१७९	परिञ्चयस्य जः ३।३।५९
१५	परिवाट्यो डः १।४।१०८
१९	परिवारे वरयोर्बलौ १।४।३४
१६	परिहे परयोः फलौ १।४।२३
१८७	परेराति माणे ३।३।३०
१९२	परेरेस्तः ३।१।८२
१५६	परेर्ध्रस्तेः ३।१।२४
१५७	परेर्भसस्य तौ ३।१।८१
१४०	परेर्वा ४।४।९२
१९१	परेर्हो न्तमाण० ३।२।५३
१८४	परेर्ञ्चयात् क्षणः ३।३।१९
१९५	परेः क्रोसस्यादेस्ते ४।१।४३
१८४	पलायादुमि से० ३।३।६५
१९२	पलेर्होऽथो ४।१।३
२०२	पवस्य पुः ४।१।१३
१६८	पवित्तस्य न्ते ४।४।२०
१३२	पवेस्तौ ३।१।११३
१३९	पवोच्छाद्धिस्त्यादौ ३।१।१२९
१४७	पस्योणदेज्जा० १।३।९४
९३	पहादिभ्यस्तत्र० २।४।४०
१६८	पंसुलादिभ्यष्टि० ४।४।११०
९३	पार्हतो णो द्यू चेतः २।४।३९
१७४	पाउकरादेः ३।३।३
२१९	पाउणस्य रो णे ४।३।५२
१९२	पाउणादीनां ते० ४।१।७५
२२०	पाओरोः करेऽणयोः ४।३।२७
१६१	पात्कडात्सर्वस्य ४।४।१०७
१५१	पात्खस्य छः ३।१।१५०
१६२	पात्खिवस्य च्छः ३।२।६

पृष्ठ.	सूत्र.
१९९	पाञ्जलस्यादेरुदिते ४।१।८४
१२०	पादावस्याउणो वा ३।१।१४६
१४७	पादिजे १।४।१००
१५१	पादीरस्य द्विस्ति० ३।१।६४
११८	पादेश्चिण् मोहमा० ३।१।५४
२१६	पाद्द्वंसस्य डे० ४।२।३४
१४३	पाद्दो हुप्पः ४।४।४१
२११	पाद्भवादिंसुः ४।२।७
१५७	पाद् भासात्सेः ३।१।५१
१४७	पाद्यच्छः १।३।९२
१६४	पान्न ३।२।३६
१३२	पान्नयि वेः १।३।८६
१६५	पान्मुञ्चात्सस्य खड् ३।२।१८
१९२	पाभ्यामुणात्तस्य डः ४।१।६
२१२	पाभ्यां के रलोपः ४।२।४८
७०	पायवस्यावगमणे० १।४।४८
७३	पायस्य मूले यस्य १।४।५५
१९०	पाल्लियस्यादेः ३।४।४
२१३	पावगोवच्छिव० ३।४।१४
१८५	पावसाभ्यां वा ३।१।२५
२११	पासस्येति ३।१।७९
९३	पासादिल्लस्तत्रशेते २।४।४१
६८	पितुप्रभृतीनामिः १।३।४०
२८	पितुप्रभृतीनामो० १।२।१५
१७	पिपीलिकाया० १।४।२५
२०१	पुच्छतच्छतक्ख० ४।१।१७
१३३	पुच्छोदेर्वा ३।१।३९
१७	पुडपुरयोर्हस्तर० १।४।२६
१४४	पुदवाभ्यां न ३।१।११०
१९४	पुरस्ते वा ३।१।१३९

पृष्ठ.	सूत्र.
११	पुरुसे द्वितीयस्योत इः १।३।९
७१	पुव्वस्य पौ १।३।४२
६९	पुव्वादयोऽहेन० २।३।२८
१०४	पूरणे मः २।४।७६
१७५	पेसादेरियस्यादितः ३।३।१०
१७५	पेहादिभ्यो यस्यैत् ३।३।११
१६४	पो डजिः ३।३।१४
८४	पोत्तादुल्लः २।४।१०
१८५	पोऽनितस्तापः ३।३।६२
१५०	पोवाभ्यामि० ३।१।१४७
५५	प्रकारमुपेता० २।२।२२
१०६	प्रकारेहा तृतीयायाः २।४।८७
६३	प्रभृतिना पञ्च २।३।१३
५७	प्रभृत्यर्थयोगे २।२।३०
१६१	प्रेरणायामावः ३।२।१
११३	प्रवर्त्तनायामेदिजौ ३।१।८
१३३	प्रवर्त्तनायां वा ३।१।१०२
(फ)	
२०२	फासस्य पुसस्ते ४।१।१२
२२५	फासस्य ह्रस्वश्च ४।४।५६
१३४	फुट्टस्य टयोर्डे० ३।१।११५
२१५	फुसस्य फुडः सतस्य ४।१।६७
(ब)	
८४	बद्धमुक्कयोरिल्ले २।४।१२
३४	बहुवचनेषु तुव्वम० २।१।८७
४	बहुलम् १।२।१
९४	बहेर्मगरकावणि ४।४।९
२८	बहोरवेरतः २।१।३०
१३४	बंधरुंमहिडे० ४।४।३७
१७२	बंधस्य झः ३।३।६९

पृष्ठ.	सूत्र.
१३४	बंधादीः ३।१।४०
७८	वा संख्यार्थके १।४।६१
७२	विह्वणाभ्यां पतेः० १।४।५३
१५	वीभत्थस्य छश्च १।४।११०
१३४	वीहस्य भाय० ३।१।११६
१६५	वीहस्येजे भेसः० ३।२।१६
१५	वुधादीनां धस्य हः १।४।२१
१८९	वुसद्दहाभ्यां० ४।४।११५
१८१	बोरावस्य याट् ४।४।४३
१४९	बोरीः ३।१।४५
१४८	बोमौ ४।४।२९
१४८	वास्तिन्तोराहः ३।१।१४१
(म)	
२२५	मणात्तेः ३।१।२२
१६५	ममाडुः ३।२।३७
२२५	मयोऽतव्वमाणेषु ३।१।११७
२०२	भरस्य हुः ४।१।७०
२०२	भवपसवहवाना० ४।१।३९
१३५	भवस्य भुवीभुविमौ ३।१।४१
१३५	भवस्यैसावट् ४।४।४६
२०६	भविष्यति ससि० ४।२।२
११४	भविष्यति हिस्सौ० ३।१।१६
२०२	भंजमज्जरुजविजे ४।१।७३
१५७	भंसस्य केवलस्य तौ ३।१।८७
१६९	भावकर्मणोरिज्जः ३।२।४०
२१८	भावेऽणदाणणातयः ४।३।१
१००	भिओश्चः शिष्ये २।४।६६
५०	भिक्वुप्रभृतिभ्यश्च २।२।५
२०२	भीस्ते ३।१।११८
१६५	भुंजस्य भोयो वा ३।२।१७

पृष्ठ.	सूत्र.
१८१	भुंजस्य भोस्ति ३३।४७
२२५	भुंजस्यानुस्वार० ४।३।५७
१८५	भुंजात्केवलात् ३।३।२०
१३५	भुंजात्खड् ३।१।१७
१८१	भुंजात्तारश्च ३।३।४४
११५	भूते इंसुः ३।१।३३
१२१	भूते काकरदक्खु० ४।४।३४
१९१	भूते तेतौ ४।१।१
६५	भेदकं भेद्येन कर्म० २।३।१८
१५	भेसजस्य हः १।४।१०७

(म)

९४	मज्झान्मश्च २।४।४३
८५	मडस्येल्ले १।४।११७
२६	मणस्य वा ४।४।६
६८	मणादावस्येभः १।४।११५
१०१	मणादिभ्य ईतो० ४।४।१०
१५	मत्तिये तयोष्टौ १।४।१८
२०२	मन्नस्य नयोः ४।१।७६
१३६	मन्नान्मेरेस्वा ३।१।१२३
९१	ममस्येदिययोः १।३।६५
१६८	ममान्न ४।४।११२
३३	मग्निं वा ससेः २।१।८५
५७	मर्यादायामाति २।२।२८
३१	मस्य णोऽमि २।१।५२
१०८	मस्य तो णिंह दा० २।१।५०
१८६	मस्याथमस्य न्ते० ३।४।३
१९	महरद्वेहरयो० १।४।३९
४९	महात्तीः २।२।८
८४	महादालयल्लल्लियाः २।४।९
१८९	माणे वा १।४।१२४

पृष्ठ.	सूत्र.
१९०	माणे वायः प्रेरणा० ३।३।५१
११५	मादौ हेरात् ३।१।३२
८२	मासस्य नैरन्तर्ये २।३।४७
८८	मिगसिरस्यादेरति० १।३।६१
३४	मिमौ च हो लोपः २।१।८८
१३६	मिलस्य ये १।३।८५
१४	मिलेच्छे च्छस्य० १।४।१५
१६८	मिसिमिसेर्माणे० ४।४।२१
१८१	मुज्झस्य मोहो० ३।३।४१
२०३	मुंचरिचच्छिव० ४।१।६६
१५८	मुंचसुणाभ्यांच्छिड्० ३।१।१९
१५८	मुंचस्य तिन्ति० १।३।३१
१५८	मुंचस्य येऽनुस्वा० ४।४।१०५
२०६	मुंचात्खण् अलोपश्च ४।३।८
१८१	मुंचात् तूणो ० ३।३।४३०
२१६	मे तरस्य १।३।३५
३६	मेरादादूङ्घ्यः २।१।३५
२२	मेरादेः सलोपौ ४।४।११४
२१७	मे लुणस्य लाः ३।४।३०
२४	मोऽण्ड् वा २।१।९
९	मोऽनुस्वारो० १।४।२०
११८	मोरुत्तमबहुत्वे० ३।१।३६
३१	मोर्ण्ड् वा २।१।५१
१००	मोलादिभ्य० २।४।६८
३३	मौ ममं २।१।८२
११७	मौ वा ४।४।८१
२२	मौ व्यञ्जनादौ० ४।४।५

(य)

१७	यजोर्जः १।४।२८
२०	यस्य चरे १।४।४१

पृष्ठ.	सूत्र.
१७९	यागे जयस्य जिठः ३।३।१४
२७	युभ्यां च २।१।४
२१३	योग्यशक्ययोर्म० ३।४।२३
१९८	योजने ज्ञायस्य० ४।१।२३
(र)	
२२६	रज्जस्य जयोः ४।३।५८
१६५	रज्जस्येते च० ३।२।२०
९६	रयात्स्वलः २।४।५०
१३७	रंभरक्खहणहरे० ३।१।१२५
७०	रात्तेरुत्तरपद० १।४।८०
२५	रायस्याणमिहयो० २।१।१८
९२	रायाण् ण्णो० २।४।३६
२४	रायादिभ्य आत् २।१।८
२४	राये सेणस्य ० २।१।११
१७	रिओरुडः १।४।२९
१३७	रियस्येतां दीर्घः ३।१।१२०
१३७	रुद्रस्यान्त० १।३।२७
२०१	रुहृव्विहयोरा० ४।१।६२
१६५	रुहस्य वः ३।२।३२
२२६	रुंभस्य रोहः ४।३।४७
१३७	रुंभस्येज्जे ३।१।७३
४०	रोश्च ओः २।१।६६

(ल)

१७३	लकखाद्यस्येत् ३।२।६२
१३८	लभादिण् ३।१।४२
१३८	लभाइस्य तड् ३।१।१८
१६७	लवस्य पो बहुलम् ३।१।१७९
२२६	लाडः सातः ४।२।४५
२११	लाभेच्छावति लिच्छुः ४।२।३९
२१२	लिंपस्य लेवाऽड० ४।२।४३

पृष्ठ.	सूत्र.
२११	लिंपादडः केवलात् ४।२।३
१८	लुक्खादीनां हः १।४।११३
१३२	लुणस्येज्जे यः १।४।१२७
१३९	लुभस्य तित्तयोः ३।१।७४
२०३	लुंपस्य लोवः प्रेर० ४।१।६८
२३	लोपेऽनुस्वार उतः २।१।७
८४	लोभादिभ्यस्तता २।४।१३
१४६	लोलस्य स्ते १।३।९७
१४९	लोलस्येज्जे ढः १।४।१४१
२२७	ल्लियस्य णतयोः ४।३।५१
(व)	

११	वईत ऊदोतो १।३।१५
१३८	वच्चाच्छ्रखडौ० ३।१।१२७
१८५	वच्चात् त्तुतार० ३।३।६९
१९०	वच्चाद्भविष्यति ३।४।६
१६	वज्जादीनां वस्योस् १।४।१२
१६६	वड्डस्य धो णमा० ३।२।३९
२०३	वड्डस्येततिषु ४।१।३३
२	वर्णोपरि बिंदुरनु० १।१।५
२२७	वत्तस्य डौ ४।३।२२
१६०	वदादासीः ३।१।४७
१८२	वरसस्य वासस्तोतोः ३।३।५२
२०४	वरसे रस्य ४।१।२५
१८५	वरसे सस्य णोमो० ३।३।४०
२०३	वरस्याव्यापारे ४।१।३६
२०३	वरहराभ्यां च ४।१।७
१८६	वर्तमाने न्तमाणा० ३।४।१
१८६	वसाच्च ३।३।२१
२१२	वसात्तव्वः ४।२।१०
२१७	वसात्तव्वस्य ३।१।२७

पृष्ठ. सूत्र.
 २१३ वस्य तव्ये ले.पः ३२।२८
 २१० वस्य यो वा १।४।१०१
 १७३ वस्यो.सतयं.वच्चस्य ३।२।६३
 ९५ वस्सस्य बु सद्धन्ते १।४।८४
 १३९ वहस्येहो झो द्विश्च १।४।२२८
 २०४ वहस्योहस्ते ४।१।६९
 १३९ वः स्सस्य ३।१।२३
 २१८ वा णे ३।२।२४
 ८९ वातात्तनो ० २।४।३१
 ६० वातादोलः २।४।३४
 १२५ वा न्तौ ३।१।९७
 १६६ विउसस्य द्विः सस्य ३।१।१८४
 १०० विकारप्रधानयो ० २।४।६५
 १८८ विगोवदलयो.र्माणे ४।४।३१
 ११ विच्छिये चोऽनुस्वारः १।३।१६
 २२७ विजस्याण्णयोः ४।३।६१
 २१६ विदस्य जः ३।४।३८
 ५४ विनादियं.गे २।२।२१
 १३१ विष्णाभ्यां नमस्य ० १।४।१२५
 ६१ विभक्तयर्थादिष्व ० २।३।३
 ५६ विभागेऽवधिरपा ० १।१।३०
 २१२ वियस्य विः ४।२।३८
 २०८ वियाभ्यां हिः के ३।१।१५६
 ९९ वियाजडादियण् च २।४।६४
 ९१ विरोयणादीनामहः ० २।४।२८
 ३ विशे पणं तदन्तस्य १।१।४१
 ११९ विसमयुद्धयश्च ३।१।५८
 १३९ विधस्य तित्तयोः १।४।१३१
 ४१ वीसादीनामानउर्णां २।१।७३
 ५ वृद्धरतः स्वरे परस्य १।२।६

पृष्ठ. सूत्र.
 १२ वेण्टालिसिन्दयोरत् १।३।१०
 २२६ वेरति वीमंसः ४।३।४१
 ११९ वेरदौ हसे ३।१।६२
 १९४ वेरात ओः कडे ४।१।४०
 १२३ वेरितांऽतेरतीः १।२।८
 २०५ वेरुद्धां वा णो ४।१।८६
 २०६ वेर्णे ३।१।१४५
 १८० वेर्णरदिट् त्तोः ३।३।३९
 २२७ वेर्विचस्य कांर्ण ४।३।५५
 १४२ वेर्हणस्य तीज्जयोः ३।१।७५
 १९७ वेश्चिगिच्छस्य ० ४।१।५०
 १७८ वेश्चि.तस्येरहितस्ये ० ३।३।३३
 १८८ वेच्छुस्येयक् ४।४।५२
 १६५ वेः कसस्य नित्यम् ४।१।३०
 १२२ वेः कीरस्य कित्तः ३।१।९१
 १५२ वेः क्कण इणस्य ० ४।४।९३
 १९२ वेः परेरोच्चः ४।१।४
 १६६ व्यञ्जनादेर्द्धिः ० ३।१।१७६
 ३ व्यञ्जनेषु प्रथम ० १।१।२८
 १९३ व्यापुराभ्यां करात् ४।१।९
 २२६ व्युतिभ्यां रिचस्य ४।३।६०
 ५२ व्यापारवत्करणम् १।१।३०
 १४० न्यवाभ्यां सस्यैति ३।१।१२२
 १८३ व्युद्धयामिये ३।१।१३३
 १३९ वयस्य वस यानौ १।४।१३२
 १६६ वयस्य वः ३।२।३२
 (श)
 ११३ शेषे प्रथमः ३।१।६
 ५८ शेषे षष्ठी २।२।३१
 (ए)

पृष्ठ.	सूत्र.
६९	षष्ठी च शेषे २३२६
३	षष्ठ्या अत्यस्य १११४० (स)
२२७	सज्जस्य जयोगौ ४३४३
८०	सद्वैर्षः १४६३
२१७	सणिज्जहरस्य हेज्जः ३४३३
२०	सणियमश्ररस्य ० १४४४०
७९	सत्तरेर्हश्च १४६५
८०	सत्तस्य वीसादौ १४६८
१४०	सदस्यास्त्रादेदयो ० १४९८
६२	स नपुंसकमेकं च २३१५
६०	सप्तम्याधिकरणे २२३८
६९	सप्तम्या अलोपः २३२९
९९	सफले फस्य हः १४८७
५१	समयमार्गयोरभि ० २२१६
८	समश्च १२२२
१५४	समश्चिडस्य खः १४१४२
२०२	समष्टौ मज्जात् ४१७४
१२८	समस्तुसस्यैति ३१६८
१९४	समः क्ये क्रोऽनु ० ४१४१
२२१	समः कुंचस्य णो ४४११८
१९५	समः कुंच्याणि ० ४४११५
२२२	समः खुभस्याति हः ४३६४
३	समानयां विरोधे ० ११३९
५	समानयोः पूर्वस्य ० १२५
१०२	समानाच्छः १३७६
१८३	समाभ्यां स्त्रीयस्य ० ३३५४
१३६	समारंभस्यैवेत्तासु ४४८८
६१	समासे प्रथमानिर्दिष्टं ० २३२
४७	समासेऽमन्ताः ११२४

पृष्ठ.	सूत्र.
५८	समुदायादेकस्य २२३२
१५४	समुदा हि तां च ४४१०२
११७	समैरंसेरस्य ३१५२
२२२	समा गांवस्य फः ४३५४
१५०	समोऽज्जस्यात् तौ ३११४५
२००	समा दिह्विह्वयः ४१८१
१५६	समां घ्र तेः ४४४४
१६३	समो नद्धस्य ० ३२९
१८७	समां माणे ३१७८
१३६	समो मुच्छेतिमयोः ४४९०
३२	समो मेयंमममममः २१७७
२०५	समां हरस्य हां घः ४१८५
१२५	समां हेरुस् ३१९८
५५	सम्प्रदाने चतुर्थी २२२३
२१२	स्य यैः ४२२०
२०४	सरादुपसर्गाद्दुौ ४१८
७६	सरिसस्य तथा ० ४४६७
२१७	सलहस्य सघो डे ३४३१
५	सवर्णं दीर्घः १२१७
२९	सव्वणामादत्येः २१३८
८५	सव्वणामादावति ० २४१५
१०९	सव्वस्य सो दे १४९५
२९	सव्वादयः सव्वणां ० २१३७
३४	सस्सस्स तेतवतुज्झं ० २१९१
२५	सस्सस्य न्नो २११२
३३	सस्सस्य ममज्झं ० २१८१
१३०	स स्र्दच्छिः ३११०४
६८	सह समानयोः सः १४४३
६८	सहम्तृतीयया २३२४
५३	संज्ञार्थयोगे गुणीभूते २२१८

पृष्ठ.	सूत्र.
२२१	संकुंचादिभ्यो णाणौ० ४३३२
१०५	संखेज्जात्तिः २४८०
१०३	संख्यायां तिः ० २४७१
४१	संख्यायां तेः २१७१
४०	संख्यावाचका ० २१७२
२११	संमज्जात्तलोपे ४२२६
१९२	संयुक्तेऽनुस्वारस्य ४४६४
६	संयुक्ते ह्रस्वः १२१२
३३	साणमोणेऽस्साक्रमौ २१८४
३४	सातोतस्तुमार्हितो २१९०
३२	सातता ममाओ ० २१८०
३२	सातो वयम् २१७६
११६	सात्थः १४७
६८	सात्पक्खस्य १३४१
४०	सादितश्चत्तारि ० २१६८
२०६	सादौ च ३२२७
१४१	सासस्य मौ ४४४०
२२८	सासः ३३२०
८९	साऽस्मिन् पर्ण ० २४३०
१६०	साहहंदाभ्यां डिस् ३११५
१४१	सिन्वस्य स्सेलीवः ३१३४
५०	सिस्समालयोर्णाति २२१०
११७	सिहमोष्वस्य ४४८०
२१७	सिचस्य को णिच्च डः ३४३९
२२८	सिचस्य सेफः ४३७५
८०	सीर्याले १४६९
१००	सुकुमारस्य सुगमलः १४८८
२५	सुट्चेणस्य २१२३
२२८	सुणस्य सवो णे ४३४६
१८३	सुणस्य सोचः ३३५५

पृष्ठ.	सूत्र.
१६०	सुण य लोच्छिः ३११६२
२०५	सुत्तेवा १३१५
२१६	सुदुभ्यां च ३४२३
२१	सुपश्च १११८
६२	सुपः समासतद्धि ० ४४६५
११०	सुप् तदि न भ्या ० २४१०६
६१	सुप् सुपा वा २३३
१४२	सुयस्य वास्ततयाः १४१३३
१०	सुरभिदुरभ्योरस्य ४४६३
२१३	सुवस्येण सः ४२४९
३४	सेणस्य तुमे २१८९
३२	सेणस्य मणमयो २१७९
३२	सेतो णोः २१७८
२३	सेदणमो भव तस्य भे २११५
३४	सोतस्तुम्हस्य ० २१८६
२२८	सोयस्य वा ४३६२
३८	स्त्रिया भियम् २१४८
४	स्वर्ये रव्यवधाने ० १२२
२	स्वराणामन्त्यष्टिः ११६
६	स्वराददातोर्द्यद् ४४१
६	स्वराद्यस्य ४४६२
२	स्वरानन्तरा ण ० १११०
९	स्वरे वा १४३
८३	स्वार्थे प्रथमायाः २४४
३८	स्सस्य डीण २१५९
२५	स्सस्य णोः २१२१
२८	स्सस्य वा १२१९
३६	स्सस्साणः २१३४
३१	स्सिस्सयोरो वा २१५४

पृष्ठ.	सूत्र.	पृष्ठ.	सूत्र.
१८३	हणः ३।३।९	२२८	हिंसाद् या च ४।३।१२
१७३	हणस्य मः ३।२।७१	२१७	हुणस्य हवः ३।४।३४
१८३	हणस्य हस्य हुरिये १।३।१३	२२९	हुणस्य हवा वा ४।३।५०
२२८	हणाच्चाइ ४।३।११	४७	हेतुसम्बन्ध० १।१।२३
१९६	हतयोरव्यवहितयो० ४।१।५६	५७	हेतो २।२।२९
२०५	हरिसस्यारः ४।१।२८	५३	हेत्वर्थयत्ने सर्वाः २.२।४०
१८३	हस्ति च ४।४।२२	१४७	हर्माः १।३।९०
१३२	हिन्योर्नेरत् ३।१।११२	१४३	होर्दिसेः ३।१।४३
११३	हिमिमोष्वतो दीर्घः ३।१।७	२१७	होस्तव्वस्देव्वः ३।४।३५
१४९	हियोर्दीर्घः ३।१।१४४	१४३	होः स्सस्य क्वः ३।१।१३७
११४	हिंसादीनामिद् ३।१।२०	१४१	हस्त्रोणेः स्त्रोयत्य० ३।१।१३५

इति श्रीजैनसिद्धान्तकौमुदीसूत्राणामकाराद्यनुक्रमः ।

पुस्तकप्राप्तिस्थानम्—

श्री अगरचन्द्र भैरोदान—

सेठियाजैनशास्त्रभण्डार

मोहल्ला मरोटियों का

वीकानेर—(राजपूताना)

श्रीमान् अग्रचंद भैरोंदान सेठिया की जैनपारमार्थिक संस्थाएँ बीकानेर

निम्न लिखित संस्थाएँ मूल धन (Capital ध्रौव्य फण्ड) रु० ३३५०००) तीन लाख पैंतीस हजार का जो २१०००) इक्कीस हजार रुपये वार्षिक व्याज तथा मकान भाड़ा आता है उससे चल रही हैं । मूल धन के सिवा संस्थाओं के लिये ७००००) सत्तर हजार रुपये की कीमत के दो विशाल भवन (बिल्डिंग) भी दिये गये हैं । इस समय कार्यक्षेत्र विस्तृत कर देने से स्वर्च भी बढ़ गया है, श्रीमान् सेठ साहब ने उसकी पूर्ति करने की उत्साह पूर्वक उदारता दिखाई है । मूल धन (ध्रौव्य फण्ड) और बिल्डिंग के ट्रस्टी आपके सुविनीत उत्साही ज्येष्ठपुत्र श्रीयुत् जेठमलजी कर दिये गये हैं ।

निम्न लिखित संस्थाओं में पण्डित अध्यापक (मास्टर) अध्यापिका लेखक तथा अन्य कर्मचारी सब मिल कर वर्तमान में ३७ जैन और २३ अजैन कुल ६० व्यक्ति कार्य कर रहे हैं ।

विद्यालय (स्थापित विक्रम सं० १९७०)

इस विद्यालय में छात्रों को हिंदी, अंग्रेजी महाजनी (वाणिका धर्मशास्त्र संस्कृत-व्याकरण न्याय साहित्य अलङ्कार छन्दशास्त्र प्राकृत आदि का अध्ययन

कराया जाता है, तथा कलकत्ता गवर्नमेन्ट संस्कृत कालेज आदि की परीक्षा भी दिलाई जाती है । प्रिंटिंगप्रेस (छापखाना) का तथा व्यापार लाइन का काम और शास्त्रीय लिपि में सूत्र सिद्धांत लिखने का काम भी सीखने की इच्छा रखने वाले को सिखाया जाता है ।

इस विद्यालय में मेट्रिक या इससे अधिक अंग्रेजीकी योग्यतावाले जैन विद्यार्थी यदि धार्मिक संस्कृत प्राकृत का अध्ययन करना चाहें तो उनके लिये, और अनाथ निराधार जैन बालकों के लिये रहने को स्थान, भोजन वस्त्र आदि का इन्तजाम किया जाता है । इस विद्यालय के आश्रित एक व्यायाम (कसरत) शाला है, जिसमें विद्यार्थियों को व्यायाम कराया जाता है ।

इस विद्यालय के आश्रित एक जैन तत्त्वप्रचारिणी सभा है जिसमें छात्रों को जैनतत्त्व सम्बन्धी व्याख्यान देना सिखाया जाता है ।

श्राविका-पाठशाला

इस पाठशाला में श्राविकाओं को हिन्दी धार्मिक नैतिक व्यावहारिक शिक्षा तथा सीना पिराना कसीदा करना गोंटा किनारी बनाना आदि सिखाया जाता है ।

जैन शास्त्रभण्डार-ग्रन्थालय (स्थापित

विक्रम सं० १९७८)

इसमें हस्तलिखित-जैनशास्त्र, संस्कृत, प्राकृत, हिन्दी, गुजराती, अंग्रेजी पुस्तकों का संग्रह बड़ी खोज

से किया जाता है। कई मासिक साप्ताहिक तथा दैनिक समाचार पत्र मंगाये जाते हैं, जो वाचकों को विना फीस वांचने को मिलते हैं।

इस ग्रन्थालय में विद्वान् जैनसूत्र सिद्धान्तों का संशोधन तथा हिन्दी अनुवाद करते हैं। लेखकों से सूत्र सिद्धान्तों की प्रतियाँ लिखाई जाती हैं, तथा प्राचीन प्रतियों से मिलान कराया जाता है।

इस ग्रन्थालय से जैनधर्म सम्बन्धी ग्रन्थ प्रकाशित होते हैं, जिनका मूल्य लागत से भी कम रक्खा जाता है, तथा कुछ पुस्तकें असूत्य भी वितरण की जाती हैं।

इस शास्त्रभण्डार से एक सेठिया जैन ग्रन्थमाला प्रकाशित होती है। जिसके ५१ पुष्प निकल चुके हैं।

इस ग्रन्थालय से दीक्षाभिलाषियोंको स्वाध्याय तथा कण्ठस्थ करनेके लिए दशवैकालिक, उत्तराध्ययन, नमिपन्वज्जा, महावीरजिनस्तुति (पुच्छिसुणं) आदि ग्रन्थालय से प्रकाशित हुई पुस्तकें मंगाने से नाम पता पूरा स्पष्ट अक्षरों में आनेपर एक एक प्रति भेंट भेजी जाती है।

इस स्थान में दीक्षाभिलाषी (वैरागी भाई और वैरागिन बाई) को दीक्षा का समय निश्चित होने पर वस्त्र पात्र रजोहरण आदि दीक्षा के उपकरण और हस्तलिखित मूलपाठ-दशवैकालिक, उत्तराध्ययन, नंदी, सुखविपाक आदि संशोधन की गई प्रतियाँ, तथा कई एक ग्रन्थालय से छपी हुई पुस्तकें विना मूल्य मिलती हैं।

इस संस्थाद्वारा—जैन लायब्रेरी (जैन पुस्तकालय) सभा, मण्डल, ज्ञानभण्डार, पौषधशाला, उपाश्रय आदि ऐसे स्थानों में जहां जैनधर्म की पुस्तकों का संग्रह होता हो, वहां पर इस ग्रन्थालय से निकली हुई पुस्तकें मंगवाने से जो बिना मूल्यकी उपलब्ध पुस्तकें हैं उनमें से एक एक प्रति अमूल्य और मूल्यवाली पुस्तकें आधे मूल्य से बी. पी. द्वारा भेजी जाती हैं ।

इस संस्था से जहां पर जैनधर्म की पढ़ाई होती है ऐसे विद्यालय, अनाथालय, पाठशाला, श्राविकाश्रम आदि संस्थाओं को ग्रन्थालय से प्रसिद्ध हुई सामायिक तथा प्रतिक्रमणसूत्र की पुस्तकें मंगाने पर आधी कीमत से बी. पी. द्वारा भेजी जाती हैं ।

सेठिया जैन प्रिन्टिंग प्रेस (स्थापित वि. सं. १९८१)

इस संस्था द्वारा जैनधर्म सम्बन्धी सूत्र सिद्धान्त आदि ग्रन्थ संस्कृत प्राकृत और हिन्दी भाषा में मुद्रित होते हैं ।

सेठिया होमियोपैथिक चिकित्सालय—

इस में रोगियों की चिकित्सा की जाती है तथा बिना मूल्य औषधि भी वितरण की जाती है ॥

निवेदक—

विक्रम सं० १९८२ }
कार्तिक शुक्ला १ }

व्याकरणाचार्य न्यायतीर्थ—

पं० रमानाथ जैन शास्त्री.

सेठिया जैनग्रन्थालय

बीकानेर (राजपूताना)